

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Wydział Nauk o Polityce i Administracji

mgr Paulina Chmielecka

**Imigranci z Ukrainy w Polsce – wyzwania, szanse, zagrożenia
i ryzyko adaptacji w kontekście funkcjonowania
polityki społecznej na przykładzie województwa
kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022**

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem
prof. dra hab. Andrzeja Pieczywoka

Promotora pomocniczego: dr Magdaleny Bierzyńskiej-Sudoł

Bydgoszcz 2023

Spis treści

Spis skrótów.....	5
Wstęp.....	7
1. Uwarunkowania współczesnej imigracji w wymiarze podmiotowym.....	14
1.1. Typologia i konceptualizacja pojęcia migracji międzynarodowej.....	15
1.2. Przyczyny migracji.....	27
1.3. Znaczenie polityki migracyjnej w polityce społecznej.....	41
1.4. Uwarunkowania polityki społecznej wobec Ukraińców.....	52
1.5. Elementy i kategorie środowiska bezpieczeństwa.....	58
1.6. Konkluzje.....	63
2. Założenia metodologiczne.....	66
2.1. Uzasadnienie podjęcia badań i ocena literatury źródłowej.....	68
2.2. Przedmiot i cel badań.....	77
2.3. Problemy i hipotezy badawcze.....	80
2.4. Zmienne i wskaźniki badań.....	85
2.5. Założenia i ograniczenia badawcze.....	86
2.6. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	89
2.7. Organizacja i przebieg badań.....	101
3. Polityka społeczna wobec Ukraińców.....	113
3.1. Adaptacja społeczna jako narzędzie polityki społecznej.....	113
3.2. Dominujące obszary polityki społecznej.....	121
3.3. Charakterystyka i znaczenie podmiotów polityki społecznej.....	131
3.4. Zadania realizowane na rzecz imigrantów z Ukrainy.....	138
3.5. Opinia respondentów w zakresie adaptacji Ukraińców.....	150
3.6. Konkluzje.....	155
4. Działania adaptacyjne na rzecz imigrantów z Ukrainy – badania własne.....	157
4.1. Charakterystyka polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego w opinii imigrantów z Ukrainy.....	158
4.2. Propozycje zmian w percepcji imigrantów z Ukrainy.....	173
4.3. Propozycje zmian w opinii ekspertów polityki społecznej.....	178
4.4. Komunikacja jako główny czynnik adaptacji.....	185
4.5. Konkluzje.....	193
5. Przykładowa strategia poprawiająca adaptację imigrantów z Ukrainy.....	195
5.1. Wprowadzenie.....	196
5.2. Analiza wyjściowa.....	197
5.3. Cele strategiczne i operacyjne.....	201

5.4. Grupy docelowe	203
5.5. Narzędzia komunikacji.....	204
5.6. Harmonogram działań.....	206
5.7. System wdrażania, finansowania i monitoringu strategii.....	209
5.8. Konkluzje.....	210
Zakończenie.....	211
Bibliografia.....	216
Spis tabel.....	229
Spis wykresów	229
Spis ilustracji.....	230
Spis załączników.....	230

Spis skrótów

BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CeSAR – Centralny System Analityczno-Raportowy
EOG – Europejski Obszar Gospodarki
EURES – Europejskie Służby Zatrudnienia
EUROSTAT – Europejski Urząd Statystyczny
GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
GUS – Główny Urząd Statystyczny
IOM – Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji
IPI – Indywidualne Programy Integracji
MOPR – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MRPiPS – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
NATO – Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego, pot. Sojusz Północnoatlantycki
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PKD – Polska Klasyfikacja Działalności
PUP – Powiatowy Urząd Pracy
PR – Public Relations
ROPS – Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej
RP – Rzeczypospolita Polska
UdSC – Urząd do Spraw Cudzoziemców
UE – Unia Europejska
UMW – Urząd Miasta Włocławek
UNHCR – Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców
WHO – Światowa Organizacja Zdrowia
WPSiZP – Wydział Polityki Społecznej i Zdrowia Publicznego
WSG – Wyższa Szkoła Gospodarki
WUP – Wojewódzki Urząd Pracy
ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wstęp

Ludność ukraińska aktualnie stanowi największą i najbardziej istotną grupę zarobkową wśród imigrantów. Skala migracji po 2014 roku, zwłaszcza po aneksji Krymu, wywołuje w Polsce obawy, które od 2022 roku po wybuchu wojny w Ukrainie, mogą potęgować sprzeciw wobec relokacji imigrantów. Jednym z powodów migracji Ukraińców jest pozyskanie pracy w celu poprawy jakości życia, innym zmiana środowiska, jeszcze innym podniesienie kwalifikacji zawodowych poprzez kształcenie. Powodem może stać się również ucieczka z kraju, który jest w stanie wojny z Rosją oraz wiele różnych czynników począwszy od kwestii społeczno-politycznych poprzez ekonomiczne do bardziej osobistych. Przepływy migracyjne przez lata stały się nieodłącznym elementem rozwoju społecznego i gospodarczego, który wpływa na funkcjonowanie naszego państwa. Nie bez znaczenia dla kształtowania polityki migracyjnej pozostają takie wydarzenia jak: transformacja ustrojowa po 1989 roku oraz akcesja do struktur międzynarodowych, w tym do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) w 1999 roku, jak również członkostwo w Unii Europejskiej (UE) w 2004 r¹.

Z przeprowadzonej charakterystyki i oceny literatury przedmiotu zauważa się słabości w systemie polityki migracyjnej, który powinien łączyć w sobie problematykę emigracji, reemigracji oraz imigracji. Zdaniem ekspertów w obszarze nauk o polityce i administracji, w trakcie prowadzenia badań nad migracją, skupia się uwagę na jednostkowych i zbiorowych podmiotach procesów zachodzących w ich ramach². W istocie, analiza statystyczna zjawiska imigracji ludności ukraińskiej do Polski wykazała, że na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 roku zmalała liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych, natomiast ich liczba tylko nieznacznie zmniejszyła się na tym terenie w stosunku do wycofanych świadczeń. Ponadto już w 2018 roku pracodawcy województwa kujawsko-pomorskiego uzyskali najwięcej pozwoleń na pracę dla obywateli Ukrainy. Dodatkowo należy podkreślić stały przyrost imigrantów z Ukrainy zarówno w grupie imigrantów zarobkowych, jak

¹ A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Raport o stanie badań nad migracjami w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Komitetu Badań nad Migracjami PAN, Warszawa 2018, s. 124.

² A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Stan badań nad migracjami w Polsce na przełomie wieków. Próba diagnozy*, „*Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*”, 2 (172), Kraków 2019, s. 25.

i studentów³. Z analizy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy od 2017 roku zanotowano roczny przyrost grupy wiekowej 20-25 lat, która podejmuje się studiowania w publicznych oraz niepublicznych uczelniach wyższych⁴. Biorąc pod uwagę brak usystematyzowanej formy działań adaptacyjnych wobec ludności ukraińskiej przebywającej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, autorka zdecydowała się na przeprowadzenie badań zjawiska metodami teoretycznymi i empirycznymi we wskazanym miejscu.

Powyższe wyjaśnienia wskazują na potrzebę ciągłego pogłębiania i aktualizowania wiedzy o migracji, gdyż w wyniku pojawiających się wyzwań oraz zagrożeń polityczno-strategicznych, ekonomicznych, ekologicznych, a także społecznych pojawia się konieczność uzupełnień w ocenach prognostycznych i w identyfikacji problemu. Z analizy danych zastanych (literatura przedmiotu, dane statystyczne, sondaże, strony internetowe) w celu poznania skali zjawiska autorka sformułowała w postaci pytania główny problem badawczy: *Jaki jest poziom oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa (wyzwania, szanse, zagrożenia, ryzyko) w wymiarze uwarunkowań, obszarów oraz podmiotów polityki społecznej na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022?*

Przedmiotem badań niniejszej dysertacji stała się adaptacja imigrantów z Ukrainy w kontekście funkcjonowania aktualnej polityki społecznej. Badaniem zostały objęte kategorie środowiska bezpieczeństwa, czyli wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyko, związane z przystosowaniem imigrantów do charakteru polskiej rzeczywistości społecznej. Mając na uwadze rezultaty prowadzonych badań autorka przyjęła, że celem poznawczym w pracy stało się *usystematyzowanie wiedzy dotyczącej poziomu oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022 w kontekście funkcjonowania polityki społecznej*. Cel praktyczny stanowił *opracowanie strategii organu*

³ Por. GUS, *Cudzoziemcy studiujący w Kujawsko-Pomorskiem*, <https://bydgoszcz.stat.gov.pl/dla-mediow/informacje-prasowe/cudzoziemcy-studujacy-w-kujawsko-pomorskiem,174,1.html> [dostęp: 21.10.2021]; GUS, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim w 2018 r.*, <https://bydgoszcz.stat.gov.pl/dla-mediow/informacje-prasowe/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-wojewodztwie-kujawsko-pomorskim-w-2018-r-,267,1.html> [dostęp: 21.10.2021].

⁴ Patrz: E. Abramczyk-Boguszewska, *Kujawsko-Pomorskie. Studenci z zagranicy przyjeżdżają tu się uczyć, choć studia często są płatne*, „Gazeta Pomorska”, <https://plus.pomorska.pl/kujawskopomorskie-studenci-z-zagranicy-przyjezdza-tu-sie-uczyc-czesto-sa-platne/ar/c5-15724916> [dostęp: 14.10.2021]; P. Kieraciński, *Studenci zagraniczni 2019*, „Forum Akademickie”, <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-01-2020/studenci-zagraniczni-2019/> [dostęp: 26. 04.2020].

wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W ocenie uwzględniono również uwarunkowania, obszary oraz podmioty polityki społecznej, które zostały scharakteryzowane za pomocą kategorii środowiska bezpieczeństwa.

W kategoriach ontologicznych i epistemologicznych w pracy przyjęto podejście realizmu krytycznego, który uznaje dwie tezy⁵. Po pierwsze nauki społeczne badają podmioty, które są zdolne do refleksji i przystosowują się do interpretacji własnego otoczenia oraz wprowadzania zmian w jego struktury. Faktem jest, że zjawiska społeczne istnieją poza interpretacją badacza, jednakże pojmowanie ich wpływa na kształtowanie wyników badań. Po drugie w momencie, kiedy badacz wyjaśnia związki między zjawiskami społecznymi powinien przedstawić zarówno środowisko analizowanego przedmiotu, jak i jego społeczny kontekst. Podejście realizmu krytycznego uznaje celowość użycia w procesie badawczym zarówno danych ilościowych, jak i jakościowych⁶. Według tych kryteriów autorka skupiła uwagę na podejściu instytucjonalnym, które warunkowało późniejszą analizę działań organizacji funkcjonujących w ramach polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego. W konsekwencji przedstawione wnioski były podstawą do zaproponowania w formie rekomendacji strategii organu wspomagającego poprawę adaptacji na rzecz imigrantów z Ukrainy przebywających na wskazanym terytorium. Decyzja o wprowadzeniu odpowiedniego rozstrzygnięcia została podjęta po weryfikacji wszystkich założeń dysertacji i przedstawieniu wyników badań studium teoretyczno-empirycznego. Innym rozwiązaniem problemu przedstawionym w dysertacji była teoria racjonalnego wyboru, która stanowiła podstawę analizy przyczyn przyjazdu danej mniejszości narodowej do województwa kujawsko-pomorskiego⁷.

Wnioski z badań wstępnych były podstawą do sformułowania hipotezy głównej, którą poddano weryfikacji metodami teoretycznymi i empirycznymi. Podczas klasyfikowania problemu postawiono hipotezę główną: *Kategorie środowiska bezpieczeństwa znacząco oddziałują na adaptację imigrantów ukraińskich w województwie kujawsko-pomorskim w analizowanych latach 2014-2022*. Nie bez znaczenia dla świadomości polityki społecznej jest określenie wymiaru podmiotowego,

⁵ Patrz: J. Woleński, *Epistemologia: poznanie, prawda, wiedza, realizm*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020.

⁶ D. Marsh, G. Stocker, *Teorie i metody w naukach politycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 30-32.

⁷ Tamże, s. 63-87.

który będzie wyróżniał podejście do rozwiązywania jej problemów. Dostrzegane są one w różny sposób oraz interpretowane na poziomach: międzynarodowym, regionalnym, subregionalnym i lokalnym. Można zatem już na wstępie zauważyć, że odmienne będzie podejście do rozwiązywania problemów polityki społecznej na ww. poziomach. Perspektywa ich percepcji wynika ze zmiennego charakteru środowiska bezpieczeństwa, które kształtuje dynamikę stosunków społecznych. Dlatego też istotne będzie pogłębianie świadomości społeczności lokalnych poprzez procesy edukacyjne, jak również oddziaływanie środowiska lokalnego, które kształtować będzie świadomość społeczną oraz zaprojektowanie w formie rekomendacji strategii działań organu wspomagającego adaptację imigrantów z Ukrainy. Pomimo dokonanych modyfikacji prawnych i organizacyjnych, które ułatwiają adaptację wciąż niezbędne są prace dotyczące aktywizacji zawodowej imigrantów, ułatwienia dostępu do rynku pracy, pomocy medycznej, polepszenia warunków mieszkaniowych, kompleksowego podejścia do nauki języka polskiego i innych form kształcenia. Ponadto uznaje się komunikację między przedstawicielami ludności ukraińskiej a podmiotami, które realizują zadania polityki społecznej za najważniejszy czynnik wprowadzania zmian.

W celu rozwiązania problemów badawczych zastosowano metodę mieszaną, która łączy w sobie metody teoretyczne i empiryczne. Warto dodać, że obejmuje ona założenia filozoficzne, zastosowanie odpowiednich metod oraz ich integrację w procesie badawczym. W przeświadczeniu autorki stosowane metody były wystarczające do osiągnięcia zamierzonego celu, jednak analizy powinny być kontynuowane na podstawie uzyskanych wyników, by zbadać nacisk poszczególnych kategorii i elementów środowiska bezpieczeństwa na siebie, pod wpływem oddziaływań społecznych, w tym migracji.

Z metod teoretycznych w pierwszej grupie znalazła się analiza, która pozwoliła na przegląd literatury przedmiotu, określenie najważniejszych pojęć, zweryfikowanie celu badawczego, nadanie kierunku badań poprzez postawienie głównej hipotezy badawczej oraz określenie planu badań. Dookreślono ją w postaci analizy instytucjonalno-prawnej w celu wyjaśnienia reguł i mechanizmów ich skutecznego oraz nieskutecznego funkcjonowania. Ponadto przedstawiono założenia, funkcje, efekty działań oraz wpływ na zjawiska polityczne wybranych instytucji polityki społecznej oddziałujących na adaptację imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Niezbędna stała się również metoda analizy treści, która pozwoliła na zapoznanie się z dokumentami specjalistycznymi, w tym tekstami prawnymi, politycznymi oraz ideowymi. Celem wykorzystania tej metody było poznanie i wyjaśnienie ich specyfiki oraz opis ich oddziaływania na wybrane procesy.

Kolejną z metod teoretycznych stanowiła synteza jako podstawa do łączenia w całość wyodrębnionych w toku analizy elementów, takich jak determinanty migracji, funkcje polityki społecznej wobec Ukraińców oraz techniki adaptacyjne.

Metoda abstrakcji pozwoliła odróżnić politykę migracyjną od społecznej oraz integrację od adaptacji. W metodzie uogólnienia stało się istotne opisanie wyników badań grupy respondentów w odniesieniu do całej populacji. Użyto również klasyfikowania w celu wnioskowania z informacji zawartych w kwestionariuszu ankiety. Natomiast analogia była znacząca w trakcie weryfikowania założeń i tworzenia korelacji między zmiennymi. Ponadto stanowiła podstawę do porównania rozwiązań dotyczących imigrantów z Ukrainy, które zostały zawarte w strategiach polityki społecznej wszystkich województw. Ostatnią z metod teoretycznych stanowiła dedukcja, która została wykorzystana podczas określania wniosków z badań.

Z metod empirycznych użyto metodę sondażu diagnostycznego techniką ankietowania, która pozwoliła na przedstawienie szerokiej analizy grupy ludzi, jakimi są imigranci z Ukrainy przebywający na terenie województwa kujawsko-pomorskiego oraz poznanie ich opinii na temat działań adaptacyjnych prowadzonych na wskazanym terenie. Natomiast założeniem wykorzystania metody wywiadu w zdefiniowanym kontekście było zaprezentowanie opinii przedstawicieli podmiotów polityki społecznej dla procesu wdrażania zmian na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Przyjęte założenia oraz dążenie do precyzyjnego przedłożenia uzyskanych w toku badań wyników zdeterminowało układ niniejszej pracy. Całość wyników została ujęta w pięciu rozdziałach oraz części końcowej, poświęconej podsumowaniu przeprowadzonych badań. Układ oraz treść poszczególnych rozdziałów pracy jest odzwierciedleniem rozwiązywanych problemów szczegółowych, natomiast zakończenie jest syntetycznym rozwiązaniem głównego problemu badawczego.

Pierwszy rozdział dysertacji określa uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne polityki społecznej. Punktem wyjścia do wszelkich rozważań było przedstawienie najważniejszych definicji związanych z zagadnieniem migracji. Pozwoliło to na sprecyzowanie podmiotu badań, jakim stali się imigranci z Ukrainy przebywający na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. W dalszej kolejności zasadne stało się ukazanie

znaczenia polityki społecznej w kształtowaniu polityki migracyjnej, publicznej i socjalnej. Zebrane fakty wskazały potrzeby imigrantów z Ukrainy, które stanowiły podstawę do opracowania uwarunkowań wewnętrznych polityki społecznej, natomiast przy opisie uwarunkowań zewnętrznych niezbędna była diagnoza czynników niezależnych od przedstawicieli ludności ukraińskiej. Istotnym było rozpoznanie elementów oraz kategorii środowiska bezpieczeństwa w kontekście uwarunkowań polityki społecznej. Treść podrozdziału uzupełniono o zagadnienia z zakresu polityki bezpieczeństwa, która stanowi swoistą granicę między kwestiami migracji a polityki społecznej.

W rozdziale drugim zawarte zostały założenia metodologiczne dysertacji. Przedstawiono sytuację problemową, na podstawie której sprecyzowano przedmiot i cel badań. W kolejnej części skonkretyzowano główny problem badawczy, hipotezy oraz pytania szczegółowe. Stosownie do tematu dysertacji, dobrano metody i techniki badawcze, kierując się zasadą obiektywności i rzetelności opracowania wyników badań. Na końcu sformułowano harmonogram organizacji pracy przy opracowywaniu dysertacji zwracając uwagę również na przeciwności, które mogą się pojawić w trakcie realizacji badań.

W kolejnym rozdziale skupiono uwagę na funkcjonowaniu polityki społecznej w kontekście jej uwarunkowań, obszarów i podmiotów. Scharakteryzowano w pierwszej kolejności pojęcie adaptacji społecznej, następnie wyróżniono zarówno uwarunkowania zewnętrzne, jak i wewnętrzne typowe dla województwa kujawsko-pomorskiego. Poddano analizie obszary polityki społecznej, które oddziałują bezpośrednio na podejmowanie decyzji o pobycie w danym miejscu przez migrantów. Ze strukturalnego punktu widzenia niezbędna stała się analiza strategii, regulacji prawnych i innych dokumentów, które kształtują system polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim. Wyróżniono podmioty polityki społecznej z podziałem na instytucje międzynarodowe, krajowe, organizacje pozarządowe oraz inicjatywy obywatelskie. Uzupełnienie stanowiły opinie ekspertów w zakresie adaptacji Ukraińców.

W rozdziale czwartym opisano wyniki badania metodą sondażu diagnostycznego i wywiadu. Opinie ekspertów przyczyniły się do zaproponowania zmian na rzecz adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim. Zwieńczeniem tego rozdziału stało się przedstawienie wyników, czyli podsumowanie uzyskanych rezultatów w kontekście teorii, na której oparte zostały badania.

W ostatnim rozdziale jako formę rekomendacji zaproponowano stworzenie strategii działania organu wspomagającego adaptację na rzecz imigrantów z Ukrainy

przebywających na wskazanym terytorium. Decyzja o wprowadzeniu odpowiedniego rozstrzygnięcia została podjęta po weryfikacji wszystkich założeń dysertacji i przedstawieniu wyników badań studium teoretyczno-empirycznego.

W zakończeniu w celu podsumowania prowadzonych badań przedstawiono rozwiązania głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych, co umożliwiło weryfikację poprawności postawionych hipotez badawczych. W załącznikach umieszczono kwestionariusz ankiety, arkusz wywiadu, treść prośby o opinię w celach naukowych, prośbę promotora o udział w badaniu, dane statystyczne Departamentu Zarządzania Systemami w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w sprawie liczby zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu UKR, treść wniosku o udostępnienie informacji publicznej oraz dane statystyczne Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS).

W bibliografii ujęte zostały publikacje zwarte i artykuły, a także wskazane strony internetowe dotyczące badanego problemu. Literatura przedmiotu niezbędna do realizacji wskazanych założeń metodologicznych jest stosunkowo bogata. Problematykę polityki społecznej w swoich opracowaniach poruszali: R. Titmuss, D. Gill, J. Auleytner, M. Lavalette, A. Pratt, R. Szarfenberg, S. Golinowska, M. Boni, K. Andrejuk, B. Buzan, O. Weaver, B. Booth, A. Pieczywok, J. Gierszewski i inni. Znaczącymi publikacjami z zakresu migracji mogą wyróżnić się: S. Castles, M. J. Miller, Z. Kawczyńska-Butrym, G. J. Borjas, M. Polakowski, D. Szelewa, K. Popper, A. Giddens, B. Termiński czy S. Vertovec, natomiast wiedzę o bezpieczeństwie należy uzupełnić, dzięki takim badaczom jak: B. Buzan, A. Calabrese, W. Kitler, J. Piwowarski, J. Pawłowski, W. Fehler, J. Gryz, J. Czaputowicz, K. Żukrowska, G. Esping-Andersen, B. Deacon, H. J. M. Fenger i inni. W przedstawionym przeglądzie stanu wiedzy zawartej w literaturze przedmiotu, z jakiej skorzystano zarówno w procesie badawczym, jak i w toku pisarskiego opracowania wyników uzyskanych badań, skupiono także uwagę na innych wybranych, a nieomówionych publikacjach, które wywarły istotny wpływ na kształt rozprawy doktorskiej.

Układ pracy oraz jej treść stanowią stosowną prezentację jej dokonań naukowych. Jednocześnie w wielu wypadkach prezentowane poglądy są w swej istocie zestawem hipotez, wymagających potwierdzenia w toku dalszych badań. Dlatego też niniejsza dysertacja może stać się swoistą kanwą, a tym samym będzie punktem wyjścia do prowadzenia kolejnych, pogłębionych badań.

1. Uwarunkowania współczesnej imigracji w wymiarze podmiotowym

W rozdziale wykorzystano paradygmat strukturalno-funkcjonalny, którego punktem wyjścia jest pogłębiona refleksja na temat specyfiki polityki migracyjnej w funkcjonowaniu polityki społecznej. Starano się umiejscowić politykę migracyjną w strukturze dyscypliny nauki, zdefiniować właściwe pojęcia i kategorie badawcze, zaprezentować występujące typologie i paradygmaty oraz ujęcia badawcze. Nie bez znaczenia stała się charakterystyka metod i technik badawczych wykorzystanych do realizacji wyznaczonych założeń oraz ich dogłębna analiza. Ze strukturalnego punktu widzenia przeprowadzono analizy determinantów polityki migracyjnej, które rozumiane są w pracy jako określone, obiektywne i subiektywne okoliczności. Dzięki temu sprecyzowano wnioski o uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych pobytu imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w obszarze funkcjonowania polityki społecznej. Kluczowy efektem tego rozdziału stała się analiza podmiotów polityki społecznej, które z jednej strony wspierają działania polityki migracyjnej, a z drugiej wcielają ją w życie⁸.

Przedmiotem badań niniejszego rozdziału były uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne procesu kształtowania się kategorii bezpieczeństwa w kontekście adaptacji imigrantów z Ukrainy. Rozdział ten stanowi swoistą odpowiedź na dwa szczegółowe problemy badawcze dysertacji wyrażone w postaci pytań: *Jakie są przyczyny migracji Ukraińców lub ich decyzji o przedłużeniu pobytu w województwie kujawsko-pomorskim? Jakie uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne polityki społecznej oddziałują na imigrację przedstawicieli ludności ukraińskiej?* Należy przyjąć, że do stworzenia wniosków wprowadzono pytania uzupełniające:

- a. *Jaka jest charakterystyka imigranta w procesie migracji międzynarodowej?*
- b. *Jakie jest znaczenie polityki migracyjnej w polityce społecznej?*
- c. *Jakie są przyczyny migracji Ukraińców?*
- d. *Jakie są uwarunkowania migracji Ukraińców?*

⁸ Por. A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (2019), Stan badań nad migracjami w Polsce na przełomie wieków. Próba diagnozy, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 2 (172), s. 121 i 122.

Podkreślenia wymaga, że wnioski z przeprowadzanych analiz i ocen dostarczyły wiedzy na temat charakterystyki przedstawicieli ludności ukraińskiej, przyczyn ich przybycia do Polski oraz znaczenia w obszarze funkcjonowania polityki społecznej. Studia materiałów źródłowych pozwoliły na scharakteryzowanie postaci imigranta z Ukrainy, co stanowiło niezbędny element weryfikacji założeń dysertacji.

1.1. Typologia i konceptualizacja pojęcia migracji międzynarodowej

Pojęcie migracji jest traktowane w sposób interdyscyplinarny łącząc ze sobą wiele dziedzin naukowych. Warto odnotować, że każda z dyscyplin naukowych ma odrębne pole badań migracyjnych. Dla przykładu w geografii społeczno-ekonomicznej problematyka migracyjna jest jedną z najważniejszych, które definiują tę dyscyplinę naukową, natomiast dla ekonomii to tylko jeden z wielu badanych zjawisk. Idąc dalej, antropologia zawęża wnioskowanie migracji, ale ma dość znaczący wpływ na kształtowanie jej metodologii. W historii analiza procesów migracyjnych wpłynęła na sposób dyskusji o genezie społeczeństw uwzględniając wydarzenia z przeszłości. Dla badań z zakresu demografii istotne stało się włączenie kierunków przemieszczania się ludności do modeli, które określają liczebność i zmienność populacji. W socjologii i politologii badania migracyjne skupiają uwagę na jednostkowych i zbiorowych podmiotach procesów zachodzących w ich ramach⁹. Współistnienie badań zjawiska migracji w przedstawionych dyscyplinach naukowych pozwala na jego kompleksową analizę, a w konsekwencji wprowadzenie praktycznych rozwiązań.

Zgodnie z założeniami przyjęto definicję o charakterze interdyscyplinarnym, czyli złożoną z interpretacji różnych dziedzin poznawczych. Takie wyjaśnienie terminu proponuje Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM)¹⁰, która uznaje

⁹ A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski, *Stan badań...*, dz. cyt., s. 24.

¹⁰ IOM Poland, *Kim jesteście*, <https://poland.iom.int/pl/kim-jestesmy> [dostęp: 03.04.2022]; IOM Poland, *Key Migration Terms*, <https://www.iom.int/key-migration-terms> [dostęp: 03.04.2022].

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) została założona w 1951 roku i jest wiodącą organizacją międzyrządową w dziedzinie migracji. Instytucja liczy 174 państwa członkowskie, 8 państw posiadających status obserwatorów oraz biura w ponad 100 krajach. IOM działa na rzecz zapewnienia uporządkowanego i humanitarnego zarządzania migracją, promuje współpracę międzynarodową w kwestiach migracji, pomaga w poszukiwaniu praktycznych rozwiązań problemów migracyjnych oraz zapewnia pomoc humanitarną migrantom, uchodźcom oraz przesiedlonym. Działania organizacji obejmują cztery obszary zarządzania, w tym migrację i rozwój, ułatwienie migracji, regulowanie migracji oraz przymusową migrację. Działania obejmują promowanie międzynarodowego prawa migracyjnego, debatę polityczną, ochronę praw migrantów, zdrowie migracyjne oraz kwestie związane z przynależnością płciową.

migrację za przemieszczanie się osoby lub grupy osób przez granicę międzynarodową lub w obrębie państwa. Warto dodać, że jest to ruch ludności, który obejmuje każdy rodzaj przemieszczania się, niezależnie od długości jego trwania, przebiegu i przyczyn¹¹. W przypadku migracji międzynarodowych można mówić o ruchu ludności, które polega na opuszczeniu państwa pochodzenia lub miejsca stałego pobytu i osiedlenie się na stałe lub tymczasowo na terenie państwa przyjmującego. Jedynym warunkiem uznania osoby przemieszczającej się za emigranta międzynarodowego jest przekroczenie przez niego granicy między przynajmniej dwoma państwami¹². Należy przyjąć, że w takim rozumieniu istotny jest sam akt zmiany miejsca przebywania a nie, z jakiej przyczyny do niego doszło. Autorzy zwracają uwagę na takie aspekty, jak czas trwania pobytu, przebieg migracji i jej kierunek, natomiast traktują je jako pewną kategoryzację w dalszej analizie zjawiska. S. Castles i M. J. Miller rozumieją migrację w postaci pewnego rodzaju działania zbiorowego, determinowanego przez zmianę społeczną oraz wpływającego na obywateli kraju przyjmującego, jak i wysyłającego¹³. Jest to swoiste rozszerzenie definicji w aspekcie liczby podmiotów zaangażowanych w jego proces oraz przyczyn i skutków, które pojawiają się w momencie zmiany miejsca pobytu. Ponadto doświadczenie migracji i przebywanie w innym środowisku może doprowadzić do zmiany planów w postaci przedłużenia pobytu przez cudzoziemca, co w konsekwencji zwiększa liczbę możliwych skutków.

Według M. McLuhana żyjemy obecnie w tzw. *globalnej wiosce*, czyli miejscu, gdzie media elektroniczne pozwalają nawiązywać kontakty niezależnie od odległości dzielącej rozmówców¹⁴. Współczesna migracja w opozycji do XIX-wiecznych ruchów migracyjnych charakteryzuje się trzema cechami: szybkim przepływem informacji, normalizacją zjawiska oraz wielokulturowością. W pierwszym z nich należy zauważyć, że migranci mają ułatwiony dostęp do wiadomości na temat warunków bytowych i możliwości zarobku. S. M. Zięba dowodzi, że globalizacja przepływu informacji

¹¹ Więcej na ten temat: International Organization for Migration, *About IOM*, <https://www.iom.int/who-we-are> [dostęp: 3.07.2020], International Organization for Migration, *Mission*, <https://www.iom.int/mission> [dostęp: 3.07.2020]; International Organization for Migration, *Members and Observers*, https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/members_observers_en_2022.pdf [dostęp: 3.07.2020].

¹² A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), International Organization for Migration, Geneva, Switzerland 2019, s. 113.

¹³ S. Castles, M. J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 39.

¹⁴ Więcej na temat: M. McLuhan, *Wybór tekstów*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1995, s. 368; D. Buckingham, *Media education: literacy, learning and contemporary culture*, Cambridge: Polity Press, Cambridge 2003, s. 4.

dotyczącej kierunków migracji może oddziaływać na decyzję o przemieszczaniu się¹⁵. Druga cecha podkreśla wpływ międzynarodowych migracji na normalizację przepisów prawa. Z jednej strony państwo jest w stanie zachęcić obywateli innego kraju do przyjazdu, a z drugiej odwlec tę decyzję na podstawie prowadzonych działań politycznych. Ostatnią cechą charakterystyczną dla zjawiska migracji jest jej wielokulturowość. Na uwagę zasługuje to, że państwo przyjmuje migrantów z różnych miejsc, o różnych poglądach, religiach, tradycjach¹⁶. Warto podkreślić, że studia materiałów źródłowych zwracają uwagę na dwa obszary badań nad międzynarodową migracją. Pierwszy z nich obejmuje rozważania na temat uwarunkowań, przebiegu i typów migracji, a drugi skupia uwagę na procesie adaptowania imigrantów do życia w kraju przyjmującym¹⁷. Głównym założeniem jest skupienie uwagi na drugim z wymienionych obszarów badań nad migracjami, czyli formach i działaniach adaptujących imigrantów z Ukrainy. Biorąc pod uwagę powyższe rozumowanie niezbędne staje się wyróżnienie typów i form migracji, które pozwolą na sprecyzowanie cech badanej grupy.

W dostępnej literaturze przedmiotu wyróżniono wiele rodzajów i typów migracji międzynarodowych. Na potrzeby dalszych rozważań przyjęto podział zaproponowany przez S. Castlesa i M. J. Millera oraz Z. Kawczyńską-Butrym. Pierwszy podział to migracje ze względu na obszar, w których wyróżnia się migracje wewnętrzne i zewnętrzne. Migracje wewnętrzne zgodnie z definicją Głównego Urzędu Statystycznego (GUS-u) to wszelkie zmiany miejsca stałego lub czasowego pobytu w obrębie kraju, które polegają na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy w celu osiedlenia się. Za migracje wewnętrzne mogą być uznane przemeldowania się z pobytu czasowego na pobyt stały w danej miejscowości. Warunkiem, który musi zostać spełniony jest to, że miejsce poprzedniego pobytu stałego znajdowało się w innej gminie¹⁸. W światowym raporcie migracji z 2015 roku IOM zwraca uwagę na wewnętrzne ruchy migracyjne, które mogą mieć charakter czasowy lub stały i obejmować osoby wewnętrznie przesiedlone oraz te, które decydują się na migrację do nowego miejsca pobytu. Termin ten obejmuje zarówno obywateli, jak i cudzoziemców

¹⁵ S. M. Zięba (red.), *Migracja – wyzwanie XXI wieku*, Studia nad migracją, t. 1, Lublin 2008, s. 16.

¹⁶ Tamże, s. 17.

¹⁷ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., s. 39.

¹⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej: migracje wewnętrzne*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html> [dostęp: 21.09.2020].

relokowanych dobrowolnie, bądź przymusowo na terenie danego kraju¹⁹. Oznacza to przemieszczanie się na poziomie wieś-wieś, wieś-miasto oraz miasto-miasto. Tym samym celem imigranta może stać się chęć podwyższenia jakości życia, większe możliwości korzystania z obiektów służby zdrowia, rozwój edukacyjny, kulturowy lub zamiar mieszkania w niedalekiej odległości od rodziny i przyjaciół. Drugim typem w tej kategorii pojęciowej są migracje zewnętrzne, czyli dotyczące przemieszczania się ludności do innego kraju²⁰. W ramach tego rodzaju migracji wyróżnia się kilka form: emigrację, imigrację, reemigrację, repatriację oraz deportację.

Punktem wyjścia do wszelkich rozważań jest określenie definicji wymienionych form zgodnie ze Słownikiem Migracji (*Glossary on Migration*) zaproponowanym przez Międzynarodową Organizację ds. Migracji. Reemigracja według tego opracowania oznacza przemieszczanie się osoby, która po powrocie do kraju ojczystego emigruje ponownie²¹. Repatriacja natomiast stanowi indywidualne prawo jeńca wojennego, więźnia cywilnego, uchodźcy lub osoby cywilnej do powrotu do kraju, gdzie jest obywatelem zgodnie z określonymi warunkami polityczno-prawnymi²². Inaczej to wygląda przy deportacji, gdyż odnosi się do przymusowego przesiedlenia ludności cywilnej, które jest zabronione w czasie okupacji i nieoficjalnych konfliktów zbrojnych, z wyjątkiem sytuacji, gdy jest to wymagane ze względów bezpieczeństwa lub nadrzędnych względów wojskowych²³. Biorąc pod uwagę dziedzinę migracji, autorzy opracowania kierują czytelnika do definicji hasła „wydalenie” (*expulsion*) i w tym kontekście przedstawiają deportację jako formalny akt lub zachowanie przypisywane państwu, przez które cudzoziemiec jest zmuszony opuścić terytorium tego państwa²⁴. Ostatnie dwie formy, czyli emigracja i imigracja są najczęściej używane przy określaniu kierunków migracji. Pierwsza z nich z punktu widzenia kraju wysyłającego oznacza czynność przemieszczania się między krajem, którego jest się obywatelem, do innego kraju w celu pobytu tymczasowego lub długoterminowego²⁵. Natomiast imigracja to zgodnie ze stanowiskiem kraju przyjmującego czynność przemieszczania się do kraju

¹⁹ World Migration Report 2015, *Migrants and cities: new partnerships to manage mobility*, International Organization for Migration, Geneva, Switzerland 2015, s. 50.

²⁰ Główny Urząd Statystyczny, dz. cyt.

²¹ A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), dz. cyt., s. 170.

²² Tamże, s. 182.

²³ S. M. Zięba (red.), dz. cyt., s. 28 i 33.

²⁴ A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), dz. cyt., s. 68.

²⁵ A. Giddens, *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 283.

innego niż kraj obywatelstwa lub miejsce stałego pobytu w celu osiedlenia się na nowym dla imigranta terenie²⁶.

Analizując powyższe formy migracji należy określić kolejny podział migracji ze względu na uwarunkowania zewnętrzne. W. Petersen wyróżnia kilka klas mobilności biorąc pod uwagę czynniki wpływające na podjęcie decyzji o migracji, w tym migrację przymusową oraz dobrowolną²⁷. Autor dowodzi, że migracja przymusowa stanowi zmianę miejsca zamieszkania wywołaną działaniami lub naciskami o charakterze politycznym. Istotne jest, że grupy, które można wyróżnić w tej kategorii to przesiedleńcy, uchodźcy i migranci polityczni. Pierwsza z grup charakteryzuje się osobami zmuszonymi do deportacji, zesłania, czy przesiedlenia. Drugą stanowią uchodźcy, czyli osoby uciekające przed prześladowaniami, zagrożeniem utraty życia lub zdrowia. Konwencja Genewska z 1951 roku określa uchodźcę jako osobę, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej zmuszona jest opuścić kraj pochodzenia. Dodatkowy aspekt stanowi fakt, że z powodu tych obaw nie może ona lub nie chce korzystać z azylu w swoim kraju²⁸. Przyczyną podjęcia decyzji o migracji w przypadku uchodźcy może być ucieczka przed wojną, rewolucją czy czystką etniczną. Ostatnią grupą zaliczającą się do kategorii migracji przymusowej są migranci polityczni decydujący się na wyjazdy pod presją lub pod wpływem nacisku na tle politycznym²⁹.

Drugą z kategorii uwarunkowań zewnętrznych według W. Petersen jest migracja dobrowolna stanowiąca zmianę miejsca zamieszkania bez sytuacji zagrożenia czy przymusu zewnętrznego³⁰. Decyzję o możliwości przemieszczenia się warunkują kwestie ekonomiczne, społeczne, kulturowe skupione na dysproporcjach wynagrodzenia i zatrudnienia między krajem zamieszkania a przyjmującym, różnicach w standardach życia i nauki oraz możliwości łączenia rodzin³¹. Treść powyższych pojęć została zweryfikowana w pytaniu numer 9 kwestionariusza ankiety: *Z jakich powodów przyjechał Pan/przyjechała Pani do województwa kujawsko-pomorskiego?* Wnioski

²⁶ Tamże.

²⁷ W. Petersen, *A General typology of migration*, [w:] *American Sociological Review*, vol. 23, no. 3, American Sociological Association, Sage Publications Ltd, Beverly Hills/London 1958, s. 256-266.

²⁸ *Konwencja dotycząca statusu uchodźców*, Dz. U. z dnia 20 grudnia 1991 r., https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf [dostęp: 30.09.2020].

²⁹ S. M. Zięba (red.), dz. cyt., s. 28.

³⁰ Tamże.

³¹ Więcej na ten temat: A. Pieczywok, *Działania społeczne w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego*, Wydawnictwo WSEI, Lublin 2018.

z przeprowadzonych analiz wskazują, że przy 390 respondentach biorących udział w badaniu nikt przy pytaniu o przyczyny przyjazdu do województwa kujawsko-pomorskiego nie zaznaczył odpowiedzi „COVID-19”. Jako jeden z powodów przyjazdu do miejsca docelowego 25% ankietowanych wskazało wojnę na Ukrainie. Największym zainteresowaniem cieszyła się odpowiedź o podwyższeniu standardu życia w 64% wskazań oraz poszukiwania pracy i zwiększenia poczucia bezpieczeństwa, które zaznaczyło kolejno po 55% i 50% respondentów. Można przypuszczać, że migracja przedstawicieli ludności ukraińskiej do województwa kujawsko-pomorskiego ma częściej charakter dobrowolny niż przymusowy. Warto dodać, że migracja traktowana jest jako naturalna część drogi życiowej człowieka, a sama decyzja o zmianie miejsca pobytu ma zabarwienie subiektywne, zależne od człowieka, który ją podejmuje.

Kolejne kategoryzacje w ramach migracji zewnętrznych można wyróżnić ze względu na status prawny, a mianowicie legalne, nielegalne i stany przejściowe³². Migracja legalna charakteryzuje się tym, że wjazd i pobyt cudzoziemca na teren danego państwa jest zgodny z prawem. Ponadto cudzoziemiec posiada wszelkie dokumenty niezbędne do zalegalizowania jego pobytu oraz uprawnienia związane z podjęciem pracy, rozwojem edukacyjnym, korzystaniem z usług opieki zdrowotnej, dostępem do świadczeń i prawa do zasiłku³³. W odróżnieniu do tej kategorii migracja nielegalna w literaturze przedmiotu opisywana jest jako bezprawne przekroczenie granicy innego kraju³⁴. Istnieją trzy podstawowe metody jej dokonywania:

- nielegalne przekroczenie granicy;
- nielegalne przedłużenie pobytu (np. po upływie ważności wizy lub innych dokumentów pobytowych);
- fikcyjne małżeństwo z obywatelem kraju przyjmującego³⁵.

Społeczność międzynarodowa zachęca do używania terminów „nieudokumentowane” lub „nieregularne” jako alternatywy dla terminu nielegalny. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych nr 3449 uznała, że termin „nielegalni” nie powinien być używany w kontekście definiowania migrantów

³² Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009, dz. cyt., s. 15 i 16.

³³ *Polityka azylowa i migracyjna: legalna migracja*, <https://www.gov.pl/web/mswia/polityka-azylowa-i-migracyjna> [dostęp: 01.10.2020].

³⁴ Z. Kawczyńska-Butrym, dz. cyt., s. 22.

³⁵ R. Stawicki, *Uchodźcy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych jako nowy problem społeczny*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2019, s. 92.

o nieuregulowanym statusie³⁶. Termin ten niesie za sobą konotacje przestępczą, dlatego też jest sprzeczny z godnością imigrantów i wpływa negatywnie na poszanowanie praw człowieka³⁷. Zgodnie z powyższym rozumowaniem migranci mogą znajdować się w sytuacji nieuregulowanej, która nie posiada znamion przestępstwa.

Zmierzając do uściślenia przyczynowości migracji należy rozważyć jeszcze jedną kategorię przemieszczania się, a mianowicie kontekst czasowy. W takim ujęciu migracje można podzielić na stałe, okresowe (krótko- i długoterminowe), sezonowe oraz wahadłowe. Zgodnie ze stanowiskiem Organizacji Narodów Zjednoczonych pierwsza kategoria dotyczy osób, które podejmują decyzję o pozostaniu na stałe w miejscu docelowym lub nie są gotowe w dłuższym czasie na dalszą wędrówkę. Migrant międzynarodowy krótkoterminowy to osoba przemieszczająca się do państwa innego niż jej kraj głównego miejsca zamieszkania na okres zawierający się w przedziale od 3 do 12 miesięcy. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy ruch wynika z celów biznesowych, rekreacyjnych, turystycznych, medycznych lub udziału w uroczystościach rodzinnych i religijnych. Natomiast o migrancie międzynarodowym długoterminowym wspomina się w kontekście osoby, która przebywa na terenie kraju przyjmującego w okresie co najmniej 12 miesięcy. Na tej podstawie można wnioskować, że państwo docelowe staje się miejscem stałego pobytu migranta³⁸. Dwie pozostałe kategorie czasowe dotyczą aspektów ekonomicznych. Na migrację o charakterze cyrkulacyjnym (wahadłowym) oddziałują kwestie edukacyjne, te związane ze służbą mundurową, małżeństwem, zatrudnieniem czy emeryturą. Tymczasem przemieszczanie się sezonowe związane jest z porami roku, które umożliwiają określony rodzaj pracy (np. zbieranie owoców, warzyw, praca przy choinkach)³⁹.

Przechodząc do kwestii ustrojowo-politycznych ważnym krokiem w kierunku przedstawienia założeń dysertacji było określenie systemu imigracji międzynarodowej, zmian w nim zachodzących oraz istoty i znaczenia funkcjonowania imigranta w jego ramach. Analizie poddane zostały zagadnienia podmiotowe oraz przedmiotowe przedstawiane przez Międzynarodową Organizację ds. Migracji (IOM), Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ), Unię Europejską (UE), Biuro Wysokiego Komisarza

³⁶ Zob.: *United Nations General Assembly Resolution 3449 on Measures to ensure the human rights and dignity of all migrant workers* (9 December 1975).

³⁷ A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), dz. cyt., s. 102.

³⁸ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *Recommendations on Statistics of International Migration*, Statistical Papers Series M, no. 58, Rev. 1, New York 1998, https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf [dostęp: 10.07.2020], s. 9-10.

³⁹ S. M. Zięba (red.), dz. cyt., s. 18, 25 i 37.

Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR). Centralnym pojęciem w prowadzonej analizie była migracja międzynarodowa omówiona w ostatnim podrozdziale, która obejmuje dwa zakresy pojęciowe, czyli imigrację i emigrację. W ujęciu podmiotowym należy zakwalifikować w tym wymiarze trzy pojęcia – migranta, emigranta i imigranta. Na poziomie międzynarodowym nie ma powszechnie przyjętej, sprecyzowanej definicji migranta. Przyjmuje się, że pod pojęciem migranta znajdują się osoby, które dobrowolnie podjęły decyzję o migracji z przyczyn osobistych i bez większego oddziaływania czynników zewnętrznych⁴⁰. Według IOM jest to termin ogólny, niezdefiniowany w prawie międzynarodowym, który można tłumaczyć jako osobę, która tymczasowo lub na stałe wyprowadza się ze swojego miejsca zamieszkania (w obszarze wewnętrznym lub zewnętrznym) z różnych przyczyn⁴¹. Warto w tym momencie zaznaczyć, że członkowie organizacji ds. migracji podkreślają stworzenie tej definicji na użytek własny w celu prowadzenia badań statystycznych. Zgodnie z tym określeniem do grupy migrantów można zaliczyć uchodźców, migrantów zarobkowych, ofiary handlu ludźmi, studentów zagranicznych, migrantów turystycznych, religijnych, społecznych, zdrowotnych itp. W dostępnej literaturze istnieje również inne podejście którego zwolennikiem jest UNHCR⁴², czyli traktowania wymienionych grup poza obszarem badań migrantów. Wynika z tego, że migranci to ludzie, którzy przemieszczają się z miejsca pobytu do stałego lub tymczasowego miejsca docelowego z powodów innych niż ucieczka przed wojną lub prześladowaniami⁴³. Organizacja Narodów Zjednoczonych definiuje migranta jako osobę, która przebywa w obcym kraju ponad rok, niezależnie od charakteru migracji – dobrowolnej czy przymusowej – oraz niezależnie od legalności pobytu. Z przeprowadzonej oceny wynika, że migrantem nie można nazwać osoby podróżującej w celach turystycznych lub biznesowych. Natomiast z drugiej strony definicja uznaje tzw. migrantów krótkoterminowych, czyli dla przykładu sezonowych robotników rolnych, którzy wyjeżdżają na krótki okres do pracy przy zbiorach⁴⁴.

⁴⁰ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., s. 39-46.

⁴¹ A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), dz. cyt., s. 132 i 133.

⁴² Biuro Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców powołane 14 grudnia 1950 r. w wyniku rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jej głównym zadaniem jest prowadzenie i koordynacja działań międzynarodowych na rzecz ochrony uchodźców. Według danych z 2021 r. agencja dociera z pomocą do 89,3 mln osób o statusie uchodźcy.

Zob. The UN Refugee Agency, *About us*, <https://www.unhcr.org/> [dostęp: 16.08.2020].

⁴³ J. Carling, *What is the meaning of 'migrants'?*, <https://meaningofmigrants.org/>, [dostęp: 22.08.2022].

⁴⁴ IOM UN Migration, *Key migration terms*, <https://www.iom.int/key-migration-terms>, [dostęp: 12.09.2020].

Ze strukturalnego punktu widzenia istotnym jest rozróżnienie pojęcia emigranta oraz imigranta. Emigrant zgodnie z definicją IOM, z punktu widzenia kraju wysyłającego, to osoba, która przenosi się z miejsca zwykłego pobytu lub kraju, którego jest obywatelem do innego kraju, aby stał się faktycznie jej nowym miejscem przebywania⁴⁵. Dodatkowo termin zainicjowany przez departament spraw gospodarczych i społecznych Organizacji Narodów Zjednoczonych podkreśla, że emigrant to osoba przebywająca w nowym miejscu dłużej niż 12 miesięcy⁴⁶. Warto dodać, że definicja zaproponowana przez inne instytucje nie ustosunkowuje się do ram czasowych, a jest to niezwykle istotna informacja dla realizowanych badań ilościowych w sferze migracji międzynarodowej.

W badaniu imigracji międzynarodowej, na którym to zjawisku oparte są założenia dysertacji, kluczowe jest przyjęcie określonej definicji, która determinuje wybór grupy docelowej w dalszej części badań. Z perspektywy kraju przyjmującego emigrant to osoba, która przeprowadza się do kraju innego niż kraj obywatelstwa, w celu tymczasowego lub stałego pobytu na jego terenie. O statusie imigracyjnym danej osoby decyduje prawo imigracyjne obowiązujące na terenie państwa przyjmującego. Zmierając do uściślenia treści dokumentów legislacyjnych warto uwzględnić jeszcze podmioty biorące udział w procesie migracji. Tabela poniżej przedstawia zestawienie podmiotów określanych w literaturze przedmiotu jako grupy migrujące (Tab. 1.1).

Tabela 1.1. Grupy migrujące i ich charakterystyka

Lp.	Grupa migrująca	Charakterystyka
1.	Migranci długoterminowi	Osoby, które przeprowadzają się do innego kraju na okres co najmniej 12 miesięcy, aby kraj przyjmujący stał się miejscem aktualnego pobytu.
2.	Migranci krótkoterminowi	Osoby, które przemieszczają się do innego kraju na okres od 3 do 12 miesięcy w celach turystycznych, rekreacyjnych, rodzinnych, biznesowych, zdrowotnych, religijnych.
3.	Migranci zarobkowi	Osoby, które mają być zatrudnione, bądź są lub były w jakimś stopniu zaangażowane w działalność zarobkową w państwie przyjmującym.
4.	Uchodźcy	Osoby, które na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniami z powodu swojej rasy, religii, obywatelstwa, przynależności do określonej grupy społecznej lub przekonań politycznych przebywają poza granicami kraju, którego są obywatelami, nie mogą lub nie chcą ze wskazanych obaw korzystać z ochrony tego państwa lub przebywać na jego terenie.

⁴⁵ A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), dz. cyt., s. 63.

⁴⁶ United Nations, dz. cyt., s. 18.

Lp.	Grupa migrująca	Charakterystyka
5.	Azyliści	Osoby objęte ochroną przez państwo przyjmujące, które uciekają przed prześladowaniami, poważną krzywdą lub z innych powodów.
6.	Migranci tranzytowi	Osoby, które podróżują drogą powietrzną, lądową lub morską z jednego państwa na lotnisko, przejście graniczne lub port drugiego państwa wyłącznie w celu kontynuowania migracji do kolejnego państwa.
7.	Urzędnicy międzynarodowi	Osoby pełniące funkcje polityczne w danym kraju i reprezentujące go na arenie międzynarodowej.
8.	Turyści	Osoby, które nie mają miejsca zamieszkania w kraju przyjmującym i zostają wpuszczone do tego kraju czasowo w celach rekreacyjnych, wypoczynkowych, urlopowych, zdrowotnych, religijnych lub odwiedzin u przyjaciół czy rodziny. Na terenie danego kraju takie osoby mogą przebywać od jednego dnia do 12 miesięcy.
9.	Osoby podróżujące w interesach	Osoby uprawnione do czasowego pobytu na terytorium państwa w celach biznesowych, negocjacyjnych.
10.	Personel dyplomatyczny i konsularny	Osoby pełniące funkcje polityczne i dyplomatyczne na arenie międzynarodowej.
11.	Wojskowi	Osoby pełniące służbę wojskową na terenie państwa przyjmującego za porozumieniem z krajem wysyłającym.
12.	Studenci, praktykanci, osoby zdobywające certyfikaty lub uprawnienia	Osoby, które przeprowadziły się poza miejsce stałego pobytu w celu podjęcia kształcenia w państwie przyjmującym.
13.	Pracownicy przygraniczni	Osoby migrujące, które zachowują swoje miejsce zwykłego pobytu w państwie sąsiednim, gdzie wracają codziennie lub co najmniej raz w tygodniu.
14.	Osadnicy	Osoby wewnętrznie przesiedlone na obszarze geograficznym tego samego kraju.
15.	Migranci społeczni	Osoby wyjeżdżające w celu założenia rodziny lub dołączające do najbliższych krewnych za granicą.
16.	Osoby deportowane	Osoba niebędąca obywatelem danego kraju, która jest zmuszona na mocy prawa do opuszczenia terytorium tego państwa.
17.	Migranci na podstawie prawa do swobodnego pobytu w ramach specjalnych traktatów międzynarodowych	Osoby, których wjazd na teren państwo przyjmującego nie jest sankcjonowany.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *Recommendations on Statistics of International Migration*, Statistical Papers Series M, no. 58, Rev. 1, New York 1998, A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), *International Migration Law: Glossary on Migration*, International Organization for Migration, Geneva, Switzerland, 2019, S. Castles, M. J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Powyższe zestawienie osób mobilnych międzynarodowo jest wykorzystywane do prowadzenia statystyk światowych migracji. Dla uzupełnienia wykazu wyróżniono pięć kategorii osób, m. in. grupy stanowiące osoby nieuczestniczące w procesach migracji międzynarodowej, turyści międzynarodowi, wykluczeni ze statystyk mobilności

międzynarodowej oraz osoby ujęte we wspomnianych zestawieniach i niepewnym terminie pobytu w państwie przyjmującym⁴⁷. Uzupełnienie powyższych treści stanowi podział migrantów ze względu na kategorie zawarte w teoriach migracji międzynarodowej i prowadzonych badań ilościowych w tym zakresie (Tab. 1.2.).

Tabela 1.2. Kategorie podziału migrantów

Lp.	Kategoria	Grupa migrująca
1.	Osoby niepodlegające migracji międzynarodowej	pracownicy przygraniczni, migranci tranzytowi
2.	Osoby wpisujące się w system turystyki międzynarodowej	uczestnicy wycieczek, turyści, osoby podróżujące w celach biznesowych
3.	Osoby wyłączone z międzynarodowych statystyk migracyjnych	personel dyplomatyczny i konsularny, personel wojskowy, nomadzi
4.	Osoby istotne dla statystyk migracji międzynarodowych	studenci (osoby uczące się), praktykanci, migranci zarobkowi, urzędnicy międzynarodowi, osoby z prawem do swobodnego pobytu w państwie przyjmującym, osoby wyjeżdżające na pobyt stały, osoby migrujące z powodów rodzinnych, uchodźcy
5.	Osoby istotne dla pomiarów statystycznych o niewiadomej długości pobytu w kraju przyjmującym	azylanci, osoby nieposiadające dokumentów pobytowych wymaganych przez państwo przyjmujące

Zródło: Opracowanie własne na podstawie United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *Recommendations on Statistics of International Migration*, Statistical Papers Series M, no. 58, Rev. 1, New York 1998, s. 13-15.

Kolejnym zagadnieniem charakteryzującym migrantów są dwa powtarzające się pojęcia w komunikatach medialnych, czyli migrant i uchodźca. Różnica między tymi pojęciami zawiera się w swobodzie podejmowania decyzji jaką posiada migrant. Uchodźca zgodnie z treścią Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 roku to osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa⁴⁸. Warto dodać, że Konwencja Organizacji Jedności Afrykańskiej z 1969 r. definiuje uchodźcę jako osobę zmuszoną do opuszczenia kraju stałego pobytu z powodu agresji zewnętrznej, okupacji, obcej dominacji lub wydarzeń poważnie zakłócających porządek publiczny

⁴⁷ Tamże, s. 11–15.

⁴⁸ Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., Dz. U. 1991, nr 119, poz. 515, art. 1, pkt. 2.

w całym kraju, pochodzenia albo obywatelstwa lub w części tego kraju⁴⁹. W deklaracji z Kartagenu z 1984 roku zwrócono uwagę na fakt, iż do uchodźców zalicza się dodatkowo podmioty uciekające z kraju, kiedy ich życiu, wolności, bezpieczeństwu zagraża przemoc, agresja, konflikty wewnętrzne, gwałcenie praw człowieka na masową skalę lub inne okoliczności, które przyczyniają się do podjęcia takiej decyzji. Uchodźcy uciekają przez prześladowaniami powstającymi, np. w wyniku wojen, konfliktów masowych, czystek etnicznych⁵⁰. Z ochrony czasowej w Polsce korzysta prawie milion obywateli Ukrainy. Większość z nich przebywa w kraju przyjmującym korzystając z ochrony czasowej, w której potwierdzeniem jest posiadanie numeru PESEL zgodnie z ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na jego terytorium. Ważne jest że 87% tej grupy stanowią kobiety i dzieci. Dodatkowo 360 000 obywateli Ukrainy posiada ważne zezwolenia na pobyt czasowy. Przewagę stanowią dokumenty wydawane w związku z podejmowaniem pracy. Ponad 65 000 osób posiada zezwolenie na pobyt stały lub rezydenta długoterminowego UE⁵¹.

Badania oparte na krytycznej analizie literatury pozwalają stwierdzić, że motywy migracji mają charakter jednostkowy i są zależne od każdej zaangażowanej w ten proces osoby. Zasadnym jest uznawanie, że w badaniach nad migracjami zwraca się uwagę na dwa podziały przyczyn migracji – ekonomiczne oraz pozaekonomiczne. Pierwsze z wymienionych powodowane są chęcią poprawienia warunków życia i jednocześnie stanowią najpowszechniejszy rodzaj migracji. Natomiast jeśli chodzi o przyczyny pozaekonomiczne, to wyróżnia się ich kilka rodzajów, w tym: polityczne, demograficzne, rodzinne, religijne, etniczne oraz ekologiczne⁵². Migracje polityczne związane są z konfliktami zbrojnymi, demograficzne z niską różnorodnością klasową społeczeństwa, rodzinne, czyli społeczne powodowane są migracją ze względu na chęć zmiany środowiska lub tęsknotę za bliskimi. Ludzie mogą migrować również ze względów światopoglądowych, wspólnych wartości i tradycji, w poszukiwaniu bądź trwaniu we wspólnocie tego samego wyznania lub na skutek klęsk żywiołowych czy kataklizmów.

⁴⁹ Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, *Zasady i tryb ustalania statusu uchodźcy. Zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźcy z 1951 r. oraz Protokołem dodatkowym do niej z 1967 r. Podręcznik*, II wydanie wersji polskiej, Warszawa 2007, s. 13-14; [za:] *Konwencja Organizacji Jedności Afrykańskiej* 10 września 1969 r.

⁵⁰ Deklaracja nie jest dokumentem prawnie wiążącym i została przyjęta przez zgromadzenie przedstawicieli rządów państw Ameryki Łacińskiej dnia 22 listopada 1984 r.

⁵¹ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Obywatele Ukrainy w Polsce – aktualne dane migracyjne*, <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--aktualne-dane-migracyjne> [dostęp: 03.03.2023].

⁵² K. Puchalska, A. Barwińska-Majdowicz, *Międzynarodowe przepływy kapitału i siły roboczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 80.

Uzupełnienie przyczyn pozaekonomicznych stanowią mogą migracje patriotyczne związane z migracją do miejsca zamieszkania przodków, aksjologiczne oparte na niezgodzie wobec zagrożeń wartości i tradycji imigrantów, czy dobrobytu, na które decydują się osoby starsze w celu polepszenia warunków życia. Warto dodać, że również powody edukacyjne, które skłaniają migrantów do zdobywania certyfikatów potwierdzających wyższe kwalifikacje, ponadto zdrowotne nastawione na poprawę stanu zdrowia czy turystyczne polegające na poszerzaniu horyzontów poznawczych. Dla niektórych ważne również są przyczyny życia w skupisku, w którym migranci tworzą łańcuchy powiązań i pozostają w tym samym państwie lub województwie, co jego poprzednicy, na podstawie przedstawianych przez nich historii⁵³.

Dla prawidłowego układu analitycznego w dysertacji przyjęto definicję IOM, która traktuje migrację międzynarodową w ramach przemieszczania się osoby lub grupy osób przez granicę między wyznaczonymi państwami. W tym kontekście charakteryzuje migranta międzynarodowego jako osobę, która zmienia państwo stałego pobytu i przemieszcza się do innego kraju. Ponadto kategorie przedstawione w dotychczasowej formie zostaną wykorzystane do dalszych rozważań w zakresie imigracji ludności ukraińskiej do województwa kujawsko-pomorskiego. Po sprecyzowaniu definicji migracji międzynarodowej i wyróżnieniu jej głównych typów należy rozważyć istotę systemu imigracji, a w szczególności funkcjonujących w jego ramach grup migracyjnych. Pozwoli to na scharakteryzowanie powodów przemieszczania się przedstawicieli ludności ukraińskiej.

1.2. Przyczyny migracji

Migracja to pewien rodzaj działania zbiorowego, determinowanego przez zmianę społeczną i oddziałującego na całe społeczeństwo zarówno państwa wysyłającego, jak i przyjmującego. Badania nad migracjami obejmują dwa aspekty, z jednej strony dotyczą uwarunkowań, przebiegu i typów migracji, natomiast z drugiej badacze analizują sposoby adaptowania się migranta do społeczeństwa kraju przyjmującego⁵⁴. Migracja nie jest nowym zjawiskiem, natomiast wydaje się nasilać w miarę wzrostu globalnej integracji.

⁵³ Zob. S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., Zięba S. M. (red.), dz. cyt., Z. Kawczyńska-Butrym, dz. cyt.

⁵⁴ Tamże, s. 39.

Zgodnie z komunikatem UNHCR zarejestrowano rekordową liczbę 110 milionów ludzi, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swoich miejsc zamieszkania z powodu konfliktów. Ponadto kilka miesięcy wcześniej zarejestrowano miliardowego imigranta⁵⁵. Ich napływ do wielu krajów zachodnich stanowi wyzwanie dla powszechnie przyjętego sposobu w rozumienia tożsamości narodowej i wymusza weryfikację koncepcji obywatelstwa. Zgodnie z poniższą tabelą (Tab. 1.3.) wyróżnia się cztery modele migracji biorąc pod uwagę najważniejsze ruchy migracyjne od 1945 roku.

Tabela 1.3. Cztery modele migracji po 1945 roku

Nazwa modelu	Kraje praktykowania modelu	Opis
Klasyczny model migracji	Stany Zjednoczone, Kanada, Australia	Migrantów zachęca się do przyjazdu, a nowym przybyszom gwarantuje się obywatelstwo. Stosowano też restrykcje i limity w celu ograniczenia liczby imigrantów.
Kolonialny model imigracji	Wielka Brytania, Francja	Imigranci byłych kolonii są faworyzowani kosztem innych krajów.
Gastarbeiterzy	Niemcy, Szwajcaria, Belgia	Imigranci są przyjmowani na określony czas bez przyznawania im obywatelstwa niezależnie od długości pobytu.
Imigracja nielegalna	Meksyk	Imigranci przedostają się potajemnie do danego kraju pod pretekstem przedostawania się do własnego kraju.

Zródło: Opracowanie własne na podstawie A. Giddens, *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 282.

Motywy migracji mają charakter indywidualny i są zależne od każdego zaangażowanego w ten proces człowieka. Biorąc pod uwagę rozważania na temat imigracji ludności ukraińskiej do Polski istotne staje się przedstawienie przyczyn, skutków oraz charakteru tego zjawiska. W teorii migracji mówiąc o przyczynach przemieszczania się ludności wyróżnia się dwie kategorie czynników – wypychających, które determinują ludzi do opuszczania obszarów pochodzenia oraz przyciągających, skłaniających do migracji do krajów przyjmujących (Tab. 1.4).

⁵⁵ Rekordowa liczba uchodźców lub przesiedleńców na świecie, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rekordowa-liczba-uchodzcow-lub-przesiedlencow-na-swiecie-8559678.html> [dostęp: 17.06.2023].

Tabela 1.4. Przyczyny migracji

RODZAJE CZYNNIKÓW	CZYNNIKI PRZYCIĄGAJĄCE <i>pull factors</i>	CZYNNIKI WYPYCHAJĄCE <i>push factors</i>
Ekonomiczny	Stopień rozbudowy instytucji państwa dobrobytu, niska stopa bezrobocia, możliwość zatrudnienia, zapotrzebowanie na cudzoziemską siłę roboczą, wysokie tempo wzrostu gospodarczego lub inwestycje determinujące popyt na siłę roboczą	Wysoki poziom bezrobocia, brak możliwości zatrudnienia w swoim zawodzie, zła sytuacja mieszkaniowa, małe zaopatrzenie sklepów w towary konsumpcyjne, wymienialność i siła nabywcza obcych walut
Spółeczno-polityczny	Życzliwy stosunek społeczeństwa, opinii publicznej i partii politycznych do cudzoziemców i mniejszości etnicznych, możliwości adaptacyjne cudzych kultur	Dyskryminowanie mniejszości narodowych, zbrojne konflikty społeczne, ograniczenie podstawowych praw człowieka, rozczarowania i frustracje związane z kształtowaniem się nowego ustroju, niebezpieczeństwa autorytarnej dyktatury, zamachu stanu lub wojen domowej
Demograficzny	Niski lub ujemny przyrost naturalny powodujący niedostateczną podaż własnej siły roboczej	Wysoki przyrost naturalny, przeludnienie wsi, nadwyżki młodych ludzi w wieku produkcyjnym
Historyczny	Istnienie starych centrów uchodźstwa, bądź dużych liczebnie ośrodków nowej emigracji sprzyja przebywaniu imigrantów reprezentujących te same narodowości oraz ułatwia ich asymilację w nowych środowiskach	Istnienie skupisk narodowościowych w danym państwie, instytucji kulturalnych, oświatowych i religijnych danej grupy imigrantów
Prawny	Brak wymagań wizowych, liberalne przepisy imigracyjne, polityka łączenia rodzin, regulacje określające status oraz uprawnienia socjalne imigrantów, uchodźców politycznych i robotników (łatwość uzyskania azylu i pozwolenia na pracę)	Liberalne regulacje paszportowe i przepisy dotyczące zakupu dewiz

Źródło: P. Bożyk (red.), *Egzemplifikacja międzynarodowych stosunków gospodarczych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Prawa, im. Ryszarda Łazarskiego, Warszawa 2004, s. 103, za: J. Auleytner, K. Głąbicka, *Polskie kwestie socjalne na przełomie wieków*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2001, s. 137.

W pierwszej kategorii można wyróżnić między innymi wzrost liczby ludności, niski standard życia, brak pracy, represje polityczne, klęski żywiołowe, konflikty społeczne itp. natomiast wśród czynników przyciągających zawarte są takie aspekty jak popyt na pracę, dostępność do ziemi lub nieruchomości, rozwój ekonomiczny na wybranym terenie, swobody polityczne czy dostęp do edukacji. Podczas klasyfikowania czynników przyciągających i wypychających stwierdzono, że z jednej strony skłaniają

migrantów do pobytu w danym miejscu, a z drugiej wręcz zniechęcają. Czynniki przyciągające zgodnie z opracowaniami R. Stawickiego i S. Lufta skupiają uwagę na:

- kwestiach gospodarczych,
- upowszechnianiu się skali globalizacji w przypadku zachodnich trendów,
- ciekawości poznawczej,
- wolności w różnych sferach życia,
- umiarkowaniu diaspor cudzoziemskich,
- perspektywach wyższych zarobków,
- aktywizacji społeczno-zawodowej cudzoziemców,
- uatrakcyjniania rynku pracy,
- poprawie standardów życia,
- wzroście poczucia bezpieczeństwa,
- łączenia rodzin,
- niwelowaniu oznak dyskryminacji.

Natomiast czynniki wypychające dotyczą:

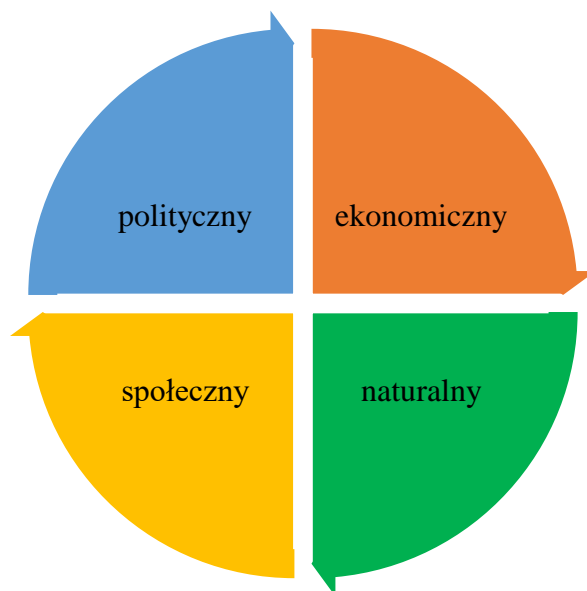
- konfliktów politycznych, zbrojnych i etnicznych
- kryzysów środowiska naturalnego,
- wzrostu demograficznego,
- postępowania rządów w krajach,
- braku możliwości zatrudnienia,
- bezrobocia,
- ubóstwa,
- braków w systemie edukacji,
- wysokiego przyrostu naturalnego,
- braku dostępu do służby zdrowia,
- przemocy,
- pogłębiającej się dyskryminacji,
- korupcji,
- łamania praw człowieka⁵⁶.

Na podjęcie decyzji o przedłużeniu czasu przebywania w kraju przyjmującym wpływają zarówno obiektywne warunki rozwoju, potrzeby migrantów oraz system

⁵⁶ Por. R. Stawicki, *Współczesne bezpieczeństwo człowieka*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2019; R. Stawicki, *Uchodźcy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych jako nowy problem społeczny*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2018; S. Luft, *Kryzys uchodźczy – przyczyny, skutki, konflikty*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2019.

imigracyjny danego regionu. Procesy migracyjne mogą być nie tylko wynikiem działania czynników przyciągających, czy wypychających, ale wynikiem ich postrzegania. Niwelowanie zagrożeń i ryzyka doświadczanych przez imigrantów może skłonić ich do przedłużenia pobytu w danym miejscu z korzyścią dla obu nacji⁵⁷.

Istnieje pewne uproszczenie dla wstępnego scharakteryzowania zjawiska imigracji. W bardziej złożonych koncepcjach dostrzega się wzory globalnej migracji w wyniku interakcji między zjawiskami zachodzącymi na poziomie mikro i makro. Pierwszy z nich obejmuje zasoby, poziom wiedzy oraz rozumienie sytuacji przez imigrantów. Drugi natomiast zawiera się w czynnikach uniwersalnych, takich jak prawa, przepisy polityki migracyjnej, światowe zmiany gospodarczo-społeczne. W Polsce najliczniejszą grupę cudzoziemców tworzą przedstawiciele ludności ukraińskiej. Istotne staje się określenie przyczyn i skutków migracji Ukraińców do Polski. Z obiektywnego punktu widzenia należy przyjrzeć się determinantom migracji, które mają decydujący wpływ na imigrację Ukraińców⁵⁸. Punktem odniesienia do charakterystyki przyczyn jest wskazanie głównych obszarów poznawczych. W związku z tym do ich uściślenia posłużą cztery determinanty wyróżnione przez S. Castlesa i M. J. Millera (Rys. 1.1.).



Rysunek 1.1. Determinanty migracji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Castles, M. J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

⁵⁷ Zob. K. Iglicka-Okólska, *Analiza zachowań migracyjnych na podstawie wyników badań etnosondażowych migracji zagranicznych w wybranych regionach Polski w latach 1994-1995*, Monografie i Opracowania nr 438, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1998, s. 11-13.

⁵⁸ J. Tokarski (red.), *Słownik wyrazów obcych*, [hasło: determinant], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1980, s. 148.

Zastosowanie wymienionych kryteriów pozwala na określenie przyczyn migracji ludności ukraińskiej, które mają bezpośredni wpływ na ich przemieszczanie się do województwa kujawsko-pomorskiego. Determinant ekonomiczny skupiony jest na obszarze emigracji zarobkowych, społeczny determinowany prześladowaniami lub chęcią zmiany otoczenia, polityczny związany z ucieczką przed wojną bądź jej skutkami oraz naturalny na skutek katastrof ekologicznych. W przypadku Ukraińców kategoriami determinantów migracji będą:

- ekonomiczny, m.in. poszukiwanie pracy, stały dochód, chęć polepszenia warunków życia,
- polityczny, m.in. konflikt zbrojny w Donbasie, wojna na Ukrainie i jej skutki,
- społeczny, m.in. niechęć ze strony obywateli kraju przyjmującego, prześladowania, dyskryminacja,
- naturalny – pandemia COVID-19⁵⁹.

Ze strukturalnego punktu widzenia przyjęto analizę poszczególnych determinantów zgodnie z chronologią, gdzie określa się, że proces emigracyjny rozpoczął się w 2014 roku ze względów politycznych. Po kilku latach przemianował swój charakter na ekonomiczny, później społeczny. Obecnie w podjęciu decyzji o migracji przez przedstawicieli ludności ukraińskiej, istotne znaczenie ma wymiar polityczny związany z prowadzoną wojną z Rosją.

W literaturze przedmiotu badań nad migracjami pod względem ekonomicznym wyróżnia się tak zwaną teorię neoklasyczną. Autorem pierwszej usystematyzowanej teorii migracji jest XIX-wieczny geograf E. G. Ravenstein. Dowodzi on, że zaproponowane twierdzenia nie były powiązane z żadnym ruchem migracyjnym, a stanowiły grupę ogólnych wniosków. W takim rozumieniu wyróżnia się tendencję do przemieszczania się ludzi z obszarów gęsto do rzadko zaludnionych, sfer biednych do bogatych lub łączy się migracje z fluktuacjami cykli koniunkturalnych. W teorii nazywa się jej czynnikami wypychającymi i przyciągającymi. W pierwszej z grup wyróżnia się wzrost liczby ludności, niski standard życia, brak możliwości ekonomicznych i represje polityczne. Natomiast czynniki przyciągające to grupa obejmująca popyt na pracę, dostępność ziemi, dobre perspektywy ekonomiczne i swobody polityczne⁶⁰. Migracje ekonomiczne dotyczą najczęściej osób w wieku

⁵⁹ S. Castles, M. Miller, dz. cyt., s. 38-52.

⁶⁰ Tamże, s. 41.

produkcyjnym i skupiają swoją uwagę na poprawie warunków życia. Wewnętrzna dynamika procesu emigracyjnego wpływa na politykę społeczną zarówno krajów wysyłających, jak i przyjmujących migrantów⁶¹. W wielu przypadkach imigranci decydują się na podjęcie pracy sezonowej, bądź pobyt tymczasowy w danym kraju. Przy odpowiednim systemie adaptacji decydują się na łączenie rodzin i stały pobyt. Konflikt rozpoczęty wiosną 2014 roku doprowadził obywateli Ukrainy do wielu problemów w tym z zabezpieczeniem podstawowych potrzeb, zatrudnieniem, dyskryminacją, niskimi pensjami lub integracją z wewnątrznie przesiedlonymi Ukraińcami⁶². Migracji humanitarnej natomiast nie możemy zaliczyć do najbardziej dominującego trendu, gdyż obywatele Ukrainy częściej migrowali z powodów ekonomiczno-społecznych niż politycznych (Tab. 1.5. i 1.6.).

Tabela 1.5. Przyjęte wnioski o ochronę międzynarodową

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ukraińcy	2325	2319	1313	672	468	437	319	362	8
Cudzoziemcy	8140	12365	12352	5102	4174	4114	2816	7698	194

Zródło: Opracowanie własne na podstawie UdSC, *Statystyka*, Rodzaj sprawy: Ochrona międzynarodowa, Wnioski przyjęte, migracje.gov.pl, <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/swiat/typ/wnioski/widok/mapa/typSprawy/4/rok/2020/?x=-1.8195&y=0.0079&level=4>, [dostęp: 11.01.2022].

Tabela 1.6. Przyjęte wnioski o pobyt stały i czasowy

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ukraińcy	4218	9270	13437	17885	20422	24793	27444	40885	45603
Cudzoziemcy	8171	13864	18139	24240	27498	32389	34667	52547	67074

Zródło: Opracowanie własne na podstawie UdSC, *Statystyka*, Rodzaj sprawy: Pobyt czasowy i stały, Wnioski przyjęte, migracje.gov.pl, <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/swiat/typ/wnioski/widok/mapa/typSprawy/4/rok/2020/?x=-1.8195&y=0.0079&level=4>, [dostęp: 11.01.2022].

Dane wskazują, że liczba pozytywnie rozpatrzonych wniosków o azyl jest o wiele niższa niż o pobyt stały bądź tymczasowy. Przyjęte zestawienie sugeruje, że imigranci z Ukrainy nie są zainteresowani udziałem w procedurze otrzymania statusu ochrony międzynarodowej. Ruch migracyjny został ułatwiony dzięki rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z 17 maja 2017 roku, które pozwalało Ukraińcom na pobyt w strefie Schengen bez obowiązku posiadania wizy, nie dłużej jednak niż 90 dni w ciągu każdego półrocznego pobytu.

⁶¹ Tamże, s. 42.

⁶² Więcej na ten temat: Cz. Marcinkowski (red.), *Współczesne problemy bezpieczeństwa*, Zeszyty Naukowe 1/2017, Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie, Warszawa 2017.

W teorii neoklasycznej potencjalni migranci opierają decyzję o przemieszczaniu się na podstawie pełnej świadomości o poziomie zarobków w danym miejscu i szansach na zatrudnienie. Teoria neoklasyczna zwraca uwagę, że podmioty maksymalizują użyteczność, czyli szukają takiego miejsca docelowego, na terenie którego będą mogli osiągnąć dobrobyt⁶³. Zagadnienie kapitału ludzkiego pojawia się w momencie, kiedy ludzie inwestują w migracje z takich samych powodów, jakich mogliby inwestować w wykształcenie zawodowe. Z punktu widzenia ekonomicznego faktem staje się stwierdzenie, że imigrant oczekuje zwrotu z inwestycji, którą podejmuje w postaci wyższych zarobków w kraju docelowym⁶⁴.

Business Insider w 2020 roku przeprowadził porównanie Produktu Krajowego Brutto (PKB) w Ukrainie i Polsce. Sektor rolny w tamtym okresie w Polsce wynosił 3,3% PKB, czyli około 19 mld dolarów. Rolnictwo Ukrainy 2018 roku przyniosło 18,8 mld dolarów, co stanowiło około 12,2% PKB. Wynika z tego, że w 1990 roku gospodarki obu krajów były na podobnych poziomach ze wskazaniem na wschodnich sąsiadów, prawie po 30 latach polski PKB wyniósł 592 mld dolarów, natomiast ukraiński 154 mld dolarów⁶⁵. Ważne są doniesienia dziennikarza „*Obserwatora finansowego*” J. Romanenko, który wskazywał w swoich obliczeniach, że polskie rolnictwo wypełnia rolę społeczną i wpływa znacząco na gospodarkę kraju, stymulując jego konsumpcję. Na dowód przytoczył dane, z których wynika, że w pierwszym kwartale 2020 roku w tym sektorze pracowało 1,5 mln Polaków, a na Ukrainie w 2019 roku zatrudnionych było 408 tys. osób. W trakcie trwania wojny straty PKB Ukrainy szacuje się na ponad 30%. Dane statystyczne wykazały, że w połowie krajów doświadczonych wojną przez 25 lat PKB utrzymywało się poniżej trendu sprzed wojny⁶⁶. Zatem koszt odbudowy Ukrainy waha się od 349 mld dolarów do 750 mld dolarów według polskiego instytutu ekonomicznego w raporcie „*Doświadczenia powojenne i odbudowy. Inspiracje dla Ukrainy*”⁶⁷.

⁶³ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt, s. 41-46.

⁶⁴ Tamże, s. 42.

⁶⁵ Business Insider Polska, *Ukraińcy patrzą z zazdrością na Polskę. „Produkujecie na dwa razy mniejszej powierzchni, tworząc trzy razy więcej miejsc pracy”*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/ukraina-i-polska-porownanie-pkb-i-rolnictwa/91dwknr> [dostęp: 21.11.2020].

⁶⁶ Polski Instytut Ekonomiczny, *Nawet 25 lat może zająć Ukrainie obudowanie poziomu PKB per capita w stosunku do trendu sprzed wojny*, <https://pie.net.pl/nawet-25-lat-moze-zajac-ukrainie-obudowanie-poziomu-pkb-per-capita-w-stosunku-do-trendu-sprzed-wojny/> [dostęp: 12.03.2023].

⁶⁷ Więcej na ten temat: D. Kopiński, J. Markiewicz, Sz. Ogórek i in., *Doświadczenia powojennej odbudowy. Inspiracje dla Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Policy Paper 6/2022, Wydawnictwo Polskiego Instytutu Ekonomicznego, Warszawa 2022.

Słuszne są twierdzenia G. J. Borjasa, który w swoich opracowaniach przedstawia model rynku imigracyjnego. Imigranci poszukują maksymalnych zysków w kraju przyjmującym, a na ich decyzję wpływają indywidualne zasoby finansowe, przepisy prawne dotyczące imigracji oraz te w krajach pochodzenia. Na rynku imigracyjnym dochodzi do wymiany informacji⁶⁸ i skategoryzowania typów strumieni imigracyjnych, które pojawiają się na terenach o wysokich standardach życia. Należy podkreślić, że za czynnik wystarczający do wywołania przepływów migracyjnych uznaje się nierówności ekonomiczne. Z jednej strony dla krajów odsyłających taki zabieg może mieć negatywne konsekwencje polegające na spadku przeciętnego poziomu kwalifikacji siły roboczej, a tym samym obniżeniu zarobków niżej wykwalifikowanych pracowników. Natomiast B. R. Chiswick uważa, że przemieszczają się migranci wyżej wykwalifikowani, gdyż to oni otrzymują wyższy zwrot z inwestycji w mobilność swojego kapitału ludzkiego. Wskazuje, że negatywne skutki migracji siły roboczej dotyczą kraju borykającego się z problemem drenażu mózgow⁶⁹. Przykład mogą stanowić osoby zdobywające wyższe wykształcenie za granicą, starające się później o pobyt stały, a w konsekwencji o obywatelstwo. W trakcie całego procesu sukcesywnie podwyższają swoje kwalifikacje, co wpływa na poziom ich pracy i wyższe zarobki.

Przechodząc do dalszych rozważań o teoriach neoklasycznych, należy wskazać, że były one przez lata krytykowane za to, że nie wyjaśniały aktualnych i nie przewidywały przyszłych ruchów migracyjnych. Uzupełnieniem teorii neoklasycznej staje się teoria dwudzielnego rynku pracy skupiająca uwagę na instytucjonalizmie⁷⁰. Instytucjonalizm pokazywał człowieka jako istotę społeczną kierującą się instynktami, potrzebą akceptacji oraz wyróżnienia się i prestiżu w grupie społecznej, do której przynależy. Wskazuje się w tym momencie na rolę czynników instytucjonalnych oraz rasy i płci kulturowej w procesie segmentacji rynku. Przyczyną międzynarodowej migracji staje się strukturalny popyt rozwiniętych gospodarek na pracowników wysoko wykwalifikowanych oraz fizycznych. Jest to naturalny podział pracy na pierwotny i wtórny rynku⁷¹. Na przyjmowanie migrantów do pracy wpływają różne kryteria, w tym członkostwo w większościowej grupie etnicznej, przynależność do płci, czy uregulowany

⁶⁸ G. J. Borjas, *Economic Theory and International Migration*, „*International Migration Review*”, 23/3, s. 461.

⁶⁹ B. R. Chiswick, *Are Immigrants Favorably Self-Selected? An Economic Analysis*, [w:] *Migration Theory: Talking Across the Disciplines*, C. B. Brettell, J. F. Hollifield (eds.), Routledge, New York, London 2000.

⁷⁰ G. Esping-Andersen, *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010, s. 29 i 30.

⁷¹ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., s. 40-42

status prawny. Natomiast na rynku wtórnym migrantom brakuje odpowiedniego wykształcenia i umiejętności zawodowych, a także przynależności do określonej płci kulturowej, rasy, grupy mniejszościowej oraz uregulowanej sytuacji prawnej. Teoria segmentowego rynku pracy wyjaśnia rolę pracodawców i rządów w polityce migracyjnej kraju, a także ciągłość zjawiska migracji nawet w momencie widocznych różnic w poziomie zarobków między krajami. Przyczyny podjęcia decyzji emigracji nie skupiają wyłącznie uwagi na różnicach w poziomie dochodów między dwoma krajami. Istotna jest również możliwość znalezienia zatrudnienia, dostępności kapitału inwestycyjnego i ludzkiego oraz posiadanie własnego wkładu finansowego. Neoklasycyści ekonomiści sugerują otwarcie granic i swobodę migracji sądząc, że w pewnym momencie doprowadzi to do globalnego wyrównania płac⁷².

Na gruncie nowej ekonomii migracji pracowniczych zaproponowanej przez D. Massey'a, badaniu zostaje poddana grupa społeczna, a nie jednostka. Skupia uwagę na czynnikach, które skłaniają ludzi do przekraczania granic w poszukiwaniu pracy. Zwraca uwagę na maksymalizację zarobków migrantów oraz większe spektrum przyczyn ich przyjazdu do kraju przyjmującego⁷³. W tym aspekcie rządy mają możliwość wpływania na decyzję migracyjną przez oddziaływanie na rynki ubezpieczeń, kredytów, dodatkowych świadczeń oraz zwiększenie możliwości inwestycyjnych.

W ostatnich latach dominującym wzorcem jest kierunek migracji osiedleńczej. Świadczy o tym rosnący udział cudzoziemców ubezpieczonych w ZUS. Zgodnie z danymi w marcu 2022 roku ich liczba wyniosła ponad 930 tys., gdzie 57% było zatrudnionych na etat. W dalszej części znajduje się zestawienie liczb ubezpieczonych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego (załączniki 8-13), którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie oraz pobierali świadczenia krótkoterminowe (Tab. 1.7.).

Tabela 1.7. Liczba Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim z ubezpieczeń emerytalnym i rentowym oraz świadczeniami krótkoterminowymi

Stan na 31 grudnia każdego roku	2018	2019	2020	2021	2022
Zasiłek chorobowy	324	488	767	1214	1488
Zasiłek macierzyński	92	147	204	280	351

⁷² Tamże, s. 43 i 44.

⁷³ D. S. Massey i in., *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford: Clarendon Press, s. 28-34.

Stan na 31 grudnia każdego roku	2018	2019	2020	2021	2022
Zasiłek opiekuńczy	94	157	300	333	653
Zasiłek pogrzebowy	4	5	9	17	37
Świadczenia rehabilitacyjne	7	18	23	28	32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (załącznik 8) na wniosek o udostępnienie informacji publicznej (załącznik 5).

Zebrane dane pozwalają stwierdzić wraz z biegiem lat wzrasta liczba imigrantów z Ukrainy, którzy odprowadzają składki emerytalno-rentowe oraz decydują się na pobieranie świadczeń krótkoterminowych. Zgodnie z raportem „*Barometr Imigracji Zarobkowej – drugie półrocze 2019 roku*” 2/3 przebadanych przez Personnel Service Ukraińców wskazało, że średni okres ich pobytu w naszym kraju nie przekroczył trzech miesięcy. Warto podkreślić, że ponad połowa deklarowała ponowny przyjazd do Polski w celu podjęcia pracy, natomiast przeprowadzkę na stałe przewidywało niecałe 8% respondentów. Z danych wynika, że 65% pracowników z Ukrainy zarabiało w Polsce ponad 2 500 zł na rękę. Warto dodać, że osoby deklarujące pobyt stały w naszym kraju przeznaczały większą część wynagrodzenia na raty kredytu mieszkaniowego niż wynajem. Prawie 60% pracowników z Ukrainy podkreślało wyższe zarobki za główny powód przyjazdu do Polski w czasie pandemii, a 30% respondentów wskazywało na brak pracy w Ukrainie. Z analizy danych ZUS-u wynika, że w październiku 636 tys. Ukraińców odprowadzało składki na ZUS, a to 20% więcej niż w roku poprzedzającym. Ponad 75% ankietowanych oceniło, że nie miało trudności ze znalezieniem pracy w Polsce.

Z danych UdSC wynika, że pod koniec 2021 roku liczba obywateli Ukrainy posiadających ważne zezwolenia na pobyt w Polsce przekroczyła 300 tys. osób, a ponad połowa to osoby w przedziale wiekowym od 18 do 40 roku życia. Dzieci i młodzież poniżej 18 roku życia stanowiły wtedy nieco ponad 12% osób, natomiast powyżej 40 lat ok. 28%. Nieznacznie wyższa była liczba mężczyzn stanowiących 54% populacji przebywającej na terenie Polski. Z przeprowadzonej charakterystyki i oceny wynika, że najczęstszym powodem pobytu w Polsce było podejmowanie pracy nawet w trybie

czasowym, rzadziej o pobycie decydowały kwestie rodzinne oraz możliwości edukacyjne⁷⁴.

Ważne są również badania aktywności ekonomicznej ludności ukraińskiej, a w szczególności aktywności kobiet w tym zakresie. Wynika z nich, że w 2019 roku współczynnik aktywności zawodowej kobiet w wieku od 15 do 64 roku życia wynosił w Ukrainie 63,2% wobec 74,5% mężczyzn. W tym samym czasie w Polsce współczynnik pracujących kobiet wynosił 63,4% oraz 77,7% wśród mężczyzn we wspomnianej grupie wiekowej⁷⁵. Warto dodać, że aktywność zawodowo Ukraińców była nieco większa wśród osób mieszkających w miastach gdyż wynosiła 74%, niż dla populacji ogółem – 72,9%. Również, że niecałe 63% kobiet aktywnych zawodowo na Ukrainie legitymowało się wykształceniem wyższym, a w zawodach wykonujących prace proste pracowało ich 49%. Wiele kobiet na Ukrainie było zatrudnionych w handlu⁷⁶.

Z analizy danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej wynika, że w 2018 roku wydano w Polsce 1,4 mln oświadczeń o powierzeniu pracy obywatelom Ukrainy, a w sumie w latach 2018-2022 ponad 9,7 mln zezwoleń legalizujących pracę cudzoziemca, w tym 8,7 mln dotyczyło samych Ukraińców⁷⁷. Punktem odniesienia do dalszych analiz był fakt, że w marcu 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła pandemię COVID-19. Konsekwencją było wdrożenie przez państwa unijne środków, których celem stała się ochrona zdrowia i bezpieczeństwa obywateli. Warto zwrócić uwagę, że w połowie wyznaczonego zakresu czasowego wydano ponad 300 tys. dokumentów pobytowych dla cudzoziemców (Tab. 1.8.).

⁷⁴ A. Sakson, *Ukraińscy imigranci zarobkowi w Polsce w czasie pandemii COVID-19 i wojny rosyjsko-ukraińskiej (2020-2022)*, [w:] A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trościak (red.), *Mniejszości, emigranci, uchodźcy („stare” i „nowe” wyzwania)*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2022, s. 159-167.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ *Gazeta Prawna, Polski rynek pracy w obliczu fali uchodźczej z Ukrainy*, <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/8410564,polski-rynek-pracy-w-obliczu-fali-uchodzczej-z-ukrainy-obszary-finansowy.html> [dostęp: 12.09.2022].

⁷⁷ Więcej na ten temat: *W Polsce jest ponad milion legalnie pracujących cudzoziemców. Kontrole Inspekcji Pracy wciąż wykazują nieprawidłowości w tym zakresie*, <https://biznes.newseria.pl/news/w-polsce-jest-ponad-milion,p1211107355> [dostęp: 14.10.2022]; GUS Bydgoszcz, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-2021-roku,18,5.html> [dostęp: 14.07.2022].

Tabela 1.8. Cudzoziemcy, którzy 1 stycznia 2020 r. posiadali ważne dokumenty pobytowe

Kraj pochodzenia	Ilość wydanych dokumentów
Ukraina	214,7 tys.
Białoruś	25,6 tys.
Niemcy	21,3 tys.
Rosja	12,5 tys.
Wietnam	12,1 tys.
Indie	9,9 tys.
Włochy	8,5 tys.
Chiny	8,5 tys.
Wielka Brytania	6,3 tys.
Hiszpania	5,9 tys.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: UdSC, <https://udsc.prowly.com/83576-legalizacja-pobytu-w-2019-r-podsumowanie>, [dostęp: 03.11.2020].

Zdecydowano o zamknięciu granic zewnętrznych UE dla podróżujących w celach innych niż służbowe. W tym czasie odnotowano najniższą liczbę przekroczeń na granicach od 2013 roku. Zgodnie z danymi statystycznymi w kwietniu ten odsetek spadł o 80% w porównaniu do poprzedniego roku, natomiast w miesiącach letnich tendencja wzrosła i wróciła do stanu z 2019 roku⁷⁸. W trakcie trwania pandemii COVID-19 najbardziej niepokojącą informacją dla globalnej gospodarki było to, że traci ponad bilion dolarów rocznie z powodu depresji i lęku ludzi. Eksperti ONZ zwracali uwagę, że u niektórych osób narasta poczucie niepokoju i lęku, czego przyczyną może być m. in. izolacja społeczna, obawa przed zakażeniem oraz ewentualną utratą bliskich osób. Kolejnym aspektem było zagrożenie związane z możliwością utraty pracy. W tym kontekście warto zatem rozważyć sytuację Ukraińców po pierwszym kwartale 2019 roku na terenie Polski⁷⁹.

Pożyteczne są prognozy S. Castlesa i M. Millera, którzy wyróżnili w swoich opracowaniach cztery tendencje⁸⁰ mające w ich opinii oddziaływać na migrację w późniejszych dekadach:

⁷⁸ ICMPD, *Migration Outlook 2021*, ICMPD_Migration_Outlook_2021_final.pdf, s. 12-18 [dostęp: 28.04.2022].

⁷⁹ United Nations, 2020, *Policy Brief: COVID-19 and the Need for Action on Mental Health*, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un_policy_brief-COVID_and_mental_health_final.pdf, s. 5-10 [dostęp: 15.10.2021].

⁸⁰ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt.

- nasilenie – migracja pod względem liczebności będzie większa niż kiedykolwiek;
- zróżnicowanie – imigranci będą należeli do różnych kategorii poza migracją zarobkową czy napływem uchodźców;
- globalizacja – migracja stanie się zjawiskiem globalnym, większa ilość krajów będzie zarówno źródłem, jak i celem migrantów;
- feminizacja – zwiększenie odsetka kobiet w grupie migrantów związanego ze zmianami na światowym rynku pracy⁸¹.

Zgodnie z danymi GUS, który opublikował pierwszy raport ze wstępnych wyników narodowego spisu powszechnego wynika, że w ciągu 10 ostatnich lat przybyło niemal 2 miliony osób w grupie wiekowej 60 lat i więcej. Tabela prognozy demograficznej pokazuje jak zmieniałyby się wielkość i struktura populacji, gdyby przyjęto założenia dotyczące dzietności, śmiertelności i migracji w dotychczasowych założeniach (Tab. 1.9.).

Tabela 1.9. Zestawienie ludności w Polsce od 2019-2090 roku

Rok	2020	2030	2040	2050
Liczba ludności	37 941 122	37 018 453	35 661 656	34 102 204
Rok	2060	2070	2080	2090
Liczba ludności	32 519 968	30 890 756	29 295 630	28 185 373

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Population projections*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00002/default/table?lang=en> [dostęp: 20.02.2021].

Ubywa najmłodszych mieszkańców Polski, a tym samym maleje liczba osób w wieku produkcyjnym. 31 marca 2021 roku ludność Polski liczyła ponad 38 milionów osób, co oznacza że od ostatniego spisu powszechnego (tj. 31 marca 2011) ludność kraju zmniejszyła się o 475,7 tysięcy osób. Jednocześnie zanotowano spadek liczby ludności w miastach o 657 tysięcy ludzi, natomiast liczba mieszkańców wsi zwiększyła się o 181,3 tysiące osób.

GUS podkreśla fakt wzrostu współczynnika obciążenia, czyli w 2021 roku na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 69 osób w wieku nieprodukcyjnym, czyli o blisko 14 osób więcej niż miało to miejsce dekadę wcześniej. Warto w tym momencie podkreślić dwukrotny wzrost odsetka pracujących w wieku poprodukcyjnym, co jest wynikiem procesu starzenia się ludności, większych możliwości zatrudnienia,

⁸¹ A. Giddens, dz. cyt., s. 283.

Wzrost liczby kobiet może być spowodowany zmianami na światowym rynku pracy. W tych kategoriach popyt na pracę gospodyń domowych, ekspansję turystyki seksualnej i handlem kobietami oraz sprowadzaniem tzw. „żon na zamówienie”.

zmian w sprawie, którą umożliwiają wydłużenie aktywności zawodowej. Takim zabiegiem jest przykładowo łączenie pracy zawodowej z pobieraniem świadczeń emerytalnych. Problemy demograficzne Europy skutkują zmniejszeniem się grupy osób w wieku produkcyjnym, co w niedalekiej przyszłości może oznaczać spadek dochodów i popytu, a w konsekwencji mniejsze wpływy podatkowe oraz rosnące koszty pomocy społecznej i usług medycznych dla seniorów. Władze państwowe i regionalne mogą podejmować działania, które będą pobudzać dzietność lub ograniczać odpływ mieszkańców oraz sprzyjać przyjazdom cudzoziemców⁸². Ten aspekt łączy w bezpośredni sposób politykę migracyjną oraz politykę rodzinną, które stanowią subdyscypliny polityki społecznej. Nie bez znaczenia dla dalszych rozważań jest określenie znaczenia polityki migracyjnej właśnie w polityce społecznej i omówienie wybranych zagadnień.

1.3. Znaczenie polityki migracyjnej w polityce społecznej

Migracja z łac. *migratio* w podstawowym znaczeniu oznacza przemieszczanie się do wyznaczonego punktu docelowego⁸³. W wielu przypadkach jest to długotrwały proces, trwający przez resztę życia migrantów i możliwie wywierający wpływ na losy kolejnych pokoleń. Biorąc pod uwagę literaturę światową i krajową warto zaznaczyć, że istnieje wiele definicji migracji począwszy od propozycji słownikowych po bardziej złożone i wnikliwe dociekania badaczy. Według słownika wyrazów obcych migracja definiowana jest jako masowe przemieszczanie się ludności, zwykle w poszukiwaniu lepszych warunków życia lub z przyczyn politycznych⁸⁴. Zgodnie z tym musi zaistnieć pewien determinant warunkujący decyzję o zmianie miejsca pobytu.

Badania nad migracjami mają charakter interdyscyplinarny, a to oznacza, że prowadzone są w ramach wielu dyscyplin. W naukach demograficznych migracje stanowią zmiany stałego i czasowego miejsca pobytu⁸⁵. Z geograficznego punktu widzenia to wszelki rodzaj przemieszczania się⁸⁶. Z kolei w ujęciu ekonomicznym

⁸² Główny Urząd Statystyczny, Departament Opracowań Statystycznych, *Polska w liczbach 2021*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5501/14/14/1/polska_w_liczbach_2021.pdf [dostęp: 12.12.2022].

⁸³ M. Bańko (red.), *Wielki słownik wyrazów obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 821.

⁸⁴ J. Tokarski, dz. cyt., s. 474.

⁸⁵ A. Giddens, dz. cyt., s. 280-290.

⁸⁶ Tamże.

pojęcie charakteryzowane jest w skali mikro i makro, czyli inwestycji zwiększającej produktywność w ramach zarządzania zasobami ludzkimi oraz przepływu czynnika produkcji. W socjologii jest to naturalna część życia człowieka. Natomiast w naukach o polityce, migracje to proces przemieszczania się ludności między podmiotami prawa międzynarodowego, czyli państwami. Głównym celem polityki migracyjnej jest zapewnienie bezpieczeństwa w warunkach przepływów migracyjnych i kontaktów międzykulturowych⁸⁷. Państwo powinno realizować spójny, oparty na wiedzy system zarządzania migracjami, który zapewniałby bezpieczeństwo i porządek publiczny. Takie rozumienie prowadzenia polityki migracyjnej sprzyjałoby rozwojowi gospodarczemu i spójności społecznej⁸⁸.

Podstawą dalszych rozważań powinna stać teoria racjonalnego wyboru. Wskazana teoria kładzie nacisk na jednostkowe decyzje o przemieszczaniu się, podejmowane na podstawie racjonalnego porównania możliwych kosztów i korzyści związanych z pozostaniem na miejscu lub zmianą miejsca pobytu⁸⁹. Według niej to cudzoziemiec dokonuje pewnego rodzaju rozliczenia, którego wynik skłania go do podjęcia decyzji o zmianie miejsca pobytu, tymczasowym pobycie lub pozostaniu w miejscu przebywania. Podstawowy nurt teorii racjonalnego wyboru stawia na złożoność ludzkich motywacji oraz zakłada działanie jednostek we własnym interesie. Cechuje je racjonalność i to, że są w stanie na podjęcie decyzji poświęcić odpowiednią ilość czasu oraz dystansu emocjonalnego, niezależnie od poziomu złożoności sytuacji, w jakiej się znajduje.

Przyjmując stabilne preferencje, jednostka w swoich zestawieniach myślowych wybiera jeden z najwyższej ocenianych spośród realnych działań. Jest to sposób, w którym należy nałożyć wagi wynikające z prawdopodobieństwa ich realizacji w celu maksymalizacji zamierzonych dążeń. Teoria racjonalnego wyboru wyjaśnia sposoby działania jednostek oraz rezultaty tych postanowień. Wszystkie te decyzje odwołują się do sposobów działania przedstawianych np. za pomocą strategii⁹⁰. Zawarte w niej powinny zostać wnioski sporządzone na podstawie własnej wiedzy, preferencji, inspiracji związanymi z działaniami innych osób oraz dostępem do informacji.

⁸⁷ *Polityka migracyjna Polski*, Projekt z dn. 10.06.2019 r., Zespół ds. Migracji, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA, Warszawa 2019, s. 10-11.

⁸⁸ Tamże.

⁸⁹ D. Marsh, G. Stoker (red.), dz. cyt., s. 63-69.

⁹⁰ Z. Blok, *Teoria polityki*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Poznań 1998, s. 130.

Migracja to rodzaj działania zbiorowego, pobudzonego przez zmianę społeczną mającego wpływ na całe społeczeństwo zarówno kraju wysyłającego, jak i przyjmującego. Migracja zgodnie z definicją słownikową oznacza przemieszczanie się osób w granicach danego państwa lub ruch polegający na przekroczeniu granicy międzypaństwowej⁹¹. Tworzenie się mniejszości etnicznych wpływa na stosunki społeczne, politykę społeczną czy tożsamość narodową i relacje międzynarodowe. W dziedzinie nauk społecznych badania nad migracją międzynarodową prowadzone są w dwóch obszarach. Pierwszy z nich dotyczy uwarunkowań, przebiegu i typów migracji, natomiast drugi skupia uwagę na adoptowaniu się imigrantów do społeczeństwa przyjmującego⁹². Migracja jest procesem dynamicznym, który wpływa na wszystkie aspekty życia społecznego⁹³. Konieczne w tym momencie staje się rozważenie istoty polityki społecznej, a w późniejszej ocenie znaczenia polityki migracyjnej, publicznej oraz socjalnej w jej funkcjonowaniu.

Samo wyrażenie polityka społeczna składa się z zestawienia dwóch słów – polityka i społeczny. A. J. Chodubski określa politologię jako jedną z dyscyplin naukowych nauk humanistycznych i społecznych, a za jej przedmiot ustala politykę. Charakteryzuje przedmiot poznania politologii jako działalność państwa, partii politycznych, ogółu zjawisk i stosunków związanych ze zdobyciem i utrzymaniem władzy. Dodaje również, że przedmiotem tej dyscypliny jest badanie zjawisk i procesów politycznych w odniesieniu do konkretnej rzeczywistości⁹⁴. Natomiast dodanie do słowa polityka przymiotnika społeczny warunkuje inicjowanie działań kształtujących obszar związany z nierównym położeniem życiowym i szansami rozwoju jednostek⁹⁵.

Rozważania na temat polityki społecznej należy rozpocząć od zagadnienia polityki socjalnej. Ten termin po raz pierwszy do dyskusji naukowej wprowadził W. H. Riehl w 1854 roku. Sam termin ugruntował się, dzięki utworzeniu Związku Polityki Socjalnej założonego w Niemczech 1872 roku. Historycy oraz ekonomiści podjęli pracę nad opisem ówczesnej rzeczywistości dostrzegając koneksje między sytuacją ekonomiczną kraju a kwestią socjalną. Przedstawiony nurt naukowy polityki socjalnej proponował

⁹¹ A. Sironi, C. Bauloz, M. Emmanuel (red.), dz. cyt., s. 137.

⁹² S. Castles, M. Miller, dz. cyt., s. 39.

⁹³ Tamże, s. 40.

⁹⁴ A. J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004, s. 31.

⁹⁵ J. Auleytner, *Polityka społeczna. Teoria i organizacja*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2000, s. 44.

rozwiązania kompromisowe, które do dziś są popierane przez ludzi badających politykę społeczną w ramach działalności społecznej, a nie tylko pod względem politycznym i ekonomicznym⁹⁶. Ważne jest to, że problematyka polityki socjalnej na początku była rozważana jako integralna część ekonomii narodowej. Natomiast po wielkim kryzysie lat 30-tych XX wieku zaczęto używać określenia „*polityka społeczna*”. Od tej pory polityka socjalna była traktowana jako część nauki o polityce społecznej, która charakteryzowana była jako nauka syntetycznie ujmująca przemiany zachodzące w zbiorowościach pod wpływem świadomego działania określonych podmiotów. Zgadza się to ze zrozumieniem samej kategorii polityki, czyli celowej działalności, dotyczącej głównie stosunków między warstwami społecznymi, państwami i narodami, związaną z walką o zachowanie lub zdobycie władzy państwowej, gdyż ta jest narzędziem regulacji i kształtowania tych stosunków⁹⁷.

Polityka społeczna zawiera w sobie politykę socjalną, jak również sprawy pracy, zdrowia, oświaty, wychowania oraz mieszkalnictwa. Prekursorami badań nad polityką społeczną są R. Titmuss i D. Gill. Pierwszy z nich uzasadniał politykę społeczną na podstawie relacji między polityką społeczną a gospodarką rynkową. W swoich pracach zajmował się alokacją zasobów w celu zaspokojenia określonych potrzeb społecznych. W ich skład wchodziły takie aspekty jak: służba zdrowia, mieszkalnictwo, edukacja, podtrzymanie dochodu w okresie przerwy działalności zarobkowej i dodatkowe zależności wiążące się z indywidualnymi świadczeniami społecznymi⁹⁸. Uważał, że badania polityki społecznej powinny skupiać się na potrzebach społecznych i funkcjonowaniu określonego rodzaju organizacji ludzkiej, która działa w warunkach niedoboru. Taką organizację potocznie nazywa się systemem usług publicznych lub systemem socjalnym. Co więcej ma on na celu zaspokojenie potrzeb, a sam obszar działań leży poza zakresem lub na obrzeżach wolnego rynku, mechanizmu cenowego oraz wymogów rentowności. Zdaniem D. Gilla głównym przedmiotem zainteresowania polityki społecznej jest teoria dostępności zasobów, która pozwala utrzymać ludzi przy życiu i poprawić jakość bytu⁹⁹.

W Polsce przed II wojną światową można wyróżnić kilku badaczy polityki społecznej w tym S. Głębińskiego, A. Szymańskiego, L. Krzywickiego K. Krzeczковского,

⁹⁶ Tamże, s. 23.

⁹⁷ Tamże, s. 31.

⁹⁸ M. Lavalette, A. Pratt, *Polityka społeczna: Teorie, pojęcia, problemy*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010, s. 19.

⁹⁹ Tamże, s. 18.

S. Rychlińskiego czy Z. Daszyńską-Golińską. Pierwszy z nich rozważał politykę społeczną jako fragment działalności, którą zajmuje się ekonomika społeczna. Wyraźnym przedmiotem polityki społecznej staje się kwestia społeczna, która traktowana jest w formie zadania zapewniającego społeczeństwo równowagę i rozwój. S. Głębiński podkreślał istnienie kwestii socjalnych w tym nierówności (majątkowych, dochodowych, stanowiskowych), robotniczych, kobiecych, ubóstwa, migracji, mieszkaniowych. W przeciwieństwie do podejścia socjoekonomicznego A. Szymański skupiał uwagę na etycznym i moralnym wymiarze nierówności socjalnych. L. Krzywicki w swoich pracach wracał do pojęcia kwestii socjalnej uważając ją za przedmiot nauki o polityce społecznej. Podkreślał istnienie tzw. potrzeb regulujących zaspokajanie nowych dążeń. K. Krzeczkowski wysuwał wniosek, że w polityce społecznej chodzi o zmiany zachodzące w strukturze społecznej pod wpływem zorganizowanej działalności grup społecznych oraz instytucji publicznych. Akcentował również, że warunkiem sukcesu jest świadome przeprowadzenie tych zmian. S. Rychliński natomiast skupiał uwagę na aspektach dotyczących usuwania, łagodzenia i przeciwdziałania niesprawiedliwością oraz krzywdzie doznawanej przez jednostkę i obywateli ustroju pracy najemnej. Swym stanowiskiem popularyzował program praktycznych działań, których celem było niwelowanie bezpośrednich i pośrednich skutków wyobcowania człowieka¹⁰⁰.

Zastosowanie wymienionych kryteriów pozwala na wyróżnienie adaptacji społecznej w kontekście funkcjonowania polityki społecznej. S. Rychlińskiego uznaje się jako pierwszego polskiego polityka społecznego postulującego stworzenie zasad planu społecznego. Z jednej strony powinien on uzupełniać plan gospodarczy, a z drugiej chronić ludzi zależnych zawodowo przed zmianami systemu gospodarczego. Praca „*Polityka społeczna*” ostatniej z wymienionych łączy w sobie rozważania o nauce i działalności społecznej¹⁰¹.

Na kształtowanie nowoczesnej polityki społecznej w Niemczech znaczący wpływ miał polityk O. von Bismarck. Przy współpracy rządu wprowadził ubezpieczenia chorobowe, wypadkowe oraz renty i emerytury. Stanowiło to gwarancję systemowej ochrony ludzi charakteryzujących się niską pozycją ekonomiczną. Zaistniałe spory między osobami posiadającymi własność prywatną, a tymi którzy jej nie posiadali doprowadziło do konfliktu pomiędzy kapitałem a pracą.

¹⁰⁰ J. Auleytner, dz. cyt., s. 23-27.

¹⁰¹ J. Auleytner, dz. cyt., s. 26-28.

Wyrażenie polityka socjalna po raz pierwszy wprowadził do dyskusji naukowej w 1854 roku W. H. Riehl. Ugruntował swoją pozycję 18 lat później podczas założenia związku polityki socjalnej skupiających w swoim kręgu historyków i ekonomistów. Kwestia socjalne rozważane były w kontekście ekonomii narodowej. Uczeni uważali, że rozwój ekonomiczny powinien brać pod uwagę również socjalne aspekty prac ludzkich. Określenie polityka społeczna pojawiało się w naukowym dyskursie w latach 30-tych XX wieku po okresie Wielkiego kryzysu. Jej przedmiotem i celem było kształtowanie ładu w społeczeństwie klasowo-warstwowym. Polityka socjalna miała zatem stać się częścią nauki o polityce społecznej i zawierać w sobie kwestie socjalne. Polityka społeczna zgodnie z ówczesną definicją traktowana była sposób syntetycznie ujmujący przemiany zachodzące w zbiorowościach pod wpływem świadomego działania zaangażowanych w jej tworzenie podmiotów. Warto dodać, że polityka sama w sobie rozumiana jest jako celowa działalność dotycząca głównie stosunków między warstwami społecznymi, państwami i narodami. Ponadto związana jest z walką o zdobycie lub utrzymanie władzy państwowej jako narzędzia regulacji i kształtowania wspomnianych stosunków¹⁰².

Wnioski z dotychczasowych analiz potwierdzają treść zawartą w ustawie o działach administracji rządowej¹⁰³. Wyróżniono w niej 32 działy, a w nich jeszcze kilka odrębnych problemów. Każdą zajmuje się rząd i jego administracja, a ich współdziałanie możemy określić ogólnie polityką rządową. Przy dodatkowym uwzględnieniu zadań administracji samorządowej przechodzimy do tzw. pojęcia polityki publicznej. Politykę rządową i samorządową możemy łącznie nazywać polityką publiczną, adekwatnie do stwierdzenia administracji publicznej, czyli związku administracji rządowej i samorządowej. Zgodnie z chronologią regulacji zawartych w dokumencie można przypuszczać, że publiczną polityką społeczną, w świetle ustawy o działach jest rządzenie w sprawach zabezpieczenia społecznego. Artykuł 31 ww. ustawy opisuje dział zabezpieczenia społecznego, w którym zawarte są takie sprawy jak: ubezpieczenia społeczne i zaopatrzenia społeczne, fundusze emerytalne, pomoc społeczna oraz świadczeń dla osób i gospodarstw domowych skierowany do osób znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej¹⁰⁴. Ponadto w rozdziale zabezpieczeń zawarte zostało: przeciwdziałanie patologiom, rządowe programy w zakresie pomocy społecznej,

¹⁰² Tamże s.21-23.

¹⁰³ Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, Dz.U. 1997, nr 141, poz. 943.

¹⁰⁴ Tamże, s. 25.

świadczenia socjalne, zatrudnienia oraz rehabilitacje społeczne i zawodowe osób niepełnosprawnych. Na liście znalazły się zadania z zakresu ekonomii społecznej, przedsiębiorczości społecznej w tym współdzielczości socjalnej, sprawy kombatantów i osób represjonowanych oraz koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego¹⁰⁵.

Polityka społeczna jest przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych w tym socjologii, politologii, prawa, ekonomii. Biorąc pod uwagę zdanie S. Golinowskiej kryterium Pareta, które obowiązuje w teorii dobrobytu zakłada stały i efektywny wzrost gospodarczy. W takim rozumieniu o podwyższeniu dobrobytu możemy mówić, gdy korzyści co najmniej pojedynczej jednostki wzrosły niezależnie od stanu innej jednostki. Dlatego też nieistotne są różnice dobrobytu między obywatelami, ale to w taki sposób, żeby każdy obywatel miał większy dobrobyt od tego, który miał wcześniej. Dla państwa natomiast istotne jest utrzymanie wspólnych korzyści wszystkich obywateli na poziomie maksymalnym¹⁰⁶. Polityka społeczna może być czasami odnoszona do ogólnie rozumianego poziomu „zadowolenia z życia”. Przykładowo F. Williams opisuje politykę społeczną jako badanie związku pomiędzy dobrobytem a społeczeństwem oraz różnych poglądów dotyczących sposobów maksymalizacji dobrobytu w społeczeństwie¹⁰⁷. Konieczne jest rozważenie celów polityki społecznej wyznaczonych przez T. H. Marshalla, K. Bouldinga oraz W. Szuberta, którzy za najważniejsze wyznaczają:

- eliminację ubóstwa,
- maksymalizację dobrobytu,
- osiągnięcie równości,
- budowanie tożsamości wspólnotowej,
- tworzenie integracji,
- przeciwdziałanie alienacji,
- poprawę warunków bytu,
- poprawę pracy szerokiej warstwy ludności,
- usuwanie nierówności społecznych,
- podnoszenie kultury życia¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Szarfenberg R., *Definicje, zakres i konteksty polityki społecznej*, [w:] *Polityka społeczna*, red. G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 23 i 24.

¹⁰⁶ S. Golinowska, *Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej*. Studium ekonomiczne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 6.

¹⁰⁷ F. Williams, *Social Policy. A critical and intersectional analysis*, Polity Press, Cambridge 2022, s. 13.

¹⁰⁸ R. Szarfenberg, *Krytyka i afirmacja polityki społecznej*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 2008, s. 72.

Według S. Golinowskiej polityka społeczna jest przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, co nadaje jej interdyscyplinary charakter. To przekonanie współlistnieje z polityką migracyjną, która analizowana jest w wielu obszarach badawczych¹⁰⁹. Marzeniem ludzi na całym świecie jest należeć do społeczeństwa państwa prawa. Co więcej państwo to powinno tworzyć ramy dla efektywnego systemu gospodarczego, zapewniać bezpieczeństwo fizyczne i socjalne obywateli oraz produkować podstawowe dobra publiczne¹¹⁰. Badacze nauk o polityce i administracji najczęściej ujmują migrację w kontekście procesu politycznego. Jest to ciąg zdarzeń obiektywnie ze sobą powiązanych, których ramy w polu polityki wyznacza dana prawidłowość determinująca cel działania¹¹¹. Przechodząc do kwestii polityki migracyjnej należy wyróżnić w tym momencie najważniejsze pojęcia z zakresu polityki społecznej. Będą miały one wpływ na kształtowanie działań w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Istotne jest zestawienie R. Szarfenberga, który wyznacza kilka kryteriów istotnych dla definiowania polityki społecznej opisanych poniżej (Tab. 1.10.).

Tabela 1.10. Kryteria definiowania polityki społecznej

Kryterium oceny	Zwolennicy	Zastosowanie w definicji polityki społecznej
dobrobyt społeczny	Thomas H. Marshall, Barbara Rodgers, Jan Szczepański	aspekt ogólnie przyjętego dobrobytu, za którą odpowiada społeczeństwo
potrzeby	Jolanta Supińska, Jan Szczepański, Wacław Szubert	konieczne jest zapewnienie jednostce elementarnych potrzeb, a w dalszej kolejności rozwojowych – dążenie do regulowania procesu rozwoju potrzeb
bezpieczeństwa socjalne	Edwin Amenta, Barbara Szatur-Jaworska Grażyna Firlit-Fesnak, Gosty Esping-Andersen, Julian Auleytner	polityka społeczna zapewnia bezpieczeństwo socjalne i zarządza społecznym ryzykiem; polityka społeczna stanowi działalność państwa, samorządu i organizacji pozarządowych, których celem jest wyrównywanie różnic socjalnych i asekurowanie przed skutkami ryzyka socjalnego
prawa człowieka	Thomas H. Marshall, Julian Auleytner	polityka społeczna chroni, szanuje i realizuje socjalne prawa obywatela (w kontekście społeczności międzynarodowej)

¹⁰⁹ S. Golinowska, dz. cyt., s. 6.

¹¹⁰ Tamże, s. 8.

¹¹¹ A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (red.), Raport..., dz. cyt., s. 121.

Kryterium oceny	Zwolennicy	Zastosowanie w definicji polityki społecznej
sprawiedliwość społeczna	Jan Szczepański, Julian Auleytner, Edmund Wnuk-Lipiński	polityka społeczna redystrybuuje dobra i usługi zgodnie z określonymi normami
struktura społeczna	Konstanty Krzeczkowski, Michał Ołędzki, Peter Townsend	działalność polityki społecznej doprowadza do wywołania pożądanych zmian strukturalnych
integracja społeczna	Kenneth Boulding, Marek Rymśza, Karl C. Thalheim	istotne jest podtrzymywanie tożsamości w celu integracji (aspekt więziotwórczy) i zapobiegania alienacji
postęp i rozwój	Jan Danecki, Kazimierz Secomski	wszelkie działania realizowane są przy wykorzystaniu wszechstronności postępu społecznego
kwestia społeczna	Jan Danecki, Jan Łopato	polityka społeczna rozwiązuje kwestie społeczne w oparciu o wiedzę na temat ich przyczyn, konsekwencji oraz sposobów ich rozwiązywania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie R. Szarfenberg, *Krytyka i afirmacja polityki społecznej*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 2008, s. 62-67.

Polityka migracyjna stanowi system, który kategoryzuje działania państwa dla własnej diaspory oraz w odniesieniu do cudzoziemców przebywających na terenie kraju przyjmującego¹¹². Jako jeden z elementów polityki społecznej powinna dbać o jak najlepsze warunki życia migrantów, oferować im pomoc w znalezieniu pracy, angażować w inicjatywy i działania zmierzające między innymi do adaptacji w miejscu pobytu¹¹³. Polityka społeczna z jednej strony charakteryzowana jest jako dyscyplina naukowa, a z drugiej uznawana za praktyczną działalność podmiotów, które realizują jej cele i zadania. W pierwszym ujęciu rozumiana jest w kontekście naukowej teorii, w tym określania metodologii i metod badawczych¹¹⁴, natomiast w drugiej zwraca uwagę na zmiany zachodzące w strukturze społecznej, jak i pod wpływem aktywności grup społecznych i podmiotów publicznych. Idąc dalej, szuka ona najbardziej celowego przeprowadzania tych zmian¹¹⁵.

¹¹² B. Sołga, *Polityka migracyjna Polski i jej regionalny wymiar*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 290, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice 2016, s. 55.

¹¹³ J. Mazur, *Imigracyjny kontekst polskiej polityki społecznej: dylematy i wyzwania*, [w:] *Prawne i ekonomiczne aspekty imigracji do Polski*, M. Butrymowicz, P. Krocze (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2017, s. 57.

¹¹⁴ G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny, *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 30.

¹¹⁵ J. Auleytner, dz. cyt., s. 27.

System polityki imigracyjnej składa się z osobnych punktów normatywnych regulujących migracje zagraniczne, prawa i obowiązki imigrantów, działania w zakresie emigracji, reemigracji oraz imigracji w tym warunki pobytu cudzoziemców w kraju przyjmującym. Polska po wstąpieniu w 2004 roku do UE rozpoczęła proces dostosowywania polskiego ustawodawstwa do porozumienia z Schengen w sprawach migracyjno-azytowych. Nie bez znaczenia stało się ujednoczenie przepisów w zakresie kontroli granic, polityki imigracyjnej, systemu wizowego oraz działań wobec uchodźców. W 1997 roku weszła w życie Ustawa o cudzoziemcach, która w kolejnych latach była nowelizowana i aktualny kształt nie zmienił się od 2013 roku¹¹⁶.

Specjalne rozwiązania względem imigrantów z Ukrainy mogą wzmocnić tendencje do segregacji¹¹⁷. Inny pogląd głosi, że wielokulturowa polityka społeczna powinna opierać się na idei zapewniania cudzoziemcom szczególnych potrzeb w zakresie edukacji, języka i zakwaterowania. Instytucje, które nie wychodzą naprzeciw oczekiwaniom imigrantów i ich rodzin, mogą doprowadzić do poczucia braku perspektyw na rozwój, a w konsekwencji niechęci do wydłużenia pobytu w danym miejscu.

Pojęcie multikulturalizmu pojawiło się w latach 70 i 80-tych XX wieku i wskazuje na proces uczenia się kultury innych ludzi w celu ograniczenia uprzedzeń i dyskryminacji społeczeństwie. Nawołuje ono do afirmacji różnorodności kulturowej zarówno w teoretycznym, jak i praktycznym¹¹⁸. Kluczowym założeniem wielokulturowości w teorii nauk o polityce jest wprowadzenie takich działań, które stają się warunkiem udanej integracji cudzoziemców w danym kraju. Na sytuację mniejszości narodowych wpływają zarówno czynniki społeczne i kulturowe, jak również kwestie dyskryminacji¹¹⁹. Z analizy literatury wynika, że działania prowadzone w ramach polityki społecznej w różnych krajach są inaczej interpretowane. Dla przykładu w Australii, Kanadzie i Wielkiej Brytanii, Szwecji i Holandii prowadzono aktywną politykę społeczną na rzecz imigrantów i mniejszości¹²⁰. Zgodnie z prowadzonymi działaniami określano ją pod innymi nazwami:

- Australia, Kanada – polityka wielokulturowa,

¹¹⁶ B. Sołga, *Polityka migracyjna jako element polskiej polityki społecznej*, Wieś i rolnictwo, nr 3 (168), Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 201, s. 134.

¹¹⁷ Tamże, s. 317.

¹¹⁸ M. Lavalette, A. Pratt, dz. cyt., s. 137.

¹¹⁹ J. Auleytner, dz. cyt., s. 319.

¹²⁰ M. Polakowski, D. Szelewa, *Polityka społeczna a problemy migracji, Warszawskie debaty o polityce społecznej*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Polsce wspólnie z Fundacją Międzynarodowe Centrum Badań i Analiz (ICRA), Warszawa 2013, s. 10.

- Wielka Brytania – polityka stosunków rasowych,
- Szwecja – polityka imigracyjna,
- Holandia – polityka na rzecz mniejszości,
- Stany Zjednoczone – polityka równych szans, działania antidyskryminacyjne, akcje afirmatywne,
- Niemcy – sprzeczna polityka społeczna (rząd nie uznawał pomocy cudzoziemcom), działania na rzecz imigrantów ze strony wolontariuszy¹²¹.

Polityka społeczna ukierunkowana na działanie na rzecz cudzoziemców nie rzadko jest krytykowana. Dlatego też należy tworzyć strategie kładące nacisk na integrację, spójność społeczną czy wspólne wartości obywatelskie¹²². Pozwala to na zaangażowanie obywateli w realizację zadań adaptacyjnych imigrantów. Teoria systemów migracyjnych stanowi, że ruchy migracyjne mogą tworzyć się na podstawie powiązań między krajami wysyłającymi i przyjmującymi migrantów. Przyczynami takiego zabiegu może być wcześniejsza kolonizacja, wpływy polityczne, rozwój handlu, wspólne inwestycje czy związki kulturowe¹²³. Podstawowym założeniem wskazanych teorii jest to, że strumień migracyjny składa się z interakcji między makro- i mikrostrukturami. W tym rozumieniu makrostruktury to czynniki instytucjonalne działające na dużym obszarze, a mikrostruktury to relacje, działania i poglądy migrantów¹²⁴.

Pojęciem wspólnym dla polityki migracyjnej oraz społecznej jest kapitał ludzki charakteryzowany w tym kontekście pod względem społecznym oraz kulturowym. Kapitał kulturowy pełni rolę inicjowanego kontynuatora przepływów migracyjnych i zalicza się do niego, m. in. informacje, wiedzę o innych krajach, umiejętność organizowania podróży, poszukiwania pracy i adaptowania się do nowego środowiska. Natomiast kapitał społeczny składa się z dwóch rozumień J. Coleman i P. Bourdieu. Pierwszy z nich charakteryzuje go jako umiejętność współpracy międzyludzkiej poza rodziną w celu realizacji zamierzonych działań. Jego wartość zależy od zdolności współpracy w grupie, spójnienia norm i wartości oraz na wzajemnym zaufaniu. W takim rozumieniu kapitał społeczny jest cechą grup lub społeczności. Natomiast P. Bourdieu rozumie to pojęcie jako gęstość sieci interakcyjnych i doświadczeń jednostki, które

¹²¹ Tamże.

¹²² Więcej na ten temat: J. Supińska, *Wartości i zasady polityki społecznej*, [w:] *Polityka społeczna*, G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 89-100.

¹²³ J. Auleytner, dz. cyt., s. 48.

¹²⁴ Tamże.

tworzą aktualne lub potencjalne zasoby. Wskazuje na to, że interakcje społeczne dają możliwość lepszego rozumienia innej kultury, a w konsekwencji możliwość odnalezienia się na rynku pracy, wzrostu umiejętności językowych oraz kompetencji społeczno-kulturowych¹²⁵. Elementami kapitału społecznego są nieformalne powiązania złożone z osobistych relacji, wzorów życia w rodzinie i gospodarstwie domowym, przyjaźni i powiązań wspólnotowych, a także wzajemnej pomocy społeczno-ekonomicznej¹²⁶. W sieciach migracyjnych zasadniczą rolę odgrywa rodzina, której członkowie mogą wpływać na podejmowanie decyzji o migracji. Potwierdzeniem powyższych konkluzji może stanowić badanie sondażowe przeprowadzone na grupie 390 imigrantów z Ukrainy, w którym 30% deklaruje powód przyjazdu do województwa kujawsko-pomorskiego jako możliwość przebywania z rodziną i przyjaciółmi.

Istotne wydaje się zdefiniowanie na nowo migracji jako złożonego procesu, w którym oddziałują ze sobą czynniki ekonomiczne, polityczne, społeczne i kulturowe. Nie należy koncentrować się tylko na czynnikach wypychających i przyciągających, gdyż prowadzi to do uproszczeń. Decyzje migracyjne kształtują się na wielu obszarach i ulegają ciągłym zmianom spowodowanym przez kwestie globalne, krajowe, regionalne¹²⁷.

1.4. Uwarunkowania polityki społecznej wobec Ukraińców

Faktem jest, że występowanie oraz natężenie regulacji prawnych, zjawisk i procesów społeczno-ekonomicznych wpływa na kształtowanie polityki społecznej, szczególnie na określone cele oraz sposoby ich realizacji. Uwarunkowania polityki społecznej możemy badać pod względem podmiotowym oraz przedmiotowym. W pierwszym przypadku będą to grupy społeczne, m. in. dzieci, kobiety, przedstawiciele mniejszości narodowych, ludzie starzy i niepełnosprawni. Natomiast przedmiotowe podejście skupia uwagę na analizie obszarów związanych z potrzebami społecznymi – dostęp do pracy, ubóstwo, braki edukacyjne czy problemy ze służbą zdrowia. Uwarunkowania polityki społecznej można podzielić na wewnętrzne, które wynikają ze

¹²⁵ M. Budyta-Budzyńska, *Adaptacja integracja, asymilacja – próba ujęcia teoretycznego*, [w:] M. Budyta-Burzyńska (red.), *Integracja, czy asymilacja? Polscy imigranci w Islandii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 59 i 60.

¹²⁶ S. Castles i M. J. Miller, dz. cyt., s. 49.

¹²⁷ Tamże, s. 45.

stosunków w państwie oraz zewnętrzne, gdzie źródłem są czynniki pozapaństwowe¹²⁸. Obie kategorie analizowane są najczęściej w trzech wymiarach, a mianowicie globalnym (międzynarodowym), narodowym oraz lokalnym. Wymiar międzynarodowy skupia uwagę na czynnikach gospodarczych oraz politycznych, natomiast krajowy związany jest z eliminowaniem nierówności w społeczeństwie. Wymiar lokalny, który będzie stanowił podstawę dalszych analiz sprowadza się do małej przestrzeni społecznej, gdzie występują indywidualne problemy.

Wśród uwarunkowań zewnętrznych wyróżnia się czynniki ustrojowo-polityczne oraz materialne. Warto wyróżnić rolę funduszy inwestycyjnych (krajowych i zagranicznych) oraz otwieranie się rynków zagranicznych na pracowników spoza kraju przyjmującego, co wpływa bezpośrednio na sytuację gospodarczą wielu państw. Faktem jest, że nie można globalizacji oraz pochodnych jej zagadnień analizować w oderwaniu od aspektu społeczno-politycznego. Dlatego też uwarunkowania wewnętrzne ze względu na założenia dysertacji będą analizowane w wymiarze regionalnym, natomiast zewnętrzne w ujęciu międzynarodowym oraz krajowym. Nie bez znaczenia dla kształtowania polityki społecznej regionu jest kwestia globalizacji oraz kooperacji z instytucjami krajowymi oraz międzynarodowymi. Ze względu na współistnienie nowych struktur można ją charakteryzować w czterech formach (Tab.1.11.).

Tabela 1.11. Cztery formy globalizacji i ich charakterystyka

Forma globalizacji w aspekcie społeczno-politycznym	Charakterystyka
Rozumieniu rosnącej gęstości międzynarodowych i globalnych interakcji w zestawieniu z lokalnymi i państwowymi relacjami	Liberalizacja handlu, umiędzynarodowienie produkcji, kapitału i globalnej konsumpcji (system światowy)
Ruch i przepływ ludzi, technologii, kapitału, rozrywki i ideologii dzięki miejscu globalnym	Związana z systemem transportu powietrznego, morskiego, kolejowego, sieci dróg, systemów pocztowych, telefonicznych, telewizyjnych oraz informatycznych
Globalizacja jest epoką kosmopolitycznej bezgraniczności	Związana z podejściem neoliberalnym, w którym porządek ma być oparty na wolnym rynku przy niektórych funkcjonuje bez nadzoru państw
Czynnik wyjaśniający relacje zachodzące w świecie	W tym kontekście opisywane są nieprzewidywalne zmiany, które dokonują się w świecie

Źródło: Opracowanie na podstawie E. Pietrzak, R. Szczepanik, Ł. Zaorski-Sikora, *Aksjologia życia publicznego*, Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej, Łódź 2011, s. 153 i 154.

¹²⁸ C. Żołędowski, *Uwarunkowania polityki społecznej*, [w:] *Polityka społeczna w okresie przemian* A. Piekary, J. Supińskiej (red.), Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1985. s. 55-70.

Istnieje kilka kategorii czynników uwarunkowań wewnętrznych:

- ustrojowo-polityczne – w skład, których wchodzi demokracja parlamentarna, działania samorządów lokalnych oraz społeczna gospodarka rynkowa;
- materialne z poziomem PKB, stopą bezrobocia, świadczeniami socjalnymi, poziomem kwalifikacji, infrastrukturą społeczną i mieszkalnictwem;
- związane z czynnikiem ludzkim (społeczne), do których można zaliczyć starzenie się społeczeństwa, statystyki demograficzne (małżeństwa, rozwody, wskaźnik umieralności, wskaźnik urodzeń, migracje), podział klasowy, wykluczenie społeczne, kapitał ludzki;
- wynikające z modelu polityki społecznej skupiającego uwagę na działaniach podmiotów polityki społecznej, ich komercjalizacji oraz wprowadzanych modyfikacji¹²⁹.

Biorąc pod uwagę przestrzenny wymiar migracji Ukraińców oraz analizę uwarunkowań polityki społecznej, należałoby rozpocząć działania w pierwszej kolejności na obszarze międzynarodowym, później krajowym i regionalnym. Natomiast w wymiarze czasowym można wyróżnić trzy główne wydarzenia, które miały znaczące oddziaływanie na podejmowane przez tę społeczność decyzje. Są to mianowicie wojna na terenie Donbasu od kwietnia 2014 roku, pandemia COVID-19 zapoczątkowana w lutym 2020 roku oraz wojna z Rosją, której rozpoczęcie datuje się na 24 lutego 2022 roku.

Faktem jest, że wielokulturowa polityka społeczna opiera się na idei zaspokajania potrzeb imigrantów. Skupiają one uwagę na obszarze ekonomicznym, społecznym, kulturowym i edukacyjnym. Brak dostępu do edukacji, nauki języka, pracy i zakwaterowania może doprowadzić do zablokowania aktywności społeczno-zawodowej na danym terenie. Kluczowym założeniem wielokulturowości jest to, że działania prowadzone w ramach polityki społecznej są warunkiem udanej adaptacji. S. Castles i M. Miller podkreślają, że sytuacja mniejszości narodowych wynika z różnic kulturowych i społecznych oraz działań prowadzących do dyskryminacji cudzoziemców. Tym samym można wyróżnić trzy grupy państw o określonej idei polityki społecznej wobec cudzoziemców. Pierwsza z nich skupia uwagę na aktywnej polityce społecznej

¹²⁹ Tamże.

skierowanej do imigrantów i mniejszości narodowych, tzw. *wielokulturowej*. Polega ona na ukierunkowanych działaniach wobec imigrantów, które kładą szczególny nacisk na integrację, wspólne wartości obywatelskie oraz adaptację społeczną. Druga grupa odrzuca ideę specjalnej polityki społecznej dla imigrantów, tłumacząc to jako niepotrzebny interwencjonizm rządowy. Celem takich działań jest dążenie do tego, żeby imigranci stali się pełnoprawnymi obywatelami danego kraju. Dlatego też, jakiegokolwiek specjalne traktowanie mogłoby przeszkodzić w osiągnięciu tego celu. Niemniej jednak takie państwo jak Stany Zjednoczone i Francja, które przyjmują tego typu politykę działania, starają się wdrażać na szczeblu lokalnym specjalne programy socjalne i edukacyjne. Ostatnią grupę stanowią kraje wcześniej rekrutujące pracowników cudzoziemskich i z biegiem czasu zmieniające swoją politykę w kierunku adaptacji i integracji imigrantów. Większość zadań władze państwowe zlecały organizacjom charytatywnym, których zadaniem było zapewnianie specjalnych usług socjalnych dla pracowników z zagranicy. Osoby, które przez dłuższy czas przebywały w kraju bez pracy były pozbawiane świadczeń socjalnych oraz zmuszone do deportacji.

W miarę osiedlania się cudzoziemców na stałe, podmioty zajmujące się polityką socjalną, ochroną zdrowia i edukacją zaczęły realizować potrzeby imigrantów mimo oficjalnego stanowiska niechęci wobec nich. Z biegiem lat przywódcy polityczni zaczęli kwestionować podejście wielokulturowe, co w konsekwencji doprowadziło do wprowadzenia kontraktów integracyjnych i testów obywatelskich. W XXI wieku można zauważyć ogólny trend dotyczący polityki zwalczania rasizmu i dyskryminacji. Dla przykładu Rada Unii Europejskiej jednomyślnie przyjęła dyrektywy o równości rasowej. Dokument wymaga od państw członkowskich UE wdrożenia działań równego traktowania zarówno obywateli krajów, jak i imigrantów. Działania na ich rzecz powinny być niezależne od ich pochodzenia rasowego w każdym obszarze polityki społecznej w tym: w sposobie zatrudnienia, w obszarze edukacji, świadczeń społecznych, opieki zdrowotnej oraz dostępu do wszelkich dóbr i usług. Państwa członkowskie były zobligowane do wprowadzenia zmian zgodnych z dyrektywą do 2003 roku¹³⁰. Ponadto miały wdrażać krajowe organizacje promujące równe traktowanie i pomoc dla ofiar dyskryminacji.

W trakcie dotychczasowej analizy wspomniano o ułatwieniach wprowadzonych przez Unię Europejską w procedurach migracji cudzoziemców. Warto przyjrzeć się

¹³⁰ S. Castles, M. Miller, dz. cyt, s. 315-321.

zmianom proponowanym przez krajowe instytucje rządowe. Na poziomie centralnym o regulacjach związanych z funkcjonowaniem cudzoziemców na terenie Polski odpowiedzialne jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Odpowiada ono za:

- kształtowanie polityki imigracyjnej i azylowej,
- tworzenie aktów normatywno-prawnych dla imigrantów i zapobieganie nielegalnej migracji,
- integrację oraz rejestrację migrantów przebywających legalnie na terenie kraju,
- wydawanie dokumentów tożsamości poprzez sieć województw¹³¹.

Istotną rolę pełni również Ministerstwo Spraw Zagranicznych, które odpowiada za współpracę zagraniczną w zakresie polityki wizowej i migracyjnej. Najważniejsza jest rola Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej odpowiadającego za:

- koordynację polityki integracyjnej,
- ramy prawne integracji,
- środki finansowe na system integracyjny¹³².

Bezpośredni kontakt z imigrantami posiada Urząd ds. Cudzoziemców w zakresie:

- nadania lub odmowie nadania statusu uchodźcy, ochrony międzynarodowej lub czasowej,
- koordynacji zarządzania ośrodkami dla uchodźców,
- zarządzania bazą danych ewidencji i rejestrów,
- udzielania i realizacji pomocy społecznej dla uchodźców¹³³.

Dwie pozostałe instytucje to Rada ds. uchodźców rozpatrująca ich odwołania i skargi od decyzji wydanych przez Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców oraz Straż Graniczna, której zadaniem jest kontrolowanie polskich granic¹³⁴.

Aktem normatywnym stanowiącym podstawę regulacji funkcjonowania cudzoziemców w Polsce jest Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach¹³⁵. Uzupełnienie niektórych treści stanowi Konstytucja RP z 1997 roku, Ustawa z dn. 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP oraz Ustawa z dn. 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium RP, pobycie i wyjeździe obywateli

¹³¹ *Poland – Immigration and Asylum*, <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Poland-Immigration.aspx> [dostęp: 10.10.2020].

¹³² Tamże.

¹³³ Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz. U. 2013, poz. 1650.

¹³⁴ *Poland*, dz. cyt.

¹³⁵ Więcej na ten temat: Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, dz. cyt.

UE i członków ich rodzin¹³⁶. Pobyt cudzoziemca na terenie naszego kraju podlega kilku zasadom, a mianowicie:

- obywatel UE może przekroczyć granicę RP i przebywać na jej terytorium do 3 miesięcy na podstawie ważnego dokumentu podróży lub innego dokumentu potwierdzającego jego tożsamość i obywatelstwo;
- członek rodziny obywatela UE (niebędący obywatelem UE) może wjechać na terytorium Polski na podstawie ważnego dokumentu podróży oraz wizy;
- obowiązek posiadania wizy nie dotyczy obywateli państw, z którymi RP zawarła umowę międzynarodową o częściowym lub całkowitym zniesieniu obowiązku wizowego¹³⁷;
- Obywatelowi UE na terytorium RP przysługuje prawo pobytu przez okres dłuższy niż 3 miesiące, jeżeli jest pracownikiem lub osobą pracującą na jego terenie, jest objęty powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym, jest małżonkiem obywatela polskiego lub studiuje czy odbywa szkolenie zawodowe w RP;
- obywatelowi UE, którego pobyt został zarejestrowany, wojewoda wydaje zaświadczenie o zarejestrowaniu pobytu;
- członek rodziny obywatela UE otrzymuje kartę pobytu członka rodziny obywatela UE ważną przez 5 lat;
- po upływie 5 lat nieprzerwanego pobytu na terytorium RP obywatel UE nabywa prawo stałego pobytu;
- dokument potwierdzający prawo stałego pobytu i karta stałego pobytu członka rodziny obywatela UE są ważne 10 lat¹³⁸.

¹³⁶ Por: Konstytucja RP z dn. 2.04.1997, Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.; Ustawa z dn. 14 lipca 2006 r. *o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i członków ich rodzin*, Dz. U. 2006 r., nr 144, poz. 1043, Ustawa z dn. 13 czerwca 2003 r. *o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP*, Ustawa z dn. 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141., Ustawa z dnia 16 listopada 2016r. *o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*, Dz. U. 2016, poz. 2138.

¹³⁷ 11 czerwca 2017 r. został wprowadzony ruch bezwizowy między państwami obszaru Schengen a Ukrainą. Od tego czasu obywatele Ukrainy mogą podróżować do krajów UE (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii i Irlandii) oraz do Islandii, Liechtensteinu, Norwegii i Szwajcarii bez konieczności posiadania wizy. Ruch bezwizowy posiada pewne ograniczenia, np. przedstawiciele ludności ukraińskiej muszą przestrzegać „zasady 90 dni” (pobyt w strefie Schengen nie więcej niż 90 dni w ciągu pół roku przebywania w danym kraju) oraz nie mogą pracować bez wizy. Tylko w Polsce obywatele Ukrainy mają prawo do pracy bez wizy w przypadku posiadania paszportu biometrycznego (konieczne jest posiadanie dokumentu uprawniającego do legalnej pracy).

¹³⁸ Biuletyn Informacji Publicznej – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, *Zasady pobytu obywateli Unii Europejskiej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/477/zasady-pobytu-obywateli-unii-europejskiej-na-terytorium-rzeczypospolitej-polskiej.html> [dostęp: 16.10.2020]; [za:] Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r.

Głównym podmiotem realizującym wskazane cele ma zostać państwo. Warto dodać, że rola samorządu w tym zakresie wzrasta w sytuacji zróżnicowań demograficznych i społeczno-ekonomicznych w wymiarze krajowym, regionalnym i lokalnym¹³⁹. Imigracja może łagodzić skutki depopulacji. W takim przypadku państwo zyskuje czas na stworzenie odpowiednich reform strukturalnych i instytucjonalnych, które służyłyby zwiększaniu dzietności czy aktywności zawodowej¹⁴⁰.

Po przedstawieniu charakterystyki uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych polityki społecznej wobec migracji Ukraińców w wymiarze międzynarodowym, krajowym oraz regionalnym należy zastanowić się nad kategoriami środowiska bezpieczeństwa. W tym momencie należy podkreślić, że przedmiotem dalszych rozważań jest pojęcie imigracji, a w zakresie podmiotowym postać imigranta. Używanie terminu migracja będzie stanowiło bardziej ogólną, określoną definicję stosowaną w uzasadnionych momentach.

1.5. Elementy i kategorie środowiska bezpieczeństwa

Potrzeby, które imigrantom powinien zapewniać każdy kraj przyjmujący są związane z interesami podmiotu bezpieczeństwa. Należy przyjąć, że są to zsyntetyzowane oczekiwania podmiotu wobec otoczenia, w którym się znajduje. Kształtowane są przez jego tożsamość, określone wartości, dorobek życiowy, tradycje, codzienne potrzeby oraz dążenia i aspiracje przyszłościowe¹⁴¹. Nie bez znaczenia dla dalszych analiz pozostaje wyjaśnienie pojęcia środowiska bezpieczeństwa. Jest to przestrzeń dla określonego podmiotu bezpieczeństwa, która jest tworzona z militarnych i niemilitarnych warunków bezpieczeństwa, charakteryzowane za pomocą czterech kategorii, jakimi są szanse, wyzwania, zagrożenia i ryzyko¹⁴². Na poniższym schemacie wskazano elementy środowiska bezpieczeństwa (Tab. 1.12.).

o cudzoziemcach, Dz. U. 2013, poz. 1650 oraz Ustawa z dn. 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP.

¹³⁹ Tamże, s. 11.

¹⁴⁰ Por. M. Okólski, *Wyzwania demograficzne Europy i Polski. Studia Socjologiczne*, nr 4 (199), Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Komitetu Socjologii PAN, Wydziału Socjologii UW, Warszawa 2010, s. 46.

¹⁴¹ Tamże.

¹⁴² *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013, s. 247.

Tabela 1.12. Charakterystyka elementów środowiska bezpieczeństwa

Kryterium	Charakterystyka
Podmiot bezpieczeństwa	Człowiek traktowany w odniesieniu do jednostki społecznej oraz jako określonej zbiorowości społecznej o zróżnicowanym charakterze więzi i uwarunkowań.
Wartość	Sprecyzowana lub dająca się wywnioskować koncepcja tego, co pożąda dany podmiot. Ma ona charakter indywidualny dla danej jednostki lub grupy i determinuje dokonywanie wyboru spośród dostępnych celów, metod oraz środków działania
Kultura bezpieczeństwa	Wszystkie utrwalone elementy dorobku człowieka, które pozwalają na niwelowanie zagrożeń
Potrzeby podmiotu bezpieczeństwa	Czynnik, który buduje motywację podmiotu
Rozwój podmiotu bezpieczeństwa	Czynnik, który zaspokaja interesy podmiotu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie. Kultura bezpieczeństwa i redefinicja środowiska bezpieczeństwa*, wydanie drugie, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020, s. 33-36; W. Kitler, *Obrona cywilna (niemilitarna) w Polsce*, MON, Warszawa 2002, s.21; Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.

W momencie opisywania znaczenia podmiotu środowiska bezpieczeństwa niezbędne staje się wyodrębnienie jego trzech wymiarów bezpieczeństwa – podmiotowego, przedmiotowego oraz procesualnego. Pierwszy z nich oznacza pewność istnienia i przetrwania uczestnika życia społecznego. W wymiarze przedmiotowym zapewniony zostaje jego stan posiadania i szans rozwojowych. Natomiast w wymiarze procesualnym (funkcjonalnym) zagwarantowane zostaje funkcjonowanie i rozwój danego podmiotu¹⁴³. Potrzeba bezpieczeństwa może zaistnieć w konkretnym ontologiczno-epistemologicznym wymiarze. Wyznacza je istnienie oraz funkcjonowanie określonych elementów i terminów, którą J. Piwowarski nazywa trójkątem sekuritologicznym. W jego skład wchodzi:

- podmiot znajdujący się w danym czasie i miejscu będący środowiskiem jego działań,
- wartości bądź ich potrzeba, które są ważne dla podmiotu żyjącego w danym miejscu i czasie,
- zagrożenia dla uzyskania wartości, jakie podmiot posiada lub dla takich sposobów podmiotu, które prowadzą go do uzyskania istotnych dla niego potrzeb¹⁴⁴.

W. Kitler uważa, że podmiot bezpieczeństwa to człowiek, który jest traktowany jako jednostka społeczna, jak również jako określona zbiorowość społeczna o różnym

¹⁴³ R. Zięba, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, Zeszyty Naukowe AON nr 1 (86), Warszawa 2012, s. 9.

¹⁴⁴ J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie: między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*, wyd. 1, Wydawnictwo Difin SA, Warszawa 2018, s. 27.

charakterze więzi i uwarunkowań¹⁴⁵. Z jednej strony może być swego rodzaju indywiduum, a z innej stanowić zbiór społeczny. Cztery kategorie środowiska bezpieczeństwa, czyli wyzwania, zagrożenia, szanse i ryzyka, które dotyczą podmiotu bezpieczeństwa oraz potrzeby mogą stanowić zarówno uwarunkowania wewnętrzne, jak i zewnętrzne¹⁴⁶. Poniżej znajdują się słownikowe definicje tych czterech kategorii, które szerzej zostaną omówione w dalszej części pracy na przykładzie funkcjonowania polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim (tab. 1.13).

Tabela 1.13. Kategorie środowiska bezpieczeństwa

Wyzwanie	Określone są jako wszelkie obiektywne zjawiska i sytuacje, który istotnie wpływają na bezpieczeństwo podmiotu. Istnieją niezależne od aktywności podmiotu oraz zawierają zarówno przesłanki szans, jaki zagrożeń. Uściślając mogą być wykorzystane docelowego tworzenia szans lub być pominięte tworząc warunki powstania zagrożenia.
Zagrożenie	Potencjalne lub istniejące byty, działania, które godzą w interesy podmiotu. Ich źródłem może być człowiek, bądź grupa ludzi, państwo organizacja koalicja, jak również natura i technika. Istnieje wiele rodzajów zagrożeń. Polityka bezpieczeństwa państwa stanowi część polityki państwa, która dotyczy kreowania celów i jego bezpieczeństwa. Zawiera się w nich interes państwa oraz tworzenie i użycie niezbędnego potencjału bezpieczeństwa w zgodzie z istniejącymi wyzwaniami.
Szanse	Wszelkie okoliczności sprzyjające realizacji interesów podmiotu i osiągania przez niego celów. Jest to istotne z punktu widzenia zakresu egzystencji danego podmiotu, warunków jego funkcjonowania oraz możliwości rozwoju.
Ryzyko	Mierzone miary niepewności, czyli stanu, którego skutek można prognozować. Stanowią one kombinację prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzeń i jego skutków, które mają wpływ na osiągnięcie celu przez dany podmiot. Z jednej strony może mieć charakter negatywnego zagrożenia, a z drugiej pozytywnej możliwości nazywanej często szansą. Jednym z pierwszych badaczy teorii ryzyka jest Frank Knight, który postrzegał je przez pryzmat prawdopodobieństwa i tym samym odróżniał ryzyko od niepewności uważając ją jako skwantyfikowaną część niepewności.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 200, 229, 273-276.

Określenie potrzeb oraz analiza kategorii bezpieczeństwa oznacza, że za sprawą innych ludzi, wpływu sił natury, czy skutku niewłaściwego użytkowania możemy charakteryzować interesy danego podmiotu. Są to istotne dla określonego podmiotu

¹⁴⁵ W. Kitler, obrona cywilna (niemilitarna) w Polsce, MON, Warszawa 2002, s.21

¹⁴⁶ J. Piwowarski, s. J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie: między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*, wyd. 1, Wydawnictwo Difin SA, Warszawa 2018, s. 27.

wartości oraz potrzeby. Stanowią syntetyzowane oczekiwania podmiotu wobec otoczenia wynikające oraz kształtowane przez niego tożsamość, wartości, tradycje, bieżące potrzeby oraz aspiracje¹⁴⁷.

Bardzo cenne są stwierdzenia R. Zięby, który uważa, że bezpieczeństwo jest potrzebą podmiotową, czyli może dotyczyć wszelkiego rodzaju jednostek, struktur organizacyjnych, grup społecznych¹⁴⁸. Ponadto podkreśla, że bezpieczeństwo jest potrzebą egzystencjalną paralelnie do myśli A. Masłowa. W dalszej części rozważań charakteryzuje dwa zasadnicze pojęcia w studiach nad bezpieczeństwem, czyli wyzwania i zagrożenia. Pierwsze z nich oznacza nowe sytuacje, w których pojawiają się niezbywalne potrzeby wymagające sprecyzowania odpowiedzi na pytania dotyczących kwestii bezpieczeństwa i podjęcia stosownych wobec tego działań¹⁴⁹. W hierarchii najpierw pojawia się wyzwanie, a dopiero ono może lub nie musi przekształcić się w zagrożenie. Świadomość możliwości występowania wyzwania pozwala zapobiec ocenie zjawiska w sposób negatywny. W literaturze przedmiotu zarówno zagrożenie, jak i wyzwanie traktowane jest w sposób pejoratywny. Wyzwania wpływające na sferę życia społecznego są traktowane jako sytuacje trudne, a w konsekwencji niebezpieczne. Należy jednak przyjąć, że w pierwszej kolejności wyzwanie stwarza poczucie niepewności, a dopiero brak sprecyzowanych działań doprowadza dane zjawisko do kategorii zagrożenia.

Zagrożenie określane jest mianem subiektywnego i/lub rzeczywistego występowania niebezpieczeństwa skierowanego przeciw wybranym wartościom, które stanowią przedmiot ochrony przez wskazany podmiot. Jednym z kluczowych i kontrowersyjnych problemów w określaniu zagrożenia jest percepcja myślenia przez podmiot postrzegający. Niebezpieczeństwo może być odzwierciedleniem rzeczywistego lub wielce prawdopodobnego występowania stanu rzeczy, jak również może być postrzegane fałszywie¹⁵⁰. Zależy to od światopoglądu osoby weryfikującej aspekt bezpieczeństwa, złożoności środowiska systemu bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, znajomości przepisów prawa, dostępu do informacji oraz ich odpowiedniej weryfikacji, itp. Zwolennicy konstruktywizmu, a dokładniej przedstawiciele Szkoły Kopenhaskiej tacy jak B. Buzan, O. Weaver i J. de Wilde

¹⁴⁷ *Biała Księga...*, dz. cyt., s. 247.

¹⁴⁸ R. Zięba, dz. cyt., s. 7 i 8.

¹⁴⁹ Tamże, s. 11-12.

¹⁵⁰ Tamże, s. 9-11.

charakteryzują problemy bezpieczeństwa, które przedstawiane są jako zagrożenie niezależnie od ich występowania w rzeczywistości¹⁵¹. W toku badań wyodrębnili sektory bezpieczeństwa – militarny, państwowy/polityczny, społeczny, ekonomiczny, ochrony środowiska naturalnego. W. Kostecki wskazał najważniejsze aspekty zagrożeń dla kluczowych wartości w obrębie tych sektorów (Tab. 1.14.).

Tabela 1.14. Kluczowe zagrożenia w sektorach bezpieczeństwa

SEKTOR BEZPIECZEŃSTWA	KLUCZOWE ZAGROŻENIE
Polityczny/państwowy	Suwerenność
Militarny	Przetrvanie
Społeczny	Tożsamość
Ekonomiczny	Dobrobyt
Ochrony środowiska naturalnego	Zrównoważony rozwój

Źródło: M. Musioł, *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 48; [za:] W. Kostecki, *Europe After the Cold War. The Security Complex Theory*, Warszawa 1996.

W ramach wskazanych w powyższej tabeli sektorów bezpieczeństwa mogą przebiegać procesy sekurytyzacji, czyli przechodzenie zjawisk od wyzwań do kategorii zagrożeń¹⁵². Jedno z wielkich teorii, które wykorzystywane są do objaśnienia tego zagadnienia z dziedziny bezpieczeństwa jest szkoła kopenhaska. Teoria składa się z trzech elementów, w tym analizy sektorowej, teorii kompleksów bezpieczeństwa oraz koncepcji sekurytyzacji. Jak stwierdza R. Zięba wyzwania i zagrożenia można umieścić w swoistym ciągu, w którym najpierw powstaje potrzeba, a potem przekształca się ona w konieczność wdrożenia działań przez podmiot w celu utrzymania bezpieczeństwa¹⁵³. Badania oparte na krytycznej analizie literatury wykazały, że zagrożenie jest kluczową kategorią dla nauk o bezpieczeństwie, dzięki której charakteryzowana jest większość pojęć z ich zakres.

Dla danego podmiotu zagrożenie stanowi uświadomione, bądź nieuświadomione prawdopodobieństwo poniesienia straty wartości, które służy do samorozwoju. W teorii sekurytyzacji warto wspomnieć o rozważaniach D. Freya, który uważa, że podmiot bezpieczeństwa ma kilka percepcji niebezpieczeństw, którego skład wchodzi:

- stan braku bezpieczeństwa, gdy względem określonego podmiotu występuje rzeczywiste zagrożenie, a postrzeganie go przebiega adekwatnie do sytuacji,

¹⁵¹ Szerzej na ten temat: B. Buzan, O. Waever, J. de Wilde, *Security : A New Framework for Analysis*, 1998.

¹⁵² R. Zięba, dz. cyt., s. 12.

¹⁵³ Tamże, s. 13.

- stan obsesji występujący, gdy nieznaczone zagrożenie postrzegane przez podmiot jak duże zagrożenie,
- stan fałszywego bezpieczeństwa zachodzi, gdy zagrożenie ma poważny charakter, a podmiot postrzega je jako niewielkie,
- stan bezpieczeństwa występuje z punktu widzenia określonego podmiotu, gdy zagrożenie jest nieznaczone a postrzeganie prawidłowe¹⁵⁴.

Podmiotem bezpieczeństwa niniejszej dysertacji stają się przedstawiciele ludności ukraińskiej przebywający na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, który stanowi ich środowisko bezpieczeństwa. Potrzeby i wartości będą charakteryzowane na podstawie czterech głównych kategorii wyzwań, szans, ryzyka, zagrożeń w funkcjonowaniu polityki społecznej regionu (jako sfery kultury bezpieczeństwa).

1.6. Konkluzje

Celem rozdziału było scharakteryzowanie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych procesu kształtowania się kategorii bezpieczeństwa w kontekście adaptacji imigrantów z Ukrainy. Przedstawiono w pierwszej kolejności najważniejsze pojęcia związane z migracją międzynarodową, aby w konsekwencji określić kluczowe pojęcie dla założeń dysertacji, czyli zjawisko imigracji. W dotychczasowej analizie zostały przywołane takie pojęcia jak migracja, emigracja, imigracja, imigrant, uchodźca. W dalszej części określono główne fundamenty międzynarodowego systemu migracji, gdzie skupiono uwagę na uwarunkowaniach prawnych obowiązujących w krajach UE. Następnie przeprowadzono analizę historyczno-prawną polskiej i regionalnej legislacji przyjmowania imigrantów z Ukrainy. Ponadto przedstawiono w sposób chronologiczny wydarzenia o zasięgu międzynarodowym, które wpływają bezpośrednio na decyzje o przemieszczaniu się przez wskazaną grupę mniejszościową.

W trakcie analizy wyznaczono cztery czynniki, które mogą determinować przedstawicieli ludności ukraińskiej do migracji, należą do nich czynnik polityczny, ekonomiczny, społeczny i naturalny. Z przedstawionych ocen i wniosków wynika, że proces emigracyjny rozpoczął się w 2014 roku ze względów politycznych, następnie przemianował swój charakter na ekonomiczny, później społeczny. Poziom naturalny nie

¹⁵⁴ R. Zięba, dz. cyt., s. 11.

dotyczył imigrantów z Ukrainy, którzy przystępując do badania deklarowali, że powodem ich przybycia nie jest pandemia COVID-19, żaden z respondentów nie zaznaczył tej odpowiedzi. Obecnie w podjęciu decyzji istotne stały się działania prowadzone na terenie Ukrainy, czyli wojna z Rosją.

Podjęto próbę zwrócenia uwagi zarówno na aktualne wyzwania związane z imigracją Ukraińców do Polski, jak również przyszłe. Głównym zagrożeniem dla gospodarki kraju jest zjawisko starzenia się społeczeństwa oraz problem z utrzymaniem dobrobytu wśród obywateli. Współdziałanie polityki migracyjnej oraz polityki społecznej może wpłynąć znacząco na podejmowanie decyzji przez imigrantów o przedłużeniu pobytu w kraju przyjmującym. Potwierdza to analiza literatury przedmiotu charakteryzująca znaczenie polityki migracyjnej w funkcjonowaniu polityki społecznej.

Występowanie regulacji prawnych i procesów społeczno-ekonomicznych wpływa na kształtowanie polityki społecznej, co zostało ujęte w trakcie analizy uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych tej polityki szczegółowej. Przedstawione wnioski wskazują, że imigranci z Ukrainy skupiają się częściej na uwarunkowaniach wewnętrznych, czyli takich które bezpośrednio ich dotyczą, w związku ze swego rodzaju lokalizmem aktywności. Zewnętrzne są niezależne od decyzji imigrantów, chociaż mogą wpływać na ich decyzję o przemieszczaniu się. Co więcej istotna w tym rozdziale była charakterystyka elementów środowiska bezpieczeństwa, w których wyróżniono: podmiot bezpieczeństwa, wartości, kulturę bezpieczeństwa oraz potrzeby i rozwój podmiotu bezpieczeństwa. Natomiast do kategorii środowiska bezpieczeństwa należą wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka, które zostały wyszczególnione w trakcie analizy literatury przedmiotu.

W toku badań skupiono uwagę na poziom regionalny oraz dodatkowo międzynarodowy w celu uzupełnienia wniosków omawianego problemu. Z punktu widzenia polityki społecznej istotnym jest zaspokajanie potrzeb pozagospodarczych, które związane są z ochroną pracowników, wpływaniem na podział pracy, zapewnianiem potrzeb czy wzmocnieniem aktywności społeczno-zawodowej. Ponadto ważne jest używanie przez nią narzędzi, które modyfikują lub wyłączają działanie rynku. Pobyt imigranta na terenie kraju przyjmującego wiąże się z wysokimi kosztami. Związane są one z zapewnieniem mieszkania, podstawowych potrzeb życiowych, edukacji, ochrony zdrowia, legalności pobytu, odpowiedniego poziomu finansów publicznych oraz przygotowaniem kadry realizującej zadania na rzecz cudzoziemców.

Rozwiązania polityki migracyjnej powinny być wzmocnione przez instrumenty skierowane do samorządów terytorialnych. Stanowi to zasadniczą różnicę między polityką migracyjną a społeczną, która jest dostosowywana do warunków subregionalnych i lokalnych. W ramach polityki społecznej podmioty realizujące jej cele formułują konkretne zasady działania, nowe regulacje prawne oraz budżet. Regulacje prawne polityki migracyjnej na poziomie międzynarodowym oraz regionalnym nie zawsze mają odzwierciedlenie w kwestiach typowych dla polityki danego obszaru subregionalnego oraz lokalnego. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku polityki społecznej, której uwarunkowania są dostosowywane do możliwości danego terenu oraz kapitału ludzkiego i dostępnych środków. Migracji nie można wyjaśnić wyłącznie różnicami w poziomie dochodów między dwoma krajami. Dodatkowymi czynnikami, które należy brać pod uwagę to szansa na znalezienie zatrudnienia. Dostępność kapitału inwestycyjnego, konieczność radzenia sobie przez dłuższy czas z ryzykiem przemieszczania się należy analizować długoterminowe oddziaływanie transferów na inwestycje, pracę, stosunki społeczne w danym środowisku. Szczególnie istotne w tym momencie wydaje się zdefiniowanie migracji jako złożonego procesu, w którym mamy do czynienia z oddziaływaniem wszystkich czynników w tym ekonomicznym, politycznym, społecznym i kulturowym. Koncentracja na czynnikach wypychających lub przyciągających może doprowadzić do pewnych uproszczeń i błędów¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Castles S. i Miller M., J., dz. cyt., s. 45.

2. Założenia metodologiczne

20 lutego 2014 Federacja Rosyjska rozpoczęła przejęcie Republiki Autonomicznej Krymu oraz niezależnego miasta Sewastopolu w drodze użycia siły zbrojnej. Wykorzystała do tego tzw. „zielone ludziki”, czyli między innymi żołnierzy regularnych sił zbrojnych Rosji bez oznaczeń wojskowych i państwowych¹⁵⁶. 6 kwietnia 2014 r. to moment rozpoczęcia wojny w Donbasie, która wpłynęła na długoletni konflikt Ukrainy z Federacją Rosyjską i oddziałuje na współczesne wydarzenia. Prorosyjscy separatyści ze wschodu Ukrainy oraz wspierająca ich Federacja Rosyjska stanęła przeciwko siłom wiernym legalnie panującym władzom ukraińskim. Konflikt rozpoczęło odsunięcie w lutym 2014 roku Wiktora Janukowycza i prorosyjskiej Partii Regionów od władzy i powołanie rządu Arsenija Jaceniuka. W obwodzie ługańskim i donieckim zwolennicy szerokiej autonomii i przyłączenia się do Federacji Rosyjskiej rozpoczęli demonstracje. Ogólnie rzecz ujmując, efektem działań była masowa migracja przedstawicieli ludności ukraińskiej¹⁵⁷.

Według UNHCR od początku działań w 2014 r. na wschodzie Ukrainy do końca stycznia 2022 r. w wyniku działań wojennych i skażenia minami zginęło co najmniej 3090 cywilów, a ponad 7 tys. zostało rannych. Z powodu wojny w Donbasie Ukrainę opuściło 730 tys. mieszkańców. Kolejne 117 tys. poddało się migracji wewnętrznej¹⁵⁸. Konsekwencją stało się pozbawienie obywateli tego kraju najbardziej zindustrializowanych regionów, a wśród pracujących osób, aneksji. W wielu miastach brakowało dostaw żywności, prądu, bieżącej pitnej wody. Warto dodać, że zostało zniszczonych wiele budynków, w tym szpitale i placówki edukacyjne¹⁵⁹. Sytuacja

¹⁵⁶ V. Vassylenko, *The 2014 war: an endeavor for a comprehensive analysis*, <http://www.uaba.org/page-839619/3168090> [dostęp: 07.03.2020].

¹⁵⁷ Por. A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trościak (red.), dz. cyt., TVN24, *ONZ: ponad 700 tys. Ukraińców uciekło z powodu walk do Rosji*, <https://tvn24.pl/swiat/onz-ponad-700-tys-ukraincow-ucieklo-z-powodu-walk-do-rosji-ra456444-3407150> [dostęp: 11.12.2019]; TVN24, *ONZ: sytuacja humanitarna na wschodzie Ukrainy coraz gorsza. Rosja oskarża ukraińską armię i jest „gotowa zapewnić pomoc”*, <https://tvn24.pl/swiat/onz-sytuacja-humanitarna-na-wschodzie-ukrainy-coraz-gorsza-rosja-oskarza-ukrainska-armie-i-jest-gotowa-zapewnic-pomoc-ra456638> [dostęp: 11.12.2019]; TVN24, *Już 722 ukraińskich żołnierzy zginęło w Donbasie. Prawie 3 tys. jest rannych*, <https://tvn24.pl/swiat/juz-722-ukrainskich-zolnierzy-zginelo-w-donbasie-prawie-3-tys-jest-rannych-ra461673-3409326> [dostęp: 11.12.2019].

¹⁵⁸ *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, About the UHF, <https://www.unocha.org/ukraine/about-uhf> [dostęp: 22.02.2022].

¹⁵⁹ UNHCR, *Ukraine: Humanitarian needs rise as internal displacement tops 117,000 people*, <https://news.trust.org/item/20140805124242-xguw8/> [dostęp: 22.02.2020].

w zakresie bezpieczeństwa na tak dużym terytorium gwałtownie się pogorszyła od rozpoczęcia ofensywy wojskowej przez Federację Rosyjską w dniu 24 lutego 2022 r. Według danych z 16 lutego 2023 roku upublicznionych przez Straż Graniczną od 24 lutego 2022 roku granicę Ukrainy w kierunku Polski przekroczyło 9,876 mln osób, a w przeciwnym ok. 8 mln obywateli Ukrainy¹⁶⁰.

Biorąc pod uwagę zakres przestrzenny dysertacji, należy wskazać, że w województwie kujawsko-pomorskim przebywa obecnie 100 tysięcy uchodźców, o czym poinformował na sesji sejmiku województwa w sierpniu 2022 roku Marszałek Piotr Całbecki¹⁶¹. Nie bez znaczenia pozostają zmiany polityczne, ekonomiczne i społeczne zachodzące we współczesnej polityce Ukrainy. Natomiast ze względu na charakter założeń pracy, zaawansowane badania w kierunku rozwiązania problemu badawczego i zmienne tendencje związane z konfliktem na Ukrainie zdecydowała, że uchodźcy nie będą traktowani jako grupa badana. Badaniom empirycznym metodą sondażu diagnostycznego będą poddani imigranci zarobkowi i studenci z Ukrainy oraz przedstawiciele wybranych podmiotów regionalnej polityki społecznej. Warunkiem doboru wskazanej grupy był przedmiot badań skupiony na pojęciu adaptacji społecznej w kontekście funkcjonowania polityki społecznej. Literatura przedmiotu zwraca uwagę, że jest to długotrwały proces, dlatego też wyniki badań prowadzone na grupie uchodźców mogłyby nie odzwierciedlać ich rzeczywistej sytuacji. Doświadczenie wojny mogłoby również wpłynąć bezpośrednio na wyniki badań. Zaistniała obawa, że respondenci mogą mieć skłonność do udzielania odpowiedzi zgodnych z poglądami ankietera, co mogłoby wpłynąć negatywnie na wynik badania¹⁶². Celowość takiego działania wśród uchodźców skupiałaby się na utrzymaniu statusu, a tym samym możliwości przebywania w kraju przyjmującym. Biorąc pod uwagę założenia dysertacji oraz dbając o wysoki stan

¹⁶⁰ Straż graniczna, Twitter,

https://twitter.com/Straż_Graniczna?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1626118231139164161%7Ctwgr%5E3e060d9046437ea336ee1c9fe1e389685dc50eb6%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2F300gospodarka.pl%2Fnews%2Fuchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba [dostęp: 16.02. 2023], Post w oryginale: W dn.16.02 #funkcjonariuszeSG odprawili w przejściach granicznych na kierunku z Ukrainy do Polski 22,4 tys. osób. Od 24.02.2022 - 9,876 mln os. W dn.16.02 z Polski do Ukrainy odprawiono 18,4 tys. osób. Od 24.02.2022 – ponad 8 mln os. #Pomagamy #kontrolagraniczna

¹⁶¹ R. Erdmann, *Il u Ukraińców jest w naszym regionie? Rozmawiano o tym na sesji sejmiku*, https://www.radiopik.pl/2,103256,ilu-ukraincow-jest-w-naszym-regionie-rozmawiano-?fbclid=IwAR0DDOPuk4EGdwdOR9jHxjUJTUlogH69kfiuHTFLv_L6Jl5vlPpWHX0jPzc [dostęp: 09.10.2022].

¹⁶² E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 273-275 oraz 290-294.

obiektywności i rzetelności badań zdecydowano o nietraktowaniu uchodźców jako potencjalnych respondentów.

2.1. Uzasadnienie podjęcia badań i ocena literatury źródłowej

Imigracja ludności ukraińskiej do Polski i innych państw zachodnich utrzymuje się nadal na wysokim poziomie. Pierwsze analizy statystyczne sugerowały, że przyczyną jest niestabilna sytuacja polityczno-gospodarcza kraju, natomiast współcześnie imigracja ludności ukraińskiej do Polski jest zjawiskiem powszechnym i złożonym. Należy zaznaczyć, że najliczniejszą grupę cudzoziemców, która przebywa na terenie Polski są przedstawiciele ludności ukraińskiej. Poniżej przedstawiono zestawienie liczby imigrantów z Ukrainy zarejestrowanych od 2014 do 2022 roku (Tab. 2.1.).

Tabela 2.1. Liczba Ukraińców przebywających na terenie Polski od 2014-2022 roku

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
19826	41792	73655	105695	124912	145014	175718	259325	392328

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Mapy i dane statyczne. Imigranci i służby migracyjne Polski*, <https://migracje.gov.pl/> [dostęp: 13.03.2022].

Punktem wyjścia do wszelkich rozważań są dane statystyczne, w których wynika, że przed 24 lutego 2022 roku w naszym kraju pracowało około 1,5 mln obywateli Ukrainy. Natomiast rok po wojnie przedstawiono wyniki, które wskazują, że 977 tys. osób podjęło zatrudnienie na podstawie specustawy, a 746 tys. Ukraińców miało odprowadzane składki do ZUS¹⁶³. Zgodnie z danymi statystycznymi w latach 2015-2019 zaobserwowano stały wzrost liczby wydanych zezwoleń na pracę dla cudzoziemców¹⁶⁴. W 2018 roku pracodawcy województwa kujawsko-pomorskiego uzyskali najwięcej pozwoleń na pracę dla obywateli Ukrainy. Faktem jest, że w 2019 roku wydano ponad 111 tys. dokumentów, które warunkują pracę na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, a 90% dokumentów dotyczyło obywateli z Ukrainy kierowanych do prac

¹⁶³ W. Skwarek, *Rok po wybuchu wojny. „Nowi-starzy” Ukraińcy na polskim rynku pracy*, <https://www.money.pl/gospodarka/rok-po-wybuchu-wojny-nowi-starzy-ukraincy-na-polskim-ryнку-pracy-6866199745804928a.html> [dostęp: 27.02.2023].

¹⁶⁴ GUS Bydgoszcz, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-2021-roku,18,5.html> [dostęp: 12.12.2021].

prostych oraz stanowisk przemysłowych i rzemieślniczych. Liczba wydanych zezwoleń na pracę dla Ukraińców wynosiła w 2018 roku 20811, natomiast w 2019 nieco ponad 30 tysięcy. W 2020 r. liczba wydanych zezwoleń w porównaniu ze wcześniejszym rokiem zmniejszyła się o 23%, czyli do 22224 osób¹⁶⁵. Analiza statystyczna zjawiska imigracji ludności ukraińskiej wykazała, że na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 roku zmalała również liczba cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczeń społecznych, natomiast ich liczba tylko nieznacznie zmniejszyła się na tym terenie w stosunku do wycofanych świadczeń¹⁶⁶.

Zgodnie z raportem Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy w 2021 roku nastąpił wzrost o 24% liczby wydanych zezwoleń na pracę w województwie kujawsko-pomorskim w stosunku do roku poprzedzającego. Konsekwencją było zgłoszenie się 603,5 tys. przedstawicieli ludności ukraińskiej do ZUS-u¹⁶⁷. Istnieje stały przyrost imigrantów ze wschodu zarówno w grupie imigrantów zarobkowych, jak i studentów. Od 2017 zanotowano rokroczny przyrost grupy wiekowej 20-25, która podjęła się studiowania w publicznych oraz niepublicznych uczelniach wyższych¹⁶⁸. We wskazanym czasie studiowało 1270 osób, gdzie najczęściej wybieraną formą były studia stacjonarne, a największą zbiorowość stanowili Ukraińcy w liczbie 663¹⁶⁹. Zgodnie z raportem Study in Poland w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2022 studiowało w sumie 2706 cudzoziemców. Warto odnotować, że uczelnie publiczne oraz niepubliczne przyjęły 708 studentów z Ukrainy, z czego największy odsetek trafił do Wyższej Szkoły Gospodarki (WSG) w Bydgoszczy oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹⁷⁰. Z analizy danych wynika, że są to jednostkowe raporty potwierdzające obecność imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Studia materiałów źródłowych wykazały braki w publikacjach polskich badaczy z zakresu studiów migracyjnych po

¹⁶⁵ Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu, *Raport z badania: Wpływ pandemii COVID-19 na zapotrzebowanie na pracowników (na zawody), w tym na pracowników-cudzoziemców oraz potrzeby szkoleniowe pracodawców w województwie kujawsko-pomorskim*, Krajowy Fundusz Szkoleniowy, <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/63ad0abc-2d28-4c70-bedd-3bad0a90a5d0> [dostęp: 13.10.2022].

¹⁶⁶ GUS Bydgoszcz, dz. cyt.; P. Strzelecki, Narodowy Bank Polski, *Imigranci w polskiej gospodarce – raport z badań ankietowych*, Departament Statystyki, Warszawa 2020, s. 6.

¹⁶⁷ 24 tys. Ukraińców pracuje w kujawsko-pomorskim. Obcokrajowcy, głównie z Ukrainy założyli tu już 640 firm, <https://www.portalwloclawek.pl/artykul/4903,24-tys-ukraincow-pracuje-w-kujawsko-pomorskim-obcokrajowcy-glownie-z-ukrainy-zalozyli-tu-juz-640-firm> [dostęp: 10.10.2021].

¹⁶⁸ GUS Bydgoszcz, dz. cyt..

¹⁶⁹ *Cudzoziemcy studiujący w Kujawsko-Pomorskiem*, Informacja prasowa, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, <https://bydgoszcz.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/> [dostęp: 27.04.2020].

¹⁷⁰ *Studenci zagraniczni w Polsce 2022: raport Study in Poland*, <https://uczelnie.info.pl/studenci-zagraniczni-w-polsce-2022/>, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” [dostęp: 23.01.2023].

1989 r. Najwięcej opracowań powstało w dyscyplinach ekonomii, socjologii oraz w pozostałych obszarach naukowych¹⁷¹. Z tych względów uważa się za istotne przeprowadzenie kompleksowej analizy funkcjonowania przedstawicieli ludności ukraińskiej w polityce społecznej regionu.

S. Grzybowski wyróżnia kilka sposobów traktowania polityki społecznej. W tym znaczeniu określa m. in. częściowe, czyli zgodnie z koncepcją E. Heimanna charakteryzując politykę społeczną powinniśmy skupić uwagę na konkretnym ustroju politycznym, w czasie rzeczywistym na wybranym obszarze o określonym terenie socjalnym i sprecyzowanych celach¹⁷².

Podjęcie badań dotyczących funkcjonowania polityki społecznej na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022 było wynikiem osobistych zainteresowań autorki, która problemem tym zajmuje się od 2014 roku, kiedy rozpoczęła edukację w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W czasie studiów pod kierunkiem promotora i innych nauczycieli, jak również poprzez uczestnictwo w licznych sympozjach i konferencjach, autorka mogła osobiście przekonać się zarówno o silnych jak i o słabych stronach polityki społecznej dotyczącej migracji.

Istotnym znaczeniem był element poznawczy, czyli określenie, jakie czynniki miały zasadniczy wpływ na zmienny charakter polityki społecznej. Aby zrozumieć istotę złożoności problemu, konieczne było usystematyzowanie posiadanej wiedzy na temat środowiska, kategorii bezpieczeństwa oraz adaptacji imigrantów na terenie województwa.

Kolejnym powodem podjęcia tematu była potrzeba poznania możliwości wprowadzanych zmian przy wsparciu społecznym poprzez przygotowanie aktów prawnych oraz instytucji do działania w warunkach napływu migrantów z rejonu działań wojennych.

Powyższe argumenty wskazywały na konieczność przeprowadzenia badań. Zgromadzona wiedza pozwoliła zrozumieć złożoność procesu migracji poprzez odwołanie się do nauk o polityce i administracji jak również do nauk o socjologii. Treści zawarte w dysertacji mogą służyć, jako inspiracja i punkt odniesienia do podejmowania dalszych badań nad identyfikacją problemu.

¹⁷¹ Zgodnie z bazą Komitetu Badań nad Migracjami PAN publikacji polskich badaczy z dziedziny nauk o polityce z zakresu studiów migracyjnych wydanych po 1989 r. jest nieco ponad 40. Więcej na ten temat: A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Raport...*, dz. cyt., s. 5.

¹⁷² S. M. Grzybowski, *Wstęp do nauki polityki społecznej*, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych T. U. R., Kraków 1948, s. 15-24.

Autorka na podstawie dostępnej literatury przedmiotu, jak również z wieloletnim zaangażowaniem w problematykę migracji zdecydowała o przeprowadzeniu kompleksowej analizy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Punktem odniesienia do dalszych rozważań było wyjaśnienie doboru zakresu przestrzennego oraz czasowego dysertacji. Obszar, na którym zostały zrealizowane badania to województwo kujawsko-pomorskie. Nie przeczy temu, że niezbędna stała się charakterystyka polityki społecznej na arenie międzynarodowej oraz krajowych regulacji, które w bezpośredni sposób wpływają na kształtowanie się polityki regionu. Bardzo cenne są stwierdzenia poświęcone dwóm rodzajom podmiotowości opisywanych w literaturze przedmiotu, czyli podmiotów określających jej cele oraz tych, które je realizują¹⁷³.

Zakres czasowy dysertacji obejmował moment od zajęcia Krymu przez Federację Rosyjską, przez czas wzmożonej aktywności migracyjnej Ukraińców oraz działań podejmowanych w czasie pandemii COVID-19, aż do aktualnie prowadzonej wojny na terenie Ukrainy przeciwko najeźdźcy Rosji.

W naukach społecznych materiały badawcze dzieli się na pierwotne oraz wtórne. Pierwszy z nich jest wynikiem bezpośredniego udziału badacza w ich gromadzeniu. Na potrzeby dysertacji przedstawiono swoje spostrzeżenia oraz wykazano się osobistym doświadczeniem zawodowym. Natomiast materiały wtórne stanowią działalność innych ludzi, którzy udostępniają je innym badaczom. Z tego zakresu materiałów do opracowania założeń dysertacji skorzystano z danych statystycznych, protokołów, przepisów normatywno-prawnych, opracowań naukowych oraz literatury przedmiotu. Materiały źródłowe stanowią wytwór działalności politycznej, społecznej i kulturalnej społeczeństwa. Źródłem w rozumieniu politologii jest każdy utrwalony i zachowany ślad myśli, działania oraz aktywności ludzkiej. Według tych kryteriów służy on do jego deskrypcji, eksploatacji oraz przewidywania jego działań w sferze istniejącej rzeczywistości¹⁷⁴. Punktem wyjścia do wszelkich rozważań jest określenie treści wtórnych materiałów badawczych, które wpłynęły na założenia badawcze dysertacji.

Kompleksowa kwerenda dysertacji odpowiada obszarowi nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. W przygotowaniu zbioru do analizy treści skorzystano zarówno z publikacji tradycyjnych, jak i biblioteki cyfrowej. Umożliwiło to dotarcie do opracowań spoza dostępnych w bibliotece głównej uczelni. Idąc dalej,

¹⁷³ R. Szarfenberg, dz. cyt., s. 61.

¹⁷⁴ A. J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004, s. 68-71.

narzędzia z zakresu nowych technologii umożliwiły szybkie przeszukiwanie publikacji i doprowadziły do możliwie szerokiej gamy treści w zakresie zagadnień związanych z tematem dysertacji. Ponadto skorzystano z wydawnictw elektronicznych, tekstów publicystycznych i naukowych w Internecie¹⁷⁵. W zakresie badań nauk politycznych skorzystano w dysertacji z opisu polityk szczegółowych oraz administracji państwowej¹⁷⁶. W trakcie analizy teoretycznej wyróżnione zostały kryteria środowiska bezpieczeństwa, czyli wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka niezbędne do weryfikacji wstępnych założeń. W tym zakresie skorzystano z zagranicznych opracowań B. Buzana „*Security: A New Framework for Analysis*”, „*Global international Society*”, „*The Making of Global International Relations*”, G. J. Borjasa „*Immigration Economics*” oraz krajowych R. Zięby „*Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*”, „*Poland's Foreign and Security Policy*” i J. Piwowarskiego „*Nauki o bezpieczeństwie: między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*”. Warto dodać, że kwestie z zakresu bezpieczeństwa stały się swoistym łącznikiem między polityką migracyjną, a polityką społeczną, dlatego skorzystano z wyróżnionych opracowań tej dyscypliny naukowej. Analiza koncepcji z zakresu polityki społecznej wymagała skonfrontowania treści proponowanych przez M. Lavalette i A. Pratta „*Polityka społeczna: teorie, pojęcia, problemy*”, J. Auleytnera, R. Titmussa „*Commitment to Welfare*”, „*Social Policy. An Introduction*”, R. Szarfenberga „*Teoria i praktyka polityki społecznej*”, „*Krytyka i afirmacja polityki społecznej*”, P. Spickera „*Welfare State: A General Theory*”. Do analizy określonych zjawisk niezbędne stało się wprowadzenie teorii z zakresu nauk o polityce w tym instytucjonalizacji oraz teorii racjonalnego wyboru. Posiłkowano się opracowaniami D. Marsha i G. Stockera „*Teorie i metody w naukach politycznych*”, A. Groblera „*Metodologia nauk*” oraz B. Krauz-Mozer „*Podejścia badawcze i metodologiczne w nauce o polityce*”. Do przeprowadzenia badania metodą sondażu diagnostycznego techniką ankietowania oraz wywiadu istotne stały się rozważania D. Silvermana w opracowaniu „*Prowadzenie badań jakościowych*” oraz E. Babbiego „*Badania społeczne w praktyce*”.

Podczas charakteryzowania światowego, krajowego oraz regionalnego procesu migracyjnego i pojęć z zakresu migracji niezbędne stało się zapoznanie z opracowaniem

¹⁷⁵ P. Drzyzga (red.), *Nowe media a tradycyjne środki przekazu*, Wydawnictwo Maternus Media, Kraków 2007, s. 49-52.

¹⁷⁶ M. Chmaj, M. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1996, s. 25.

S. Castlesa i M. J. Millera „*Migracje we współczesnym świecie*”. Opracowanie to stanowi kompendium wiedzy na temat badań nad globalnymi migracjami i ich społecznymi konsekwencjami. Na podstawie rozważań autorów przedstawiono zależności między migracją, bezpieczeństwem a rozwojem polityki społecznej. Tym samym wyróżniono definicje, typy oraz przyczyny przemieszczania się ludności ukraińskiej, czyli tzw. determinanty migracji. W ich skład wchodzi determinant ekonomiczny ze względu na emigrację zarobkową, społeczny determinowany prześladowaniami lub chęcią zmiany otoczenia, polityczny związany z ucieczką przed wojną bądź jej skutkami oraz naturalny na skutek katastrof ekologicznych. Determinanty migracji ludności ukraińskiej zmieniały się na przestrzeni lat i były skupione na wszystkich wymiarach poza naturalnym. Proces emigracyjny rozpoczął się w 2014 roku ze względów politycznych, po kilku latach przemianował swój charakter na ekonomiczny, później społeczny. Obecnie w podjęciu decyzji o migracji przez przedstawicieli ludności ukraińskiej determinuje wymiar polityczny związany z prowadzoną wojną z Rosją.

Zainteresowanie aktorów politycznych oraz opinii publicznej spowodowało rozwój badań migracyjnych w Polsce po 1989 roku. Co więcej, fluktuacja przemieszczania się ludności doprowadziła do stałego zapotrzebowania na dane i analizy dotyczące migracji. Na upowszechnienie wiedzy naukowej w dziedzinie migracji oddziałuje zwiększenie zasięgu i pogłębianie badanej problematyki w różnych dyscyplinach akademickich¹⁷⁷.

W Polsce brakuje systemu polityki migracyjnej, który łączyłby w sobie problematykę emigracji, reemigracji oraz imigracji. Wstępne założenia polityki migracyjnej pojawiły się w Polsce w latach 90-tych XX wieku. Warto dodać, że ówczesne władze kraju, które planowały przystąpienie do UE w sprawach migracyjno-azyłowych rozpoczęły proces przekształcania norm prawnych do zasad porozumienia z Schengen¹⁷⁸. Należało wprowadzić przepisy w zakresie kontroli granic, polityki uchodźczej oraz systemu wizowego w celu włączenia Polski do grona państw członkowskich. Niezbędne stało się przygotowanie założeń krajowej polityki migracyjnej zgodnie z założeniami innych krajów Europy¹⁷⁹.

¹⁷⁷ A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski, *Stan...*, dz. cyt., s. 28.

¹⁷⁸ Kolektywna polityka wizowa UE jest istotna pod względem skutecznego funkcjonowania strefy bez granic. Ułatwia ona wjazd osobom odwiedzającym państwa członkowskie, a tym samym wzmacnia bezpieczeństwo wewnętrzne.

Więcej na ten temat: *Schengen, czyli strefa bez granic*,

<https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/schengen-area/#schengen> [dostęp: 21.10.2020].

¹⁷⁹ B. Sołga, *Polityka migracyjna jako...*, dz. cyt., s. 134.

Badania nad migracjami w pierwszej kolejności były prowadzone przez naukowców z dyscyplin ekonomii i socjologii, którzy wyjaśniali procesy za pomocą teorii klasycznych. Elementem wspólnym dla interpretacji wyników obu dziedzin było państwo i jego udział w kształtowaniu migracji międzynarodowych¹⁸⁰. Rodzi to pytanie o oddziaływanie kraju przyjmującego na imigrantów i sposobu, w jaki należy zmierzyć dane zjawisko? Zgodnie z literaturą przedmiotu rolą politologów stało się wypełnianie luki w tej dziedzinie wiedzy, szczególnie o teorii polityczne oraz charakterystykę czynników migracji. Źródła zainteresowań badaczy skupiły uwagę na kontroli i ochronie granic, problematyce szeroko pojętego bezpieczeństwa oraz oddziaływania procesów migracyjnych na zachowania polityczne oraz wspólnotę polityczną, w tym aktorów politycznych, obywateli, imigrantów i innych zaangażowanych podmiotów. Kolejnym powodem zainteresowania problematyką migracji przez politologów był rozwój idei UE jako podmiotu politycznego oraz dynamika zmian przepływu osób, towarów, usług i kapitału¹⁸¹. Z dostępnej literatury przedmiotu wynika, że głównymi tematami badawczymi w obszarze nauki o polityce i administracji w kontekście migracji są:

- wpływ migracji na państwo narodowe,
- relokacja uchodźców,
- udział w pomocy humanitarnej,
- działania na rzecz bezpieczeństwa wewnętrznego,
- migracja jako czynnik ograniczenia suwerenności państwa,
- wpływ migracji na funkcje państwa.

Z literatury przedmiotu wynika, że akty prawa międzynarodowego mogą ograniczać suwerenność państwa narodowego w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. Legitymizacja prawa i związanych z nim procedurami kontroli napływu imigrantów oraz współpracy w zakresie integracji zmniejsza znaczenie suwerena w obszarze normatywnym oraz instytucjonalnym. Dlatego też istotna staje się analiza funkcji państwa oraz wpływających na nie procesów migracyjnych. Zgodnie z powyższym można wyróżnić zagadnienia istotne dla dyscypliny nauk o polityce i administracji, czyli znaczenie edukacji, rynku pracy oraz integracji, budowanie narodowej tożsamości obywateli z uwzględnieniem wartości i tradycji obu nacji, ochronę praw pracowniczych, poziom bezpieczeństwa i stabilności zatrudnienia. Ponadto istotne

¹⁸⁰ M. Lesińska, *Migracje we współczesnej analizie politologicznej – niewykorzystany potencjał*, CMR Working Papers 47/105, Ośrodek badań nad migracjami, Warszawa 2011, s. 1.

¹⁸¹ A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (red.), *Raport...*, dz. cyt., s. 118 i 119.

stało się określenie form ryzyka socjalnego, czynników wypychających i przyciągających migrantów, poziom wydatków socjalnych, określenie wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa socjalnego obywateli czy polityzacji, instytucjonalizacji, europeizacji oraz stabilizacji polityki migracyjnej.

Kluczowe dla analizowanego problemu dysertacji była teza, że żadna polityka nie może wykazać się efektywnością, jeśli nie opiera się na zorganizowanych działaniach zapisanych w formie jednolitego dokumentu. Dlatego też zdecydowano o zaproponowaniu rozwiązań, które skupiają uwagę na celach, zasadach oraz rekomendacjach polityki społecznej w kontekście imigracji Ukraińców do województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto znaczące stało się zainteresowanie politykami szczegółowymi, których działania adresowane były do napływowych grup lub samej polityki migracyjnej. Skupiono uwagę na prawach imigrantów, polityce repatriacyjnej i integracyjnej, statusie prawnym cudzoziemców, polityce naturalizacji, partycypacji politycznej lub rynku pracy. Warto zauważyć, że migracja charakteryzowana jest częściej w kontekście integracji, niż adaptacji¹⁸².

Lista zagadnień, które dotyczą badań nad migracjami w dyscyplinie nauk o polityce i administracji wymaga rozwinięcia, szczególnie w dobie współczesnych przemian politycznych. Konieczne jest rozważenie włączenia aktorów subpaństwowych, czyli regionów i miast, które mają bezpośredni kontakt z osobami przybyłymi z innych krajów. Ogólnie rzecz biorąc cudzoziemcy charakteryzowani są w dokumentach strategii województwa jako grupa zaliczana do wzmocnienia zarówno aktywności społecznej, jak i zawodowej. Nie są w nich jednak określone działania, które zmierzają do realizacji tych celów. Wyróżniono natomiast współpracę władz miasta oraz organizacji pozarządowych, ale tylko na poziomie jednostkowych działań przystosowywania Ukraińców do życia

¹⁸² Zob. A. Adamczyk, *Migracje zagraniczne do Polski a problem bezpieczeństwa społeczno-politycznego*, Przegląd Strategiczny, nr 2, Poznań 2013; A. Chodubski, M. J. Malinowski (red.), *Problemy badawcze i metodologiczne politologii w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006; P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczenia bezrobocia*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2008; M. Duszczyk, *Polska polityka imigracyjna a rynek pracy*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012; G. Firlit-Fesnak, *Polityka społeczna w Polsce wobec współczesnych procesów migracyjnych. Próba diagnozy i rekomendacje*, Studia Migracyjne-Przegląd Polonijny”, nr 3, Warszawa 2013; J. F. Hollifield, *Migration Theory. Talking Across Disciplines*. New York, Routledge, London 2000; M. Lesińska, *Inkluzja polityczna imigrantów we współczesnej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008; G. Firlit-Fesnak, L. Łotocki, *Imigranci w dyskursie publicznym*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2014; J. Konieczny, R. Kamprowski (red.), *Bezpieczne miasto w zagrożeniach środowiskowych. Ochrona ludności i ratownictwo*, Wydawnictwo Garmond, Warszawa 2016.

w województwie kujawsko-pomorskim¹⁸³. W perspektywie dekady nastąpił wzrost świadomości potencjału, który wynika z obecności Ukraińców na danym terenie. W ubiegłej strategii rozwoju do roku 2020 nie zawarto żadnej informacji o cudzoziemcach i tym samym przedstawicielach ludności ukraińskiej¹⁸⁴. Faktem jest, że brakuje kompleksowej strategii działania wobec imigrantów z Ukrainy, która określałaby proces ich adaptacji. Do tej pory termin adaptacja był traktowany w kategorii społecznej jako przystosowanie lub proces przystosowywania się grupy bądź jednostki do określonych warunków działania społecznego¹⁸⁵. Krytyczna analiza literatury pozwoliła stwierdzić, że w badaniach nad migracjami stosuje się najczęściej pojęcie integracji. Traktowane jest ono w kategoriach strategii akulturacyjnych obok asymilacji, separacji i marginalizacji. Możliwe jest występowanie tzw. dyfuzji kulturowej, czyli przenikania się kultur wywołanych kontaktem odmiennych systemów kulturowych na wyznaczonym obszarze¹⁸⁶. Natomiast w analizach skupiono uwagę na procesie przystosowywania imigrantów do regionalnego środowiska społecznego. Jednym z obszarów badań może stać się proces utożsamiania z obcą kulturą, ale nie będzie on tematem przewodnim projektu badawczego. Natomiast adaptacja imigrantów z Ukrainy analizowana jest w kontekście polityki społecznej, co daje znacznie szersze możliwości interpretacji.

Autorka ma nadzieję, że projekt skłoni do podjęcia działań w zakresie poprawy adaptacji imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Warto zwrócić uwagę władz na fakt, że adaptacja imigrantów może oddziaływać znacząco na podjęcie przez cudzoziemców decyzji o pobycie lub jego przedłużeniu. Należy w tym momencie podkreślić rolę studentów ukraińskich, których potencjał może zostać wykorzystany do stabilizowania sytuacji gospodarczej regionu. Zakładane wnioski mogą doprowadzić do podjęcia decyzji o radykalnych zmianach w kreowaniu regionalnej polityki społecznej i migracyjnej biorąc pod rozwagę korzyści przedstawicieli obu nacji. Faktem jest, że trudno przewidzieć czy Ukraińcy staną się trwałym elementem życia społecznego regionu kujawsko-pomorskiego, jednakże warto w tym momencie zwrócić uwagę na ich oczekiwania, potrzeby i opinie związane ze zjawiskiem adaptacji

¹⁸³ *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+*, Załącznik do uchwały nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., s. 82.

¹⁸⁴ *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+*, Toruń 2013, Załącznik do uchwały nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 października 2013 r.

¹⁸⁵ A. Jankowiak, R. Krupiński, *Adaptacja*, [w:] *Słownik psychologiczny: Leksykon ludzkich zachowań*, Wydawnictwo Psychoskok, Konin 2012, s. 258.

¹⁸⁶ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., s. 332.

w kontekście polityki społecznej. Charakterystyka przyczyn migracji obok wizualizacji wymagań potencjalnego migranta i skutków jego przybycia pozwoli instytucjom regionalnym na rzetelne przygotowanie się do przyjęcia i opieki nad cudzoziemcami.

2.2. Przedmiot i cel badań

Wyróżnia się dwa warunki uprawiania działalności naukowej w formie założenia ontologicznego oraz epistemologicznego. Pierwszy z nich charakteryzuje jako założenie, które dotyczy istnienia jakiejś prawidłowej struktury w porządku świata. Podkreśla, że celem nauki nie jest udowodnienie istnienia określonego porządku, natomiast odkrywanie na czym on polega. Warto dodać, że odkrycie naukowe może skłaniać odbiorców do rewidowania koncepcji aktualnego porządku, jednakże nie może go w pełni zmienić¹⁸⁷. W przeciwieństwie do postrzegania ontologicznego, to założenie epistemologiczne świadczy o tym, że porządek jest czytelny i dostępny ludzkiemu poznaniu. Autorzy D. Marsh i G. Stoker charakteryzują kwestie ontologiczne jako pierwotne, gdyż dotyczą samej natury bytu¹⁸⁸. Stanowisko to odzwierciedla poglądy badaczy na naturę świata. Dowodzą dalej, że epistemologia stanowi w dosłownym znaczeniu teorię wiedzy. W tym kontekście stanowisko epistemologiczne ukazuje ich poglądy na to, czego i w jaki sposób odbiorcy mogą dowiedzieć się o świecie¹⁸⁹. Słuszność wskazanych rozwiązań skłania do wyznaczenia ontologicznej charakterystyki imigrantów z Ukrainy. Taki zabieg pozwala na wyróżnienie potrzeb ściśle związanych z tą grupą społeczną. Epistemologicznie zastanawiające staje się czy wiedza na temat funkcjonowania polityki społecznej w określonym środowisku bezpieczeństwa oddziałuje na decyzję o ich przemieszczaniu się w granicach administracyjnych państwa? W dysertacji pod pojęciem przedstawicieli ludności ukraińskiej rozumie się osoby pochodzenia ukraińskiego, które przybyły do Polski z przyczyn ekonomicznych i społecznych.

Zmierzając do uściślenia przedmiotu badań dysertacji warto przytoczyć definicję J. Sztumskiego, który określa przedmiot jako wszystko, co składa się na rzeczywistość społeczną. W jego skład wchodzi zbiorowości, zbiory społeczne, instytucje, procesy

¹⁸⁷ Szerzej M. Pelc, *Elementy metodologii badań naukowych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2009, s. 9.

¹⁸⁸ D. Marsh, G. Stoker, dz. cyt., s. 18-22.

¹⁸⁹ Tamże, s. 22-24.

i zjawiska społeczne¹⁹⁰. Punktem odniesienia do dalszych rozważań jest traktowanie przedmiotu badań jako odpowiedzi na pytanie co w procesie poznawczym będzie poddane weryfikacji. Zgodnie z rozważaniami M. Cieślarczyka jest to nie tylko sfera zagadnień przedmiotowych kojarzona z konkretnym źródłem materialnym, np. z określonym rodzajem, egzemplarzem sprzętu, człowiekiem czy grupą ludzi¹⁹¹. Dodatkowo może ona łączyć (albo dzielić) wyżej wymienione elementy, a w praktyce oznacza to, że przedmiot badań stanowią fakty, procesy i zjawiska. Inna definicja, którą posługują się m. in. S. Nowak i J. Apanowicz podkreśla rolę badacza w procesie badawczym. Pierwszy z nich przedmiot badań definiuje jako interesujący badacza element, na temat którego formułuje on tezę i w całym procesie badawczym dąży do jej obalenia bądź potwierdzenia¹⁹². Ponadto określa on cel badań i stawia pytania badawcze, które w odpowiedzi stanowią zapoznanie się z badanym zjawiskiem. Drugi natomiast traktuje przedmiot badań jako formę nowych informacji, które badacz opracowuje i wyjaśnia w pracy naukowej¹⁹³. Inaczej charakteryzuje ten termin A. J. Chodubski, który traktuje go jako różne twory życia społeczno-politycznego. Według niego na przedmiot badań składają się zbiorowości i zbiory społeczne, instytucje społeczno-polityczne oraz procesy i zjawiska społeczno-polityczne¹⁹⁴. Przyjmując powyższe rozumowania przedmiotem badań niniejszej dysertacji staje się adaptacja imigrantów z Ukrainy w Polsce w kontekście funkcjonowania aktualnej polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego. Badaniem zostały objęte kategorie środowiska bezpieczeństwa, czyli wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka, związane z przystosowaniem imigrantów do realiów polskiego społeczeństwa.

Ogólnie rzecz biorąc, celem badań naukowych jest rozwiązanie określonego problemu badawczego. Warto dodać, że badania społeczne mogą służyć wielu celom i w tym kontekście E. Babbie wyróżnia trzy najbardziej użyteczne – eksplorację, opis i wyjaśnienie. Pierwszy z nich stara się zaspokoić ciekawość badacza i jego pragnienia pełnego zrozumienia przedmiotu. Dodatkowo skupia uwagę na zbadaniu możliwości podjęcia szerszych badań oraz wypracowaniu metod, które zostaną użyte w dalszych

¹⁹⁰ J. Sztumski, *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 1995, s. 7.

¹⁹¹ M. Cieślarczyk (red.), *Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006, s. 27.

¹⁹² S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 30.

¹⁹³ J. Apanowicz, *Metodologia nauk*, Wyd. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2003, s. 125

¹⁹⁴ A. J. Chodubski, dz. cyt., s. 170-173.

analizach. Kolejnym celem wielu badań społecznych jest opis sytuacji lub wydarzenia. Zadaniem badacza jest w pierwszej kolejności obserwacja, a w dalszej opisanie tego, co zaobserwował. Ostatnim z głównych celów naukowych badań społecznych jest wyjaśnianie. Badacz w tym kontekście stara się odpowiedzieć na pytanie dlaczego dane zjawisko zaistniało, jakie są jego przyczyny oraz skutki¹⁹⁵. Szczególnie znaczącym momentem badań w naukach społecznych jest wyróżnienie celu poznawczego oraz praktycznego (użytecznego). Pierwszy z wymienionych polega na tym, że badania naukowe prowadzi się z zamiarem zbudowania takiej teorii, która będzie wyjaśniała realne procesy zachodzące w rzeczywistości. Idąc dalej, polega to na zbudowaniu teorii, wytworzeniu wiedzy i wzbogaceniu o treści już istniejące. Natomiast cel praktyczny występuje w momencie aktywnego i twórczego wykorzystania wiedzy do wprowadzenia zmian w obszarze praktyki. Opisany wyżej model, to nic innego, jak zastosowanie teorii, które istnieją w praktyce¹⁹⁶. Bardzo cenne są twierdzenia T. Pilcha i T. Bauman, którzy uznają za cel działanie umożliwiające zbadanie efektów, natężenia i znaczenia wpływu zmiennej¹⁹⁷.

Przyjmując powyższe rozumowania uznaje się, że celem poznawczym w pracy stało się stało się *usystematyzowanie wiedzy dotyczącej poziomu oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022 w kontekście funkcjonowania polityki społecznej*. Natomiast cel praktyczny *polegał na opracowaniu strategii organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego*. W ocenie uwzględniono uwarunkowania, obszary oraz podmioty polityki społecznej, które zostały scharakteryzowane za pomocą kategorii środowiska bezpieczeństwa. Uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne, czyli determinanty o charakterze międzynarodowym oraz wewnętrzne skupiające uwagę na krajowym i regionalnym funkcjonowaniu polityki społecznej. Ponadto wyróżniono obszary polityki społecznej, m. in. zatrudnienia i rynku pracy, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, regulacji prawnych, kultury, bezpieczeństwa publicznego, pomocy rodzinie, mieszkalnictwa, ochrony środowiska. Podmiotami wyróżnionymi w dysertacji są instytucje międzynarodowe, organizacje rządowe, organizacje non-profit oraz inicjatywy

¹⁹⁵ E. Babbie, dz. cyt., s. 110-113.

¹⁹⁶ M. Pelc, dz. cyt., s. 16.

¹⁹⁷ T. Pilch., T. Bauman., *Zasady badań pedagogicznych, strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 36.

obywatelskie. Nie bez znaczenia staje się eksplikacja znaczenia instytucji międzynarodowych, organizacji państwowych, instytucji pozarządowych, non-profit oraz inicjatyw obywatelskich. Przyjęto, że działalność wskazanych powyżej instytucji w dziedzinie kształtowania warunków życia i pracy ludzi oraz stosunków społecznych związana jest z pojęciem adaptacji.

Niezbędne do weryfikacji podstawowych założeń jest określenie celów szczegółowych, które mają znaczący wpływ na realizację projektu badawczego:

1. Identyfikacja przyczyn migracji lub podjęcia decyzji o przedłużeniu pobytu w województwie kujawsko-pomorskim przez Ukraińców.
2. Identyfikacja i wyjaśnienie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych polityki społecznej oddziałujących na imigrację przedstawicieli ludności ukraińskiej.
3. Identyfikacja obszarów polityki społecznej, które oddziałują na proces adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim.
4. Identyfikacja i opis podmiotów polityki społecznej, które przyczyniają się do adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim.
5. Wyjaśnienie procesu komunikacji między podmiotami polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego a przedstawicielami ludności ukraińskiej.
6. Identyfikacja i opis zmian, które należy wprowadzić w polityce społecznej województwa kujawsko-pomorskiego w celu utworzenia strategii działań organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim.

Procesy związane z terminem adaptacji powinny być wdrażane tuż po przekroczeniu granicy przez imigranta. Uzupełnienie ich stanowić powinny dalsze działania integrujące, które są już szeroko interpretowane w literaturze przedmiotu. Najważniejsze w analizie tego projektu jest odgórne założenie, że wiedza na temat działań polskiej polityki społecznej wpływa na charakter procesów adaptacyjnych oraz może oddziaływać bezpośrednio na podejmowanie decyzji o migracji lub przedłużeniu pobytu imigranta z Ukrainy na wybranym terytorium.

2.3. Problemy i hipotezy badawcze

Według J. Kozielskiego problem jest rodzajem zadania do rozwiązania, którego badacz nie może rozwiązać za pomocą posiadanego zasobu teoretycznego. Takie

rozstrzygnięcie możliwe jest za pomocą myślenia produktywnego, które prowadzi do wzbogacenia wiedzy podmiotu badającego¹⁹⁸. Należy zaznaczyć, że podczas klasyfikowania problemu stawiamy hipotezę, która powinna zostać wyeksponowana w szczególny sposób. Samo pojęcie pochodzi z greckiego *hypóthesis* i oznacza domysł, przypuszczenie¹⁹⁹. Zgodnie ze zdaniem J. Pietera hipoteza jest naukowym przypuszczeniem, co do istnienia lub nieistnienia danej rzeczy czy zjawiska w określonym miejscu lub czasie²⁰⁰.

Osiągnięcie wyżej wymienionych celów wymaga zdefiniowania głównego problemu badawczego w postaci pytania: *Jaki jest poziom oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa (wyzwań, szans, zagrożeń, ryzyka) w wymiarze uwarunkowań, obszarów oraz podmiotów polityki społecznej na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022?* Zaprezentowany cel rozprawy, główny problem badawczy oraz posiadana wiedza, która wynika z analizy treści pozwoliły na sprecyzowanie głównej hipotezy, która brzmi następująco: *Kategorie środowiska bezpieczeństwa znacząco oddziałują na adaptację imigrantów ukraińskich w województwie kujawsko-pomorskim w analizowanych latach 2014-2022.* Nie bez znaczenia dla świadomości polityki społecznej jest określenie wymiaru podmiotowego, który będzie wyróżniał podejście do rozwiązywania jej problemów. Różne problemy są dostrzegane i w różny sposób postrzegane na poziomach: międzynarodowym, regionalnym, subregionalnym i lokalnym, a tym samym inne będzie podejście do rozwiązania problemów polityki społecznej na ww. poziomach. Perspektywa ich percepcji wynika ze zmiennego charakteru środowiska bezpieczeństwa, które kształtuje dynamikę stosunków społecznych. Dlatego też istotne będzie pogłębianie świadomości społeczności lokalnych poprzez procesy edukacyjne, jak również oddziaływania środowiska lokalnego, które kształtować będzie świadomość społeczną, w tym zaprojektowanie strategii działania organu wspomagającego adaptację imigrantów z Ukrainy. Pomimo dokonanych modyfikacji prawnych i organizacyjnych, które ułatwiają adaptację wciąż niezbędne są prace dotyczące aktywizacji zawodowej imigrantów, ułatwienia dostępu do rynku pracy, pomocy medycznej, polepszenia warunków mieszkaniowych, kompleksowego podejścia do nauki języka polskiego

¹⁹⁸ J. Koziński, *Rozwiązywanie problemów*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969, s. 16.

¹⁹⁹ M. Pelc, dz. cyt., s. 43.

²⁰⁰ J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1975, s. 61.

i innych form kształcenia. Ponadto uznaje się komunikację między przedstawicielami ludności ukraińskiej a podmiotami, które realizują zadania polityki społecznej za najważniejszy czynnik wprowadzania zmian, który za szczególny uznaje się wśród osób z wykształceniem wyższym i w przedziale wiekowym 35-44 lat jako najliczniejszej grupy osobowej o określonej cesze społeczno-demograficznej.

Ze strukturalnego punktu widzenia należy określić problemy szczegółowe, które stanowią podstawę do pełnego rozwiązania głównego problemu badawczego:

1. Jakie są przyczyny migracji Ukraińców lub ich decyzji o przedłużeniu pobytu w województwie kujawsko-pomorskim?
2. Jakie uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne polityki społecznej oddziałują na imigrację przedstawicieli ludności ukraińskiej?
3. Które obszary polityki społecznej najbardziej oddziałują na proces adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim?
4. Jakie instytucje i w jakim zakresie są zaangażowane w proces adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim?
5. W jaki sposób przebiega komunikacja między podmiotami polityki społecznej regionu a przedstawicielami ludności ukraińskiej oraz samymi podmiotami?
6. Jakich zmian należy dokonać w kwestii uwarunkowań, obszarów i podmiotów polityki społecznej, aby możliwe było utworzenie strategii działania organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim?

Prezentowany przedmiot, cel badań i główny problem badawczy pozwoliły na sprecyzowanie poniższych hipotez szczegółowych:

1. Na decyzję o obecności lub przedłużeniu pobytu w województwie kujawsko-pomorskim w największym stopniu wpływa możliwość podjęcia pracy. Zakłada się również, że perspektywa wyższych zarobków i warunków socjalno-bytowych najbardziej oddziałuje na decyzję o zmianie miejsca zamieszkania. Inny pogląd głosi, że zatrudnienie może stanowić wspólny mianownik między interesami podmiotów, które funkcjonują w sferze polityki społecznej a imigrantami z Ukrainy. Nie bez znaczenie jest rola instytucji publicznych, które jak przypuszcza się mają znaczący wpływ na utrzymanie imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Uważa się, że należy wprowadzić regulacje prawne w celu uproszczenia systemu uzyskiwania pozwoleń na pracę, uznania dyplomów cudzoziemców oraz motywowania do podjęcia zatrudnienia

przez instytucje publiczne. Zapewnienie pracy po studiach zgodnej z wykształceniem mogłoby skłonić studentów z Ukrainy do pozostania na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

2. Przypuszcza się, że na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim mają większy wpływ uwarunkowania wewnętrzne niż zewnętrzne. W uwarunkowaniach wewnętrznych o zakresie krajowym i regionalnym można wyróżnić czynniki ustrojowo-polityczne, materialne, związane z aspektem ludzkim oraz wynikające z realizowanego modelu polityki społecznej. Natomiast dla uwarunkowań zewnętrznych, które istnieją poza państwem największe znaczenie będzie miała sytuacja polityczna, ekonomiczna i demograficzna Ukrainy oraz gospodarka międzynarodowa.
3. Najbardziej pozytywnie na proces adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim oddziałują kwestie ekonomiczne, edukacyjne oraz ochrony zdrowia. Biorąc pod uwagę wyróżnione obszary polityki społecznej najważniejsza staje się możliwość zatrudnienia, otrzymania świadczeń socjalnych oraz utrzymania stałego dochodu, a w konsekwencji dostęp do bezpłatnej opieki zdrowotnej. W kwestii kształcenia zawodowego dla przedstawicieli ludności ukraińskiej znaczący jest dostęp do edukacji oraz możliwość podnoszenia kwalifikacji. Przypuszcza się, że zapewnienie studentom z Ukrainy odpowiednich miejsc pracy, świadczeń socjalnych oraz mieszkania wpłynęłoby na decyzję ich stałego pobytu w województwie kujawsko-pomorskim.
4. Głównymi instytucjami, które najbardziej oddziałują na proces adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim są instytucje administracji publicznej, organizacje pozarządowe oraz inicjatywy obywatelskie. Zakłada się, że najbardziej znaczące są instytucje pozarządowe, w tym fundacje, stowarzyszenia i zrzeszenia. Z kolei uważa się, że przedstawiciele ludności ukraińskiej najczęściej kierują swoje pytania i wątpliwości do organizacji związanych z działalnością administracji publicznej. Zakłada się też, że w rozwiązywaniu problemów adaptacyjnych imigrantów z Ukrainy duże znaczenie ma rodzina i przyjaciele.
5. Komunikacja wewnętrzna między organizacjami publicznymi a pozarządowymi województwa kujawsko-pomorskiego jest utrudniona ze względu na różnorodność prowadzonych działań przez instytucje, które realizują działania polityki społecznej. Istotne staje się utworzenie odpowiednich systemów

komunikacji, które wspierają realizację wspólnych założeń. Zauważa się, że komunikacja przebiega nie w sposób ciągły, lecz w trakcie organizowanych wydarzeń na rzecz adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Wydaje się, że dla prawidłowej wymiany informacji podmioty powinny posługiwać się zarówno wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi narzędziami komunikacji. Pierwsze z nich wykorzystywane powinny być przez podmioty polityki społecznej, a drugie do informowania przedstawicieli ludności ukraińskiej o sprawach bieżących. Przypuszcza się, że kierunek komunikacji wewnętrznej stanowi obustronną wymianę informacji, natomiast zewnętrznej jest zbyt jednostronny.

6. W ramach adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim prowadzone są pojedyncze działania zarówno ze strony instytucji administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych oraz inicjatyw obywatelskich. Przypuszcza się, że po wprowadzeniu kilku zmian organizacyjnych realnie stanie się utworzenie jednolitej strategii działania, która obejmie współpracę wszystkich podmiotów polityki społecznej w adaptacji przedstawicieli ludności ukraińskiej na danym terenie. Ponadto uważa się za zasadne utworzenie dodatkowego organu przy Urzędzie Marszałkowskim w Bydgoszczy, który ułatwi konsultacje między podmiotami polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim. Warto zwrócić uwagę, że najważniejszym czynnikiem wprowadzania zmian jest odpowiednio realizowana komunikacja między organizacjami publicznymi i pozarządowymi województwa kujawsko-pomorskiego oraz imigrantami z Ukrainy przebywającymi na jego terenie. Zaznacza się, że zarówno instytucje administracji publicznej, jak i organizacje pozarządowe oddziałują w największym stopniu na tworzenie i realizację różnorodnych strategii rozwoju w skali regionalnej i lokalnej. Zakłada się, że wyróżnienie jednego, wspólnego celu działania może doprowadzić do lepszej konsultacji między podmiotami polityki społecznej w regionie. Idąc dalej, takim celem może być wzrost liczby imigrantów z Ukrainy na rynku pracy. Istotną staje się w tym momencie rola ukraińskich studentów, których wiedza na temat funkcjonowania polityki społecznej może wpłynąć znacząco na stabilizację regionalnej sfery gospodarczej.

Z tych względów uważa się, że utrzymanie Ukraińców w regionie zniweluje braki kadrowe, usprawni prace wielu firm, ustabilizuje kwestie gospodarcze i/lub zwiększy

ilość ofert na rynku nieruchomości. Wszystko to nie przeczy temu, że bezpośrednimi korzyściami dla przedstawicieli ludności ukraińskiej mogą być wzrost poziomu dochodów, możliwość korzystania z dodatkowych świadczeń socjalnych, polepszenie warunków mieszkania oraz możliwość podwyższenia kwalifikacji i doświadczenia. Ogólnie rzecz biorąc, przed wyborem metod, technik oraz narzędzi badawczych określone zostały zmienne zależne, niezależne oraz wskaźniki konieczne do wypełnienia przedstawionych założeń.

2.4. Zmienne i wskaźniki badań

Punktem wyjścia do dalszych rozważań jest określenie zmiennych zależnych i niezależnych. Według Z. Skornego zmienna to pewna kategoria zjawisk, których wielkość, intensywność, częstość występowania jest niestała i może ulegać zmianom zależnie od różnych okoliczności²⁰¹. Zmienna zależna to, co jest wyjaśniane, natomiast zmienna niezależna to, co wyjaśnia. Zmiennymi niezależnymi zgodnie ze wskazanymi założeniami pracy będą:

- płeć,
- wiek respondentów,
- wykształcenie,
- miejsce pobytu,
- przynależność do uczelni w przypadku osób, które podejmują studia,
- czas przyjazdu,
- status prawny.

Natomiast zmiennymi zależnymi będą:

- przyczyny przyjazdu imigrantów z Ukrainy do województwa kujawsko-pomorskiego,
- potrzeby imigrantów z Ukrainy w uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych polityki społecznej,
- rodzaj świadczonej pracy przez imigrantów z Ukrainy;

²⁰¹ Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki : przewodnik metodologiczny dla studiujących nauczycieli*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984, s. 48-51.

- oddziaływanie obszarów polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego w stosunku do imigrantów z Ukrainy;
- charakterystyka i ocena podmiotów, które realizują zadania na rzecz imigrantów ukraińskich;
- regulacje prawne, które dotyczą pobytu Ukraińców na terenie województwa kujawsko-pomorskiego;
- poziom oddziaływania najważniejszych kategorii środowiska bezpieczeństwa na adaptację Ukraińców,

Wskaźnikami w przypadku przeprowadzanego badania zgodnie z uwzględnionymi zmiennymi będą:

- liczba kobiet i mężczyzn imigrantów z Ukrainy;
- przedziały wiekowe;
- nazwy miast województwa kujawsko-pomorskiego;
- poziom wykształcenia;
- miejsce zatrudnienia;
- czas przyjazdu do Polski;
- odpowiedzi badanych imigrantów z Ukrainy studiujących i/lub pracujących w regionie kujawsko-pomorskim oraz przedstawiciele podmiotów polityki społecznej zawarte w kwestionariuszu ankiety i wywiadu.

2.5. Założenia i ograniczenia badawcze

Analiza ryzyka pozwala wyeliminować zagrożenia, które mogłyby wpłynąć na przebieg projektu. Tym samym zdecydowano na przeprowadzenie dyskusji o możliwych zagrożeniach w trakcie realizacji badań. Najważniejsze ograniczenia badawcze zawierały się w kwestii wybuchu wojny na Ukrainie, niemożności dotarcia do odpowiedniej grupy respondentów, braku zgody na przeprowadzenie badania oraz ewentualnego uszkodzenia urządzeń i utraty danych. Nie bez znaczenia pozostają zmiany społeczno-polityczne na terenie Ukrainy i związane z tym napływem uchodźców wojennych również województwie kujawsko-pomorskim. Natomiast ze względu na zaawansowanie analiz teoretyczno-empirycznych zdecydowano, że ta grupa przedstawiciele ludności ukraińskiej nie będzie stanowiła grupy badanej. W przeciwnym razie wiązałoby się to

z mylnymi ocenami w trakcie zbierania materiału badawczego. Według tych kryteriów zaistniałaby obawa, że odpowiedzi uchodźców jako respondentów byłyby udzielone niezgodnie ze stanem faktycznym biorąc pod uwagę sytuację, w której się znaleźli.

Ograniczenie w przypadku badań nad migracjami stanowi niekompletność rejestrów ewidencyjnych pod względem liczby faktów. Zgodnie z twierdzeniem Głównego Urzędu Statystycznego dane nie odzwierciedlają wielkości zjawiska imigracji ludności ukraińskiej do województwa kujawsko-pomorskiego. Należy podkreślić, że główną przyczynę stanowi niezgłaszanie przez osoby migrujące w urzędach gmin faktu zmiany miejsce zamieszkania (stałego lub czasowego). Ogólnie rzecz ujmując, kompletność badania zależy od stopnia wypełniania obowiązku meldunkowego. Zebrane fakty pozwoliły stwierdzić, że kompletność migracji wewnętrznych na pobyt stały i imigracji na pobyt stały jest wyższa, niż emigracji na pobyt stały. Szczególnie niedoszacowane są wewnętrzne i zagraniczne migracje na pobyt czasowy²⁰².

W celu rozpowszechnienia zarówno arkusza wywiadu, jak i kwestionariusza ankiety zdecydowano na rozpowszechnienie ich drogą elektroniczną oraz tradycyjną. W momencie braku założonej liczby odpowiedzi autorka dysertacji opracowała z opiekunem pracy prośbę (załącznik 4), która była kierowana do odpowiednich placówek funkcjonujących w polityce społecznej województwa kujawsko-pomorskiego. Spowodowało to przeprowadzenie wywiadu jeszcze z trzema przedstawicielami instytucji publicznych metodą standaryzowanego wywiadu bezpośredniego z udziałem ankietera (metoda CAPI) oraz kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAWI).

Ograniczeniem przeprowadzenia badania była niechęć lub w kilku przypadkach niemożność wzięcia udziału w badaniu metodą wywiadu. Za niechęć uznano brak odpowiedzi na przesłane prośby o wyrażenie opinii w celach naukowych (załączniki 4 i 5). Natomiast brak możliwości udziału w badaniu we wszystkich przypadkach był uzasadniony przez potencjalnych respondentów. Tak było w przypadku odpowiedzi Dyrektora Wydziału Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, który podkreślił, że *„adaptacja imigrantów z Ukrainy wykracza poza zakres działań kierowanego podmiotu i tym samym nie może on pretendować do*

²⁰² Główny Urząd Statystyczny, *Wyjaśnienia dotyczące sposobu opracowywania danych o stanie ludności Polski*, <https://stat.gov.pl/dla-mediuw/komunikaty-prasowe/wyjasnienia-dotyczace-sposobu-opracowywania-danych-o-stanie-ludnosci-polski,103,1.html> [dostęp: 17.09.2022].

*miana eksperta w tej dziedzinie*²⁰³. Dyrektor Departamentu Współpracy Zagranicznej i Rozwoju Gospodarczego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego wskazał, że dana instytucja „*zajmuje się relacjami z regionami partnerskimi w Ukrainie, nie imigrantami*”²⁰⁴. Zasugerował skontaktowanie się z jednostką organizacyjną samorządu Województwa, czyli Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej, który merytorycznie podlega Departamentowi Spraw Społecznych i Zdrowia. Ponadto za pomocny uznał kontakt z Urzędem Wojewódzkim ze względu na swoje ustawowe kompetencje. Podobnie brzmiała treść odpowiedzi Naczelnika Wydziału Europejskiej Współpracy Terytorialnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, który odmówił udziału w badaniu ze względu na inne kompetencje jednostki niż przedmiot badań dysertacji. Zasugerował tym samym kontakt z przedstawicielami Departamentu Spraw Społecznych i Zdrowia oraz Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej²⁰⁵. Ostatnim przykładem jest odpowiedź przedstawiciela ZUS Oddział w Bydgoszczy, który w imieniu Dyrektora placówki odmówił udziału w badaniach, tym samym proponując pomoc w nawiązaniu kontaktu do Wicekonsula Honorowego Ukrainy. Wszystkie wskazania były bardzo cenne i wniosły znaczący wkład merytoryczny do prac nad dysertacją.

Jednym z ostatnich aspektów okazało się rozważenie przygotowania klauzuli poufności (załącznik 3), opatrzonej podpisem, która była udostępniana na indywidualną prośbę badanego. Z tych względów uważano za zasadne umieszczenie gwarancji zachowania anonimowości w treści arkusza wywiadu, która za każdym razem była przedstawiana respondentom biorącym udział w rozmowie z ankierem. W związku z niebezpieczeństwem uszkodzenia sprzętów elektronicznych pracy sukcesywnie kopiowano zebrane dane z dyktafonu oraz prywatnego laptopa na dysk zewnętrzny. Przy opracowywaniu uzyskanych wyników użyty został program Statistica w celu weryfikacji danych statystycznych. W trakcie opracowywania wniosków poszukiwano zależności między określonymi zmiennymi. Posłużyły do tego tzw. współczynniki korelacji, które przyjmują wartości z przedziału $-1 \leq r \leq 1$ lub $0 \leq r \leq 1$. Związek dodatni występuje

²⁰³ Odpowiedź Dyrektora Wydziału Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego na maila z prośbą o wyrażanie opinii w celach naukowych (wzór prośby w załączniku 5).

²⁰⁴ Odpowiedź Naczelnika Wydziału Współpracy Zagranicznej Departamentu Współpracy Zagranicznej i Rozwoju Gospodarczego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na maila z prośbą o wyrażanie opinii w celach naukowych (wzór prośby w załączniku 5).

²⁰⁵ Odpowiedź Naczelnika Wydziału Europejskiej Współpracy Terytorialnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na maila z prośbą o wyrażanie opinii w celach naukowych (wzór prośby w załączniku 5).

wtedy, gdy wzrostowi jednej zmiennej towarzyszy wzrost drugiej. Współczynnik przybiera wtedy wartość w przedziale od 0 do 1. Natomiast związek ujemny określany jest wtedy, gdy wzrostowi jednej zmiennej towarzyszy zmniejszanie się drugiej. Współczynnik w takim przypadku wynosi od -1 do 0²⁰⁶. Poniższe zestawienie wskazuje, w jaki sposób należy interpretować wyniki (Tab. 2.2.).

Tabela 2.2. Określenie siły związku

Wartość współczynnika korelacji	Określenie siły związku
$r = 0$	brak
$0 < r < 0,1$	niska
$0,1 \leq r < 0,3$	słaba
$0,3 \leq r < 0,5$	przeciętna
$0,5 \leq r < 0,7$	wysoka
$0,7 \leq r < 0,9$	bardzo wysoka
$0,9 \leq r < 0,9$	niemal pełna
$r = 1$	pełna

Zródło: Opracowanie własne na podstawie W. W. Skarbek, *Wybrane zagadnienia metodologii nauk społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013; E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Przy ustalaniu zależności dla skal nominalnych zastosowano współczynnik siły związku Spearmana (poziom rho Spearmana). Wyniki korelacji przedstawiono w trakcie omawiania badań przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankietowania przy użyciu autorskiego kwestionariusza ankiety.

2.6. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Badania oparte na krytycznej analizie literatury wykazały, że metodolodzy opracowali liczne zbiory reguł i zalecenia, których przestrzeganie powinno doprowadzić badacza do uzyskania obiektywnych wniosków z przeprowadzonych badań. Faktem jest, że w tym pomocne staje się dobranie odpowiednich metod i technik oraz skonstruowanie narzędzi badawczych wspomagających realizację wstępnych założeń. J. Sztumski określa

²⁰⁶ T. Majewski, *Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych*, AON, Warszawa 2002, s. 54.

mianem metody założenia i reguły, które pozwalają uporządkować praktyczną lub teoretyczną działalność w celu, do którego zmierza badacz²⁰⁷. Natomiast S. Nowak definiuje ją jako typowe i powtarzalne sposoby zbierania, analizy i interpretacji danych empirycznych, które służą do uzyskania obiektywnych odpowiedzi na pytania zawarte w założeniach badawczych²⁰⁸. Metoda jest swoistym drogowskazem badacza prowadząc go do zamierzonych rezultatów²⁰⁹.

D. Marsh i G. Stocker uważają, że metody ilościowe opierają się na obserwacji i pomiarze cyklicznego występowania określonego zjawiska politycznego. Idąc dalej, zastosowaniem tego typu badań może być głosowanie na daną partię polityczną, określenie alokacji zasobów przez daną agendę rządową czy charakterystyka postaw obywateli wobec działań administracji publicznej. Badania ilościowe są badaniami opartymi na danych wyrażonych w liczbach, opisami tendencji, postaw i opinii społeczeństwa uzyskanych z dobranej próby. Według J. Creswella są to badania dynamiczne i przekrojowe, których informacje zbierane są za pomocą kwestionariuszy lub arkuszy z zamiarem uogólnienia wyników z próby na daną populację²¹⁰. Niektórzy przedstawiciele nauk społecznych mogą formułować generalizacje na temat badanej rzeczywistości odwołując się do wielkich liczb. Warto dodać, że teoria statystyczna wskazuje na fakt, że im większa liczba przypadków, tym bardziej analitycy danych mogą być przekonani, że to co obserwują nie jest przypadkowe²¹¹. Celem badacza staje się utrzymanie informacji na temat jednostki lub organizacji wskazujących na pewien zespół postaw, dyspozycji czy zachowań. W przypadku metod jakościowych odnoszą się one do różnorodnych technik, obejmujących obserwacje, obserwacje uczestniczące, pogłębione wywiady indywidualne i wywiady zogniskowane.

Zgodnie z dalszymi rozważaniami techniki jakościowe mają swój początek w socjologii i antropologii. Badacze akademicy odwołują się w rosnącym stopniu do wywiadów zogniskowanych, choć tę technikę kojarzy się najczęściej z badaniami opinii publicznej i politykami, którzy korzystają z ich usług²¹². Zdecydowano skorzystać z tzw. metody mieszanej, która łączy w sobie formy jakościowe i ilościowe. Obejmuje ona założenia filozoficzne, zastosowanie odpowiednich metod oraz ich integrację w procesie

²⁰⁷ J. Sztumski, dz. cyt., s. 66.

²⁰⁸ S. Nowak, dz. cyt., s. 46.

²⁰⁹ T. Majewski, dz. cyt., s. 8.

²¹⁰ Tamże, s. 38.

²¹¹ D. Marsh, Stocker, dz. cyt., s. 219.

²¹² Tamże, s. 197-200.

badawczym. J. Creswell podkreśla, że wybór metody mieszanej nie łączy się wyłącznie z gromadzeniem i analizowaniem dwóch rodzajów różnych danych. Przeciwnie polega na wykorzystaniu obu zagadnień w sposób bardziej efektywny niż wykorzystane byłyby z osobna²¹³. Z tych względów uważano za zasadne użycie w pierwszej kolejności metod teoretycznych, a w dalszej metod empirycznych. Rezultaty osiągnięte przez zastosowanie metody analizy treści, statystycznej oraz instytucjonalno-prawnej zostały skonfrontowane z wynikami badań przy wykorzystaniu metod sondażu diagnostycznego i wywiadu.

W literaturze przedmiotu można wyróżnić jeszcze dwa pojęcia związane z metodami badawczymi, a mianowicie technikę oraz narzędzie badawcze. Pierwsze z nich charakteryzowane jako sposób realizacji danej metody lub środek zbierania danych²¹⁴. Natomiast narzędzie traktuje się jako wszelkie materialne środki pomocnicze wspomagające realizację badań²¹⁵. Metody badawcze, zastosowane w trakcie tworzenia projektu stanowiącego studium teoretyczno-empiryczne, zostały skrupulatnie dobrane do pozyskania szczegółowych i precyzyjnych wyników badań. Wykorzystano metody teoretyczne wymienione poniżej:

Analiza – analiza pochodzi od greckiego słowa *analysis* (rozłożenie) i jest związana ze zdolnością umysłu ludzkiego do myślowego dzielenia na części rzeczy, zjawisk, zdarzeń i złożonych procesów w celu ich lepszego rozumienia. Metoda analityczna występuje zarówno jako operacja myślowa, jak i samodzielna złożona metoda badawcza. Co więcej, traktuje ona rzeczywistość w kategoriach zbiorowiska pojedynczych, szczególnych cech czy zdarzeń. Polega na myślowym rozłożeniu przedmiotu badań na fragmenty w celu ich skrupulatnego badania. W konsekwencji sprowadza się do uogólnienia i prowadzi do poznania przedmiotu badań w całości²¹⁶. Gromadzenie danych było realizowane na przestrzeni wszystkich etapów pracy nad projektem. Zawiera ono zarówno kompletowanie literatury przedmiotu, jak i statystyk, dokumentów i aktów prawnych oraz wypełnionych arkuszy ankiet i wywiadów. Reasumując, dzięki metodzie analizy możliwe stało się sporządzenie listy opracowań związanych z tematem badawczym oraz sformułowanie założeń metodycznych.

²¹³ J. W. Creswell, *Projektowanie badań naukowych: Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003, s. 30.

²¹⁴ Tamże.

²¹⁵ Tamże.

²¹⁶ Por. M. Pelc., dz. cyt., s. 73; E. Wiśniewski, *Metodyka wojskowych badań naukowych*, cz. 1, Zeszyt 3, Warszawa 1990, s. 61; M. Cieślarczyk (red.), dz. cyt., s. 46.

Po sprecyzowaniu potrzeb imigrantów, uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych adaptacji Ukraińców oraz kategorii bezpieczeństwa, niezbędne stało się opracowanie rozwiązań adaptacyjnych. Scharakteryzowano istotę, rolę oraz potrzeby imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto zweryfikowano cele strategiczne i operacyjne związane z potrzebami obszarów funkcjonowania regionalnej polityki społecznej. Dzięki metodzie analitycznej wyróżniono grupy docelowe zaangażowane w poprawę procesu adaptacji. Zostały również opisane zgodnie z harmonogramem prac przykładowe działania adaptacyjne, począwszy od przekroczenia granicy, przez działalność organizacji pozarządowych oraz non-profit, a skończywszy na bezpośrednim kontakcie z autochtonami. Zwieńczeniem części interpretacji obiektywnej było syntetyczne opracowanie wyników badań.

Analiza treści – metoda odpowiednia dla badania poglądów, ocen, sposobów postrzegania, opinii lub idei politycznych, które można interpretować w różnych formach²¹⁷. Należy podkreślić, że zastosowanie tej metody zostało wyrażone w interpretacji treści opracowań zwartych, gdzie najważniejsze stały się rozważania o migracji S. Castlesa i M. Millera „*Migracje we współczesnym świecie*”, G. J. Borjasa „*Immigration Economics*” oraz Z. Kawczyńskiej-Butrym „*Migracje wybrane zagadnienia*”. W sferze polityki społecznej ważne okazały się opracowania Richarda Titmussa, P. Spickera, R. Szarfenberga, S. Golinowskiej, J. Auleytnera, M. Lavalette’a i A. Pratta, a w konstrukcji metodycznej pracy wnioski Davida Marsha i G. Stockera, E. Babbiego, B. Krauz-Mozer, A. S. Nowaka oraz T. Majewskiego. Uzupełnienie analizy stanowiły artykuły internetowe, strategie działań oraz pojedyncze informacje zawarte na rządowych i pozarządowych stronach internetowych.

Metoda instytucjonalno-prawna – objęła zasięgiem europejskie, krajowe i regionalne akty normatywno-prawne, rozporządzenia, dyrektywy oraz strategie. Instytucja prawna to zespół norm prawnych określających konkretne zjawisko lub wyodrębnioną strukturę organizacyjną. Uzupełniając, w poznaniu instytucjonalno-prawnym rzeczywistości politycznej, czyli analizie norm prawnych fundamentem jest ocena aktów normatywnych. Według A. J. Chodubskiego metoda ta polega na tworzeniu pola badań do sfery określonych przepisów²¹⁸. Badacz przyjmuje w ten sposób wiedzę ustawodawcy jako możliwie pełną w zakresie języka, znajomości stanu prawnego

²¹⁷ P. Ścigaj, M. Bukowski, *Zastosowanie analizy zawartości w badaniach politologicznych*, Atheneum Polskie Studia Politologiczne, vol. 36/2012, Wydawnictwo Adam Marszałka, Toruń 2012, s. 11-15.

²¹⁸ A. J. Chodubski, dz. cyt., s. 126.

i aktualnej wiedzy empirycznej. Z przeprowadzonej charakterystyki i oceny wynika, że istotne stało się ustalenie listy aktów normatywnych, które stanowiły podstawę analizy w zakresie funkcjonowania imigrantów z Ukrainy w polityce społecznej regionu. Biorąc pod uwagę przyczynowość migracji, w pierwszej kolejności przedstawiono prawa i obowiązki przedstawicieli ludności ukraińskiej przebywających na terenie kraju przyjmującego. Analizę rozpoczęto zgodnie z warunkami stanowionego prawa, czyli od międzynarodowych, przez krajowe i regionalne. Na poziomie międzynarodowym do najważniejszych dokumentów należały *Traktat z Lizbony* podpisany dn. 13 grudnia 2007 r., *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego oraz nowe regulacje ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy zawarte w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/36/UE z 26.02.2014*. Dokumenty analizowane w kontekście funkcjonowania imigrantów z Ukrainy w Polsce zawierały się w *Konstytucji RP z dn. 2.04.1997* (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483), *Ustawie z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach* (Dz. U. 2013, poz. 1650), *Ustawie z dn. 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141) oraz *ustawie z dnia 16 listopada 2016r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. 2016, poz. 2138). Zwieńczenie analizy dokumentów stanowiły strategie, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym: *Krajowy Plan Działania na rzecz Integracji Społecznej dla Polski*, *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski* koordynowanych przez Ministerstwo Polityki Społecznej, *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+*, *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+*, *Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko–Pomorskiego do roku 2020*, *Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko–Pomorskiego do roku 2030*. Wnioski z przeprowadzanych analiz stały się podstawą do skonstruowania treści arkusza ankiety oraz kwestionariusza wywiadu.

Synteza zgodnie ze słownikiem wyrazów obcych to połączenie elementów w całość, ujęcie pewnych zjawisk jako kreujących całość²¹⁹. Jest oparta na zdolności umysłu ludzkiego do myślowego łączenia w jedność według określonych zasad, rzeczy, zjawisk, zdarzeń. Wymienione aspekty przed syntezą są rozdzielone a sama metoda

²¹⁹ J. Tokarski, dz. cyt., s. 774.

podejmowana jest w celu ich lepszego poznania. Istota syntezy polega na tym, że jest czasochłonna oraz skłania do zaawansowanych rozważań w celu znalezienia nieoczekiwanych wyników. Podczas klasyfikowania problemu badacz stoi przed zadaniem zebrania wielu faktów z pozoru odrębnych od siebie i utworzenia z nich wewnętrznie spójnego pola, które daje odpowiedzi na pytania zawarte w założeniach pracy. Z analizy literatury wynika, że metodą syntezy czy też synteżowaniem nazywa się łączenie faktów szczegółowych z jednoczesnym pominięciem części z nich i uogólnieniem innych. Kontynuując, tworzenie z nich całości, ponowne wiązanie i uogólnienie w jeszcze większe całości staje się dopełnieniem tej metody²²⁰.

Użyto syntezy do łączenia w całość wyodrębnionych w toku analizy elementów składowych, m. in. w wymiarze przyczynowości migracji określonych podmiotów, funkcjonowania imigrantów w polityce społecznej regionu czy oddziaływania adaptacji społecznej na decyzję przedłużenia bądź skrócenia pobytu przez Ukraińców. Zauważyć należy, że zsynteżowane zostały wnioski, które stanowiły podstawę do określenia obszarów zaproponowanych rozwiązań adaptacyjnych. Zmierzając do uściślenia treści metoda syntezy stanowiła uzupełnienie dla metody analitycznej w kwestii wyróżniania zmian, które powinny zajść w polityce społecznej regionu dla utrzymania imigrantów z Ukrainy na wyznaczonym terenie. Faktem jest, że wykorzystanie wskazanej metody doprowadziło również do wyróżnienia grup badanych w tym studentów ukraińskich, imigrantów zarobkowych oraz osób spoza tego grona.

Metodę abstrakcji (abstrahowanie) łączą trzy cechy, a mianowicie pomijanie (eliminowanie), odłączanie (izolacja), wyodrębnianie. Stanowią one istotę abstrakcji i są ściśle powiązane z określonymi innymi czynnościami, którym ta metoda służy. O możliwościach tych stanowi oddziaływanie jej przykładowo na analizę, syntezę, czy uogólnianie. Inny pogląd głosi, że abstrakcja to umiejętność wyodrębnienia określonych elementów przedmiotu badań, które w trakcie realizacji badacz uznaje za nieistotne. Ponadto na uwzględnieniu w tych rozważaniach innych elementów, które pod pewnymi warunkami są istotne. W takim rozumieniu abstrakcja może przybrać formę analizy izolującej lub generalizującej. Pierwsza z nich sprowadza się do wyodrębnienia badanych zjawisk z całości w celu umożliwienia ich analizy, a druga ujmuje wiele przedmiotów składających się na dany zbiór. M. Cieślarczyk dowodzi, że metoda syntezy może polegać na pominięciu lub scaleniu pewnych elementów założeń badawczych. Zadaniem

²²⁰ M. Cieślarczyk, dz. cyt., s. 48-49.

badacza w takim przypadku jest wyodrębnienie pewnych cech wspólnych badanych przedmiotów, a następnie dokonanie ich uogólnienia. To właśnie na tej podstawie można formułować pojęcia ogólne, zasady i prawa²²¹.

Korzystając z niniejszej metody pominięto pewne części przedmiotu badań, nieistotne ze względu na dany cel pracy doktorskiej, a następnie skupiono uwagę na badaniu związków uznanych za istotne. Przykładowymi wynikami tej metody są skupienie uwagi na dokumentacji związanej z działalnością polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego i pominięcie tym samym kwestii dotyczących strictly polityki migracyjnej. Dodatkowo abstrahowaniem objęto weryfikację treści dotyczących adaptacji imigrantów z Ukrainy, a nie ich integracji, która stanowi uzupełnienie działań adaptacyjnych.

Przy metodzie uogólnienia można formułować twierdzenia, kiedy występują wspólne cechy wśród badanych zjawisk. Ogólnie rzecz ujmując nie służy ona do przechodzenia od jednostkowych twierdzeń do pojęć i twierdzeń bardzo ogólnych dotyczących badanych zjawisk. Warto odnotować, że charakteryzuje się ten proces jako łączenie faktów na zasadzie stwierdzenia ich podobieństw pod jakimś względem. W naukach społecznych tę metodę S. Nowak nazywa generalizacją historyczną, dzięki której możliwe jest ujawnienie powtarzalnych cech, co może prowadzić do budowania całych teorii²²². Zgodnie z założeniami Z. Błoka w polityce liczy się to jak liczne grupy społeczne podzielają dany system wartości, norm, idei, jakie mają potrzeby, tradycje, przyzwyczajenia. Z powyższego opisu wynika, że po znalezieniu odpowiedzi na pytania badacz może przejść do uogólnienia obserwacji i pomiarów. Właśnie na tej podstawie opisuje teorie, tworzy modele, czy typy idealne²²³.

W trakcie badań skupiono uwagę na zakresie uogólnienia sprawozdawczego, które nie wykracza poza przebadane przypadki stanowiące wynik tzw. indukcji zupełnej. Jedynie w podsumowaniu na podstawie przedstawionych wyników i analiz pozwolono sobie na prognozę przyszłych wydarzeń związanych z sytuacją imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. W literaturze przedmiotu określa się to jako uogólnienie indukcyjne, które wykracza poza zakres opracowanego materiału badawczego. Wnioski z przeprowadzonego badania metodą sondażu diagnostycznego

²²¹ Por. M. Cieślarczyk, dz. cyt., s. 49-51.

²²² S. Nowak, *Metodologia*, dz. cyt., s. 40-55.

²²³ Z. Błok, *O polityczności, polityce i politologii*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009, s. 103.

zostały w pierwszej kolejności poddane analizie, potem syntezie i abstrahowaniu, a w konsekwencji uogólnieniu. Wyróżnienie ukraińskich studentów spośród grup imigranckich funkcjonujących w regionalnej polityce społecznej również wymagało zastosowania metody uogólnień po analizie wybranych dokumentów.

Klasyfikowanie następuje w trakcie realizacji badań naukowych. Badacz uzyskuje określonego rodzaju wyniki na podstawie zebranego materiału naukowego, które powinny zostać poddane kategoryzacji. W takim rozumieniu klasyfikacja polega na gromadzeniu i podziale danych według wybranych cech, których wyróżnienie uważa się za konieczne. Ogólnie rzecz ujmując wskazana metoda polega na wyodrębnieniu pewnego szeregu, pogrupowaniu go oraz wydzieleniu podzbiorów ze względu na stopień posiadania danej cechy²²⁴.

Metoda klasyfikacji stała się podstawą do analizy kwestionariuszy ankiet udostępnionych imigrantom z Ukrainy przebywającym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Dzięki niej możliwa była typizacja respondentów, m. in. według płci, statusu prawnego czy obszarów działalności polityki społecznej. Warto również stwierdzić, że metoda klasyfikacji była niezbędna do zweryfikowania uzupełnionych arkuszy wywiadów przez podmioty polityki społecznej. Standaryzacja wyników badań dążyła do zaproponowania rozwiązań w ramach działań adaptacyjnych.

Kolejną metodą była analogia, czyli rodzaj wnioskowania na podstawie podobieństwa, którego uzyskany wniosek orzeka posiadanie pewnej cechy przez badany przedmiot na podstawie jego paralelności do innych przedmiotów posiadających określoną cechę. Analogia również nazywana metodą porównawczą lub metodą komparatywną polega na wyszukiwaniu podobieństw i różnic między wybranymi aspektami analizy²²⁵. Wydaje się zatem, że ta metoda opiera się na rozumowaniu prawdopodobnym, które w wielu przypadkach doprowadza do innowacyjnych wniosków. Słuszność wskazanych opinii potwierdzili pracodawcy na rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego, którzy apelują nad zatrudnieniem nowych pracowników, natomiast imigranci z Ukrainy w największej mierze przyjeżdżają do tego regionu w poszukiwaniu etatów. Analogicznie kwestie gospodarczo-ekonomiczne stają się wspólne dla obu grup, co stanowi podstawę do wyróżnienia jednego z celów strategicznych, który oparty został na aktywizacji zawodowej imigrantów z Ukrainy.

²²⁴ M. Cieślarczyk, dz. cyt., s. 52-54.

²²⁵ A. J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 126 i 127.

Starano się na każdym etapie badań zwracać uwagę na podobieństwa wyróżnionych cech²²⁶. Ta metoda okazała się szczególnie istotna podczas weryfikowania założeń, tworzenia korelacji między zmiennymi i dążenia do sprecyzowania wniosków. Ponadto w dysertacji porównano strategię polityki społecznej w miastach, które są stolicami odpowiednich województw:

- dolnośląskiego – Wrocław,
- kujawsko-pomorskiego – Bydgoszcz (siedziba wojewody) i Toruń (siedziba sejmiku wojewódzkiego),
- lubelskiego – Lublin,
- lubuskiego – Gorzów Wielkopolski (siedziba wojewody) i Zielona Góra (siedziba sejmiku wojewódzkiego),
- łódzkiego – Łódź,
- małopolskiego – Kraków,
- mazowieckiego – Warszawa,
- opolskiego – Opole,
- podkarpackiego – Rzeszów,
- podlaskiego – Białystok,
- pomorskiego – Gdańsk,
- śląskiego – Katowice,
- świętokrzyskiego – Kielce,
- warmińsko-mazurskiego – Olsztyn,
- wielkopolskiego – Poznań,
- zachodniopomorskiego – Szczecin.

Wykorzystano też metodę dedukcji, która jest określana jako wnioskowanie niezawodne oparte na logicznych prawach. Proces ten można zilustrować na przykładzie: jeżeli X jest prawdziwe, to zaprzeczenie zdania jest fałszywe. W literaturze przedmiotu jest to forma tworzenia wniosku od ogółu do szczegółu²²⁷ i jak w przypadku niniejszej dysertacji od międzynarodowego funkcjonowania imigrantów z Ukrainy, przez krajowy system ich zaangażowania w życie społeczno-polityczne, a kończąc na zakresie regionalnym.

²²⁶ M. Pelc, dz. cyt., s. 79.

²²⁷ Tamże, s. 85.

Metoda dedukcyjna doprowadziła do sformułowania założeń dysertacji, określenia grupy badanej oraz metod, technik i narzędzi badawczych. Ponadto pozwoliła wyróżnić złożone konstrukty myślowe mające wpływ na kształtowanie wniosków z badań empirycznych. Jednocześnie była metodą wykorzystaną do zaproponowania zmian w funkcjonowaniu polityki społecznej, czego skutkiem stało się utworzenie strategii działań organu wspomagającego adaptację imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

W trakcie realizowania założeń badawczych skorzystano z metody ilościowej jaką jest metoda sondażu diagnostycznego oraz metody jakościowej, jaką jest metoda wywiadu. Pierwsza z wymienionych metod w teorii może dotyczyć całego społeczeństwa, pewnej grupy społecznej lub zawodowej, członków danej organizacji lub niewielkiej zbiorowości kompetentnych do wypowiedzi osób. Pot. *sondaże* mogą być jednorazowe w celu określenia cech, opinii, postaw populacji w danym momencie rzeczywistości lub powtarzane w zamyśle określenia dynamiki zmian danej zbiorowości. Metoda ta traktowana jest w kontekście gromadzenia informacji o aktualnym stanie funkcjonowania organizacji. W innym rozumieniu jako swoisty sposób eksploracji o strukturach i funkcjach oraz dynamice zjawisk społecznych, opinii i poglądów badanej zbiorowości²²⁸. Rzetelne podejście do badanego zagadnienia wymusiło zastosowanie w ramach tej metody technikę ankietowania. Przyjmijmy, że ankietę jest typem wywiadu pisemnego o skategoryzowanym kwestionariuszu, który wypełnia respondent, a nie badacz. Idąc dalej, tę technikę stosuje się w celu przebadania dużej liczby osób w możliwie krótkim czasie. Zadaniem badającego stanowi przygotowanie odpowiedniego narzędzia, w tym przypadku arkusza ankiety, doboru próby, rozprowadzenia ankiet i zanalizowania ich²²⁹.

Zgodnie z założeniami dysertacji zdecydowano się na ankietę środowiskową oraz internetową z autorskim zestawem pytań. Arkusz ankiety składa się z 20 pytań własnoręcznie opracowanych na podstawie analizy treści, instytucjonalno-prawnej oraz danych statystycznych. Arkusz ankiety złożony jest z pytań zamkniętych i półzamkniętych. W pierwszym rodzaju pytań respondenci nie mogli wykraczać poza podane warianty odpowiedzi. Natomiast przy drugim poza zestawem odpowiedzi wyróżniono punkt „inne”, co skłaniało niektórych respondentów do uzupełnienia listy

²²⁸ T. Majewski, dz. cyt., s. 10.

²²⁹ Por. M. Cieślarczyk, dz. cyt. s. 60-61, J. W. Creswell, dz. cyt., s. 161-166, D. Marsh, G. Stocker, dz. cyt. 197-200.

odpowiedzi za pomocą własnej interpretacji. Warto dodać, że kafeterię podzielono na dwa rodzaje, a mianowicie dysjunktywną i koniunktywną. Przy pierwszej należało zaznaczyć wyłącznie jedną odpowiedź, natomiast przy drugiej dowolną ich liczbę. Warto podkreślić, że w celu gruntownej analizy założeń część pytań zmodyfikowano przy użyciu skali R. Likerta. Wyjaśniając, skala R. Likerta to określenie pytania kwestionariuszowego zawierającego kategorię odpowiedzi w rodzaju kilkustopniowym. Proces ten można zilustrować za pomocą przykładu: zdecydowanie się nie zgadzam, nie zgadzam się, nie mam zdania, zgadzam się oraz zdecydowanie się zgadzam. Jak zauważa E. Babbie ten format przydaje się przy porządkowaniu kategorii odpowiedzi do ułatwienia zrozumienia sensu pytania przez respondentów. R. Likert stworzył metodę, za pomocą której format pytania umożliwia również określenie względnej intensywności nastawienia badanych. Liczne opracowania potwierdzają, że ten rodzaj pytań jest jednym z najpowszechniej używanych we współczesnych kwestionariuszach. Tak, jak to na ogół się ujmuje, może być użyty do tworzenia prostych indeksów z przypisaną punktacją od 1 do 5 uwzględniając kierunek pytań (na przykład 1 to najbardziej negatywna odpowiedź, a 5 pozytywna). Celem takiej procedury jest możliwość ujęcia we wnioskach wyniku ogólnego, który stanowiłby podsumowanie uzyskanych przez badacza odpowiedzi na poszczególne pytania²³⁰. Kwestionariusz ankiety (załącznik 1) przed udostępnieniem został przetłumaczony na język ukraiński (załącznik 2).

Chcąc zweryfikować empirycznie niektóre problemy badawcze, autorka postanowiła zastosować metodę sondażu diagnostycznego oraz metodę wywiadu. Warto przybliżyć w tym momencie metodologię doboru odpowiedniego typu technik. Zgodnie z rozważaniami A. J. Chodubskiego wywiad jest rozmową badacza z respondentami (grupą lub jednostką) według opracowanych wcześniej założeń oraz przy użyciu odpowiedniego narzędzia badawczego. Przedstawiona metoda jest swoistym procesem warunkującym oddziaływanie badacza na badanego przez stawianie pytań i skłanianie do udzielenia na nie odpowiedzi w określonym przedmiocie badań. Zaletą prowadzenia wywiadu jest jego korelacja z inną metodą empiryczną, a mianowicie obserwacją. Z tych względów uważa się, że podczas rozmowy można pozyskać niezbędne informacje dotyczące faktów, sądów i opinii rozpoznawanej zbiorowości. Według tych kryteriów można dokonywać analizy układów i zależności między różnymi elementami oraz zjawiskami²³¹. A. J. Chodubski podsumowuje to jako obustronne przepływanie

²³⁰ E. Babbie, dz. cyt., s. 192.

²³¹ A. J. Chodubski, dz. cyt., s. 139-140.

informacji między badaczem a badanym i procesem ich wzajemnego oddziaływania na siebie. Nie bez znaczenia jest utrzymanie przy tym w miarę obiektywnych, pełnych i wiarygodnych wniosków.

Według D. Marsha i G. Stockera wywiad pogłębiony, zgodny z metodologią nauk o polityce i administracji, opiera się na scenariuszu rozmowy, pytaniach otwartych i nieformalnym sondowaniu, które mają ułatwić rozmowę. To badacz decyduje czy będzie on miał ustrukturyzowany czy całkowicie nieustrukturyzowany charakter w zależności od założeń badania. Autorzy dowodzą dalej, że scenariusz rozmowy jest narzędziem służącym za kontrolną listę tematów, które można poruszyć lub stanowią pewien pretekst do zachowania ciągłości rozmowy. Porządek podejmowania pytań nie jest z góry ustalony i może być modyfikowany w trakcie spotkania z badaną osobą. Warto dodać, że pytania otwarte wykorzystuje się w celu umożliwienia respondentowi pełnej wypowiedzi na dany temat. W ostateczności różnych form sondowania używa się w momencie, kiedy oczekujemy od respondenta rozwinięcia zagadnienia. Z tych względów uważa się wywiad pogłębiony za sterowaną rozmowę. Te dłuższe formy wypowiedzi przeprowadza się najczęściej na małej próbie informatorów. Zauważyć należy, że badanie jest dwuetapowe, gdyż dane do analizy i późniejszej interpretacji stanowią zarówno transkrypty zebrane w trakcie rozmowy, jak i wnioski z obserwacji respondentów i otoczenia, w którym się znajdują. Zebrane fakty pozwalają stwierdzić, że wywiad pogłębiony umożliwia informatorom szczegółowe wypowiedzianie się na temat własnych postaw oraz wyjaśnianie działań w sposób swobodny i elastyczny²³².

Istnieje kilka typów wywiadów – ustne i pisemne, skategoryzowane i nieskategoryzowane oraz indywidualne, panelowe i zbiorowe. Osoby zaangażowane do badań mogą wypowiadać się w sposób otwarty podczas rozmowy z badaczem lub przez uzupełnienie formularza z wcześniej przygotowanymi pytaniami. Cechą wyróżniającą wywiad skategoryzowany jest ściśle określony wzoru, nieprzekraczany w trakcie prowadzenia rozmowy²³³. Zaletą tego rozwiązania jest systematyzacja pracy badacza, która pozwala na pełne porównanie ocen badanej próby. Kolejnym typem techniki wywiadu jest wywiad nieskategoryzowany, który stanowi rozmowę prowadzoną w sposób swobodny. Warto odnotować, że badacz kieruje się wyłącznie celem danego przedsięwzięcia badawczego starając się uzyskać jak najwięcej informacji do analizy. Tę technikę stosuje się najczęściej podczas przygotowań do korzystania z innych metod

²³² D. Marsh, G. Stocker, dz. cyt., s. 198.

²³³ T. Majewski, dz. cyt., s. 15.

jakościowych jako swoistą bazę wiedzy na temat, np. motywacji prezentowanych opinii, postaw, zachowań, czy ocen bliżej nierozpoznanej grupy respondentów. Wywiad indywidualny prowadzony jest ze skrupulatnie scharakteryzowanym badanym, najczęściej zgodnie z pełnioną funkcją społeczną lub stanowiskiem pracy. Z kolei, wywiad zbiorowy to rozmowa z co najmniej trzema osobami, które łączą pewne cechy lub są one przeciwstawne względem siebie dla skontrastowania informacji. Ostatni typ to wywiad panelowy, który polega na zadawaniu tych samych pytań jednej osobie przez kilka osób na co najmniej dwóch spotkaniach w celu potwierdzenia założeń²³⁴.

Chcąc zweryfikować empirycznie niektóre problemy badawcze, Autorka postanowiła zastosować skategoryzowany wywiad ekspercki w formie pisemnej²³⁵. Arkusz wywiadu zawiera listę 9 pytań otwartych przygotowanych do uzupełnienia w formie pisemnej przez respondenta (załącznik 3.).

2.7. Organizacja i przebieg badań

Pożyteczne i ważne są twierdzenia W. Zaczyńskiego o badaniu naukowym, który traktuje je jako wieloetapowy proces zróżnicowanych wewnętrznie działań. Mają one zapewnić obiektywne, skrupulatne i wyczerpujące poznanie odpowiedniego wycinka rzeczywistości, zarówno przyrodniczej, jak i społecznej²³⁶. Ze strukturalnego punktu widzenia proces badań zawiera się w sformułowaniu problemów i hipotez badawczych, ustaleniu zmiennych i wskaźników, określeniu harmonogramu badań i metod badawczych, doboru osób do badań, skonstruowaniu narzędzi badawczych, opracowaniu wyników badań oraz przedstawieniu wniosków²³⁷. Ważne jest stwierdzenie J. Pietera, że badania stanowią ogół czynności, które zaczynają się od ustalenia problemu do opracowania końcowego materiałów naukowych²³⁸. Według tych kryteriów został sprecyzowany plan badań podzielony na cztery główne części, który zawierał gromadzenie, analizę i interpretację danych oraz opracowanie wyników (Rys. 2.1.).

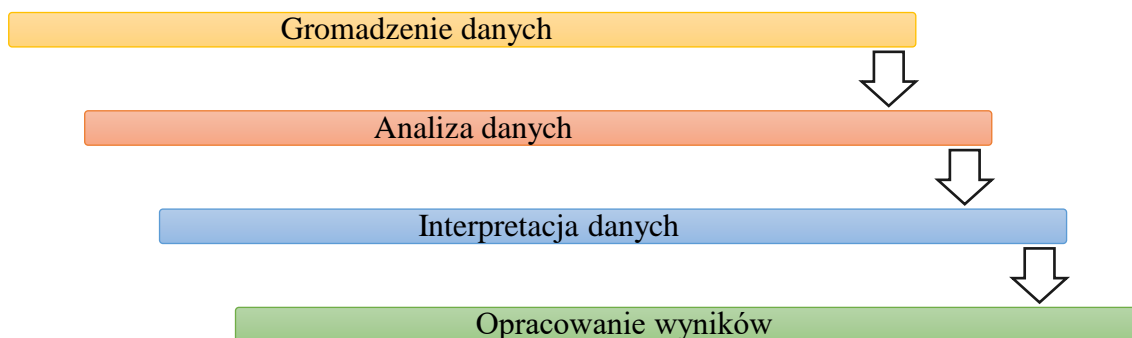
²³⁴ Tamże.

²³⁵ Tamże, s. 140.

²³⁶ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995, s. 9.

²³⁷ Por. E. Babbie, dz. cyt., W. Zaczyński, dz. cyt., M. Pelc, dz. cyt., B. Krauze-Mozer, dz. cyt., D. Marsh, G. Stocker, dz. cyt.

²³⁸ J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 159.



Rysunek 2.1. Plan badań

Źródło: Opracowanie własne.

Szczególnie znaczącym momentem badań był pierwszy z etapów działań, czyli gromadzenie danych, które realizowane było niemal do końca prac nad projektem. W jego skład wchodziło zarówno kompletowanie literatury przedmiotu, jak i analiz statystycznych, dokumentów i aktów prawnych oraz wypełnionych arkuszy sondażowych i informacji z wywiadów. Analiza danych na tym etapie projektu zakończona została sporządzeniem listy opracowań związanych z tematem badawczym, krytyczną analizą literatury przedmiotu oraz sformułowaniem problemu badawczego, celu, hipotez i innych określonych w projekcie założeń metodycznych. Zwieńczeniem części interpretacji obiektywnej było syntetyczne opracowanie wyników badań.

Sprecyzowany problem badawczy obliguje wybór odpowiedniego terenu do badań. Przed podejściem do badań metodą sondażu diagnostycznego oraz metodą wywiadu przeprowadzono zwiad badawczy. Polega on na zebraniu danych dotyczących badanej grupy w celu doprecyzowania i wprowadzenia ewentualnych korekt w zamierzeniach badawczych²³⁹. Zwiad terenowy w tym przypadku polegał na skontaktowaniu się z losowo wybranymi organizacjami biorącymi udział w badaniu. Spostrzeżenia zdobyte na spotkaniach i w rozmowach telefonicznych prowadzonych od 14 września 2022 do 28 marca 2023 roku pozwoliły rozwiązać kwestie konieczności tłumaczenia ankiet na język ukraiński, wątpliwości dotyczące pytania o status i posiadanie Karty Polaka oraz problem ewentualnych kłopotliwych pytań. Nieoceniona stała się pomoc Naczelnika Wydziału Organizacyjno-Kancelaryjnego, Inspektora Ochrony Danych Departamentu Organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, który jako pierwszy wskazał kilka

²³⁹ E. Babbie, s. 121-127.

podmiotów kwalifikujących się do grupy respondentów do badań metodą wywiadu. Skorzystano również z pomocy Departamentu Zarządzania Systemami Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, ZUS (załączniki 8-13) oraz WUP w Toruniu w celu weryfikacji prawdziwości załączonych danych. Konstruktywna okazała się pomoc przedstawicieli GUS Oddziału w Bydgoszczy, ZUS, Departamentu Zarządzania Systemami Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Na jej podstawie możliwe było ustalenie liczby ukraińskich rezydentów województwa kujawsko-pomorskiego.

Ze strukturalnego punktu widzenia po wyborze metody sondażu diagnostycznego oraz metody wywiadu należało określić badaną próbę. Dobór próby to proces wyboru jednostek obserwacji w tym przypadku respondentów²⁴⁰. Istotne jest, że w doborze ankietowanych posłużono się doбором arbitralnym. Zgodnie ze zdaniem E. Babbiego dobór ten powstaje na podstawie wiedzy badacza o badanej populacji oraz sprecyzowanych założeniach²⁴¹. Słuszność określenia próby badawczej we wskazany sposób polegała na odrzuceniu grupy uchodźców i wyróżnieniu imigrantów z Ukrainy studiujących i/lub pracujących na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Skorzystano ze zwykłego doboru, w którym dobrano jednostki reprezentatywne dla całej populacji. Każda osoba o określonych w założeniach kryteriach miała taką samą możliwość wzięcia udziału w badaniach²⁴². Zgodnie z raportem Study in Poland w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2022 studiowało w sumie 2706 cudzoziemców w tym 708 pochodzenia ukraińskiego. Poniższe zestawienie wskazuje na liczbę przyznanych zezwoleń na pracę cudzoziemcom ogółem (Tab. 2.3.).

Tabela 2.3. Liczba zezwoleń na pracę cudzoziemców w Polsce

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	65786	127394	235626	328768	444738	406496	504172
Kujawsko-pomorskie	3347	4998	6504	25682	37976	29206	40948

Opracowanie własne na podstawie Główny Urząd Statystyczny, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w 2021r.*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5821/18/5/1/zezwolenia_na_prace_cudzoziemcow_w_polsce_w_2021_r.pdf, [dostęp: 27.10.2022 r.].

²⁴⁰ Tamże, s. 201.

²⁴¹ Tamże, s. 205.

²⁴² W. W. Skarbek, *Wybrane zagadnienia metodologii nauk społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013, s. 137.

Biorąc pod uwagę niniejsze dane oraz opis zawarty w dokumencie GUS-u wynika, że udział zezwoleń wydanych obywatelom Ukrainy w ogólnej liczbie wydanych zezwoleń na pracę cudzoziemców w województwie kujawsko-pomorskim wynosi między 60 a 69,9%. Przyjmując górną granicę tego zakresu zezwolenie na pracę w 2021 roku otrzymało około 28623 Ukraińców²⁴³. Zgadza się to z oficjalnymi danymi przekazanymi przez ZUS (załącznik 8), z których wynika, że liczba ubezpieczonych, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie wynosi 27065 osób. Zgodnie z raportem „*Obywatele Ukrainy na kujawsko-pomorskim rynku pracy we wrześniu 2022 roku*” wynika, że do tego czasu 44504 Ukraińców podjęło pracę na wskazanym terenie, z czego 19266 pozwoleń dotyczyło osób ze statusem UKR²⁴⁴. W dokumencie zawarto informację o ok. 45000 osobach z tym statusem przebywających w województwie kujawsko-pomorskim. Również te dane potwierdzają statystyki Departamentu Zarządzania Systemami w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w sprawie liczby zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu UKR²⁴⁵. Liczba wniosków obywateli Ukrainy i członków ich rodzin w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła na początku 2023 roku dokładnie 48759 osób (załącznik 6).

Analizując zbiorczo dane Głównego Urzędu Statystycznego Oddziału Bydgoszcz, ZUS, Departamentu Cyfryzacji Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Raportu Study in Poland wynika, że w województwie kujawsko-pomorskim we wrześniu 2022 roku przebywało niespełna 30000 przedstawicieli ludności ukraińskiej studiujących i/lub pracujących na danym terenie o statusie innym niż status UKR. Zauważyć należy, że badaniem zostali objęci imigranci z Ukrainy studiujący i/lub pracujący na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022. Badania techniką ankietowania były organizowane od 27 kwietnia 2023 do 17 lipca 2023 roku. Kwestionariusze były rozprawdane w dwóch formach – elektronicznej za pomocą platformy Google (CAWI) oraz tradycyjnej (PAPI). Do obliczenia wielkości próby zastosowano poniższy wzór:

²⁴³ Główny Urząd Statystyczny, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-2021-roku,18,5.html> [dostęp: 27.10.2022 r.].

²⁴⁴ Wojewódzki Urząd Pracy, *Raport obywateli Ukrainy na kujawsko-pomorskim rynku pracy we wrześniu 2022 roku*, Toruń 2022, <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/c4a326f6-59b7-42df-bd58-7ba63118874a>, [dostęp: 31.10.2021].

²⁴⁵ Status nadawany na mocy art. 4 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

$$N_{min} = \frac{P(1 - P)}{\frac{e^2}{z^2} + \frac{P(1 - P)}{N}}$$

Gdzie:

- N_{min} oznacza wymaganą wielkość próby pobranej w sposób bezzwrotny,
- P to szacowana wielkość frakcji,
- N oznacza liczebność populacji generalnej,
- e to dopuszczalny błąd pomiaru,
- z stanowi poziom ufności²⁴⁶.

Punktem wyjścia do wszelkich rozważań jest obliczenie wielkości próby na podstawie wzoru po wprowadzeniu przedziału ufności o wartości 95%, wielkości populacji oraz marginesu błędu określonego w 5% procentach²⁴⁷. Zgodnie z obliczeniami minimalna próba badawcza wyniosła 379 respondentów. Niniejszym rozpowszechniono ankietę w formie papierowej oraz arkuszy elektronicznych. Otrzymano 412 odpowiedzi, a analizie poddano 390 ankiet. Jednym z kryteriów doboru próby do analizy był wiek respondentów, miejsce pobytu oraz status. Ankietę wypełniono przez respondentów, którzy nie osiągnęli wymaganego wieku, mieszkają poza województwem kujawsko-pomorskim lub są uchodźcami zostały odrzucone. Faktem jest, że zdyskwalifikowano 22 ankietę, w tym 2 z powodu niepełnoletności badanych, 4 przez uzupełnienie tylko części pytań, 11 z powodu statusu uchodźcy oraz 5 z powodu respondentów przebywających poza terenem województwa kujawsko-pomorskiego. Warto nadmienić, że kwestionariusze były przetłumaczone na język ukraiński.

Jako zasadniczy cel przygotowania autorskiego kwestionariusza ankietę przyjęto zakodowanie kategorii środowiska bezpieczeństwa i innych kryteriów dla pełniejszej oceny sytuacji imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Należy podkreślić, że w kwestionariuszu ankietę przy pytaniach ze skalą R. Likerta punktowanych od 1-5, najmniejsza wartość stanowi szansę dla podmiotów polityki społecznej w adaptacji imigrantów z Ukrainy. Idąc dalej, wartość 2 oznacza wyzwanie, czyli pewną sygnalizację problemu, 4 związana była z ryzykiem, a najwyższa wartość zwraca na siebie uwagę jako potencjalne zagrożenie. Dla numeru 3 nie przyporządkowano żadnej kategorii, gdyż było to stwierdzenie neutralne. Zastosowanie

²⁴⁶ T. Majewski, dz. cyt., s. 62 i 63.

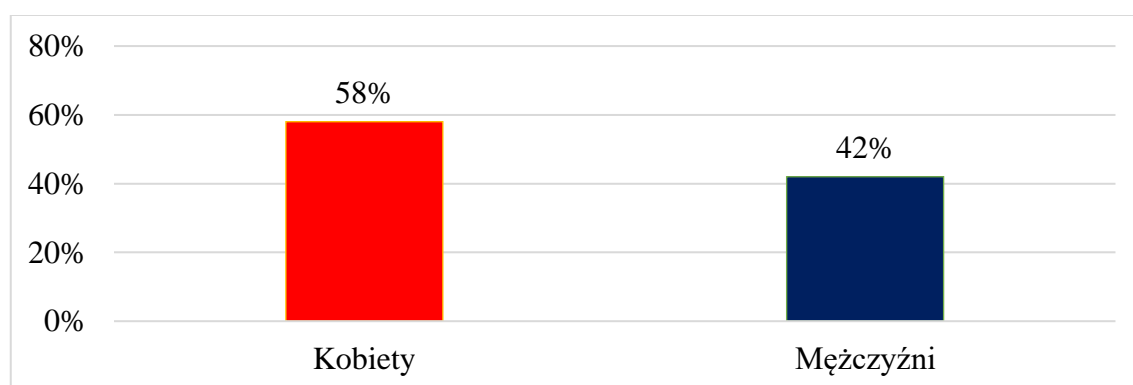
²⁴⁷ Do najczęstszych poziomów ufności należą: 90% - Z-Score = 1,645; 95% - Z-Score = 1,960; 99% - Z-Score = 2,576.

wymienionych kryteriów pozwala na ustalenie poziomu adaptacji, co zostanie przedstawione w końcowych wnioskach. Konieczne stało się wprowadzenie odpowiedzi z zakresu uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, obszarów oraz podmiotów polityki społecznej, aby odpowiedzi badanych nie były tendencyjne. Należy podkreślić, że kodowanie odpowiedzi będzie sukcesywnie opisywane w trakcie omawiania wyników analizy kolejnych pytań.

W analizie niezbędna stała się znajomość podstawowych informacji o osobach biorących udział w badaniu. W metryczce znalazły się kryteria, które stanowią zmienne niezależne. Zawarte zostały w niej dane o płci, wieku, wykształceniu, miejscu pobytu, przynależności do uczelni, czasu przyjazdu oraz statusu, na podstawie którego respondent przebywa na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Przy charakterystyce próby badawczej uwzględniono poniższe kryteria:

- płeć,
- wiek,
- wykształcenie,
- miejsce pobytu,
- uczelnia,
- czas przyjazdu,
- status pobytu.

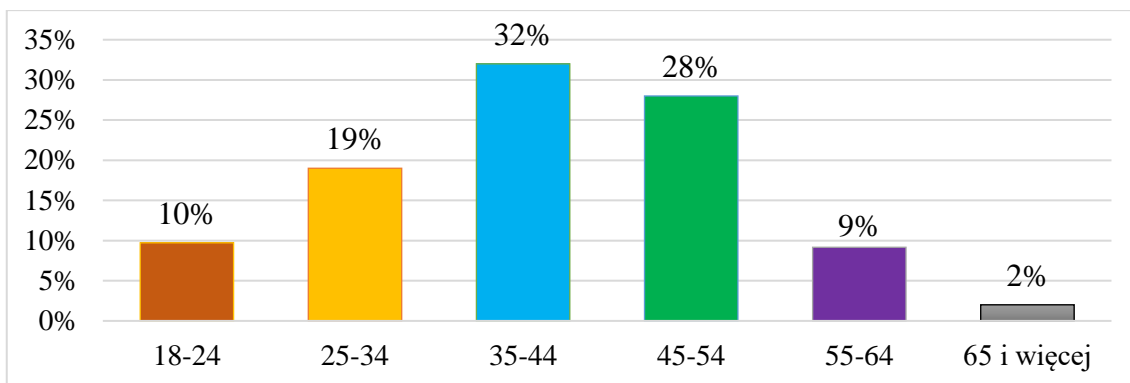
W badaniach wzięło udział łącznie 390 imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.



Wykres 2.1. Metryczka – płeć

Źródło: Opracowanie własne.

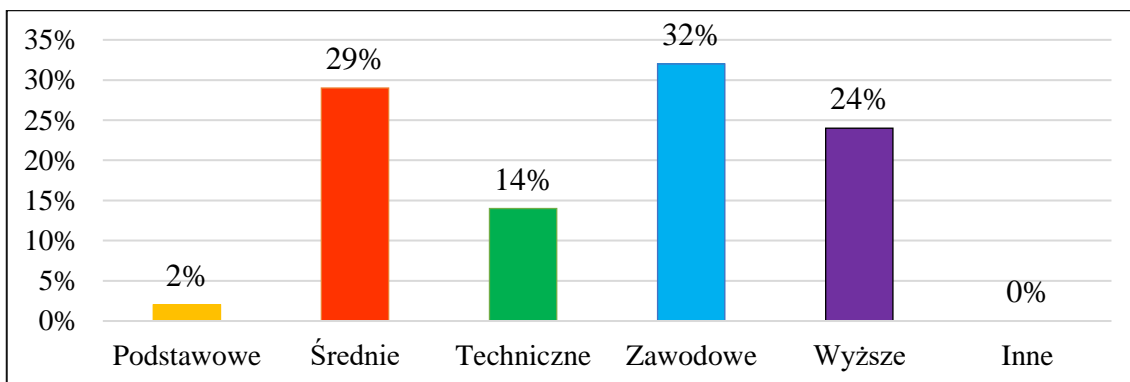
Kwestionariusz ankiety rozpoczęto od pytania o płeć, gdzie na 390 respondentów odpowiedź „kobieta” zaznaczyło 58% badanych, a „mężczyzna” 42% osób (Wyk. 2.1.).



Wykres 2.2. Metryczka – wiek

Źródło: Opracowanie własne.

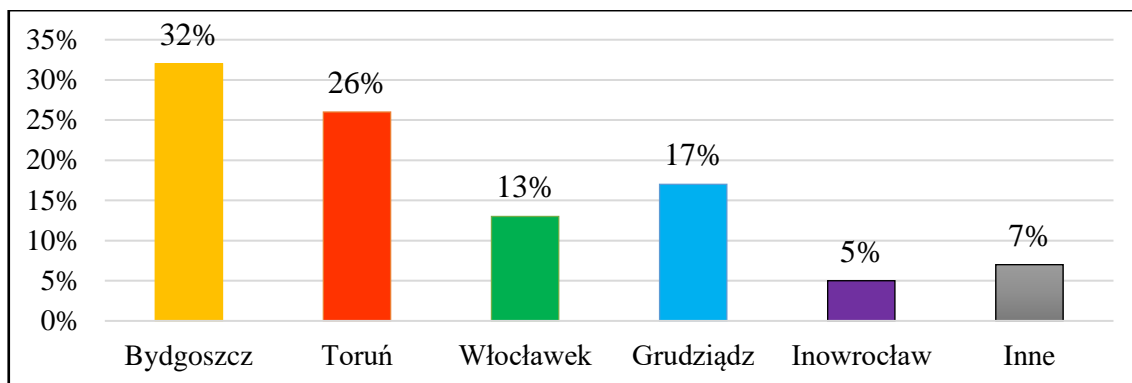
Kolejne pytanie dotyczyło wieku respondentów, gdzie największy odsetek udziału w badaniu, czyli 32% osiągnęły osoby między 35 a 44 rokiem życia (Wyk. 2.2.). Następną grupę stanowili badani w przedziale wiekowym 45-54, którą to odpowiedź zaznaczyło 28% osób. Natomiast 19% badanych imigrantów z Ukrainy wskazało wiek między 25 a 34 rokiem życia, a 10% najmłodszą grupę poddaną analizie. Do najstarszych respondentów zaliczono 2% respondentów, a 9% określiło swój wiek w przedziale 55-64 lat.



Wykres 2.3. Metryczka – wykształcenie

Źródło: Opracowanie własne.

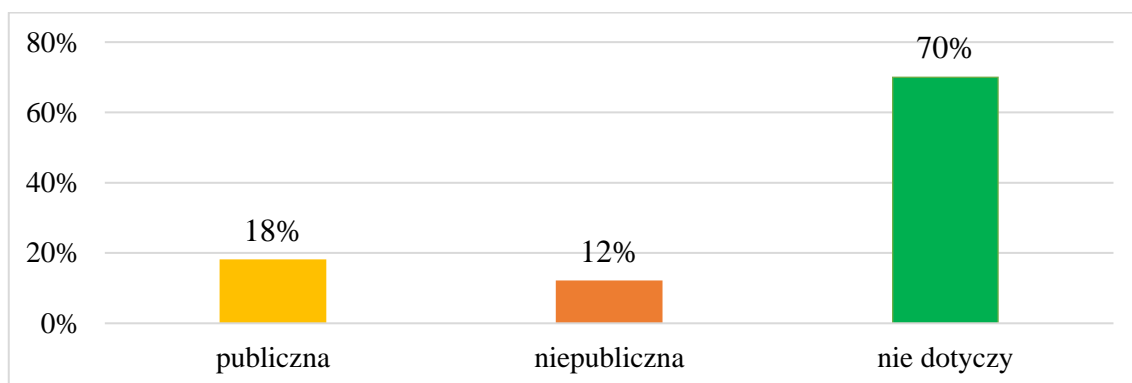
Na pytanie o wykształcenie 2% badanych zaznaczyło odpowiedź „podstawowe” (Wyk 2.3.). Faktem jest, że 32% respondentów posiada wykształcenie zawodowe, 29% średnie, a 24% wyższe. 14% ankietowanych ma wykształcenie techniczne, a odpowiedź „inne” nie zaznaczył żaden z badanych.



Wykres 2.4. Metryczka – miejsce pobytu

Źródło: Opracowanie własne.

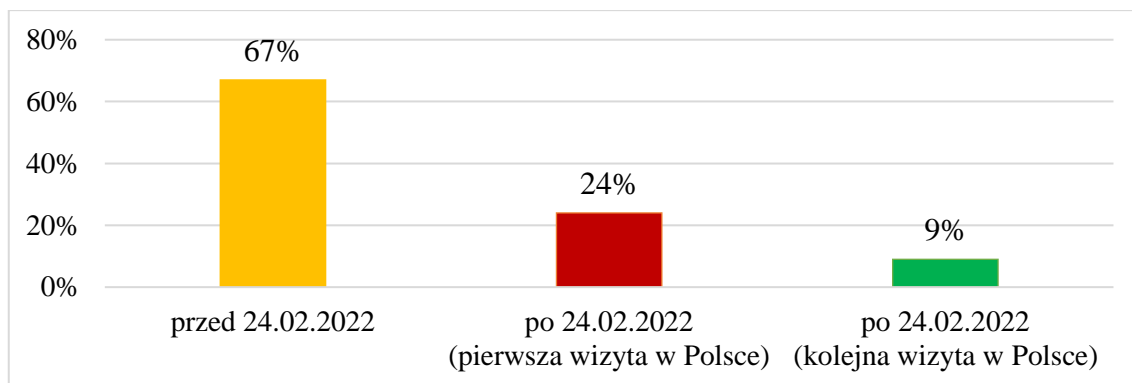
Największa liczba imigrantów z Ukrainy, która wzięła udział w badaniu, czyli 32% mieszka na terenie Bydgoszczy (Wyk. 2.4.). Toruń jako miejsce pobytu wybrało 26% ankietowanych, Włocławek 13%, Grudziądz 17%, a Inowrocław 5%. Wskaźnik „inne” zaznaczyło 7% badanych, z czego nieco ponad połowa zdecydowała się dopisać nazwę miejscowości, a był to m. in. Żnin, Świekatowo, Rypin czy Tuchola.



Wykres 2.5. Metryczka – uczelnia

Źródło: Opracowanie własne.

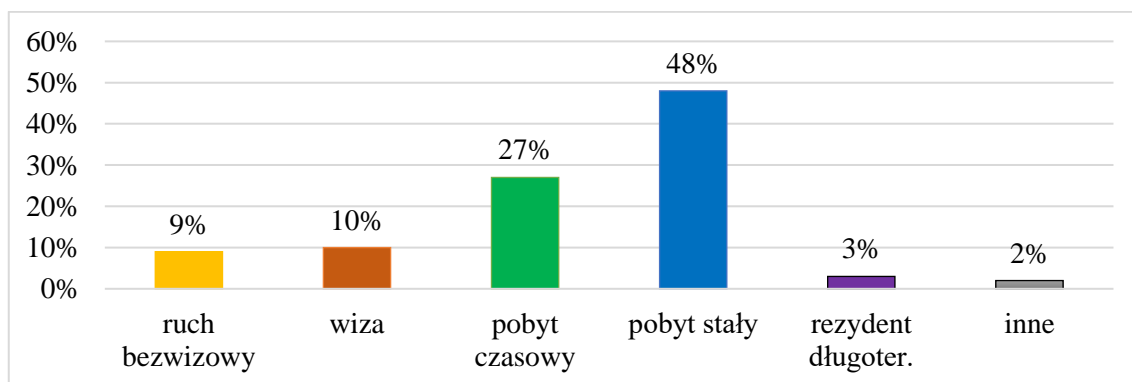
Większość respondentów nie studiuje, dlatego też przy kryterium uczelni 70% osób zaznaczyło odpowiedź „nie dotyczy” (Wyk 2.5). Do szkoły publicznej uczęszcza 18%, a niepublicznej 12%.



Wykres 2.6. Metryczka – czas przyjazdu

Źródło: Opracowanie własne.

Imigranci z Ukrainy biorący udział w badaniu w 67% zaznaczyli, że przyjechali do Polski przed 24 lutego 2022 roku (Wyk. 2.6). Natomiast po tej dacie, ale kolejny raz przybyło 9% respondentów, co oznacza, że już kilkakrotnie poszukiwali pracy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. To pytanie sprawiło najwięcej trudności i wymagało zebrania dodatkowych informacji. Okazuje się, że 24% badanych deklaruje przyjazd do kraju przyjmującego, który stanowi ich pierwszą wizytę. Natomiast wszyscy z nich w kolejnych pytaniach zaznaczyli, że przebywają na terenie województwa kujawsko-pomorskiego dłużej niż rok.



Wykres 2.7. Metryczka – status pobytu

Źródło: Opracowanie własne.

Największa liczba respondentów, gdyż 48% otrzymała pozwolenie na pobyt stały (Wyk 2.7.). Z pobytu czasowego korzysta 27% badanych, z wiza 10%, natomiast z ruchu bezwizowego 9%. Najmniej ankietowanych ma status rezydenta długoterminowego 3% oraz inny niż wymienione 2%. Na ostatnie zaznaczenie zdecydowało się kilku respondentów i w żadnym przypadku nie została dopisana forma.

Poza wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego skorzystano również z metody wywiadu. Do utworzenia bazy potencjalnych respondentów wykorzystano dane z Urzędu ds. Cudzoziemców, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, WUP w Toruniu, Departamentu Zarządzania Systemami przy Ministerstwie Cyfryzacji oraz Międzysektorowego Wojewódzkiego Zespołu ds. Zarządzania Migracjami i Polityki Migracyjnej. Jednostka dostarczająca podstaw do analiz, o której zbiera się informacje nazywana jest w literaturze „*elementem*”. Natomiast badana populacja to zbiór wszystkich elementów, z którego próba jest faktycznie pobrana. W przypadku techniki wywiadu ich dobór wyglądał podobnie jak w przypadku ankietowania, gdyż zdecydowano się na wybór informatorów²⁴⁸. Tym samym sporządzono listę 28 instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz inicjatyw obywatelskich działających na rzecz adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Respondentów łączą zainteresowania badawcze takie jak polityka migracyjna, polityka społeczna oraz adaptacja społeczna. W celu przeprowadzenia analizy materiału badawczego wyróżniono następujące placówki:

- Departament Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu,
- Departament Wdrażania Funduszy Europejskich dla Kujaw i Pomorza Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Departament Współpracy Zagranicznej i Rozwoju Gospodarczego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Wydział Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- Wydział Polityki Społecznej Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy,
- Wydział Polityki Społecznej Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy – Samodzielny Zespół ds. Rynku Pracy w Delegaturze Urzędu we Włocławku,
- Wydział Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy,

²⁴⁸ Tamże, s. 206.

- Wydział Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy (Oddział Zamiejscowy we Włocławku),
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu,
- Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu,
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Bydgoszczy,
- Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, Rektorat,
- Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, Konsulat Honorowy Ukrainy,
- Wydziału Promocji i Rozwoju, Turystyki i Spraw Społecznych w Brodnicy,
- Powiatowy Urząd Pracy w Brodnicy,
- Władze Urzędu Miasta w Ciechocinku,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Inowrocławiu (GOPS),
- Fundacja „Emic” w Toruniu,
- Fundacja „Bydgoszcz Pomaga Ukrainie”.

Otrzymano dziewięć odpowiedzi, z czego sześć wywiadów było przeprowadzonych metodą standaryzowanego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAWI), a trzy metodą standaryzowanego wywiadu bezpośredniego z udziałem ankietera (metoda CAPI)²⁴⁹. Zdecydowano skierować prośbę na rozpowszechnienie anonimowej ankiety wśród uczelni wyższych oraz firm pośredniczących w zatrudnieniu cudzoziemców. Poproszono zarówno w rozmowach bezpośrednich, jak i telefonicznych oraz przy użyciu poczty elektronicznej o pomoc, m. in.

- Dział Promocji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
- Biuro Karier Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
- Dział Promocji Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy²⁵⁰,
- Rektorat Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy,
- Sekretariat Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu,
- Biuro Karier Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu,
- Agencje pracy zajmujące się rekrutacją pracowników ze wschodu, głównie z Ukrainy oraz legalizacją zatrudnienia dla pracodawców.

²⁴⁹ Patrz: M. Biernacka, *Techniki organizacji badań komunikacji wewnętrznej – CATI, CAWI, CAPI I PAPI*, <https://beedifferent.pl/blog/techniki-organizacji-badan-komunikacji-wewnetrznej-cati-cawi-capi-i-papi> [dostęp: 20.05.2020].

²⁵⁰ Zgodnie z treścią maila prośba została przekazana do opiekuna organizacji studenckiej zrzeszającej studentów z Ukrainy.

Realizacja wywiadów z wybranymi przedstawicielami polityki społecznej zaangażowanych w adaptację imigrantów z Ukrainy w sferę publiczną regionu kujawsko-pomorskiego rozpoczęła się 12 kwietnia 2023 roku. Korzystając z adresów mailowych dostępnych na oficjalnych stronach internetowych wybranych placówek oraz po wcześniejszych konsultacjach z sekretariatami organizacji przesłano 35 zapytań do przedstawicieli instytucji administracji publicznej z prośbą o udział w badaniu. Otrzymano 9 pozytywnych odpowiedzi w czasie dwóch tygodni. Kwestionariusz wywiadu przesyłany był pocztą elektroniczną na wyraźną prośbę ze strony osoby badanej, po wcześniej wyrażonej zgodzie na przeprowadzenie badania. Umożliwiło to pełne odtworzenie opinii respondentów i ich późniejszą ocenę, a dla osoby badanej możliwość przemyślenia odpowiedzi. Warto zwrócić uwagę, że odpowiedzi były zbierane do 15 września 2023 roku i sukcesywnie uwzględniane w dysertacji. Każda kolejna odpowiedź przekazana po tym terminie nie była brana do analizy. Na wyróżnienie zasługuje informacja, że po 17 lipca 2023 roku²⁵¹ otrzymane wiadomości nadesłane za pomocą poczty elektronicznej stały się uzupełnieniem treści zawartych w dysertacji. Po ich wprowadzeniu wnioski nie wymagały żadnych modyfikacji, gdyż odpowiedzi respondentów utożsamiały się z nimi w pełni.

Nie bez znaczenia dla końcowej interpretacji było opracowanie wyników badań i zestawienie interpretacji obiektywnej i subiektywnej. Niezbędna w tej kwestii stała się interpretacja logiczna analizy procesu badawczego oraz personalistyczna tematu pracy. Nowatorskość tego badania związana jest z tematyką badanego projektu. Procesy adaptacyjne, które stanowią najczęściej pojedyncze zadania w ramach integracji Ukraińców z polskim społeczeństwem, w tym przypadku badane są w szerszej perspektywie. Warto dodać, że analizy dotyczące procesów adaptacyjnych związane są częściej z polityką migracyjną niż społeczną, co również podkreśla innowacyjny charakter badań.

²⁵¹ Materiał badawczy do analizy zebrany za pomocą narzędzi w postaci kwestionariusza ankiety i arkusza wywiadu był zbierany od 27 kwietnia do 17 lipca 2023 roku.

3. Polityka społeczna wobec Ukraińców

Punktem wyjścia do dalszych rozważań staje się charakterystyka adaptacji społecznej i jej oddziaływanie na imigrantów z Ukrainy w kontekście polityki społecznej. Badania oparte na analizie treści pozwoliły ustalić poza definicją i typami adaptacji również różnice w zestawieniu z pojęciem integracji. W kolejnych podrozdziałach wyznaczono i opisano obszary działalności polityki społecznej. Pomocne okazały się opinie ekspertów, którzy wzięli udział w badaniach metodami sondażu diagnostycznego i wywiadu, które zostały zorganizowane na potrzeby opracowania dysertacji.

Zgodnie z powyższym w niniejszym rozdziale przedmiotem badań są obszary polityki społecznej, w tym aspekty demograficzne, ekonomiczne, rodzinne, kulturowe, mieszkaniowe, ochrony zdrowia, socjalne, edukacyjne, ochrony środowiska, prewencyjne. Celem staje się odpowiedź na kolejne pytanie szczegółowe dysertacji, a mianowicie: *Które obszary polityki społecznej mają największy wpływ na proces adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim?* W celu rzetelnego wnioskowania stała się odpowiedzieć na poniższe pytania:

- a. *Czym jest adaptacja społeczna i jakie ma znaczenie wobec polityki społecznej?*
- b. *Jaka jest charakterystyka obszarów polityki społecznej oraz zadań realizowanych na rzecz Ukraińców?*
- c. *Jaki jest udział podmiotów polityki społecznej w adaptacji Ukraińców?*
- d. *Jakie problemy rozwiązują przedstawiciele instytucji polityki społecznej?*

3.1. Adaptacja społeczna jako narzędzie polityki społecznej

Zgodnie ze Słownikiem Wyrazów Obcych adaptacja to intencjonalny proces edukacyjny i wychowawczy angażujący do pełnienia nowych funkcji, połączony z wykonywaniem niezbędnych zmian²⁵². Odnosi się do podstawowych warunków, które gwarantują przetrwanie. Zakłada przyjęcie przez podmiot obowiązujących na danym terenie norm prawnych i kulturowych przy jednoczesnym utrzymaniu własnych wzorów

²⁵² J. Tokarski, dz. cyt., s. 5.

zachowań i wartości. Imigranci posiadają różne sposoby angażowania się w życie codzienne państwa, na którego terenie przebywają. Natomiast istnieje zbiór określeń charakteryzujących etapy wdrażania ich w system funkcjonowania państwa. Wyróżnia się cztery stopnie tzw. „*wchodzenia*” imigrantów w społeczeństwo przyjmujące, czyli separację, adaptację, integrację oraz asymilację²⁵³. Pierwszy z nich stanowi proces i stan, w którym grupa izoluje się od reszty społeczeństwa lub jest izolowana od jej większości. Wskazana marginalizacja może być spowodowana uwarunkowaniami zarówno wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi polityki społecznej. Zjawisko to może być rezultatem uprzedzeń historycznych, tradycji, czy współczesnych wydarzeń lub działalności podmiotów polityk szczegółowych. Z separacją zinstytucjonalizowaną możemy spotkać się w momencie nadawania statusu uchodźcy, tak jak miało to miejsce po rozpoczęciu wojny na Ukrainie, czyli 24 lutego 2022 roku. Współcześnie zjawisko to może dotyczyć przestrzeni mieszkaniowej lub sfery edukacyjnej i nie należy separacji mylić z niechęcią do cudzoziemców. Kolejnym etapem wdrażania imigrantów do życia społecznego państwa przyjmującego jest adaptacja. Termin został rozpowszechniony przez K. Darwina i oznacza pozyskanie podstawowych umiejętności umożliwiających przetrwanie. Literatura przedmiotu określa to pojęcie w różnych szkołach socjologicznych, m. in.:

- ewolucjonizm traktował je jako stopniowe doskonalenie umiejętności społecznych, które wymuszane są przez środowisko,
- funkcjonalizm charakteryzował adaptację jako mechanizm standaryzujący wzajemne stosunki między podmiotami życia społecznego,
- podejście funkcjonalno-strukturalne określało adaptację jako zdolność dostosowywania podsystemów do całego systemu²⁵⁴.

Zwrócono uwagę na kształtowanie środowiska, w którym funkcjonują wszystkie podmioty państwa oraz jego zdolności adaptacyjne do dynamicznego otoczenia. Zmiany polityki zagranicznej charakteryzuje się w czterech kategoriach jako: gwałtowne, dynamiczne, rozważne oraz stabilne. Proces adaptacji społecznej, oprócz form, dzieli się również na etapy. Najpierw następuje rozeznanie w nowej sytuacji życiowej, następnie

²⁵³ M. Budyta-Budzyńska, *Adaptacja integracja, asymilacja – próba ujęcia teoretycznego*, [w:] Budyta-Burzyńska M. (red.), *Integracja, czy asymilacja? Polscy imigranci w Islandii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011, s. 45.

²⁵⁴ Tamże, s. 46.

należy podjąć naukę pewnych zachowań oraz wzorów postępowania. Nauka może także dotyczyć innego sposobu oceny rzeczywistości. Kolejny poziom to integracja, która stanowi dynamiczny oraz dwukierunkowy proces dostosowywania migrantów i osób zamieszkałych na terenie państw członkowskich do życia w społecznościach miejsca pobytu²⁵⁵. Następuje współistnienie dwóch kultur w jednej, gdzie każda jednostka lub grupa zachowuje poczucie odrębności oraz świadomość swojego dziedzictwa. Stanowi ona proces, w którym jednostki i grupy imigranckie nawiązują trwałe związki z przedstawicielami kraju przyjmującego oraz uczestniczą w różnych obszarach jego życia. Adaptacja odnosi się głównie do relacji społecznych i w rozumieniu założeń dysertacji następuje po procesie integracji²⁵⁶. Ostatecznym stadium jest rozpoczęcie procesu asymilacji, czyli utożsamiania się z cudzymi normami i uznawania je za własne.

Najczęściej przywoływanym modelem opisującym adaptację przedstawicieli przynajmniej dwóch kultur jest model J. Berry'ego. Kanadyjski psycholog opracował go na podstawie odpowiedzi na dwa pytania zadawane sobie przez imigrantów po zetknięciu z kulturą kraju przyjmującego: Jaką wartość ma dla mnie moja kultura? Czy chcę przyjąć kulturę kraju pobytu?²⁵⁷. W wyniku tego badania sprecyzował cztery modele akulturacji, czyli asymilację, integrację, separację oraz marginalizację. Pierwsza z nich polega na utrzymaniu przez imigranta najważniejszych cech kultury kraju pochodzenia przy uznaniu tradycji kraju przyjmującego. Jest to proces i stan, w którym jednostki lub grupy nawiązują trwałe relacje z obywatelami państwa przyjmującego i biorą udział w różnych inicjatywach, rezygnując tym samym z własnej odrębności kulturowej. Termin ten odnosi się głównie do relacji społecznych i opisuje wzajemne relacje między jednostkami w nowym środowisku społecznym. Ważne w tym momencie jest zapewnienie imigrantom minimalnych potrzeb, czyli przejście przez proces adaptacji społecznej. Pojęcia adaptacji i integracji traktowane są często synonimicznie, dlatego też warto zwrócić uwagę w tym kontekście na ich odrębność znaczeniową. Na pewnym etapie wdrażania obu tych procesów zaczną one ze sobą korespondować, gdyż instytucje zaangażowane w ich prawidłowy przebieg mogą funkcjonować zarówno na poziomie adaptacyjnym, jak i integracyjnym. Integracja związana jest z odrzuceniem

²⁵⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/komunikat-komisji-do-parlamentu-europejskiego-rady-europejskiego-komitetu-ekonomiczno-spolecznego-i-komitetu-regionow> [21.10.2021].

²⁵⁶ M. Budyta-Budzyńska, dz. cyt., s. 46 i 47.

²⁵⁷ J. K. Adamski, *Adaptacja i postrzeganie imigrantów w państwach europejskich. Studium porównawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 48-55.

dotychczasowej tożsamości kulturowej po to, aby przyjąć dominującą kulturę kraju osiedlenia. Separacja to dobrowolne lub wymuszone odizolowanie się przestrzenne, społeczne i kulturowe, które ma na celu zachowanie aktualnego stylu życia, wartości oraz wzorów osobowych²⁵⁸. Ostatnia strategia, czyli marginalizacja dotyczy odrzucenia dotychczasowej tożsamości kulturowej, zerwania kontaktu z dotychczasową grupą oraz przejścia do innej.

Podczas omawiania czterech stopni „*wchodzenia*” imigrantów w społeczeństwo przyjmujące, czyli separację, adaptację, integrację oraz asymilację należy wskazać również ich cztery wymiary:

- ekonomiczny – skupiony na rynku pracy,
- kulturowy – związany ze wzrostem kompetencji edukacyjnych, kulturowych, społecznych,
- społeczno-polityczny – stanowiący część interakcji społecznych oraz działalności politycznej,
- tożsamościowy – związany z poczuciem identyfikacji narodowej, wspólnotowości oraz przystosowywania się do życia w społeczeństwie²⁵⁹.

Połączenie tych czterech wymiarów nawiązuje do schematu analitycznego przedstawionego przez T. Parsonsa, który określił podstawowe funkcje systemu społecznego. Polegają one na przystosowaniu znaczenia, celów, norm i wartości. Zgodnie ze wstępnymi założeniami pracy i na potrzeby niniejszej dysertacji pojęcie adaptacji będzie traktowane jako przystosowanie lub proces wewnętrznego i zewnętrznego przystosowywania się grupy bądź jednostki do ogólnie przyjętych zasad, norm i wartości oraz określonych warunków działania społecznego²⁶⁰.

Działania adaptacyjne to proces, który powinien rozpoczynać się jeszcze w kraju imigranta i być kontynuowany po osiedleniu się w kraju przyjmującym, biorąc pod uwagę określone potrzeby²⁶¹. Na gruncie polityki społecznej proces ten wiąże się z kilkoma istotnymi aspektami, m. in. poczuciem bezpieczeństwa, dostępem do informacji, realizacją potrzeb grupy społecznej, procesem komunikacji politycznej czy przyswajaniem wiedzy. W przypadku wyznaczonych założeń pracy pojęcie

²⁵⁸ Tamże, s. 55.

²⁵⁹ Tamże, s. 49.

²⁶⁰ Por. A. Giddens, dz. cyt., s. 223-225; M. Budyta-Budzyńska, dz. cyt., s. 46; J. Tokarski, dz. cyt., s. 5.

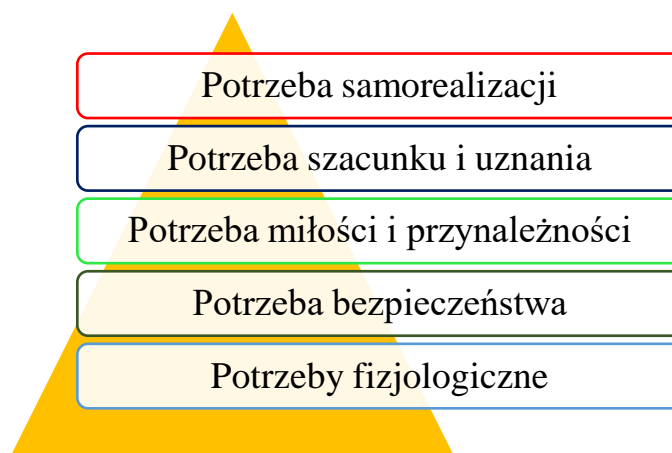
²⁶¹ P. Hut, *Repatriacja z państw byłego ZSRR i proces adaptacji repatriantów w Polsce*, [w:] Ł. Żołądek (red.), *Migracje i polityka migracyjna*, Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, Studia BAS, nr 3 (39), Wydawnictwo Sejmowe Kancelarii Sejmu, Warszawa 2014, s. 188.

bezpieczeństwa staje się wspólnym mianownikiem między polityką społeczną, a procesami adaptacyjnymi. Literatura przedmiotu wskazuje, że pojęcie bezpieczeństwa społecznego sięga treści prac odnoszących się do teorii polityki społecznej, bezpieczeństwa międzynarodowego i ostatecznie narodowego jako istotnego elementu bezpieczeństwa wewnętrznego. Ten rodzaj bezpieczeństwa jest swoistą zdolnością państwa do przeciwstawiania się zagrożeniom w obszarze społecznym. Idąc dalej należy w pierwszej kolejności określić poziom potrzeb socjalnych, gdyż zbyt niski może stać się źródłem niepokojów społecznych²⁶². Egzystencję ludzką dotykają dwa przeciwstawne zjawiska, a mianowicie stan zagrożenia lub bezpieczeństwa. Pierwszy z nich związany jest z sytuacją niebezpieczną, natomiast drugi cechuje potencjalna trwałość egzystencji i swobody dalszego rozwoju, które można określić mianem sytuacji pewności. Podmiot powinien być zdolny do dostrzegania otaczających go możliwych zagrożeń²⁶³. Dla podmiotu bezpieczeństwa cztery kategorie bezpieczeństwa, czyli wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka, które go dotyczą mogą się pojawiać za sprawą innych ludzi, wpływu natury, jako skutek niewłaściwego użytkowania czy nieprzewidzianych reakcji środków technicznych. W takim rozumieniu podmiot powinien on kierować swoimi decyzjami na podstawie własnych potrzeb. W literaturze przedmiotu można spotkać się ze stwierdzeniem interesu²⁶⁴, natomiast w przypadku niniejszej dysertacji używane będzie pojęcie potrzeby. Powyższe treści są tożsame z teorią A. Masłowa. Stworzył on tzw. piramidę potrzeb, w której opisał wszystkie najważniejsze potrzeby bytu człowieka poczynając od konieczności zapewnienia odpowiedniej fizjologii ciała, a skończywszy na podejściu do samorealizacji (Rys. 3.1.).

²⁶² J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego, historia i polityka*, nr 23 (30)/2018, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018, s. 23.

²⁶³ J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie: między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*, wyd. 1, Wydawnictwo Difin SA, Warszawa 2018, s. 25-36.

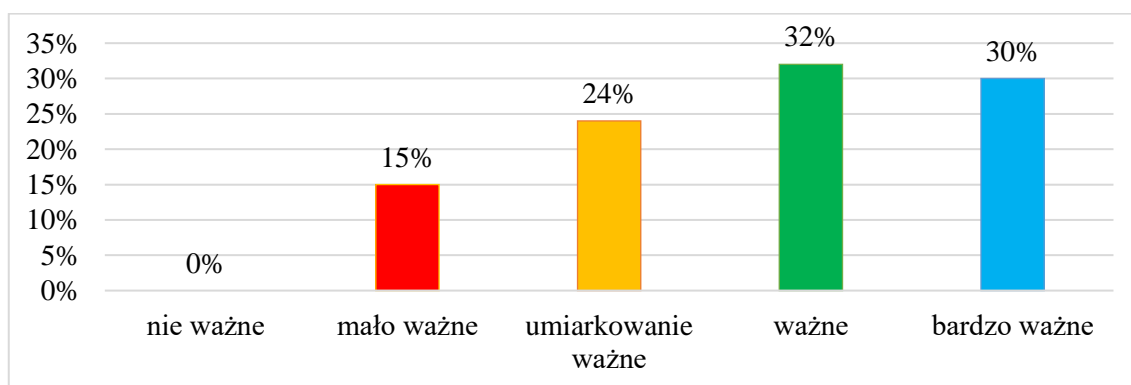
²⁶⁴ Interesy podmiotu bezpieczeństwa utożsamiane są z istotnymi dla określonego podmiotu wartościami, a jednocześnie ważnymi dla niego potrzebami. Są to uogólnione oczekiwania podmiotu wobec otoczenia wynikające i kształtowane przez jego tożsamość, przekonania, wartości, historyczny dorobek, tradycje, aktualne potrzeby oraz dążenia i aspiracje. J. Piwowarski, dz. cyt., s. 32; [za:] *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Kozielskiemu*, E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.



Rysunek 3.1. Piramida potrzeb Abrahama Maslowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: E. Griffin, *A First Look at Communication Theory*, 1991, s. 125.

Niniejszy schemat może stać się punktem wyjścia do kolejnych rozważań w obszarze zapewniania potrzeb imigrantom z Ukrainy. Stanowią oni tzw. grupę mniejszościową, czyli zbiór osób nieuprzywilejowanych w stosunku do całej populacji. Członkowie tej grupy odczuwają solidarność, współprzynależność, lojalność i wspólnotę interesu, dzięki doświadczeniu dyskryminacji ze strony innych²⁶⁵. Badania sondażowe wykazały, że żaden z respondentów nie bagatelizuje zjawiska dyskryminacji. Wręcz przeciwnie ankietowani wskazują, że przeciwdziałanie jej jest warunkiem bardzo ważnym dla rozważenia wydłużenia pobytu w województwie kujawsko-pomorskim, co pokazuje poniższy wykres (Wyk. 3.1.)

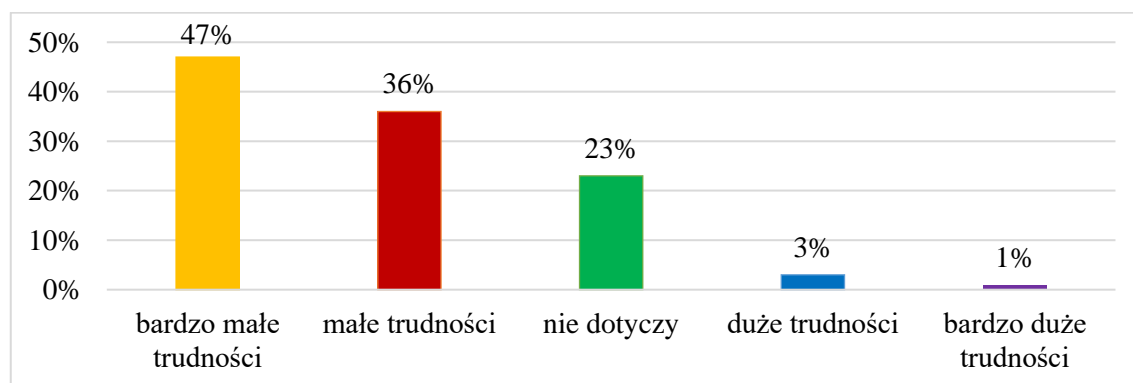


Wykres 3.1. Stosunek Ukraińców do przeciwdziałania dyskryminacji

Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań.

²⁶⁵ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., s. 55.

Przeciwdziałanie dyskryminacji uznano za ważne 32% ankietowanych, a za umiarkowanie ważne 24%. Pozostała część badanych zaznaczyła skrajne odpowiedzi w stosunku 15% i 30%, odpowiednio na mało ważne działanie i bardzo ważne. Dla Ukraińców przeciwdziałanie dyskryminacji jest istotnym elementem funkcjonowania w społeczeństwie, natomiast zgodnie z poniższymi danymi nie odczuwają jej od innych (Wyk. 3.2.).



Wykres 3.2. Doświadczanie dyskryminacji w percepcji ukraińskich imigrantów

Źródło: Opracowanie na podstawie własnych badań.

Respondenci odczuwają bardzo małe trudności z tytułu zjawiska dyskryminacji wskazując na tę odpowiedź 47% głosów. Na poziomie 36% oceniają to jako małe trudności, a w 23% ta sytuacja ich nie dotyczy. Z dużymi trudnościami w sferze dyskryminacji boryka się 3% ankietowanych oraz 1% z bardzo dużymi trudnościami.

Dyskryminacja odnosi się do faktycznych zachowań wobec innej jednostki lub grupy. Jest osadzona w praktyce, w efekcie której dochodzi do prześladowania albo ograniczenia ich praw ze względu na religię, narodowość, wyznanie²⁶⁶. Koncepcja ta jest podstawą rasizmu, czyli uprzedzeń związanych ze znaczącymi różnicami cech fizycznych. Rasista to osoba, która wierzy w wyższość pewnych jednostek, a inne uważa za niższe na podstawie różnic o podłożu rasowym. Jeżeli uznajemy, że rasizm jest wpisany w strukturę społeczną i funkcjonowanie społeczeństwa, to możemy wyróżnić zagadnienie rasizmu instytucjonalnego. Koncepcja ta sugeruje, że wszystkie podmioty struktury społeczeństwa są przesiąknięte rasizmem. Związane jest to z działaniami politycznymi realizowanymi przez instytucje publiczne, które polegają na sprzyjaniu pewnym grupom i dyskryminacji innych²⁶⁷. W myśl wyjaśnień kulturowych rasizm może

²⁶⁶ A. Giddens, dz. cyt., s. 272-273.

²⁶⁷ S. Castles, M. J. Miller, dz. cyt., s. 58 i 59.

stanowić reakcję obronną na nową sytuację, która w opinii wielu osób zagraża istnjącemu porządkowi społecznemu. Imigrant po przyjeździe do kraju przyjmującego może poza dyskryminacją i niechęcią na tle rasistowskim doświadczyć zjawiska uprzedzeń. Są one związane z wyrażaniem opinii i postaw członków jednej grupy wobec innej. Osoba uprzedzona tworzy swoje poglądy na pogłoskach pomijając fakty oraz dane. Mimo zaczerpnięcia nowych informacji, niechętnie zmienia zdanie. Uprzedzenia mogą opierać się na stereotypach, czyli sztywnych i niezmiennych charakterystykach poszczególnych grup. Część z nich stanowi pewną hiperbolizację, a inne są efektem przeniesienia, które polega na skierowaniu niechęci, wrogości i gniewu na obiekty niebędące źródłem tych uczuć. Stereotypy są wchłaniane przez społeczeństwo i stają się częścią kulturowej wiedzy jednostek²⁶⁸. Przykładem takiego przekonania mogą być samotne matki, które są uzależnione od pomocy społecznej i dlatego nie pracują. Przykład ten stanowi utarty stereotyp, który nie ma pokrycia w rzeczywistości. Dlatego tak ważne jest realizowanie spójnej polityki migracyjnej w kontekście funkcjonowania polityki społecznej dla zapewnienia odpowiednich potrzeb wszystkich osób pod opieką państwa.

Ze zjawiskiem migracji międzynarodowej związane są jeszcze pojęcia etnocentryzmu, hermetyczności oraz rozdziału zasobów opisywane szeroko przez A. Giddensa. Pierwszy z nich związany jest z brakiem zaufania do osób, które nie należą do danej kultury. W takim przypadku imigranci są sądzeni względem własnej kultury oraz ona sama podlega kryterium oceny. Hermetyczność oznacza odizolowanie się grupy od środowiska zewnętrznego. W takiej sytuacji grupa utrzymuje granice, które oddzielają ją od innych grup za pomocą narzędzi wykluczenia. Warto dodać, że mogą one zaostrić podziały między przedstawicielami grup cudzoziemskich. W skład takich narzędzi wchodzi ograniczenia i zakazy oraz ewentualna separacja jednostek²⁶⁹. Jeżeli jedna grupa etniczna panuje nad drugą to zjawisku hermetyczności może towarzyszyć tzw. rozdział zasobów, który polega na nierównomiernym przekazywaniu dóbr materialnych.

Idąc za stwierdzeniem Z. Baumana świat współczesny dzieli się na dwie nierówne części, czyli tą która globalizuje mniejszość oraz tą zlokalizowaną na resztę ludzkości. Proponuje on termin glocalizacji, co oznacza proces selekcyjny i zespalający organicznie globalizujące i glocalizujące się trendy. Polega on na tworzeniu nowej stratyfikacji świata, na innych zasadach niż dotychczas, której celem jest budowanie hierarchii o ogólnoświatowym zasięgu. Z jednej strony partycypacja w takim systemie

²⁶⁸ A. Giddens, dz. cyt., s. 272-276.

²⁶⁹ A. Giddens, dz. cyt., s. 277.

może wiązać się z wolnym wyborem, a z drugiej z przymusem aktorów politycznych. W konsekwencji może się to wiązać nawet z alienacją, gdyż niektóre grupy społeczne nie mają wpływu na własną przyszłość przez nierównomierny dostęp do najnowszych technologii²⁷⁰. Zgodnie z przekonaniem B. Sołgi warto tworzyć zorganizowane działania w celu wsparcia instytucjonalnego lub polityki informacyjnej, która skierowana byłaby do osób podejmujących decyzję o przemieszczeniu się. W budowaniu systemu polityki migracyjnej w kontekście funkcjonowania polityki społecznej należy rozważyć następujące kwestie:

- polityka społeczna oraz migracyjna powinny być traktowane zarówno w teorii, jak i praktyce,
- migracje zagraniczne zawierają się kwestii społecznej, natomiast polityka społeczna to dziedzina, która służy ich rozwiązywaniu,
- modele polityki społecznej i wnioski, które z nich wynikają wspierają wypracowanie strategii polskiej polityki migracyjnej²⁷¹.

Polityka migracyjna wspierana przez wszystkie aspekty polityki społecznej może doprowadzić do wzrostu konkurencyjności w kraju przyjmującym cudzoziemców oraz wzrost bezpieczeństwa socjalnego na jego terenie. Dlatego tak ważna jest współpraca między instytucjami na rzecz ich adaptacji do środowiska, w którym przebywają.

3.2. Dominujące obszary polityki społecznej

Polityka społeczna stanowi złożoną całość, na którą składają się liczne programy społeczne lub społeczne polityki szczegółowe. Można w nich wyróżnić takie aspekty jak regulacje rynku pracy, ubezpieczenia obowiązkowe, publiczną ochronę zdrowia, edukację, mieszkalnictwo oraz inne formy publicznej pomocy i opieki społecznej²⁷². R. Titmuss wyróżnia system usług publicznych lub system socjalny, który ma na celu zaspokojenie potrzeb wynikających z warunków niedoboru. Działania te leżą poza obrębem lub na obrzeżach tzw. wolnego rynku, mechanizmu cenowego i wymogów rentowności²⁷³. Polityka społeczna zawiera w sobie obszar życia społecznego, w którym

²⁷⁰ Z. Bauman, *Glokalizacja, czyli komu globalizacja, a komu lokalizacja*, „*Studia Socjologiczne*” 1997, nr 3, s. 64

²⁷¹ B. Sołga, *Polityka migracyjna jako...* dz. cyt., s. 141.

²⁷² R. Szarfenberg, dz. cyt., s. 17.

²⁷³ M. Lavalette, A. Pratt, dz. cyt., s. 22

można wyróżnić wiele ideologii doprowadzając do sporów w obszarze jej działania²⁷⁴.

W skład badań polityki społecznej wchodzi m. in.:

- ocena i analiza właściwych rozwiązań z ich konsekwencjami dla polityki społecznej,
- prowadzenie badań metodą historyczno-porównawczą w celu określenia struktury, przebiegu działania, organizacji i planowania procesu administrowania instytucji publicznych,
- obserwacja potrzeb społecznych oraz ich dostępność w celu prowadzenia transakcji i transferów,
- przegląd natury, trafność i dystrybucja kosztów oraz niedogodności społecznych,
- analiza modeli zarządzania zasobami poprzez dystrybucję i lokację w czasie, jak i szczegółowych usług socjalnych,
- krytyczna analiza wybieralnych przedstawicieli, specjalistów, administratorów i grup interesu społecznego poprzez badanie ich ról i funkcji, które powinny być skuteczne w systemie socjalnym,
- rekonesans spraw socjalnych obywatela, który jest uczestnikiem świadczenia i korzysta z usług socjalnych,
- krytyka rządu i władz lokalnych, którzy są alokatorami dóbr i uprawnień do własności publicznej, jak również tworzą i stanowią prawo socjalne i administracyjne²⁷⁵.

Badania R. Titmussa nie obejmują znaczenia rynku oraz nie traktują polityki społecznej jako narzędzia kontroli społecznej. Dodatkowo określa on każde państwo jako opiekuńcze nie biorąc pod uwagę m. in. teorii marksistowskiej traktującej politykę społeczną jako element systemu kapitalistycznego lub teorii neoliberalnej, gdzie ten obszar badań politologicznych funkcjonuje w obrębie gospodarek rynkowych²⁷⁶. Aktywna polityka społeczna, której celem jest więcej stanowisk pracy oraz dopasowanie zasobów do wymogów rynku pracy powinna być kompleksowa i ściśle powiązana z pomocą społeczną, systemem rent i wczesnych emerytur oraz polityką migracyjną²⁷⁷.

Celem polityki społecznej jest oddziaływanie na postęp społeczny, który określa jego dobrobyt. Wyróżnia się dominujące obszary polityki społecznej, w ramach których będzie prowadzona dalsza analiza:

²⁷⁴ Tamże, s. 22.

²⁷⁵ Tamże, s. 20.

²⁷⁶ Tamże, s. 21-22.

²⁷⁷ S. Golinowska, M. Boni (red.), *Nowe dylematy polityki społecznej*, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych Raporty Case, Warszawa 2006, s. 16.

- obszar ochrony zdrowia,
- obszar pomocy społecznej (świadczenia socjalne, pomoc materialna),
- obszar edukacji,
- obszar regulacji prawnych,
- obszar kultury,
- obszar bezpieczeństwa publicznego,
- obszar pomocy rodzinie,
- obszar mieszkaniowy (zakup, sprzedaż, wynajem nieruchomości),
- obszar ochrony środowiska²⁷⁸.

Ukraińcy to największa i dynamicznie rosnąca mniejszość imigrancka narażona na ryzyko bezrobocia. Wojewódzki Urząd Pracy (WUP) przygotował badanie dotyczące zapotrzebowania województwa kujawsko-pomorskiego na pracowników spoza granicy. Przedstawiciele Powiatowych Urzędów Pracy (PUP) wskazali, że zapotrzebowanie na pracowników cudzoziemskich pozostaje na tym samym poziomie, jak sprzed pandemii. Ponad 35% respondentów uważa, że zapotrzebowanie na pracowników zza granicy wzrosło, a 14,3% określa to jako znaczny wzrost. Opinia przedstawicieli agencji zatrudnienia jest zbliżona do opinii pracowników PUP. Spadek zapotrzebowania dla pracowników z zagranicy wskazały nieco ponad 14% badanych, a 7,1% określa to jako znaczną tendencję²⁷⁹.

Zgodnie ze zdaniem badaczy polityki społecznej zasadniczym nurtem tego rodzaju polityki powinny stać się kwestie społeczne. Są to problemy określane jako niepożądane, wzbudzające sprzeciw oraz zagrażające społeczności, które powodują zmiany w rozwoju społecznym²⁸⁰. Poniżej znajduje się zestawienie aktualnych globalnych i polskich kwestii społecznych (Tab. 3.1.).

²⁷⁸ Zob. J. Auleytner, dz. cyt.; R. Szarfenberg, dz. cyt.

²⁷⁹ Wojewódzki Urząd Pracy, Raport z badania: *Wpływ pandemii COVID-19 na zapotrzebowanie na pracowników (na zawody), w tym na pracowników-cudzoziemców oraz potrzeby szkoleniowe pracodawców w województwie kujawsko-pomorskim*, Krajowy Fundusz Szkoleniowy, <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/63ad0abc-2d28-4c70-bedd-3bad0a90a5d0> [dostęp: 21.10.2022].

²⁸⁰ Por. J. Auleytner, dz. cyt., s. 68 i 69; P. Grzywna, J. Lustig, M. Mitreğa i in. (red.), *Polityka społeczna. Rozważania o teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 12.

Tabela 3.1. Globalne i polskie kwestie społeczne

Globalne kwestie społeczne	Polskie kwestie społeczne
przeludnienie globu,	ubóstwo
problemy rodziny, kobiet, dzieci i młodzieży	kryzys demograficzny
możliwości pozyskania pracy i zatrudnienia	bezrobocie
migracje	sytuację mieszkaniową
ubóstwo	problematykę edukacji
głód	niepewność społeczną
degradacja środowiska człowieka	zagadnienia mniejszości narodowych
narastanie dysproporcji rozwojowych	

Źródło: P. Grzywina, J. Lustig, M. Mitreğa i in. (red.), *Polityka społeczna. Rozważania o teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 12.

Po wybuchu wojny na Ukrainie do września 2022 roku zarejestrowano w PUP 3698 obywateli Ukrainy, co stanowiło 8. miejsce województwa kujawsko-pomorskiego w skali całego kraju. W tej liczbie zawierało się 3536 osób bezrobotnych oraz 162 poszukujących pracy²⁸¹. Można wyróżnić kilka typów narracji negatywnie oceniających pobyt imigrantów z Ukrainy w Polsce. Pierwszym z nich jest proces sekurytyzacji, czyli tworzenie poczucia zagrożenia w związku z obcością kulturową. Drugim traktowanie cudzoziemców jako osoby zabierające miejsca pracy, czyli pogarszające sytuację ekonomiczną państwa przyjmującego. Ostatnim typem narracji są zarzuty o wykorzystywanie systemu świadczeń społecznych przez imigrantów²⁸². Poniższe zestawienie wskazuje na dane udostępnione przez ZUS (załącznik nr 8) w zakresie liczby ubezpieczonych bezrobotnych (Tab. 3.2).

²⁸¹ *Ukraińcy na rynku pracy Kujaw i Pomorza. Najnowszy raport WUP w Toruniu*, <https://kpfr.pl/ukraincy-na-ryнку-pracy-kujaw-i-pomorza-najnowszy-raport-wup-w-toruniu/> [dostęp: 12.12.2022].

²⁸² K. Andrejuk, *Jacy imigranci rejestrują się jako bezrobotni? Dynamika bezrobocia wśród cudzoziemców RP*, *Studia migracyjne – przegląd polonijny*, nr 2 (168)/2018, Warszawa 2018, s. 94.

Tabela 3.2. Osoby, które do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie

Stan na:	Osoby bezrobotne
31 grudnia 2018 r.	7
31 grudnia 2019 r.	11
31 grudnia 2020 r.	18
31 grudnia 2021 r.	20
31 grudnia 2022 r.	135
31 czerwca 2023 r.	158

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (załącznik 12) na wniosek o udostępnienie informacji publicznej (załącznik 5).

G. J. Borjas w swoich pracach opisuje zjawisko magnesu państwa dobrobytu, które wskazuje na znaczącą rolę świadczeń socjalnych w przyciąganiu imigrantów do danego kraju przyjmującego²⁸³. Kierunek migracji może być determinowany przez magnes państwa dobrobytu. Jest to hipoteza, która zakłada, że migranci wybierają kraje docelowe o wysokim poziomie dobrobytu społecznego wzbogacone często o świadczenia socjalne. Z tym zabiegiem związane jest skłanianie migrantów do wyjazdu do wybranego państwa przyjmującego, niechęć do reemigracji oraz kierowanie się do wybranego regionu niezależnie od polityki państwa²⁸⁴.

G. Esping-Andersen wyróżnia trzy modele polityki społecznej, czyli liberalny, socjaldemokratyczny, konserwatywny. Pierwszy z nich skupia uwagę na potrzebach, które powinny być zapewnione przez rozwiązania rynkowe. Podmioty polityki społecznej wspomagają społeczność, tylko wtedy, gdy zawodzi rynek lub rodzina. Istotne staje się to, że pomoc kierowana jest do grupy osób najbardziej potrzebujących. Model socjaldemokratyczny uznaje, że państwo ponosi odpowiedzialność za społeczeństwo, a nie jednostkę. To ono generuje problemy, które niwelowane są za pomocą szerokiego zakresu usług i odpowiedniej strategii działania. W ostatnim z modeli, czyli konserwatywnym znaczący jest udział rodziny w życiu jednostki oraz spójna odpowiedzialność za wszystkich członków społeczeństwa²⁸⁵.

W rozważaniach na temat polityki społecznej wyróżnia się dwa pojęcia welfare state oraz enabling state. Welfare state jest jednym z głównych pojęć wchodzących w skład zagadnień polityki społecznej. P. Spicker określa ten termin jako państwo

²⁸³ Por. G. J. Borjas, *Immigration and Welfare Magnets*, Journal of Labor Economics, vol. 17, no. 4, pt. 1, University of Chicago, Chicago 1999, 607–637.

²⁸⁴ K. Andrejuk, dz. cyt., s. 108.

²⁸⁵ Por. G. Esping-Andersen, dz. cyt.; M. Lavalette, A. Pratt, dz. cyt.; B. Sołga, *Polityka migracyjna Polski...*, dz. cyt.

dobrobytu biorąc pod uwagę ideał dobrobytu dla wszystkich, czyli powszechny i wielowymiarowy. Autor porównuje welfare state z polityką socjalną wykazując różnice między wskazanymi pojęciami²⁸⁶. P. Spicker wyróżnił dwa podejścia tworzenia teorii państwa dobrobytu. Pierwsza z nich zawiera się w działaniach i programach państwowych w sferze społecznej, a druga opiera się na rozszerzeniu oraz przedłużeniu wzajemnej pomocy oraz solidarności w społeczeństwie. Można przypuszczać, że poza zaangażowaniem państwa w sprawy społeczne mamy do czynienia z innymi pozarządowymi formami zabezpieczenia społecznego. Autor określa swoją teorię poza ideami marksistowskimi, funkcjonalistycznymi, czy feministycznymi. Skupia uwagę na działalności społeczeństwa obywatelskiego w tym wzajemnej pomocy i istnieniu oddolnych inicjatyw²⁸⁷. Zgodnie z literaturą przedmiotu welfare state związane jest z:

- publicznym zaspokajaniem potrzeb,
- ochroną pracy,
- powszechnymi uprawnieniami,
- solidarnością przez obywatelstwo.

Koncepcję welfare state tłumaczy się w języku polskim jako państwo dobrobytu, państwo opiekuńcze, państwo orientacji społecznej, państwo powszechnej pomyślności, państwo dobra powszechnego, państwo zamożności i, państwo dobrobytu lub opieki społecznej. Ta wszechstronność wynika z braku umiejętności określenia, jaki jest odpowiednik słowa welfare. Doprecyzowanie nazwy czynności może doprowadzić do uściślenia działań w jego zakresie. Warto w tym momencie przytoczyć definicję państwa, który ma bardzo długą historię i zawiera wiele treści teoretycznych oraz empirycznych. Państwo składa się z trzech elementów: społeczeństwa (ludność, lud, naród, obywatel), władzy (organizacje, aparat, organ) oraz terytorium, który określa trwały związek osób zamieszkujących w określonym miejscu w sposób ciągły podlegający władzy zwierzchniej²⁸⁸. Potrzeby w koncepcji welfare state zaspokajane są przez podmioty publiczne w formie świadczeń socjalnych lub bezpośrednich wydatków na podstawie określonych umów. Przedstawiciele społeczności mogą liczyć na wsparcie socjalne, unikanie stygmatyzacji oraz dążenie do spójności na podstawie podobnych praw.

²⁸⁶ P. Spicker, *The Welfare State: A general theory*, Sage Publications Ltd, Beverly Hills/London 2000, s. 72-82.

²⁸⁷ Tamże.

²⁸⁸ R. Szarfenberg, dz. cyt., s. 18.

Natomiast enabling state w opozycji do pierwszego z pojęć zawiera się w takich zagadnieniach jak:

- prywatyzacja,
- promowanie pracy,
- selektywne adresowanie,
- solidarność poprzez członkostwo.

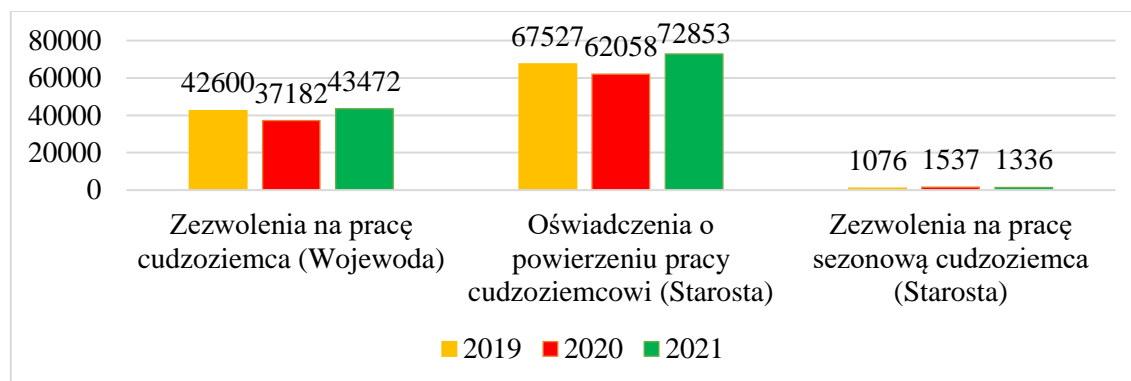
Jest to ciekawy obszar poznawczy w kontekście badań nad migracjami. Wynika z niego, że enabling state może stać się swego rodzaju bodźcem dla imigrantów z Ukrainy, którzy są niezdecydowani w określeniu miejsca stałego pobytu. Pomóc w tym może zwiększenie znaczenia podmiotów prywatnych w przekazywaniu świadczeń w formie pieniężnej lub bonów oraz wzrost znaczenia wydatków pośrednich. Znacząca może stać się inkluzja społeczna oraz zastosowanie bodźców i sankcji w pracy. Nie bez znaczenia jest również idea odbudowywania społecznej sprawiedliwości oraz pojednania na podstawie podobnych wartości oraz obowiązków obywatelskich. Szczególnie ten ostatni punkt w kontekście dotychczasowych wniosków może determinować imigrantów z Ukrainy do większego zaangażowania w sfery społeczne, ekonomiczne oraz polityczne²⁸⁹.

Państwo powinno dostarczać usług społecznych, takich jak zabezpieczenie społeczne, podtrzymanie dochodu (transfery socjalne – emerytury, renty, zasiłki), zdrowie, mieszkalnictwo, edukacja, praca socjalna, osobiste usługi społeczne. W takim kontekście o kategorii welfare state można mówić w zakresie funkcjonowania polityki społecznej. Pewne aspekty państwa dobrobytu realizowane są nie tylko przez instytucje państwowe, ale również organizacje pozarządowe i samych obywateli kraju przyjmującego. Do sfer dobrobytu społecznego można zaliczyć edukację, opiekę zdrowotną, opiekę nad dziećmi, opiekę nad starszymi i przewlekle chorymi, bezrobocie, ochronę przed ubóstwem, emerytury, renty²⁹⁰. Zgodnie z raportem GUS-u pozwolenia na pracę są najczęściej wydawane obywatelom Ukrainy, gdyż stanowiły 64,5% ogólnej liczby zaakceptowanych wniosków. W województwie kujawsko-pomorskim wydano od 2015-2021 roku łącznie 148 661 zezwoleń na pracę dla cudzoziemców w stosunku: 2015-

²⁸⁹ Tamże, s. 49.

²⁹⁰ G. Ciura, B. Kłos (red.), *Polityka społeczna w Polsce*, Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, 2(50) 2017, Warszawa 2017, s. 111.

3347; 2016-4998; 2017-6504; 2018-25682; 2019-37976; 2020-29206; 2021-40948²⁹¹. Zaprezentowane dane wskazują na ilość dokumentów wydanych cudzoziemcom dotyczących podjęcia pracy w województwie (Wyk. 3.3.).



Wykres 3.3. Wydane cudzoziemcom dokumenty dot. podjęcia pracy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2019-2021

Źródło: Opracowanie na podstawie danych opublikowanych w dokumencie „*Informacja o rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego*” przez WUP na podstawie danych z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego (CeSAR), Toruń 2021, s. 12, https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/5143101/raport%20sytuacyjny_2021_12.pdf/5cb58568-2de4-4c9a-a0a4-4f7cba2ebda9 [dostęp: 26.04.2022].

Z analizy wykresów zawartych w raporcie wynika, że w 2021 roku na rynku pracy w województwie kujawsko-pomorskim było więcej mężczyzn niż kobiet w stosunku 3:1. Najliczniejszą grupą wiekową były osoby między 25 a 34 rokiem życia. Udział zezwoleń wydanych obywatelom Ukrainy na terenie wskazanego regionu utrzymał się na wysokim poziomie w stosunku od 60-70% udziału wszystkich cudzoziemców²⁹². Warto dodać, że strukturę imigracyjną Polski zdominowały osoby młode przyjeżdżające do pracy o charakterze sezonowym. Takie osoby rzadko korzystają z pobierania świadczeń społecznych, gdyż są nastawione na tymczasową mobilność zarobkową²⁹³. Nie bez znaczenia dla utrzymania imigrantów w kraju przyjmującym przez dłuższy czas jest atrakcyjność świadczeń oferowanych przez narodowy model wydatkowania publicznego.

Zgodnie z definicją międzynarodowej organizacji pracy, Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) i Europejskiego Urzędu Statystycznego (Eurostat) bezrobocie to stan pozostawania bez pracy. W Polsce termin bezrobocia zawarty jest

²⁹¹ Główny Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-2021-roku,18,5.html>, [dostęp: 13.06.2022], s. 2.

²⁹² Tamże, s. 5.

²⁹³ K. Andrejuk, *Jacy imigranci rejestrują się jako bezrobotni? Dynamika bezrobocia wśród cudzoziemców RP*, Studia migracyjne – przegląd polonijny, nr 2 (168)/2018, Warszawa 2018, s. 95.

w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucji rynku pracy²⁹⁴. Do tej grupy zaliczane są osoby pozostające bez pracy i gotowe do jej podjęcia, co udowadniają przez rejestrowanie się w urzędach pracy. W Polsce można wyróżnić dwie grupy bezrobotnych cudzoziemców. Pierwszą z nich stanowią osoby zarejestrowane jako bezrobotne bez prawa do zasiłku, natomiast drugą osoby zarejestrowane jako bezrobotne z prawem do zasiłku. Do rejestracji w PUP uprawnieni są obywatele państw UE oraz Europejskiego Obszaru Gospodarki (EOG). Cudzoziemcy z państw trzecich zarejestrowani jako uchodźcy, osoby na pobycie tolerowanym, przebywający na terenie kraju ze względów humanitarnych oraz korzystający z ochrony czasowej lub uzupełniającej mają prawo przyjąć status bezrobotnego. Kolejny aspekt, który musi być spełniony do zarejestrowania imigranta jako bezrobotnego zawiera legitymowanie się trwałym tytułem pobytowym. Określa się tym sposobem kartę stałego pobytu lub zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego UE²⁹⁵. Ostatnią grupę tworzą cudzoziemcy z zezwoleniem na pobyt czasowy w związku z zatrudnieniem. Warunkiem uzyskania statusu bezrobotnego dla cudzoziemca jest co najmniej 6 miesięczny okres nieprzerwanego zatrudnienia w Polsce wykazany bezpośrednio przed rejestracją²⁹⁶. Minimalnego stażu pracy nie muszą spełniać cudzoziemcy planujący połączyć rodzinę, którzy są członkami rodzin obywateli Polski, państw UE lub EOG.

Fakt rejestracji cudzoziemca jako osoby bezrobotnej zapewnia możliwość korzystania z polskich instytucji opiekuńczych. Czas pracy, jak i moment, w którym imigrant jest bezrobotny są okresami składkowymi uwzględnianymi przy obliczaniu świadczeń emerytalnych²⁹⁷. Ponadto cudzoziemiec może korzystać z ubezpieczenia zdrowotnego w Polsce, czyli publicznej służby zdrowia. Obawa przed powrotem do kraju ojczystego determinuje zachowanie ostrożności w grupie imigrantów biorąc pod uwagę konflikt z prawem. Świadczenia dla bezrobotnych nie kształtują strategii imigracyjnych, a ponadto nie można określić ich mianem magnesu przyciągającego do Polski²⁹⁸. Polityka społeczna XIX wieku funkcjonowała zgodnie z tezą, że wysokość zarobku robotnika powinna być ustalona na takim poziomie, który umożliwiałby robotnikowi odtworzenie jego zdolności do pracy na dzień następnym²⁹⁹. Podstawy współczesnej polityki społecznej

²⁹⁴ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. 2004, nr 99, poz. 1001.

²⁹⁵ K. Andrejuk, dz. cyt., s. 96-97.

²⁹⁶ Art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r., dz. cyt.

²⁹⁷ K. Andrejuk, dz. cyt., s. 98.

²⁹⁸ Tamże, s. 108.

²⁹⁹ J. Auleytner, dz. cyt., s. 21.

powstawały na gruncie ubóstwa i bezrobocia oraz braku możliwości mieszkaniowych. Pracownicy byli wyzyskiwani pod względem ekonomicznym, co łączyło się z degradacją człowieka, w skrajnych przypadkach doprowadzając do jego śmierci³⁰⁰.

Zgodnie z artykułem 7 Ustawy o pomocy społecznej, udziela się ją osobom i rodzinom w szczególności z powodu trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w RP status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznościami, o których mowa w artykule 152 ust. 1 pkt. 1 litera c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach³⁰¹. Zadaniem pomocy społecznej jest analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowania na świadczenia, realizację zadań wynikających z zapewniania potrzeb społecznych oraz prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej. Ponadto należy wyróżnić rozwijanie nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach znanych potrzeb, przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych w drodze normatywno-prawnej świadczeń oraz pracy socjalnej³⁰².

Zasadniczo potrzebna staje się reformacja regulacji prawnych w stosunku do polityki migracyjnej jako dziedziny badań nad polityką społeczną. Jest to szczególnie istotne przy procesach sekurytyzacji migracji społeczeństwa i tworzeniu zakłóceń między obywatelami kraju przyjmującego a imigrantami. Formy odnowy regulacji prawnych mogą wpłynąć znacząco na zreformowanie rozumienia przemieszczania się ludzi, a w ostateczności relacji z różnorodnością i odmiennością³⁰³. Strategie polityki społecznej skupiają uwagę w największym stopniu na adaptacji społeczno-zawodowej. Uwarunkowania zarządzania zasobami ludzkimi w jednostkach funkcjonujących w polityce społecznej dotyczą obywateli danego miejsca pobytu, wliczając do tej grupy w domyśle imigrantów z Ukrainy, zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi³⁰⁴.

³⁰⁰ Tamże.

³⁰¹ Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz. U. 2013, poz. 1650, s. 188 i 189.

³⁰² Ustawa z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593, s. 15.

³⁰³ T. Balzacq, *Contesting Security. Strategies and Logics*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York 2015, s. 180.

³⁰⁴ P. Olesiak, *Specyfika zarządzania zasobami ludzkimi w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej*, [w:] J. Przywojska, I. Warwas (red.), *Innowacje w zarządzaniu publicznym i polityce społecznej*, „Przedsiębiorczość i zarządzanie”, tom XVII, zeszyt 4, część II, Łódź-Warszawa 2016, s. 32.

3.3. Charakterystyka i znaczenie podmiotów polityki społecznej

Jednym z kluczowych sposobów zaspokajania potrzeb społeczeństwa jest zaangażowanie instytucji pozapaństwowych w realizację zadań z zakresu polityki społecznej. Jak zauważa J. Auleytner demokratyzacja życia społecznego związana jest z wolnością jednostek, która może być realizowana w formie działań indywidualnych oraz zbiorowych. Założeniem demokracji jest działanie za zgodą ludu, któremu przypisuje się rolę kreatora władzy państwowej. Zasadne w tym momencie będzie wprowadzenie zagadnienia społeczeństwa obywatelskiego, które stanowi pole do wspólnego działania w celu realizacji interesów społecznych, ekonomicznych, politycznych. Organizacje państwowe nie odgrywają dominującego znaczenia jako grupa aktorów politycznych, a sami obywatele poprzez dodatkowe aktywności potrafią zadbać o swoje potrzeby³⁰⁵. Inicjatywy prowadzone w zorganizowanych formach skupiają uwagę na rozwiązywaniu problemów społecznych bez udziału państwa tak długo, jak długo społeczność lokalna jest w stanie go rozwiązać. Zatem zgodnie z powyższym organizacje, które wspierają lub uzupełniają działalność państwa w wyrównywaniu różnic społecznych i szans życiowych, zarówno jednostek, jak i grup obywateli zaliczamy do państwowych podmiotów polityki społecznej³⁰⁶. W ich skład zalicza się stowarzyszenia, zrzeszenia, związki i fundacje zrzeszające ludzi o podobnych zainteresowaniach którzy starają się wspomóc sytuację życiową potrzebujących. Wskazane organizacje społeczne przyczyniają się do rozwoju gospodarczego i kulturalnego regionu. Mogą mieć wpływ na tworzenie miejsc pracy, aktywizację postaw obywatelskich, usprawnianie modelu życia osobom niepełnosprawnym, obronę interesów obywatelskich, obronę socjalnych praw człowieka, uczestnictwo w tworzeniu i realizacji różnych strategii rozwoju na terenie regionu. Przynależność do tego typu organizacji jest dobrowolna, natomiast jej ramy funkcjonowania podlegają określonym prawom i obowiązkom. Działające na publicznej arenie instytucje w obszarze województwa powinny posiadać w sobie określone funkcje. W ich skład wchodzi dostarczanie oraz zapewnienie usług socjalnych, opieki zdrowotnej, szkoleń, dostępu do informacji, doradztwa i innych form wsparcia. Ponadto rzecznictwo, czyli organizowanie kampanii w kierunku określonych zmian, samopomocy oraz pomocy wzajemnej dla

³⁰⁵ R. Kania, M. Kazimierczuk (red.), *Spoleczeństwo obywatelskie. Historia, teoria, praktyka*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2021, s. 14.

³⁰⁶ J. Auleytner, dz. cyt., s. 437.

zapewnienia wspólnych interesów i potrzeb jednostek oraz organizowanie wsparcia i koordynację działań³⁰⁷.

Przestrzeń publiczna wypełniona jest dobrowolnym współdziałaniem jednostek. Ponadto stanowi pomost między instytucjami państwowymi, a podmiotami prywatnymi. Pluralizm ten zakłada istnienie interesów zbiorowych oraz możliwość ujawnienia ich i dobrowolnego organizowania się w ich obronie. Pluralistyczne społeczeństwo obywatelskie to zbiorowość zróżnicowana przez indywidualny charakter jednostki, ale też nastawiona na komunikację w celu poszukiwania wspólnych rozwiązań. Są to osoby które kierują się własnymi interesami, ale w celu ich realizacji są zmuszeni porozumiewać się ze sobą i współpracować. Zgodnie ze zdaniem R. Dahrendorfa społeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się przez istnienie instytucji niezależnych i niesterowanych przez państwo, takich jak: partie polityczne, związki zawodowe, przedsiębiorstwa przemysłowe, ruchy społeczne, wolne zawody, autonomiczne uniwersytety, niezależne kościoły i fundacje użyteczności publicznej³⁰⁸. W opozycji można zaprezentować zdanie F. Fukuyamy, że społeczeństwo obywatelskie to skomplikowana sieć instytucji znajdujących się pomiędzy rodziną a państwem, obejmująca organizacje ekonomiczne, dobrowolne stowarzyszenia, instytucje edukacyjne, kluby, związki zawodowe, media, organizacje charytatywne i kościoły³⁰⁹.

Spółeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się dobrowolną, zorganizowaną oraz niezależną od administracji publicznej działalnością obywateli. W jej skład wchodzi organizacje pozarządowe oraz inicjatywy obywatelskie, które nie działają dla zysku. Jest to tzw. trzeci sektor (sektor społeczny), który funkcjonuje obok sektora publicznego (organizacji rządowe i samorządowe) oraz rynkowego (organizacje pozarządowe nastawione na zysk). Budowa państwa opiekuńczego w krajach zachodnich opierała się na umowie społecznej między państwem a obywatelami. gwarantowała ona cztery prawa:

- prawo pracowników do zatrudnienia na całe życie,
- zapobieganie ubóstwu poprzez minimalne wymagania dotyczące dochodów oraz pomoce socjalne,
- ochronę przed zagrożeniami społecznymi wprowadzając system zabezpieczenia społecznego,

³⁰⁷ Tamże, s. 438.

³⁰⁸ E. Pietrzak, R. Szczepanik, Ł. Zaorski-Sikora, *Aksjologia życia publicznego*, Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej, Łódź 2011, s. 127.

³⁰⁹ R. Kania, M. Kazimierczuk, dz. cyt., s. 28.

- promowanie równości poprzez zapewnienie wysokiej jakości edukacji i kultury przy niskich kosztach zainteresowanych³¹⁰.

Obawę stanowi z jednej strony zbyt duża dominacja instytucji publicznych, w których decyzje mogą zagrozić niezależności organizacji społecznych, a z drugiej ich finansowanie może stanowić problem dla administracji publicznej³¹¹. Departamenty województwa kujawsko-pomorskiego posiadają określony budżet na działania prowadzone przez instytucje trzeciego sektora, a ich realizacja prowadzona jest na podstawie odpowiednich umów³¹². Korzenie społeczeństwa obywatelskiego wywodzą się z myśli starożytnej opartej na funkcjonowaniu greckich polis, które umożliwiały bezpośredni udział obywateli w życiu społecznym. Więzi społeczne stanowiła partycypacja w życiu wspólnoty, a nie tylko prawo czy terytorium. Zgodnie z myślą Arystotelesa rozwój społeczny zmierzał do stworzenia państwa poprzez realizację kolejnych etapów, czyli powstania rodziny, gminy, a w konsekwencji państwa będącego przykładem wspólnoty doskonałej³¹³. W zaprezentowanej teorii człowiek jest istotą polityczną, a państwo stanowi cel jego naturalnych działań oraz stanowi najwyższą wartość. Polis jest wspólnotą różnych ludzi, którego funkcjonowanie daje szansę na doskonałe życie. W pierwszej kolejności gospodarstwo domowe zdolne jest do zaspokojenia potrzeb życia codziennego, a dalsze potrzeby zabezpiecza wspólnota.

Kolejnym istotnym zagadnieniem w myśli podmiotów polityki społecznej jest administracja publiczna. Sama administracja narodziła się w starożytnym Rzymie, natomiast w Europie termin ten wykorzystywany jest od średniowiecza. Jest to połączenie łacińskiego czasownika *ministrare*, czyli służyć oraz wzmacniającego elementu służebności w postaci przedrostka *ad*. W takim rozumieniu *administrare* mogło znaczyć obsługiwać, z czasem zarządzać, a w konsekwencji nawet kierować. Ten termin nigdy nie oznaczał urzędzenia czy podejmowania rozstrzygnięć w istotnych sprawach. Można powiedzieć, że administracja ma charakter obsługowy, wykonawczy lub nawet operacyjny. Osoby zajmujące się administracją służą określonemu czynnikowi decyzyjnemu (politycznemu). W tym przypadku politykę rozumiemy jako dokonywanie

³¹⁰ A. Calabrese, Jean-Claude Burgelman, *Communication citizenship and Social Policy. Rethinking The Limits of the Welfare State*, Rowman & Littlefield Publishers, Oxford UK 1999, s. 126.

³¹¹ Szarfenberg R., *Definicje...*, s. 27-37.

³¹² Radna Miasta Torunia, Pani Krystyna Żejmo-Wysocka, Dyrektor Departamentu Spraw Społecznych i Zdrowia w Urzędzie Marszałkowskim – wywiad przeprowadzony 5.07.2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu bezpośredniego z udziałem ankietera (metoda CAPI).

³¹³ R. Kania, M. Kazmierczuk, dz. cyt., s. 15.

wyboru celów oraz sposobów ich realizacji³¹⁴. Zagadnienie administracja publiczna jest rozumiane w kategorii przedmiotowej, to znaczy ograniczenia się do zarządzania prawami publicznymi. Do wykonywania tej funkcji tworzy się rozbudowane struktury, czyli administrację publiczną o znaczeniu podmiotowym.

Jedną z cech polityki społecznej jest to, że jest działaniem państwa za pośrednictwem władz i administracji składających się z zatrudnionych obywateli. Można uznać, że są to podmioty każdej polityki publicznej, w tym również polityki społecznej, gdzie dochodzi do podziału na poziomy centralny, regionalny i lokalny. Ten ostatni związany jest z małą, ograniczoną przestrzenią społeczną, w której może występować deficyt infrastruktury społecznej (brak placówek edukacyjnych, sklepów czy ośrodków zdrowia), bieda, alkoholizm marginalizacja, bezdomność. Mniejsze problemy mogą występować również w większych społecznościach, czyli w wymiarze regionalnym, centralnym oraz globalnym. Należy pamiętać, że kwestie społeczne w wymiarze lokalnym powstają zawsze oddolnie, co wynika z bliskiego położenia jednostek i pochodnych problemów³¹⁵. W literaturze przedmiotu wyróżnia się pojęcie wieloaspektowej asymetrii, która dotyczy dysproporcji sił między organizacjami, które oddziałują na rozwój gospodarczy a niezorganizowanymi grupami ludności, które nie zawierają się w strukturach. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku wymiaru regionalnego, gdzie wskazuje się na zorganizowane działania wśród obywateli, np. kluby, związki zawodowe, koła, stowarzyszenia, fundacje. Pojęcie asymetrii w przypadku wymiaru narodowego dotyczy nie tylko jednostki, ale całego społeczeństwa. Skupia uwagę na nierównych prawach obywateli do rozwoju, dyskryminacją, bezrobocie, różnicami w polityce gospodarczej i socjalnej, problemów ze znalezieniem mieszkania, aspektu przeludnienia, itp. Ostatni ze wskazanych wymiarów, czyli centralny stanowi całościowe myślenie o problemach człowieka na Ziemi. Składa się na takie aspekty jak rozwój telekomunikacji, intensyfikację podróży, rozbieżność w porozumiewaniu się, socjalizację z innymi krajami, dysproporcje gospodarcze, analfabetyzm, bezrobocie, choroby, zacofanie, marginalizację jednostek, zanieczyszczenia, zagrożenia środowiskowe, itd.³¹⁶.

Konstytucja RP oraz inne aktualne akty normatywne dzielą administrację publiczną na państwową i samorządową. Pierwsza z nich jest nadrzędna i wyposażona

³¹⁴ J. Hausner (red.), *Administracja publiczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 13.

³¹⁵ J. Auleytner, dz. cyt., s. 80.

³¹⁶ Tamże, s. 81-88.

w atrybut suwerenności na określonym terytorium³¹⁷. Definicja słownikowa administracji publicznej określa ją jako celową, planową i praktyczną działalność różnych podmiotów. Jest ona oparta na prawie i służy interesowi publicznemu. W strukturze wyróżnia się administrację państwową, rządową oraz samorządową³¹⁸. Ponadto ma możliwość nadzorowania administracji samorządowej, która jest ściśle powiązana z podziałem terytorialnym państwa. Instytucje funkcjonujące w jej zakresie muszą ograniczyć swoje działania do społeczności pozostającej w określonych granicach terytorialnych³¹⁹. Administracja samorządowa posiada dwie wyjątkowe właściwości. Pierwszą z nich jest względna autonomia biorąc pod uwagę ten sam poziom podziału terytorialnego. Drugą cechą jest uzależnienie od społeczności jednostki terytorialnej, czyli od potencjału osobowego danej wspólnoty samorządowej. Demokracja w danym państwie związana jest z wymogiem ochrony zaufania obywateli wobec państwa i jego organów w tym również administracji publicznej. Wymóg ten zakłada utrzymanie minimalnej uczciwości w stosunku do obywateli. Realizowane jest to dzięki przestrzeganiu ustalonych zasad postępowania, utrzymywaniu złożonych przyrzeczeń oraz nienadużywania uprawnień względem społeczności³²⁰.

Problem znajduje się w centrum uwagi instytucjonalizmu jako jednej z perspektyw teoretycznych opisywanych przez D. Marsha i G. Stokera. Przedmiotem badań w tym przypadku jest scena polityczna albo określony zespół instytucji. Ponadto przedstawiciele tej perspektywy poświęcają wiele uwagi formalnemu funkcjonowaniu polityki na płaszczyźnie rządowej i innym podmiotom oddziałującym na nią. Instytucjonalizm odpowiada na pytania istoty instytucji politycznej, sposobu, w jakiej instytucje starają się wykonywać powierzone zadania oraz zdolności aktorów społecznych do wywierania wpływu na wizerunek i funkcjonowanie wybranych instytucji politycznych³²¹. W kontekście założeń dysertacji bliższe będzie pojęcie nowego instytucjonalizmu, które przyjmuje szerszą definicję prezentowanego wcześniej przedmiotu badań. Proces ten moglibyśmy zilustrować za pomocą instytucji politycznych, które nie są utożsamiane z organizacjami politycznymi, gdyż stanowią stabilny oraz powracający wzór zachowań. Badacze nowego instytucjonalizmu zajmują

³¹⁷ Por. *Konstytucja RP*, dz. cyt., J. Hausner (red.), dz. cyt., s. 19.

³¹⁸ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, [hasło: administracja publiczna], Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 8.

³¹⁹ J. Hausner (red.), dz. cyt., s. 27 i 28.

³²⁰ Tamże, s. 29.

³²¹ D. Marsh, Stocker, dz. cyt., s. 92-95.

się z jednej strony nieformalnymi konwencjami życia politycznego, jak i strukturami organizacyjnymi. Instytucja staje się spersonifikowana, co oznacza, że nadawane są jej wartości oraz kategorie bezpieczeństwa w trakcie realizowanych projektów. Ważnym krokiem w kierunku dalszych analiz jest fakt, że nowy instytucjonalizm interesuje się nie tylko wpływem instytucji na jednostki, ale również interakcją między tymi podmiotami³²². Jest to istotne z punktu widzenia jednej z hipotez dotyczącej komunikacji między przedstawicielami ludności ukraińskiej przebywającej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego oraz funkcjonujących w jej ramach organizacjach polityki społecznej.

Grupa instytucji tworzących pole badań migracyjnych to organizacje pozarządowe, których celem jest działanie na rzecz migrantów i przeciwdziałanie ich dyskryminacji. Choć wiele takich instytucji ma charakter stricte społeczny, część z nich zleca lub samodzielnie prowadzi badania naukowe poświęcone ważnym dla nich zagadnieniom³²³. Zgodnie z analizą badania metodą wywiadu wynika, że organizacje non-profit pełnią rolę pośrednika między imigrantami z Ukrainy a przedstawicielami bardziej złożonych struktur wojewódzkich. Radna Miasta Torunia wyraża się o tym w ten sposób: *„Ogromnie cenię sobie zaangażowanie obywateli naszego województwa, harcerzy i organizacji pozarządowych, szczególnie tych, którzy nigdy nie pracowali z żadnym uchodźcą, a świadczyły swoją pomoc³²⁴”*. Największą organizacją pozarządową, o której należy wspomnieć jest Fundacja Emic. To organizacja pozarządowa, której głównym celem jest aktywizacja zawodowa oraz integracja społeczna imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Jak czytamy na oficjalnej stronie internetowej fundacji misją jest wspieranie migrantów i migrantek w osiągnięciu samodzielności w Polsce. Przedstawiciele fundacji współpracują ze szkołami, do których przyjmowane są dzieci z doświadczeniem migracyjnym, z firmami dbającymi o przyjazne miejsca pracy dla cudzoziemskich pracowników oraz innymi instytucjami wspierającymi imigrantów. W ramach działalności realizowane są działania edukacyjne i informacyjne, które przedstawiają realny obraz migrantów i migrantek oraz warunki życia na terenie województwa kujawsko-pomorskiego³²⁵.

³²² Tamże, s. 93-105.

³²³ A. Horolets, M. Lesińska, M. Okólski (2019), *Stan...*, dz. cyt. s. 21.

³²⁴ Radna Miasta Torunia, dz. cyt.

³²⁵ Fundacja EMIC, *O nas*, <https://emic.com.pl/o-nas/>, [dostęp: 21.10.2020].

W. Petersen zaznacza, że w perspektywie instytucjonalistycznej konieczna staje się konceptualizacja, a następnie pomiar zjawisk, które według badaczy składają się na instytucje. Z tych względów uważa się za możliwe tworzenie instytucji, które są z jednej strony twórcami ludzkimi, a z drugiej samodzielny siłami społecznymi³²⁶. Warto dodać, że powyższe ustalenia będą podstawą do sprecyzowania działań w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Ze strukturalnego punktu widzenia państwo nie jest w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb lokalnych. Z tego względu pomocna staje się decentralizacja władzy państwowej, czyli przekazywanie jej uprawnień na szczebel organizacji terenowej. Mieszkańcy województwa tworzą z mocy prawa regionalną wspólnotę samorządową, gdzie samorząd terytorialny ma szeroki zakres działania. Zadaniem samorządu województwa jest tworzenie oraz realizowanie działań zawartych w strategii rozwoju regionalnego w zakresie, m. in. edukacji publicznej, promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, przeciwdziałania bezrobociu, wspierania osób niepełnosprawnych, aktywizacji lokalnego rynku pracy oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi³²⁷.

Przedstawiciele podmiotów polityki społecznej zdają sobie sprawę, że w przyszłości potrzeby w zakresie integracji społecznej cudzoziemców będą rosły na co wskazuje treść Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku. Wskazano, że przedstawiciele tych instytucji będą w bezpośrednim kontakcie z interesantami cudzoziemskimi. Potrzeby imigrantów zawierają się systemowym wsparciu z zakresu integracji społecznej. Do jego zadań należy zapewnienie cudzoziemcom kursów języka polskiego, nostryfikacja dokumentów, wsparcie na rynku pracy, również dla pracodawców w zatrudnianiu takich osób³²⁸. Cudzoziemców należy traktować jako klientów instytucji publicznych, co wymaga wdrożenia odpowiednich szkoleń pracowników mających kontakt z imigrantami. Ich zakres dotyczyłby kompetencji międzykulturowych, współpracy z liderami środowisk imigranckich i organizacji pozarządowych. Do czasu nabycia kompetencji językowych przez osoby przyjazne istotne jest przygotowanie ich do funkcjonowania w społeczeństwie. W strategii rozwoju nie zawarto rozwiązań adaptacyjnych dedykowanych dla imigrantów z Ukrainy, ale dla wszystkich cudzoziemców przebywających na jego terenie. Natomiast

³²⁶ Tamże, s. 103.

³²⁷ J. Auleytner, dz. cyt., s. 434.

³²⁸ *Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+*, Załącznik do uchwały nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., s. 154.

wskazano, że osoby szczególnie zachęcane do osiedlania się na terenie województwa powinny posiadać polskie pochodzenie i migrować ze wschodu, czyli m. in. z Ukrainy³²⁹. W strategii zaznaczono, że zagadnienia wdrażania imigrantów do życia w społeczności będą omawiane w odrębnym dokumencie operacyjnym, którego celem będzie sformułowanie polityki samorządu województwa na rzecz pozyskania nowych mieszkańców oraz kadr dla obszaru rynku i zatrudnienia³³⁰. Przedstawiciele władz województwa kujawsko-pomorskiego dostrzegają wspólną korzyść z osiedlania się na stałe cudzoziemców. Adaptacja imigrantów jest niezbędna, szczególnie z powodów ekonomicznych, społecznych i demograficznych. Powinna być prowadzona we właściwy sposób z zaangażowaniem instytucji publicznych, jak i organizacji non-profit oraz samych obywateli.

3.4. Zadania realizowane na rzecz imigrantów z Ukrainy

Obecne wyzwania związane z nierównością, migracją, niestabilnością finansową, przeciążeniem środowiskowym i bezrobociem są poważne, a ich rozwiązania nieoczywiste³³¹. Wszelkie problemy związane z funkcjonowaniem polityki społecznej powinny być zapisane w odpowiednich strategiach na poziomie województwa oraz mniejszych okręgach administracyjnych. Instytucje polityki społecznej nie mają bezpośredniego wpływu na decyzje podejmowane przez imigrantów z Ukrainy o pozostaniu lub wyjeździe. Jednakże mogą oddziaływać znacząco na, m. in. tworzenie systemu wsparcia instytucjonalnego, uproszczenie procedur rejestracji imigrantów, motywowanie do podjęcia pracy, itp.³³². Instytucje publiczne mają kluczowy wpływ na kształtowanie obszarów polityki społecznej, które oddziałują bezpośrednio na podejmowanie decyzji przez imigrantów z Ukrainy w kwestii ich ewentualnej mobilności. Dotyczą one szczególnie aspektów systemu zabezpieczenia społecznego, zatrudnienia, wysokości wynagrodzenia, poziomu szkolnictwa, dostępu do ochrony zdrowia czy zapewnienia bezpieczeństwa społecznego³³³.

³²⁹ Tamże.

³³⁰ Tamże.

³³¹ J. Auleytner, dz. cyt., s. 268.

³³² B. Sołga, *Polityka migracyjna Polski...*, dz. cyt., s. 55.

³³³ Tamże, s. 56.

Na potrzeby niniejszej dysertacji przeanalizowano strategie polityki społecznej dla każdego województwa oraz miast, które są ich stolicami. Analiza dokumentów pozwoliła na generalizacje, a w konsekwencji określenie autorskich obszarów interpretacji:

- strategie o wymiarze centralnym,
- działania na rzecz Ukraińców oraz innych grup imigranckich,
- działania na rzecz cudzoziemców,
- brak informacji o działaniach prowadzonych na rzecz cudzoziemców.

Podział ten pozwoli na sklasyfikowanie działań o wymiarze centralnym, czyli dotyczących władz wszystkich województw. Ponadto możliwe będzie określenie poziomu zaangażowania przedstawicieli polityki społecznej, stąd podział na aktywności przygotowane z myślą o Ukraińcach, wszystkich cudzoziemcach lub brak realizacji jakichkolwiek działań w kierunku adaptacji grup imigranckich.

Strategie o wymiarze centralnym

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

W strategii nie ma informacji o adaptacji imigrantów z Ukrainy oraz przedstawicieli innych narodowości. Jedyne wzmianki o Ukrainie dotyczą struktury geograficznej, eksportu i współpracy województwa kujawsko-pomorskiego z instytucjami tego kraju, Rosji oraz innych państw unijnych³³⁴.

- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2020

W dokumentach, które regulują działania w ramach bezpieczeństwa narodowego znajdują się informacje dotyczące Ukrainy i jej mieszkańców. Dla przykładu w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku w rozdziale polityki migracyjnej znajduje się adnotacja, że państwo powinno prowadzić skoordynowane działania w ramach tej polityki z polityką gospodarczą, społeczną i polityką bezpieczeństwa. Zadaniem organizacji państwowych jest opracowywanie i prowadzenie kompleksowej polityki migracyjnej, która uwzględnia bieżące oraz prognozowane potrzeby rynku pracy, wspiera integrację imigrantów ze społeczeństwem polskim i dba o zachowanie spójności społecznej. Ponadto ten rodzaj polityki szczegółowej przeciwdziała widocznym

³³⁴ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Warszawa 2019, s. 19 i 82.

zagrożeniom porządku i bezpieczeństwa publicznego, które są bezpośrednio związane z procesami migracyjnymi³³⁵.

- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP

W tym dokumencie zawarto informacje o warunkach współpracy gospodarczej między Polską a Ukrainą. Ponadto wyrażono wsparcie w polityce bezpieczeństwa sąsiedzkiego państwa oraz chęć włączenia w mechanizmy integracji europejskiej³³⁶. Nie bez znaczenia pozostaje treść Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP, która określa, że do głównych zadań w obrębie rozwoju zdolności UE do prowadzenia kompleksowych działań w zakresie reagowania kryzysowego należy, m. in. rozwój stosunków z Ukrainą, dzięki dialogowi politycznemu oraz współpraca w obszarze bezpieczeństwa międzynarodowego³³⁷. Te same aktywności będą realizowane w ramach pogłębiania współpracy ze wschodnimi sąsiadami Polski (relacje dwustronne i wielostronne) oraz w formule Grupy Wyszehradzkiej³³⁸.

Działania na rzecz Ukraińców oraz innych grup imigranckich

- Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

W dokumencie nie są zawarte żadne informacje o działaniach prowadzonych na rzecz Ukraińców. Natomiast wskazano w zagrożeniach dla sfery społecznej „*brak systemowych rozwiązań dla integracji cudzoziemców*”³³⁹, a dla sfery gospodarczej „*wzrastający udział cudzoziemców w strukturze rynku pracy*”³⁴⁰. Jednym z zadań wyznaczonych przy celu operacyjnym wzrostu społecznej integracji jest „*wspieranie działań na rzecz integracji cudzoziemców*”³⁴¹. Wszelkie aktywności podejmowane wobec cudzoziemców zawierają się w obszarze kompetencji Samorządu Województwa Dolnośląskiego oraz innych podmiotów³⁴².

- Strategia polityki społecznej Województwa wielkopolskiego do roku 2030

W dokumencie jeden z rozdziałów poświęcony jest migrantom. W pierwszej kolejności zostały omówione dane statystyczne, a w dalszej opisano szczegółowo zadania

³³⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2020, s. 32.

³³⁶ *Biała Księga...*, dz. cyt., s. 163.

³³⁷ *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022* przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r., s. 42.

³³⁸ Tamże, s. 45 i 46.

³³⁹ *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030*, Departament Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2018, s. 39.

³⁴⁰ Tamże, s. 40.

³⁴¹ Tamże, s. 48.

³⁴² Tamże, s. 63.

podmiotu polityki społecznej na rzecz imigrantów z Ukrainy³⁴³. Zwraca się uwagę na znaczącą wartość pracodawców, którzy powinni uświadamiać, w jaki sposób można przedłużyć pobyt i pracę w Polsce bez konieczności powrotu do kraju pochodzenia. Władze województwa oddają refleksji własne zasoby w celu zapewnienia opieki cudzoziemcom. Dla przykładu stwierdzono, że mimo kryzysu migracyjnego w województwie wielkopolskim nie funkcjonuje żaden ośrodek dla uchodźców wojennych³⁴⁴. Ponadto zwraca się uwagę na zapotrzebowanie wypracowania regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych, w których zapisane zostaną działania integracyjne cudzoziemców ze społecznością³⁴⁵. Ważne staje się kształtowanie postaw wśród obywateli poprzez przedstawienie tematu migracji w dyskursie publicznym oraz inicjowanie działań wspierających bezpieczeństwo cudzoziemców. Jedną z konkluzji funkcjonowania w polityce społecznej na rzecz integracji cudzoziemców jest to, że wymaga ona zaangażowania lokalnych liderów, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych, czy inicjatyw obywatelskich³⁴⁶. Zwrócono uwagę na niewidoczność lokalnych inicjatyw, co może wiązać się z jednej strony z nieobecnością cudzoziemców w tych miejscach, jak i nieobecnością określonej infrastruktury. Projekty powinny być realizowane z zaangażowaniem cudzoziemców w celu włączenia ich we współpracę na rzecz ich integracji społecznej. Instytucje polityki społecznej powinny wzmocnić kompetencje pracowników wszystkich urzędów, aby służyć cudzoziemskim mieszkańcom. Kluczem do budowania spójnej strategii adaptacyjno-integracyjnej jest łatwy dostęp do informacji o przywilejach i obowiązkach cudzoziemców³⁴⁷.

- Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030

Najważniejszym wyzwaniem dla funkcjonowania polityki społecznej jest integracja imigrantów ze społecznością lokalną³⁴⁸. Bardzo szczegółowo opisano dane statystyczne, które podkreślają, że województwo pomorskie jest jednym z głównych ośrodków akademickich również dla cudzoziemców³⁴⁹. Dodatkowo saldo migracji poprawia sytuację demograficzną województwa, a nowi mieszkańcy zasilają gospodarkę

³⁴³ *Strategia polityki społecznej Województwa wielkopolskiego do roku 2030*, Załącznik do uchwały nr XXV/476/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., Poznań 2020, s. 51-53.

³⁴⁴ Tamże, s. 54.

³⁴⁵ Tamże, s. 55.

³⁴⁶ Tamże, s. 56.

³⁴⁷ Tamże, s. 58.

³⁴⁸ *Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030*, Załącznik do uchwały nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r., Gdańsk 2021, s. 31.

³⁴⁹ Tamże, s. 39.

oraz dobrze integrują się ze społecznością³⁵⁰. W dokumencie wyróżniono również oczekiwania wobec władz centralnych i jednym z nich jest wypracowanie założeń krajowej polityki migracyjnej, która będzie odpowiadała na potrzeby pracodawców w procedurach legalizacji pobytu i zatrudniania cudzoziemców³⁵¹.

- Strategia w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku

W dokumencie zamieszczono informację o ubezpieczonych przedstawicielach ludności ukraińskiej, z której wynika, że w 2020 roku świadczenia pobierało 25319 Ukraińców przebywających na terenie województwa łódzkiego. Ponadto od stycznia 2021 roku ta grupa mniejszościowa stanowiła 244,2 tys. osób³⁵². Zamieszczono również informację o przybyłych uchodźcach w liczbie 69,7 tys. w terminie do 6.06.2022 r. Warto zauważyć, że imigranci z Ukrainy stanowią jeden z celów operacyjnych, który stanowi zwiększanie poziomu integracji cudzoziemców. Zadania w jego ramach będą skupiały się na diagnozowaniu problemów i potrzeb cudzoziemców oraz testowaniu rozwiązań. Ponadto niezbędne będą działania aktywizacyjne, integracyjne oraz reintegracyjne na rzecz cudzoziemców. Nie bez znaczenia pozostaje prowadzenie działań wspierających aktywizację i usamodzielnianie się cudzoziemców na rynku pracy oraz nauczanie służące adaptacji społeczno-zawodowej³⁵³. Podmioty polityki społecznej zwracają uwagę również na zapewnienie wsparcia mieszkaniowego, medycznego, zawodowego, czy prawnego. Ponadto ważne jest tworzenie centrów integracji cudzoziemców, upowszechnianie informacji o bieżących działaniach, identyfikacja pracy międzyinstytucjonalnej, wspieranie tworzenia grup samopomocowych oraz pomoc dla ofiar handlu ludźmi. W strategii zawarte są rozbudowane mechanizmy służące realizacji wymienionych kierunków działań, w tym współpraca międzyinstytucjonalna, szkolenie kadr, wspieranie mieszkańców regionów, wprowadzenie innowacji społecznych i nowych technologii³⁵⁴.

- Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Wrocławia na lata 2018-2030

W strategii znajduje się adnotacja o ilości przybyłych imigrantów z Ukrainy oraz ilości wydanych pozwoleń na pracę³⁵⁵. Zwracając uwagę na niepewność prowadzonych

³⁵⁰ Tamże, s. 62.

³⁵¹ Tamże, s. 108.

³⁵² *Strategia w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku*, Załącznik do uchwały nr XLVIII/577/22 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 września 2022 r., Łódź 2022, s. 95.

³⁵³ Tamże, s. 96.

³⁵⁴ Tamże, s. 95-97.

³⁵⁵ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Wrocławia na lata 2018-2030*, uchwała nr LIX/1378/18 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 5 lipca 2018 r., Wrocław 2018, s. 29.

działań wobec Ukraińców przez instytucje państwowe, władze miasta nawołują do aktywizacji zawodowej mieszkańców³⁵⁶. Ponadto zachęcają do informowania o aktach dyskryminacji i nienawiści kierowanych wobec imigrantów³⁵⁷. Wrocław posiada silne związki społeczne i kulturowe z Ukrainą, dlatego też zdecydowano o utworzeniu osobnego dokumentu „Strategii Dialogu Międzykulturowego”, którego celem jest określenie warunków integracji ze społeczeństwem lokalnym, zapobieganie konfliktom na tle etnicznym i tworzenie przyjaznego klimatu³⁵⁸.

- Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”

W dokumencie zawarto informację o ilości osób studiujących na terenie województwa małopolskiego oraz określono warunki współpracy gospodarczej z Ukrainą. Wyróżniono rolę cudzoziemców w procesie zapewnienia zasobów na rynku pracy³⁵⁹. Opisano skutki pandemii COVID-19 i związane z nią ograniczenia mające wpływ na zmniejszenie liczby cudzoziemców w Małopolsce³⁶⁰. Ponadto wskazano, że wyzwaniem staje się umiejętne zagospodarowanie zasobów, w szczególności cudzoziemców. Znaczące dla rozwoju gospodarczego są osoby, które dysponują umiejętnościami oraz doświadczeniem skłaniającym do podjęcia pracy przy zawodach deficytowych³⁶¹.

- Strategia rozwoju województwa opolskiego, Opolskie 2030

W dokumencie zawarto dane związane z osobami studiującymi na terenie województwa opolskiego³⁶². Dla podmiotów realizujących działania polityki społecznej istotne staje się pielęgnowanie wielokulturowego dziedzictwa oraz budowanie podstaw integracji międzykulturowej. Aktywności zostały oparte na tolerancji, otwartości oraz włączania osób przybyłych w życie społeczno-gospodarcze regionu³⁶³. Rozwój społeczeństwa wielokulturowego pomaga w promocji i wsparciu działań służących podtrzymywaniu tożsamości kulturowej i językowej mniejszości narodowych. Niezwykle ważna staje się aktywizacja zawodowa, której poświęcona jest część strategii.

³⁵⁶ Tamże, s. 55.

³⁵⁷ Tamże, s. 102.

³⁵⁸ Tamże, s. 117.

³⁵⁹ *Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”*, Załącznik do uchwały nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r., Kraków 2020, s. 48.

³⁶⁰ Tamże, s. 49.

³⁶¹ Tamże, s. 119.

³⁶² *Strategia rozwoju województwa opolskiego, Opolskie 2030, Strategia rozwiązywania problemów społecznych*, Załącznik do uchwały nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 r., Opole 2021, s. 12.

³⁶³ Tamże, s. 33.

Wyróżnia się w tym przypadku profesjonalne doradztwo zawodowe i działania zwiększające szanse na rynku pracy³⁶⁴. Filarem adaptacji cudzoziemców jest rozwój przedsiębiorczości, a w konsekwencji zwiększanie kompetencji i doświadczeń cudzoziemców, rozwój ekonomii społecznej oraz promocja postaw związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej³⁶⁵.

- Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Strategia Województwa podkarpackiego zasłużyła na wyróżnienie, gdyż traktuje Ukraińców jako równoważną z obywatelami grupę docelową. W całym dokumencie kwestie dotyczące cudzoziemców, jak i przedstawiciele ludności ukraińskiej są przedstawiane na bieżąco zgodnie z harmonogramem prowadzonych działań w ramach funkcjonowania polityki społecznej. Do zadań na rzecz cudzoziemców należy podejmowanie działań integracyjnych, współpraca międzyinstytucjonalna, ułatwienie zakładania działalności gospodarczej oraz usprawnienia postępowań prowadzonych wobec cudzoziemców³⁶⁶. W dokumencie zawarto warunki współpracy gospodarczej z Ukrainą³⁶⁷. Ponadto określono charakterystykę regionalnej polityki imigracyjnej, gdzie najważniejsze informacje dotyczą Ukraińców. Zwrócono uwagę na to, że polityka imigracyjna powinna być wielokierunkowa i wspierać cudzoziemców w celu wzmocnienia potencjału regionu. Wskazano na zmiany ułatwiające zatrudnianie i otwieranie działalności gospodarczej, co ma bezpośredni wpływ na konkurencyjność gospodarki³⁶⁸. Bardzo wyraźnie zaznaczono cele transgraniczne w tym tworzenie i modernizację połączeń kolejowych z Ukrainą³⁶⁹. Widoczne jest także nastawienie na wzmacnianie pozycji międzynarodowej regionu za pomocą rozwoju współpracy³⁷⁰.

Działania na rzecz cudzoziemców

- Strategia Polityki Społecznej województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030

Kwestia Ukraińców została zawarta wyłącznie w danych statystycznych określających, że stanowią prawie 90% wsparcia rynku pracy ze wszystkich grup cudzoziemskich. W strategii znajduje się cały dział dotyczący działań wobec cudzoziemców. Najczęściej poruszane kwestie związane są z obszarem rynku pracy.

³⁶⁴ Tamże, s. 37.

³⁶⁵ Tamże, s. 40.

³⁶⁶ *Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030*, Załącznik do uchwały nr XXVII/458/20, Rzeszów 2020, s. 91.

³⁶⁷ Tamże, s. 10-19.

³⁶⁸ Tamże, s. 90.

³⁶⁹ Tamże, s. 98.

³⁷⁰ Tamże, s. 115.

Cudzoziemców określa się jako grupę, której zadaniem jest niwelowanie trudności w pozyskaniu i utrzymaniu pracowników na lokalnych rynkach pracy. Staje się to podstawą do stworzenia i wdrożenia regionalnej polityki integracyjnej wobec cudzoziemców³⁷¹.

- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2021-2030

Wskazano, że do zadań powiatu należy pomoc imigrantom w celu ich integracji ze społeczeństwem lokalnym. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie (MOPR) w Lublinie deklaruje pomoc w postaci przyznawania świadczeń pieniężnych, udzielania schronienia oraz zapewniania podstawowych potrzeb. Ponadto cudzoziemcy mogą liczyć na pomoc instytucjonalną w postaci przekazywania mieszkań chronionych, konsultacji prawnych, poszukiwania pracy socjalnej. Celem realizowanych działań jest zmniejszenie bezdomności, zwiększenie aktywności zawodowej cudzoziemców oraz pomoc w odnalezieniu się w kraju przyjmującym. Jak zaznaczono w dokumencie wszelkie aktywności dotyczyły zarówno cudzoziemców, jak i obywateli danej społeczności³⁷². Włodarze miasta zdają sobie sprawę z konieczności integracji cudzoziemców w celu wykorzystania ich potencjału na rynku pracy oraz rozwoju kulturowego. Zwraca się uwagę na konieczność wprowadzenia zmian w aktywizacji zawodowej oraz wzbogacanie miast o elementy kultur krajów pochodzenia osób spoza kraju³⁷³. Przy analizie SWOT za mocną stronę uznano „system pomocy dla cudzoziemców”, a za słabą „barierę językową i różnice kulturowe w pracy z cudzoziemcami”³⁷⁴. Określono przy intensyfikacji działań podejmowanych w ramach pomocy społecznej cel operacyjny, czyli organizację wielowymiarowych działań na rzecz uchodźców i cudzoziemców oraz integrację ze środowiskiem. Uwzględniono wdrażanie indywidualnych programów integracyjnych oraz prowadzenie systemu mieszkań chronionych³⁷⁵. Ponadto uznano za ważne ciągle badanie sytuacji cudzoziemców i reagowanie w razie konieczności wprowadzania zmian³⁷⁶.

³⁷¹ *Strategia Polityki Społecznej województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2030*, Załącznik do uchwały nr XLVII/629/22 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 czerwca 2022 r., Toruń 2022, s. 78-85.

³⁷² *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2021-2030*, Załącznik do uchwały nr 776/XXIV/2020, Lublin 2020, s. 194 i 195.

³⁷³ Tamże, s. 197.

³⁷⁴ Tamże, s. 199.

³⁷⁵ Tamże, s. 204.

³⁷⁶ Tamże, s. 198.

- Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy i miasta Szczecin do roku 2027

W dokumencie w priorytecie numer 5 zawarto informację o tym, że integracja cudzoziemców stanowi rozwój usług społecznych dla migrantów oraz wsparcie integracji na rynku pracy, w tym osób objętych ochroną międzynarodową³⁷⁷.

- Strategia polityki społecznej województwa świętokrzyskiego na lata 2021-2023

Zwrócono uwagę, że coraz większy napływ cudzoziemców wpływa na funkcjonowanie polityki społecznej, wsparcie ich powinno obejmować zarówno pomoc na etapie osiedlania się, jak i podejmowania pracy oraz działania na rzecz asymilacji³⁷⁸. W dokumencie znalazł się dłuższy fragment na temat wyzwań związanych z przebywaniem cudzoziemców na terenie województwa świętokrzyskiego. Konsekwencją do polityki społecznej staje się rozwój wsparcia socjalnego, ośrodków edukacyjnych oraz zadania związane z integracją społeczną.

- Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2020-2030

Z powodu niekorzystnej stopy bezrobocia pracodawcy poszukują dla siebie pracowników spoza kraju³⁷⁹. Kwestie integracji społecznej odnoszone są wyłącznie do tych cudzoziemców, którzy posiadają status uchodźcy³⁸⁰.

- Strategia rozwoju miasta Białostok do 2030 roku

Dokument obejmuje jedno zagadnienie dotyczące cudzoziemców, czyli ich integrację na terenie Białegostoku. Zgadza się na nią wiele zadań, w tym konieczność rozwoju umiejętności językowych, kształtowanie postaw tolerancji, potrzeba zwiększenia zasobów pracy³⁸¹.

- Strategia rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

W dokumencie przy opracowywaniu analizy SWOT wskazano zagrożenie „ograniczenia eksportu żywności na rynki zewnętrzne (w tym kontekście niskich kosztów produkcji oraz ekspansji ukraińskiego sektora żywnościowego)”. Ponadto w kierunkach działań samorządu województwa zawarto „Opracowanie Strategii Współpracy

³⁷⁷ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy i miasta Szczecin do roku 2027*, Załącznik do uchwały nr XXXVIII/1042/22 Rady Miasta Szczecin z dnia 22 marca 2022 r., Szczecin 2022, s. 5.

³⁷⁸ *Strategia polityki społecznej województwa świętokrzyskiego na lata 2021-2023*, Załącznik do uchwały nr 3618/21 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 14 kwietnia 2021 r. projekt Strategii, Kielce 2021, s. 84.

³⁷⁹ *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2020-2030*, Załącznik do Uchwały nr VI/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 16.11.2020 r., Katowice 2020, s. 101.

³⁸⁰ Tamże, s. 163.

³⁸¹ *Strategia rozwoju miasta Białegostoku do 2030 roku*, Załącznik do uchwały nr XLVI/666/21 Rady Miasta Białostok z dnia 20 grudnia 2021 r., Białostok 2021, s. 58.

Transgranicznej z regionami graniczącymi z województwem lubelskim (Białoruś i Ukraina) w celu wspólnego wykorzystania potencjałów rozwojowych”. W strategii nie zawarto aktywności na rzecz cudzoziemców³⁸².

- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa 2030

Znaczącym problemem do rozwiązania dla miasta Krakowa jest integracja cudzoziemców, czyli rozwój usług społecznych dla emigrantów zarobkowych, jak i objętych ochroną międzynarodową. Istotne staje się kształcenie osób z grup cudzoziemskich, budowa potencjału instytucjonalnego, doradztwo oraz wzmacnianie współpracy międzyinstytucjonalnej³⁸³. Zwrócono również uwagę na nowe zasady zatrudnienia cudzoziemców, w szczególności na wydłużenie trwania w aktywności zawodowej, nawet po osiągnięciu wieku emerytalnego³⁸⁴.

- Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021-2030

W kluczowych obszarach wsparcia społecznego na Mazowszu znajduje się integracja cudzoziemców. Wyróżniono grupę Ukraińców, tylko w celu zasygnalizowania ich zarobkowych celów. Wskazano, że wsparcie dla cudzoziemców dotyczy głównie osób o statusie uchodźcy. Wyzwanie stanowią programy sprzyjające szybszej integracji, rozwój polskiego systemu pomocy społecznej oraz niedoboru rynku pracy. Województwo mazowieckie w ciągu najbliższych kilku lat będzie potrzebowało kilkaset tysięcy pracowników z zagranicy³⁸⁵.

- Strategia rozwiązywania problemów społecznych 2030

Jednym z problemów społecznych na terenie województwa mazowieckiego jest wzrost nastrojów ksenofobicznych, poczucie zagrożenia przez cudzoziemców oraz nieufność wobec administracji publicznej³⁸⁶. Przedstawiciele podmiotów polityki społecznej deklarują wsparcie cudzoziemcom potrzebującym pomoc w adaptacji oraz integracji do życia w Warszawie³⁸⁷.

³⁸² *Strategia rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku*, Załącznik do uchwały nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego, Lublin 2021.

³⁸³ *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa 2030*, Załącznik do uchwały nr XCIII/2554/22 Rady Miasta Krakowa z dnia 31 sierpnia 2022 r., Kraków 2022, s. 13.

³⁸⁴ *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa 2030*, Kraków 2018, s. 41.

³⁸⁵ Tamże, s. 39.

³⁸⁶ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych 2030*, Załącznik do uchwały nr LV/1735/2021 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z 14 października 2021 r., Warszawa 2021, s. 13.

³⁸⁷ Tamże, s. 20.

- Wojewódzka strategia w zakresie polityki społecznej na lata 2016-2025

Dla podmiotów polityki społecznej w województwie opolskim istotne staje się upowszechnianie modeli reintegracji społeczno-zawodowej, zapewnianie potrzeb cudzoziemcom i pomoc w niwelowaniu problemów³⁸⁸.

- Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Opola na lata 2021-2025

Strategia poświęca cały podrozdział na omówienie wsparcia cudzoziemców i ich integracji społecznej. Rozwiązania zaprezentowane w dokumencie utożsamiają się z wieloma już analizowanymi strategiami. Zwraca się uwagę na obszar pracy i rynku pracy, ochrony zdrowia, edukacji, bezpieczeństwa publicznego oraz pomocy rodzinie³⁸⁹.

Brak informacji o działaniach prowadzonych na rzecz cudzoziemców

- Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030, Załącznik do uchwały nr XXII/374/2020 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., Lublin 2020,
- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030, Załącznik do uchwały nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r., Łódź 2021,
- Dolnośląska Strategia Integracji Społecznej na lata 2021-2030 r., Załącznik do uchwały nr XXXVII/734/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 września 2021 r., Wrocław 2021,
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021-2030, Załącznik do uchwały nr 120/1635/20 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 21 lipca 2020 r., Zielona Góra 2020,
- Polityka Społeczna Gorzowa Wielkopolskiego 2023+, Załącznik do uchwały nr XXVIII/366/2016 Rady Miasta Gorzowa Wlkp. z dnia 29 czerwca 2016 r., Gorzów Wielkopolski 2016,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych w mieście Zielona Góra na lata 2021-2030, załącznik do uchwały nr XLVII.743.2021 Rady Miasta Zielona Góra z dnia 26 października 2021 r., Zielona Góra 2021,

³⁸⁸ *Wojewódzka strategia w zakresie polityki społecznej na lata 2016-2025*, Załącznik do uchwały nr 705/2015 z 8 czerwca 2015 r. Zarządu Województwa Opolskiego, Opole 2015, s. 90.

³⁸⁹ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Opola na lata 2021-2025*, Załącznik do uchwały nr XI/186/19 z dnia 30 maja 2019 r. Rady Miasta Opole, Opole 2019, s. 94 i 95.

- Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie rzeszowskim na lata 2021-2026, Rzeszów 2021,
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Załącznik do uchwały nr XXXII/435/2021 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 28 czerwca 2021 roku, Białystok 2021,
- Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2030, Załącznik do uchwały nr VI/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 16.11.2020 r., Katowice 2020,
- Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2030, Załącznik do uchwały nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r., Szczecin 2019,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Olsztyna do 2030 roku, Załącznik do zarządzenia nr 119 Prezydenta Olsztyna z dnia 28 marca 2023 r., Olsztyn 2023,
- Strategia rozwoju Szczecina 2025, Załącznik do uchwały nr XIV/320/11 Rady Miasta Szczecina z dnia 19 grudnia 2011 r., Szczecin 2011,
- Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+, Załącznik do uchwały nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021 r., Kielce 2021.

Wnioski z przeprowadzanych analiz pozwalają stwierdzić, że w strategiach, w których nie porusza się tematu Ukraińców i innych mniejszości narodowych wskazuje się na dane statystyczne z nimi związane. Oznacza to, że podmioty polityki społecznej są świadome ewentualnych zmian i na bieżąco je monitorują. Problemy poruszane w strategiach polityki społecznej wszystkich województw są tożsame. Niektóre z nich dostosowuje się do innych grup docelowych. Przykładowo w związku z polityką rynku pracy wskazywano na wzrost aktywności zawodowej, ale w szczególności osób młodych oraz powyżej 60 roku życia.

3.5. Opinia respondentów w zakresie adaptacji Ukraińców

Polityka społeczna dba o zaspokajanie potrzeb obywateli w celu zapewnienia im dobrobytu na odpowiednim poziomie. Nie wystarczy jednak skupienie uwagi wyłącznie na sferze gospodarczej. Wynika to z tego, że część potrzeb ma pozagospodarczy charakter, a ponadto podział produktu zgodnie z wykonaną pracą nie gwarantuje dobrobytu dla wszystkich. Z związku z powyższym w tym momencie wyznaczamy granicę między polityką gospodarczą a polityką społeczną w osiągnięciu ideału państwa dobrobytu. Zgodnie z przekonaniem R. Szarfenberga polityka społeczna usytuowana jest w obszarze pozagospodarczym, czyli m. in. dóbr publicznych. Jej celem jest pomaganie w osiągnięciu dobrobytu obywateli, którzy nie potrafią zaspokoić swoich potrzeb poprzez pracę. Faktem jest, że praca stanowi główne źródło utrzymania, zatem polityka społeczna dba o maksymalizację liczby pracujących obywateli³⁹⁰. Twierdzenie to zyskuje na znaczeniu, dzięki tezie, że regiony zgodnie z rządowymi regulacjami powinny koordynować integrację cudzoziemców posiadających status uchodźcy lub ochronę czasową, udzielać zezwolenia na pobyt, pracę, zakwaterowanie oraz podejmować decyzje o przedłużeniu wiz³⁹¹. Głównym zadaniem powiatu jest pomoc socjalna dla cudzoziemców posiadających status uchodźcy lub ochronę czasową. Rządowa Rada Ludnościowa proponuje cztery główne założenia, przez które możliwe jest osiągnięcie optymalnego stanu i struktury ludności wspomagającej prokreację oraz ciągłość zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego. Wyróżniono w ten sposób:

- tworzenie warunków dla zakładania rodzin i realizacji planów prokreacyjnych;
- tworzenie warunków sprzyjających integracji ludzi starszych, niesamodzielnych i niepełnosprawnych przy zmniejszeniu skali zagrożenia wykluczeniem społecznym;
- poprawę stanu zdrowia ludności i ograniczanie umieralności;
- określenie kierunków i zasad polityki migracyjnej w oparciu o politykę integracji europejskiej³⁹².

Polityka społeczna jest skierowana głównie do administratorów i pracowników świadczących usługi publiczne. R. Titmuss dowodzi, że skutki polityki społecznej

³⁹⁰ Zob. R. Szarfenberg, *Definicje...*, dz. cyt., Warszawa 2007.

³⁹¹ *Poland*, dz. cyt.

³⁹² Rządowa Rada Ludnościowa, *Założenia polityki ludnościowej Polski 2013. Projekt*, https://bip.stat.gov.pl/files/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/462/1/1/bip_zalozenia_polityki_ludnosciowej_polski_2013_projekt_luty_2013.pdf [dostęp: 13.09.2021].

odnoszą się do społeczeństwa, a tym samym istnieje wiele innych kanałów, którymi można zapewnić dobrobyt. Zgodnie z powyższym główny przedmiot zainteresowania polityki społecznej ma wymiar praktyczny i użytkowy. W jego skład wchodzi takie zagadnienia jak potrzeby, problemy i niekorzyści³⁹³. Pani O. Kuratnik, koordynatorka projektów w Fundacji Emic podkreśla, że dane o potrzebach, wyzwaniach i zagrożeniach, które dotyczą imigrantów z Ukrainy zbierane są podczas rozmów bezpośrednich³⁹⁴. Jak przekonują przedstawiciele instytucji regionalnych ten system sprawdził się w szczególności migracji uchodźców wojennych po 24 lutego 2022³⁹⁵.

Administracja publiczna również komunikuje się z Ukraińcami za pomocą bezpośrednich rozmów lub specjalnie przygotowanych do tego kwestionariuszy. Tylko jeden z respondentów zaznaczył, że dane o wyzwaniach i zagrożeniach, które dotyczą imigrantów z Ukrainy nie są zbierane³⁹⁶. Ośrodkami, które w największej mierze organizują działania na rzecz przyjęcia imigrantów z Ukrainy w społecznościach lokalnych są Toruń, Bydgoszcz i Koronowo. Dla przykładu WUP deklaruje gromadzenie i analizowanie danych o cudzoziemcach pozyskiwane z Centralnego Systemu Analityczno-Raportowego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (CeSAR MRPiPS)³⁹⁷. Dane dotyczą dokumentów legalizujących pracę w województwie, m. in. według obywatelstwa, wieku i płci pracownika, rodzaju i typu umowy oraz okresu ważności wydanych dokumentów, PKD (Polska Klasyfikacja Działalności) i określonych zawodów. Dodatkowo instytucja opracowuje dane o poziomie bezrobocia w województwie: Obecnie 2 razy w roku wydawana jest publikacja *„Cudzoziemcy na kujawsko-pomorskim rynku pracy. Od połowy kwietnia 2022 r., WUP dodatkowo gromadzi i analizuje dane o obywatelach Ukrainy. W cyklu miesięcznym publikuje analizę Obywatele Ukrainy na kujawsko-pomorskim rynku pracy’ na oficjalnej stronie*

³⁹³ M. Lavalette, A. Pratt, dz. cyt., s. 18-20.

³⁹⁴ Koordynatorka projektów Fundacji EMIC, Pani Olga Kuratnik – wywiad przeprowadzony 11.05.2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAWI).

³⁹⁵ Dyrektor WPSiZP UMW, Pani Elżbieta Dynarska, – wywiad przeprowadzony 10.05.2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAWI).

³⁹⁶ Pracownik podmiotu administracji publicznej województwa kujawsko-pomorskiego – wywiad przeprowadzony 05.05.2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAWI). Badany skorzystał z adnotacji o danych respondenta zawartej w arkuszu wywiadu: *„Jeżeli nie wyraża Pan/Pani zgody na opublikowanie danych osobowych, proszę zostawić to miejsce puste, a wywiad będzie miał charakter anonimowy. Pana/Pani opinie zostaną opublikowane w dysertacji w charakterze pracownika podmiotu administracji publicznej województwa kujawsko-pomorskiego, a w załączniku będzie podana wyłącznie informacja o terminie przeprowadzenia wywiadu”* [załącznik 3].

³⁹⁷ Centralny System Analityczno-Raportowy Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

*internetowej w zakładce biuletynu informacyjne*³⁹⁸. A. Szponka, Dyrektor Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej (ROPS), wymienia działania realizowane dla różnych grup wsparcia. Przykładowo dla osób starszych stworzone zostały dwa punkty kontaktowe (Bydgoszcz, Toruń) przy współpracy z samorządem województwa. Ponadto organizowane jest wsparcie na rzecz dzieci oraz matek z dziećmi realizowane przez organizacje pozarządowe. Przedstawiciele ROPS angażują się w prowadzenie punktów opieki na rzecz osób z niepełnosprawnościami³⁹⁹.

Dane jakościowe na temat potrzeb, wyzwań i zagrożeń dotyczące migrantów są badane, analizowane i publikowane przez różne instytucje publiczne i firmy doradcze. Dane o imigrantach zbiera również Departament do Spraw Społecznych i Zdrowia. K. Żejmo-Wysocka, wskazuje, że statystyki są tworzone na podstawie sprawozdań przygotowywanych przez odpowiednie departamenty. Ponadto w każdym obszarze polityki społecznej za zbiór informacji do analizy odpowiedzialne są instytucje administracji publicznej. Urząd Marszałkowski korzysta również z informacji uzyskanych od przedstawicieli organizacji pozarządowych. Finalizacją tego typu aktywności jest przygotowanie raportu, z którego określone departamenty wyróżniają interesujące je dane. Informacje przygotowywane są również przez placówki ochrony zdrowia (szpitale, przychodnie), w tym o liczbie ukraińskich pacjentów i ilości szczepień. Statystyki o samej liczbie imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego prowadzi administracja państwowa (KPRM, Urząd ds. Cudzoziemców), ZUS, Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej⁴⁰⁰. Imigranci są też klientami doradców zawodowych WUP i doradców Europejskich Służb Zatrudnienia (EURES), którzy prowadzą diagnozę przyjezdnych. Pracownicy WUP na bieżąco pozyskują i uzupełniają wiedzę na ich podstawie, a także biorą udział w spotkaniach i webinarach dot. procesu integracji obywateli Ukrainy. W opinii WUP pewnym utrudnieniem w planowaniu działań kierowanych do obywateli Ukrainy są ograniczenia statystyki publicznej: *„brakuje pełnej informacji o liczbie obcokrajowców przebywających i pracujących w regionie oraz kwalifikacji zawodowych imigrantów”*⁴⁰¹. Organizacje pozarządowe skupiają się na bezpośrednich formach kontaktu, co

³⁹⁸ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

³⁹⁹ Dyrektor Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Pan Adam Szponka – wywiad przeprowadzony 11.09.2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAWI).

⁴⁰⁰ Radna Miasta Torunia, dz. cyt.

⁴⁰¹ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

potwierdził w rozmowie Wiceprezes Fundacji Diversity.pl: „Bezpośrednia rozmowa, rozmowa telefoniczna i strona internetowa lub na portalach społecznościowych”⁴⁰².

Istnieje świadomość, bądź głębokie przekonanie o zasadności podejmowania działań na rzecz adaptacji imigrantów z Ukrainy. „Pierwszy etap pomocy, który świadczył regionalny punkt informacyjno-doradczy musi się przekształcić, ponieważ to musi być coś, co daje nam możliwość wdrożenia narzędzi adaptacyjnych (...) Doprowadziliśmy do tego, że już od kilku miesięcy mamy regionalne centrum adaptacyjno-doradcze. Dzisiaj dotyczy ona uchodźców wojennych, a w przyszłości może stanowić wzór zachowań wobec cudzoziemców, którzy dobrowolnie wybierają Polskę jako kraj miejsca docelowego. Przedstawiciele Wyższej Szkoły Gospodarki (WSG) realizują wiele zadań nie tylko na rzecz Ukraińców, ale wszystkich cudzoziemców przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Zapewniają potrzeby studentów w swoich placówkach oświatowych, jak i innych cudzoziemców sygnalizujących problemy”⁴⁰³.

W przypadku propozycji dotyczącej powołania dodatkowego organu poza istniejącymi, który wspierałby adaptację imigrantów z Ukrainy nastąpiła zgodność wśród wszystkich respondentów. Rozbieżność polegała na samej formie i charakterze działalności przyszłej instytucji. Zaproponowano stworzenie, m. in. centrum wielokulturowo-integracyjnego lub informacyjno-doradczego. Przedstawiciele organizacji pozarządowych skłaniali się przy pierwszej z wymienionych opcji, reszta respondentów przy opozycyjnej. Funkcją tego typu podmiotów byłaby koordynacja współpracy pomiędzy organami już istniejącymi⁴⁰⁴. „W kontekście Ukraińców uważam, że czas najwyższy, żeby uporządkować wszystkie te niuanse formalno-prawne (przyp. ustawowe) i wgrać je w system obowiązujący w Polsce. Nie należy tworzyć zbyt wielu dodatkowych możliwości, bo sytuację wojenną po roku mamy już tak rozpoznaną, że w tej chwili mówienie o takich incydentalnych wydarzeniach i formach pomocy powinno już przestać istnieć. To powinno zostać naprawdę przełożone na system tak, żeby obywatele Ukrainy, którzy już są tutaj od dawna w Polsce, mieli takie poczucie, że nie są gorzej traktowani”⁴⁰⁵. A. Szponka podkreśla, że „powinniśmy się skupić na migrantach

⁴⁰² Wiceprezes Fundacji Diversity.pl i współtwórca projektu „Bydgoszcz pomaga Ukrainie”, Pan Kosma Kołodziej – wywiad przeprowadzony 9 lipca 2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu bezpośredniego z udziałem ankietera (metoda CAPI).

⁴⁰³ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, Pani dr Małgorzata Sobczak-Michałowska – wywiad przeprowadzony 12.05.2023 roku metodą standaryzowanego wywiadu bezpośredniego z udziałem ankietera (metoda CAPI).

⁴⁰⁴ Dyrektor WPSiZP UMW, dz. cyt..

⁴⁰⁵ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt.

całościowo i odejść od pomagania. Wskazane jest wprowadzenie jednolitych procedur, profesjonalnego zespołu oraz podejścia typu *one stop shop*⁴⁰⁶. Kilku przedstawicieli podmiotów polityki społecznej zaproponowało ewentualne przeszkolenie pracowników zajmujących się wsparciem osób z doświadczeniem migracji i uchodźstwa. Taką rolę pełniłby koordynator lub pełnomocnika ds. imigrantów z odpowiednimi kompetencjami⁴⁰⁷. Zmieniające się warunki technologiczne i polityczne oznaczają, że struktury instytucjonalne i działania prowadzone w ich ramach praktyki będą zmuszone do adaptacji w celu dalszego rozwoju⁴⁰⁸. „Myślę, że musielibyśmy mieć jakiś twór, który chciałby pełnić rolę koordynacyjną na podstawie jakiegoś narzędzia informatycznego z wieloma algorytmami do zbierania danych w jednym miejscu. Dawaloby to możliwość również zacieśniania tych wszystkich złych rzeczy, które się dzieją w celu ich weryfikacji i zapobiegania”. M. Sobczak-Michałowska zasugerowała, że taki podmiot musiałby mieć autorytet i powinien być postrzegany w kategorii czerpania wiedzy i interpretowania jej dla potrzeb całego systemu. Wspomogłoby to utrzymanie transparentności funkcjonowania systemu, w którym najważniejsza stałaby się analiza problemu i jego rozwiązanie, niż samo zbieranie danych. E. Dynarska, Dyrektor Wydziału Polityki Społecznej i Zdrowia Publicznego Urzędu Miasta Włocławek (WPSiZP UMW), odniosła się w swojej wypowiedzi do obecnej sytuacji, czyli przyjazdu uchodźców do Miasta Włocławek. Informacje na temat potrzeb przedstawicieli ludności ukraińskiej zbierane są za pomocą bezpośrednich rozmów. Ma to miejsce w obiektach zbiorowego zakwaterowania zorganizowanych w czterech placówkach przez UMW. Ponadto decyzja o stworzeniu takich punktów nie mogła zostać podjęta bez zgłoszenia, a w konsekwencji zatwierdzenia przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego⁴⁰⁹. W takich okolicznościach obowiązuje zasada subsydiarności, według której każdy szczebel władzy powinien realizować tylko te zadania, które nie mogą być wykonywane przez niższe poziomy lub te same jednostki działające w społeczeństwie⁴¹⁰. Ekspertci pochodzą z instytucji niezależnych od siebie, które pełnią samodzielne funkcje. Tym bardziej znaczące jest wprowadzenie dodatkowego organu dla usystematyzowania wspólnych działań na rzecz adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim.

⁴⁰⁶ Dyrektor Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej, dz. cyt.

⁴⁰⁷ Tamże.

⁴⁰⁸ A. Acharya, B. Buzan, *The making of global international relations. Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge University Press, Cambridge UK 2019, s. 267.

⁴⁰⁹ Dyrektor WPSiZP UMW, dz. cyt.

⁴¹⁰ J. Tokarski, dz. cyt., s. 710.

3.6. Konkluzje

Celem tego rozdziału było scharakteryzowanie adaptacji społecznej imigrantów z Ukrainy i jej znaczenia wobec polityki społecznej. Ponadto określono obszary polityki społecznej, które bezpośrednio wpływają na decyzję o przemieszczaniu się imigrantów z Ukrainy. Nie bez znaczenia było również określenie udziału podmiotów polityki społecznej w adaptacji Ukraińców oraz problemów, z jakimi mierzą się w codziennej pracy. W pierwszej kolejności wyróżniono etapy wdrażania imigrantów do życia w społeczności. Wyjaśniono takie pojęcia jak integracja, marginalizacja, alienacja, asymilacja, hermetyczność, dyskryminacja, uprzedzenia, itp. Zwrócono uwagę, że Ukraińcy to największa i dynamicznie rosnąca mniejszość emigrancka, która narażona jest na wiele problemów. Skupiono się na obszarze rynku i zatrudnienia oraz świadczeń socjalnych ze względu na ekonomiczne powody przyjazdu przedstawicieli ludności ukraińskiej.

W scharakteryzowaniu obecnych wyzwań związanych z nierównością, migracją, niestabilnością finansową i problemem bezrobocia przedstawiono główne założenia strategii polityk społecznych wszystkich województw oraz miast, które są ich stolicami. Ponadto wyznaczono założenia strategii o wymiarze centralnym, które regulują podstawy strategii regionalnej polityki społecznej. Dla wielu regionów problemy z integracją imigrantów z Ukrainy są tożsame. Wyzwania charakteryzowane są najczęściej pod kątem aktywizacji społeczno-gospodarczej cudzoziemców, pomijając wiele innych obszarów polityki społecznej.

Podczas precyzowania założeń badawczych przypuszczano, że największy wpływ na proces adaptacji imigrantów z Ukrainy będzie miał rynek pracy i zatrudnienia oraz obszar edukacji. Na podstawie opinii respondentów można wskazać, że te podejrzania się potwierdziły, a dodatkowo zostały uzupełnione o dwa obszary – mieszkaniowy i ochrony zdrowia. Motywująca może stać się perspektywa rozwoju obu tych wymiarów. Edukacja oddziałuje bezpośrednio na zatrudnienie w momencie podwyższania kwalifikacji pracowników, natomiast potrzeba posiadania lokalu czy dostęp do służby zdrowia ingeruje w utrzymanie stabilizacji życiowej, która w konsekwencji może wpłynąć na decyzję o przedłużeniu pobytu w danym miejscu.

Przyjmując za cel zaangażowanie imigrantów z Ukrainy w obszarach rynku i zatrudnienia należy zwrócić uwagę na potrzeby sygnalizowane przez tę grupę

społeczną. Może się okazać, że to bardziej one determinują imigrantów do przemieszczania się, niż same kwestie zatrudnienia. W wielu strategiach nie znaleziono żadnej adnotacji dotyczącej imigrantów z Ukrainy, a w innych problem migracji charakteryzowany był wyłącznie w kontekście cudzoziemców jako całej grupy społecznej. Podmioty polityki społecznej zdają sobie sprawę z tego, że Ukraińcy są największą grupą mniejszości narodowej przebywającej na terenie Polski i to im należy poświęcać największą uwagę.

Podmioty polityki społecznej scharakteryzowano na podstawie perspektywy instytucjonalistycznej. Zakłada ona możliwość tworzenia instytucji, które są z jednej strony tworcami ludzkimi, a z drugiej samodzielnyimi siłami społecznymi. W takim rozumieniu scharakteryzowano obszary funkcjonowania podmiotów polityki społecznej oraz ich stosunek do imigrantów z Ukrainy. Wartością dodaną tego rozdziału była analiza wywiadów przeprowadzonych z ekspertami w dziedzinie polityki społecznej, polityki migracyjnej i adaptacji społecznej. Skupiono uwagę na pierwszych czterech pytaniach charakteryzujących działalność wojewódzkiej polityki społecznej oraz zdobywanie informacji o potrzebach imigrantów z Ukrainy. Wszyscy respondenci stwierdzili zgodnie, że najlepszą formą uzyskania informacji o potrzebach imigrantów z Ukrainy jest przeprowadzenie bezpośredniej rozmowy. Dodatkowe formy mogą stanowić specjalnie przygotowane kwestionariusze ankiet czy wywiadów oraz komunikacja za pomocą odpowiednich platform informacyjnych. Po rozmowach z wybranymi ekspertami można przypuszczać, że są oni świadomi różnorodności potrzeb imigrantów z Ukrainy, co nie znajduje odzwierciedlenia w strategiach polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego.

Działania adaptacyjne sprowadzają się do pojedynczych aktywności nieuregulowanych w zorganizowanym planie działania. Z jednej strony przedstawiciele podmiotów polityki społecznej przygotowujący strategie rozwoju deklarują chęć utrzymania imigrantów z Ukrainy na lokalnym rynku pracy, a z drugiej nie wdrażają dodatkowych działań wspomagających ten cel. Z dotychczasowych analiz literatury przedmiotu, danych statystycznych oraz badań własnych wynika, że Ukraińcy przyjechali do województwa kujawsko-pomorskiego z powodów ekonomicznych, ale na przedłużeniu pobytu ma również wpływ zapewnienie potrzeb pozaekonomicznych. Zostaną one szerzej scharakteryzowane w kolejnym rozdziale i poparte rekomendacjami.

4. Działania adaptacyjne na rzecz imigrantów z Ukrainy – badania własne

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie najważniejszych wyzwań, zagrożeń, szans i ryzyka w kontekście adaptacji imigrantów z Ukrainy na podstawie przeprowadzonych badań metodą sondażu diagnostycznego i wywiadu. Ponadto wskazane jest wyjaśnienie zależności komunikacyjnych między aktorami politycznymi a imigrantami z Ukrainy oraz eksploracja tej tematyki w dyskursie publicznym.

Analiza, synteza i uogólnienie treści z zrealizowanych badań pozwoliły odpowiedzieć na pytanie: *Jakie instytucje i w jakim zakresie są zaangażowane w proces adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim? W jaki sposób przebiega komunikacja między podmiotami polityki społecznej regionu a przedstawicielami ludności ukraińskiej oraz samymi podmiotami?* Dla wystosowania wniosków z badań zasadne stało się wprowadzenie szczegółowych pytań:

- a. *Jak kategorie środowiska bezpieczeństwa determinują kształtowanie strategii działania w zakresie poprawy adaptacji imigrantów z Ukrainy?*
- b. *Jak imigranci z Ukrainy postrzegają funkcjonowanie polityki społecznej w województwie kujawsko-pomorskim?*
- c. *Jakich zmian należy dokonać w uwarunkowaniach, obszarach i podmiotach polityki społecznej na wskazanym terenie?*
- d. *Jakie jest znaczenie public relations (PR) w budowaniu strategii adaptacji imigrantów z Ukrainy w społeczności regionu kujawsko-pomorskiego?*
- e. *W jaki sposób przebiega komunikacja między podmiotami polityki społecznej regionu a przedstawicielami ludności ukraińskiej?*

Wnioski z przeprowadzonych analiz staną się podstawą do stworzenia strategii działań organu wspomagającego adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim.

4.1. Charakterystyka polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego w opinii imigrantów z Ukrainy

Polityka bezpieczeństwa narodowego jest to zespół działań informacyjno-propagandowych, politycznych, ekonomicznych, militarnych i innych, które prowadzone są przez aparat państwowy i kierowane zarówno do otoczenia międzynarodowego, jak i wewnętrznego dla zapewnienia realizacji określonego celu. Są to działania związane z zachowaniem trwałości granic, suwerenności, tożsamości narodowej oraz satysfakcjonującej jakości życia obywateli⁴¹¹. Niepewność realizacji celów strategicznych polityki bezpieczeństwa związane jest z pojęciem ryzyka. Dane cele są przypuszczalnymi stanami sytuacji strategicznej, które są ważne dla państwa i zgodnie z tym władze podejmują działania dla jego osiągnięcia⁴¹². W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 roku wyznaczono cztery filary celów strategicznych:

- bezpieczeństwo państwa i obywateli,
- Polska w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego,
- tożsamość i dziedzictwo narodowe,
- rozwój społeczno-gospodarczy oraz ochrona środowiska⁴¹³.

Jednym z aktualnych wyzwań dla Europy jest ustabilizowanie sytuacji demograficznej. Zgodnie z prognozami K. Rybińskiego, w 2050 r. w Polsce, będzie żyło 29 mln obywateli. Dla ustabilizowania gospodarki w starzejącym się społeczeństwie szacuje się, że niezbędne będzie zatrudnienie ponad 5 mln imigrantów⁴¹⁴. Wyzwanie dla polityki regionalnej stanowi łagodzenie niekorzystnych skutków procesów demograficznych, w tym starzenia się ludności, niskiego poziomu dzietności oraz negatywnych trendów wynikających z migracji wewnętrznych i zewnętrznych⁴¹⁵. W roku 2011 grupa w wieku 65+ liczyła 273,2 tys. osób i stanowiła 13% ogółu mieszkańców województwa. Natomiast w 2025 roku wartości te wzrosną odpowiednio do 416,6 tys. i 20,7%. Udział grupy wiekowej 75+ wzrośnie do roku 2030 z 6% do 10,4%. Problem

⁴¹¹ R. Wróblewski, *Determinanty efektywnego zarządzania bezpieczeństwem narodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2021, s. 296 i 297.

⁴¹² Tamże, s. 297.

⁴¹³ Zob. *Strategia Bezpieczeństwa...*, dz. cyt.

⁴¹⁴ K. Karwowski, *Prof. Krzysztof Rybiński o dramacie demograficznym: „Będziemy się wyludniali, Polska będzie się stawała małym krajem starych, schorowanych ludzi”*, <http://wpolityce.pl/wydarzenia/48392-nasz-wywiad-prof-krzysztof-rybinski-o-dramacie-demograficznym-bedziemy-sie-wyludniali-polska-bedzie-sie-stawala-malym-krajem-starych-schorowanych-ludzi> [dostęp: 10.11.2021].

⁴¹⁵ *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego*, dz. cyt., s. 9.

będzie stanowić zapotrzebowanie w sektorze opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, kultury, edukacji, transportu publicznego, zarządzania przestrzenią i organizacją usług. Przewidywania wskazują, że w dwóch największych miastach wojewódzkich udział grupy 65+ wyniesie kolejno: w Toruniu 22,5% i w Bydgoszczy 24,2%. W następnej diagnozie stanu rozwoju województwa do roku 2030 również podkreślano, że wyzwania stanowią transformacja demograficzna i konsekwencje starzenia się społeczeństwa. Procesy spadku ogólnej liczby ludności są konsekwencjami niewystarczającej liczby urodzeń, wydłużania się przeciętnego trwania życia oraz wzmożonych procesów migracyjnych. Dane statystyczne prognozują wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do roku 2030 do 520,3 tys. osób⁴¹⁶. Na współczesne wyzwania dla globalnych decydentów oddziałują, m. in.:

- obecny światowy kryzys gospodarczy,
- rosnąca polaryzacja bogactwa i ubóstwa zarówno w obrębie krajów, jak i pomiędzy nimi,
- rosnąca populacja,
- migracje ludności i zmiany ludnościowe, takie jak starzenie się społeczeństwa,
- zaopatrzenie w żywność i zapotrzebowanie na energię,
- wyzwania środowiskowe, takie jak zmiana klimatu, czy zrównoważony rozwój,
- zanieczyszczenia,
- rozwój technologiczny,
- konflikty i wojny, w tym terroryzm,
- wyzwania zdrowotne – choroby zakaźne, choroby cywilizacyjne, zmieniające się wzorce i zwiększające nierówności⁴¹⁷.

Umiejętne wykorzystanie potencjału związanego ze wzrostem liczby usług w wieku produkcyjnym z zagranicy może doprowadzić do niwelowania skutków postępujących przemian demograficznych. Kolejnym wyzwaniem związanym z procesami demograficznymi jest rozwój wsparcia kapitału ludzkiego oraz społecznego. Zachodzące zmiany demograficzne oraz skutki emigracji wewnętrznych i zagranicznych niekorzystnie wpływają na rynek pracy, a problem stanowi pozyskiwanie pracowników posiadających określone kompetencje zawodowe niezbędne do uzupełnienia sektorów gospodarki, których praca oparta jest na współczesnych technologiach. Szansę na

⁴¹⁶ Tamże, s. 16 i 17.

⁴¹⁷ K. Blakemore, L. Warwick-Booth, *Social Policy. An introduction, 4th edition*, Open University Press McGraw-Hill Education, Berkshire England 2013, s. 69.

zasilenie zasobów siły roboczej w województwie kujawsko-pomorskim mogą stanowić imigranci z Ukrainy. Dodatkową korzyścią w przypadku ich pozostania na stałe jest wzrost dochodów lokalnej społeczności, wynikający z rozwoju usług służących zabezpieczeniu podstawowych warunków życia cudzoziemców. Zgodnie z analizami barometru zawodów w 2022 r. wyróżniono 30 rzadkich zawodów w Polsce, które zostały przedstawione w tabeli (Tab. 4.1.).

Tabela 4.1. Zawody deficytowe w Polsce

Betoniarze i zbrojarze	Magazynierzy	Pielęgniarki i położne
Brukarze	Mechanicy pojazdów samochodowych	Pracownicy do spraw rachunkowości i księgowości
Cieśle i stolarze Budowlani	Montaże instalacji budowlanych	Pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie
Dekarze i blacharze budowlani	Murarze i tynkarze	Psycholodzy i psychoterapeuci
Elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy	Nauczyciele praktycznej nauki zawodu	Ratownicy medyczni
Fizjoterapeuci i masażyści	Nauczyciele przedmiotów zawodowych	Robotnicy Budowlani
Kierowcy autobusów	Operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych	Robotnicy obróbki drewna i stolarze
Kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych	Operatorzy obrabiarek skrawających	Samodzielnie księgowi
Kucharze	Opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	Spawacze
Lekarze	Piekarze	Ślusarze

Zródło: Barometr zawodów: Prognoza zapotrzebowania na pracowników, Publikacje, <https://barometrzwodow.pl/modul/publikacje?publication=national&year=2022>, [dostęp: 3.03.2022].

Do końca września 2022 roku na terenie województwa pracę rozpoczęło 44 504 obywatele Ukrainy i było to o 27 486 osób (38,2%) mniej w porównaniu z poprzednim rokiem. Wydłużony okres obowiązywania dokumentów ze względu na zagrożenie epidemiczne z 6 miesięcy do pełnego roku doprowadziło do prawie 40% różnicy w liczbie pracowników z Ukrainy przebywających na terenie województwa w stosunku do roku 2021⁴¹⁸.

Niewątpliwie obszar zatrudnienia stanowi wyzwanie w związku z obopólną korzyścią, zarówno imigrantów z Ukrainy, jak i władz województwa. Niemniej jednak poza rozważaniami na temat rynku pracy, należy skupić uwagę na szansach, jakie dają inne obszary polityki społecznej. Przykładowo w kwestii czynnego udziału w polityce regionalnej ważne są rozważania S. Golinowskiej o teorii umowy społecznej z nurcie liberalnym, która oznacza, że indywidualna wolność każdego podmiotu społeczeństwa jest najważniejsza. Można ograniczyć tę wolność tylko w przypadku, kiedy wszyscy członkowie społeczeństwa wyrażą na to zgodę. Ograniczenie wolności indywidualnej jest zjawiskiem powszechnym w kontekście stanowionych regulacji prawnych⁴¹⁹. Stanowienie norm ustalane jest w zgodzie obywateli danego kraju w celu utrzymania określonego ładu. Na kształtowanie procesu legislacyjnego mają wpływ zarówno aktorzy polityczni, jak i sami obywatele. Rodzi to pytanie czy cudzoziemcy przebywający w kraju przyjmującym również oddziałują na kształtowanie dokumentów z zakresu stanowienia prawa? Zgodnie ze wskaźnikiem polityki integracji migrantów MIPEX 2019 Polska jest jednym z tych krajów, których indeks partycypacji politycznej cudzoziemców jest najniższy. Porównując go z innymi krajami zajmujemy 41 miejsce na 56 państw europejskich. Najkorzystniejszym wskaźnikiem jest antydyskryminacja, w połowie korzystnym możliwość sprowadzania rodzin, otrzymania stałego pobytu oraz zachowania tożsamości. Dane wskazują na nieco korzystny udział imigrantów w mobilności rynku pracy, dostępu do edukacji oraz świadczeń zdrowotnych. Poniżej znajduje się zestawienie aktualnego indeksu MIPEX z wynikami z 2014 roku, tylko że wtedy do badania brano pod uwagę 38 krajów europejskich, a współcześnie 56⁴²⁰. Wykryto statystycznie istotną zależność pomiędzy możliwością czynnego udziału w polityce regionu a wiekiem (słaba

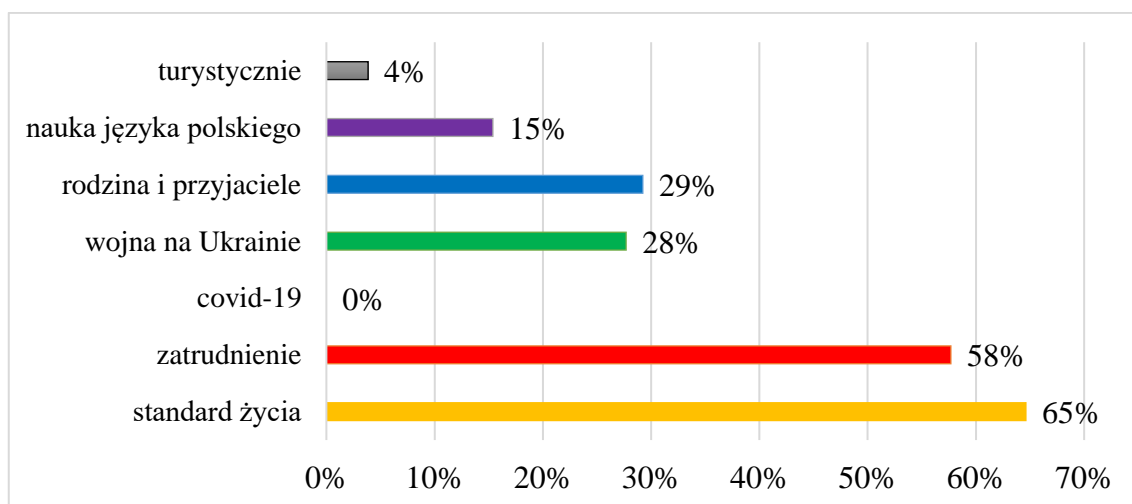
⁴¹⁸ Wojewódzki Urząd Pracy, *Raport obywatele Ukrainy na kujawsko-pomorskim rynku pracy we wrześniu 2022 roku*, Toruń 2022, <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/c4a326f6-59b7-42df-bd58-7ba63118874a>, [dostęp: 31.10.2022]. Więcej na ten temat: Ustawa z dnia 31 marca 2020 roku o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2020, poz. 374 oraz Ustawa z dnia 17 grudnia 2021 roku o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r. poz. 91.

⁴¹⁹ S. Golinowska, dz. cyt., s. 8.

⁴²⁰ *Migrant Integration Policy Index 2020*, <https://www.mipex.eu/poland>, [dostęp: 20.04.2021].

siła związku na poziomie rho Spearmana = -0,224). Coraz starsi imigranci wskazują na potrzebę bezpośredniego wpływu na politykę w miejscu ich funkcjonowania.

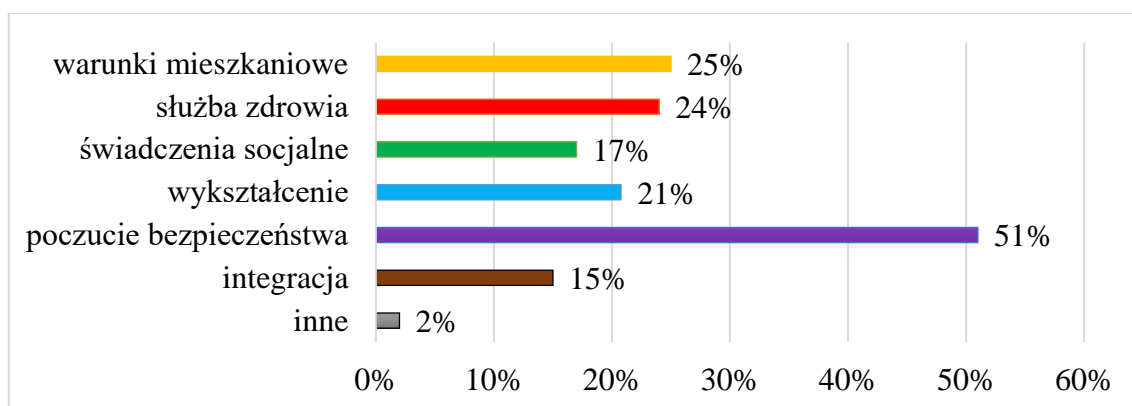
Zgodnie z tym istotne staje się określenie przyczyn imigracji Ukraińców i wyzwań, szans, zagrożeń, ryzyka ich adaptacji w województwie kujawsko-pomorskim. Spostrzeżenia wyciągnięte z analizy pytania o przyczyny przyjazdu imigrantów z Ukrainy wymagają podziału na zewnętrzne, na które cudzoziemcy nie mają bezpośredniego wpływu oraz wewnętrzne, czyli te związane z ich potrzebami. Poniższy wykres wskazuje na pierwszą grupę przyczyn (Wyk. 4.1.).



Wykres 4.1. Z jakich powodów przyjechał Pan/przyjechała Pani do województwa kujawsko-pomorskiego?

Źródło: Badania własne.

Najważniejszym czynnikiem zewnętrznym jest podwyższenie standardu życia, które zaznaczyło 65% respondentów. Żaden z ankietowanych nie zadeklarował przyjazdu z powodu pandemii Covid-19. Z tego względu należy wskazać, że determinant naturalny nie jest czynnikiem przemieszczania się ludności ukraińskiej do województwa kujawsko-pomorskiego. Kolejne wysokie wskazania na poziomie 58% dotyczą czynników ekonomicznych w tym poszukiwania pracy i możliwości zatrudnienia. Interesujący jest również fakt zaznaczeń przy czynnikach społecznych – możliwość przebywania z rodziną 29%, nauka języka polskiego i polskiej kultury 15% oraz potrzeby turystyczne 4%. Nie bez znaczenia pozostaje determinant polityczny w postaci wojny na Ukrainie, którą zaznaczyło 28% badanych.

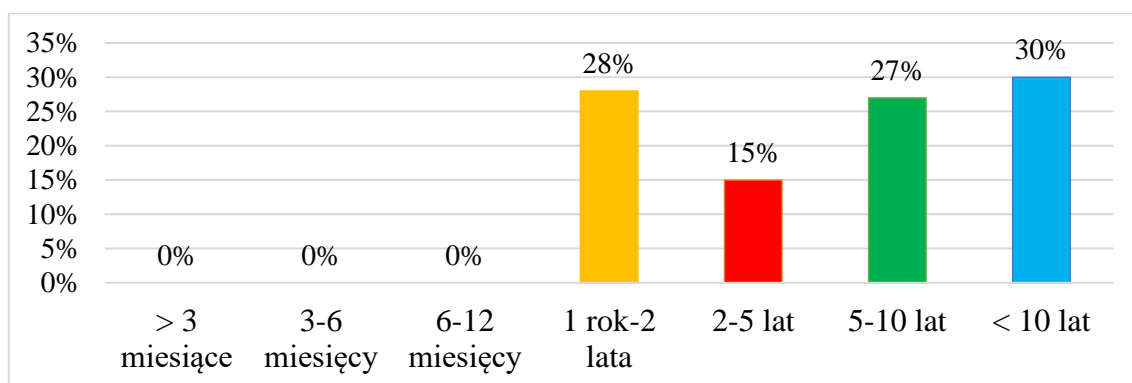


Wykres 4.2. Z jakich powodów przyjechał Pan/przyjechała Pani do województwa kujawsko-pomorskiego?

Źródło: Badania własne.

Pozostałe odpowiedzi są na podobnym poziomie – polepszenie warunków mieszkaniowych 25%, dostęp do służby zdrowia (lekarz, szpital, przychodnia) 24%, świadczenia socjalne 17%, wykształcenie 21% oraz możliwość integracji z mieszkańcami regionu 15%. Dla ponad połowy ankietowanych, a dokładnie 51% istotne jest poczucie bezpieczeństwa w miejscu pobytu. W innych zaznaczeniach respondenci nie opisywali przyczyn swojego przyjazdu do województwa kujawsko-pomorskiego. W przypadku tej analizy należy wskazać, że kwestie uwarunkowań wewnętrznych dotyczą głównie determinantu społecznego ze względu na indywidualny charakter. Zastosowanie wymienionych kryteriów pozwala na ustalenie grupy, która będzie poddawana dalszych analizom.

Znaczące staje się scharakteryzowanie Ukraińców na pobycie długo- lub krótkoterminowym (Wyk. 4.3.).

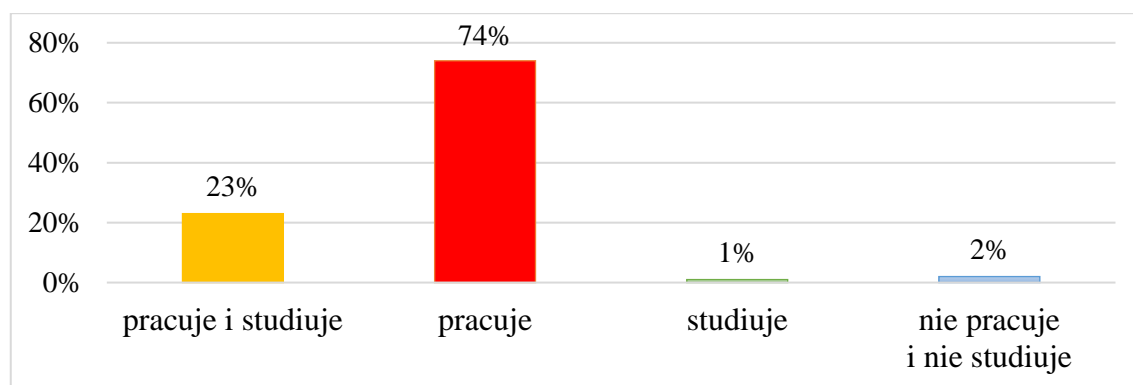


Wykres 4.3. Jak długo przebywa Pan/i na terenie województwa?

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodnie z zestawieniem wynika, że 30% respondentów przebywa na terenie województwa ponad 10 lat, 27% od 5 do 10 lat. Ponadto pobyt od roku do 2 lat i od 2 do 5 lat deklaruje w stosunku 28% i 15% osób. Imigranci na pobycie krótkoterminowym nie byli brani pod uwagę do analizy. Zdecydowana większość respondentów przebywa na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w trybie długoterminowym 48% respondentów otrzymało pozwolenie na pobyt stały.

Wykryto statystycznie istotną zależność pomiędzy czasem pobytu a statusem (przeciętna siła związku na poziomie rho Spearmana = 0,313). Im dłużej imigrant przebywa w województwie, tym częściej podejmuje decyzje o złożeniu wniosku na pobyt stały. W innym przypadku stały pobyt skłania do pozostania w miejscu pobytu. Podobna sytuacja dotyczy wieku respondentów (przeciętna siła związku na poziomie rho Spearmana = 0,361). Poniższy wykres wskazuje stosunek osób studiujących i/lub pracujących (Wyk 4.4.).

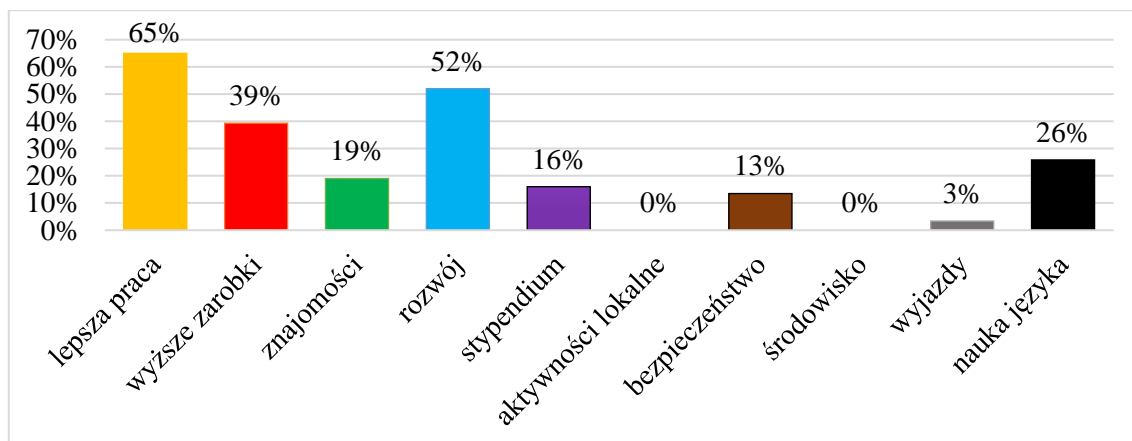


Wykres 4.4. Czy pracuje Pan/i na terenie województwa kujawsko-pomorskiego?

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodnie z powyższym zestawieniem 74% badanych jest zatrudnionych w województwie kujawsko-pomorskim. Ponadto 23% respondentów zarówno pracuje, jak i studiuje, 1% tylko studiuje, a 2% nie deklaruje żadnej z tych aktywności. Warto zwrócić uwagę na fakt, że imigranci pierwszej kategorii, którzy pracują i studiują robią to niezależnie od rodzaju uczelni – publicznej, bądź niepublicznej. Wykryto statystycznie istotną zależność pomiędzy płcią, a studiowaniem (przeciętna siła związku na poziomie rho Spearmana = -0,398). Kobiety częściej niż mężczyźni podejmują się studiowania w województwie kujawsko-pomorskim.

Poniższe zestawienie wskazuje na to, co stanowiło motywację do podjęcia studiów (Wyk 4.5.).

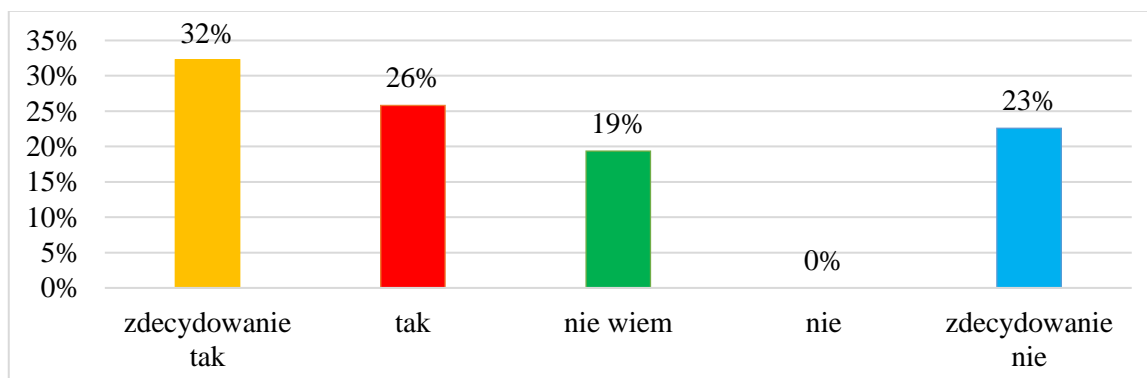


Wykres 4.5. Co było dla Pana/i motywacją do podjęcia studiów?

Źródło: Opracowanie własne.

Najważniejsza dla respondentów okazała się szansa na lepszą pracę, którą zaznaczyło 65% osób. Kolejnym ważnym czynnikiem stała się możliwość rozwoju na poziomie 52%. Wyższe zarobki wskazało 39% badanych, a nowe znajomości są istotne dla 19% Ukraińców. Stypendia zaznaczyło 16% ankietowanych, a 26% ceni sobie naukę języka polskiego na uczelniach. Ostatnie dwa wskazania w stosunku 13% i 3% zostały wyróżnione w czynniku zwiększenia poczucia bezpieczeństwa oraz możliwości wyjazdów zagranicznych. Brak zaznaczenia przy odpowiedziach „*podejmowanie aktywności w sferze publicznej dla społeczności lokalnej*”, „*zmiana środowiska wyjazdów zagranicznych*”. W odpowiedzi „*inne*” 3 respondentów wskazało, że ważne jest posiadanie legitymacji i tym samym zniżek studenckich.

Poniższe zestawienie wskazuje na stosunek zatrudnienia do wykształcenia (Wyk. 4.6.).

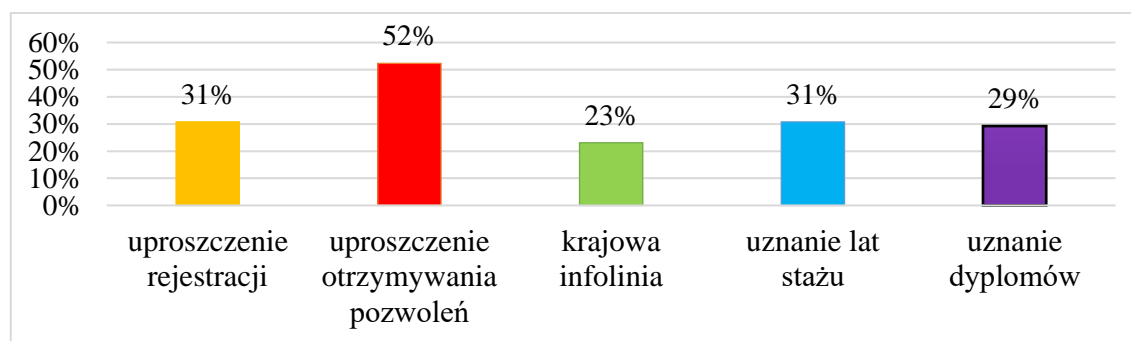


Wykres 4.6. Czy zapewnienie pracy po studiach zgodnej z wykształceniem skłoniłoby Pana/Panią do pozostania w województwie kujawsko-pomorskim?

Źródło: Opracowanie własne.

Zgodnie z powyższym 58% respondentów deklaruje pozostanie w województwie kujawsko-pomorskim po studiach. Odpowiedź „zdecydowanie tak” (32%), „tak” 26%, a wstrzymało się od deklaracji 19% z nich. Ankietowani, którzy zaznaczyli odpowiedź „zdecydowanie nie” w 23% komunikowały również o posiadaniu zezwolenia na pobyt czasowy, wykształceniu podstawowym lub technicznym oraz niechęci do pozostania w Polsce.

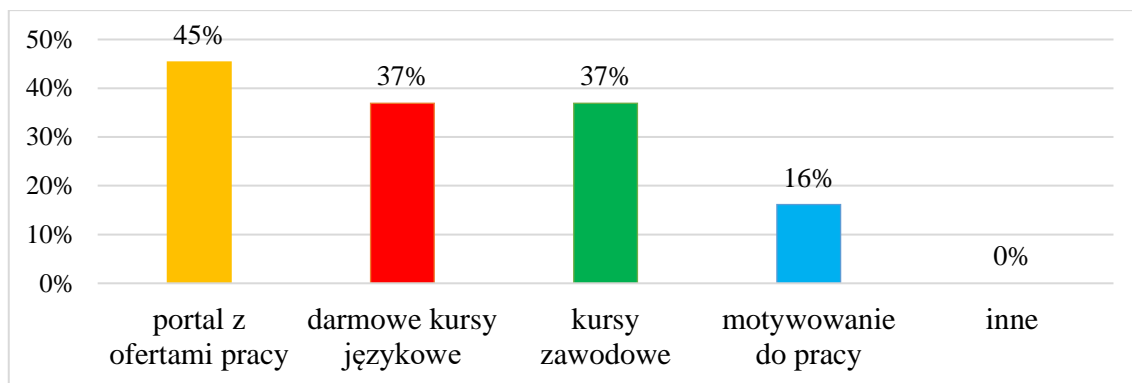
Świadomość posiadania na wskazanym terenie stabilnego odsetka studiujących i/lub pracujących imigrantów z Ukrainy powinno determinować do podejmowania działań na rzecz tej grupy społecznej. Świadczą o tym odpowiedzi na kolejne z pytań zawartych w kwestionariuszu (Wyk. 4.7.).



Wykres 4.7. Jakiego działania według Pana/Pani ułatwiłyby imigrantom odnalezienie się na rynku pracy w województwie kujawsko-pomorskim? (uwarunkowania zewnętrzne)

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższe dane wskazują, że istotne stało się uproszczenie systemu uzyskiwania pozwoleń na pracę dla ponad połowy respondentów (52%). Z kolei na uproszczenie systemu rejestracji osób bezrobotnych czeka 31% badanych i nieznacznie mniej na uznanie lat stażu 31%. Za ważne w 29% ankietowanych wskazało uznanie dyplomów otrzymanych w procesie kształcenia na terenie Ukrainy. Najmniej osób, bo w 23% zaznaczyło, że dużym uproszczeniem byłoby stworzenie krajowej infolinii dla cudzoziemców poszukujących pracy.



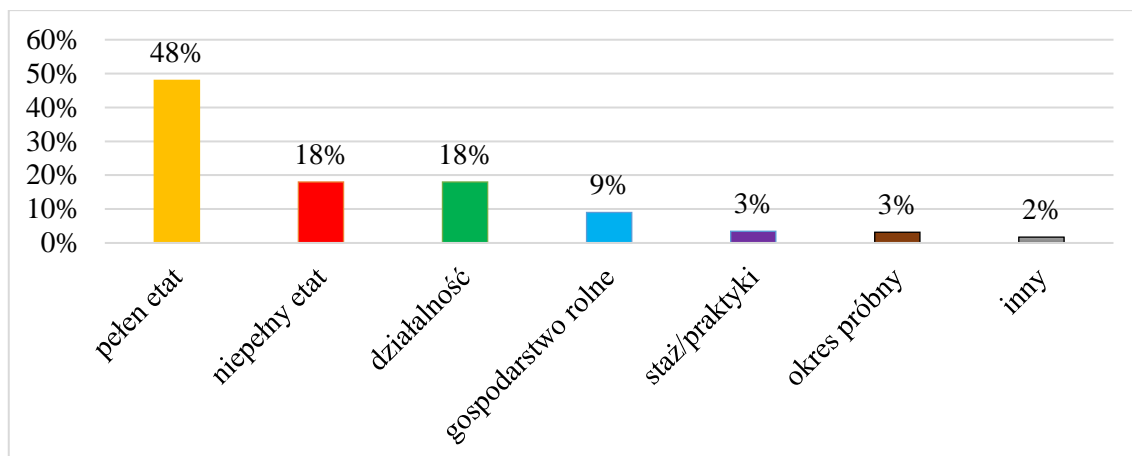
Wykres 4.8. Jakie działania według Pana/Pani ułatwiłyby imigrantom odnalezienie się na rynku pracy w województwie kujawsko-pomorskim? (uwarunkowania wewnętrzne)

Źródło: Opracowanie własne.

Z opinii respondentów (Wyk. 4.8.) w uwarunkowaniach wewnętrznych zdecydowaną przewagę stanowi opcja „*stworzenie dedykowanego portalu z ofertami pracy*” dla 45%. Nieznacznie mniej wskazań stanowił udział w darmowych kursach językowych oraz zawodowych zwiększających kwalifikacje na poziomie 37%. Ankietowani w 16% potrzebowaliby swego rodzaju motywacji do podjęcia pracy. Na uwagę zasługuje fakt, że samorządy mają ograniczoną możliwość kształtowania polityki migracyjnej państwa, gdyż to władze centralne decydują o kierunkach i skali przejazdu o cudzoziemców. Samorządy mogą wpływać na procesy adaptacyjne oraz integracyjne nowych osiedleńców⁴²¹.

Za pomocą ściśle określonych strategii działania mogą zachęcić cudzoziemców do osiedlania się na stałe w danym województwie. Tym bardziej, że 66% ankietowanych zadeklarowało pracę zarówno na pełen etat (48%), jak i niepełny (18%) w postaci pracy dorywczej i sezonowej (Wyk. 4.9.).

⁴²¹ M. Lesińska, K. Matuszczyk, *Działania samorządów wobec migracji w kontekście zmian demograficznych. Przykład trzech polskich województw*, Studia regionalne i lokalne, nr 3(77), Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, Warszawa 2019, s. 73.

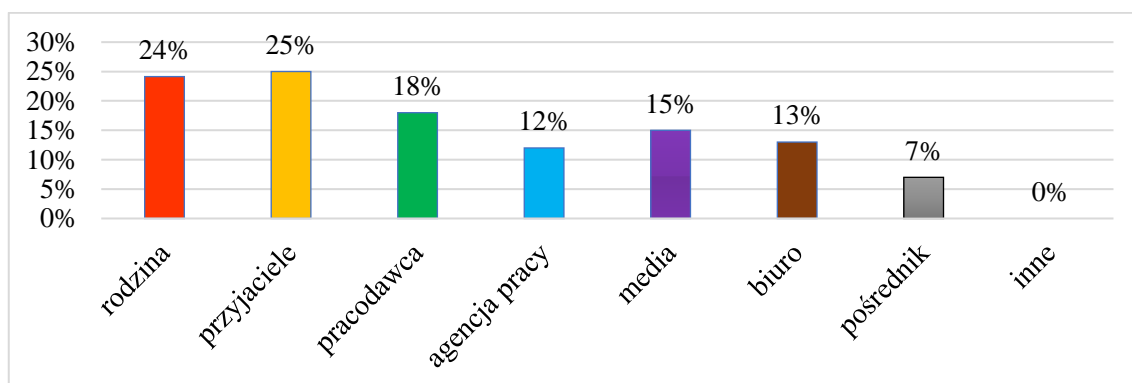


Wykres 4.9. W jakim trybie pracy Pan/Pani pracuje?

Źródło: Opracowanie własne.

Własną działalność prowadzi 18% respondentów, 9% pracuje w gospodarstwie rolnym. W stażach i praktykach organizowanych na terenie województwa uczestniczy 3% badanych i tyle samo przebywa na okresie próbnym. 2% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „inne” nie oznaczając rodzaju pracy.

Na pytanie w jaki sposób poszukiwał Pan/poszukiwała Pani pracy (Wyk. 4.10.) najczęściej osób znalazło pracę za radą przyjaciół w 25%, natomiast 24% za radą członków rodziny.

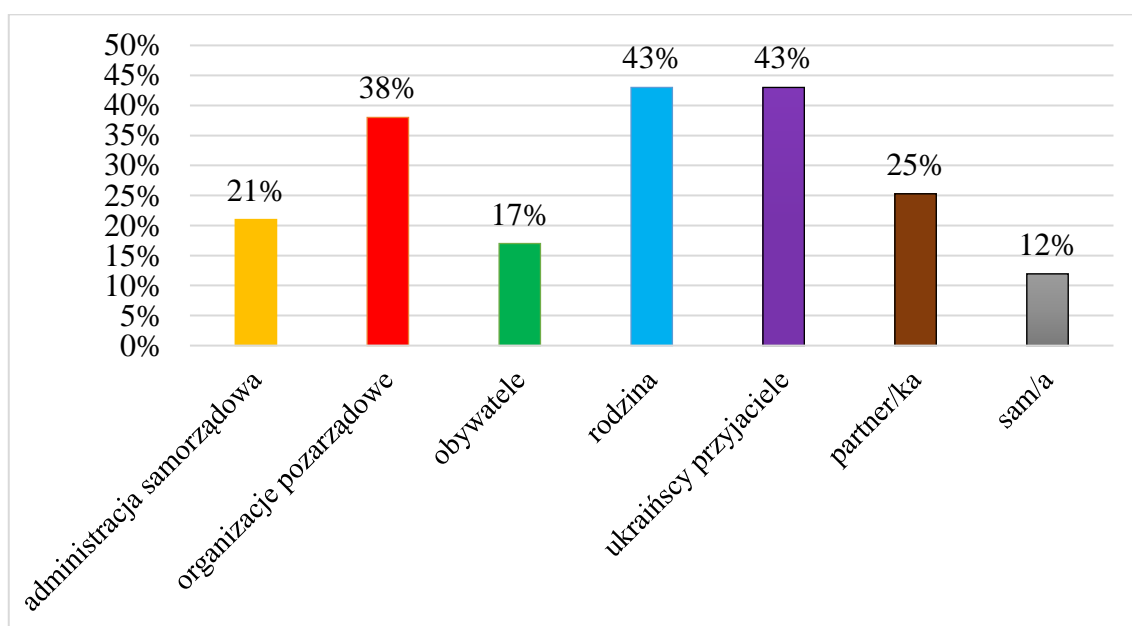


Wykres 4.10. W jaki sposób poszukiwał Pan/poszukiwała Pani pracy?

Źródło: Opracowanie własne.

Bezpośrednio u pracodawcy wybranej firmy 18% poszukiwało zatrudnienia. Dzięki ogłoszeniu w mediach pracę znalazło 15%, natomiast zgodnie z usługą prywatnej agencji zatrudnienia zareagowało 12% osób. Ukraińcy w 13% poszukiwali etatu zgodnie z usługą biur i agencji pośrednictwa pracy, a w 7% skorzystali, dzięki nieformalnym pośrednikom.

Odpowiedzi pokrywają się z pytaniem o tym do kogo imigranci z Ukrainy zwracają się z prośbą o pomoc (Wyk. 4.11.).



Wykres 4.11. Kto pomaga w największym stopniu Panu/Pani w niwelowaniu wskazanych trudności?

Źródło: Badania własne.

Zgodnie z zestawieniem respondenci najczęściej korzystają z pomocy najbliższych, czyli rodziny oraz ukraińskich przyjaciół po 43%. Jeśli chodzi o podmioty polityki społecznej, to organizacje pozarządowe są zgodnie z opinią ankietowanych najbardziej zaangażowane w pomoc przybyłym, gdyż tę odpowiedź zaznaczyło 38% osób. Administracja samorządowa otrzymała 21% wskazań, a partner/ka 25%. Samemu radzi sobie 12% badanych, a 17% pomagają obywatele województwa kujawsko-pomorskiego.

Przedstawione wyniki badań stanowią wystarczającą bazę danych do sprecyzowania potrzeb deklarowanych przez imigrantów z Ukrainy dla przyporządkowania ich do środowiska bezpieczeństwa. Zestawienie w Tab. 4.2. wskazuje na istotne dla imigrantów z Ukrainy warunki do spełnienia, aby mogli rozważyć przedłużenie pobytu w województwie kujawsko-pomorskiej.

Tabela 4.2. Kryteria potrzeb imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego

Lp.	Kategorie	zagrożenie	ryzyko	wyzwanie	szansa
1.	wsparcie osób starszych	12%	10%	30%	25%
2.	pomoc osobom niepełnosprawnym	10%	6%	38%	25%
3.	stabilizacja finansowa	0%	1%	22%	75%
4.	zapewnienie pracy	0%	0%	22%	77%
5.	zapewnienie opieki członkom rodziny	1%	1%	29%	63%
6.	możliwość mieszkania z bliskimi	2%	2%	28%	62%
7.	możliwość wynajmu lokalu	3%	1%	31%	61%
8.	możliwość kupna mieszkania/domu	2%	1%	48%	42%
9.	dostęp do lekarza	0%	0%	23%	76%
10.	prawo do ubezpieczenia (np. w trakcie bezrobocia, urlopu macierzyńskiego)	0%	0%	28%	68%
11.	zapewnienie dodatkowych świadczeń socjalnych (np. stypendium)	2%	2%	34%	55%
12.	przeciwdziałanie dyskryminacji	0%	15%	32%	30%
13.	zdobycie wykształcenia	2%	2%	46%	38%
14.	zapewnienie edukacji członkom rodziny	0%	4%	45%	46%
15.	możliwość założenia konta bankowego	3%	2%	37%	42%
16.	możliwość integrowania się ze społecznością lokalną	5%	25%	31%	9%
17.	możliwość czynnego udziału w polityce regionalnej	34%	28%	13%	3%
18.	możliwość uczestniczenia w kursach doszkalających	7%	5%	44%	27%

Zródło: Opracowanie na podstawie własnych badań.

Powyższe zestawienie było zawarte w kwestionariuszu ankiety i rozkodowane na potrzeby niniejszej analizy. Należy podkreślić, że w kwestionariuszu ankiety przy pytaniach ze skalą R. Likerta punktowanych od 1-5, najmniejsza wartość stanowi szansę dla podmiotów polityki społecznej w adaptacji imigrantów z Ukrainy. Idąc dalej, wartość 2 oznacza wyzwanie, czyli pewną sygnalizację problemu, 4 związane są z ryzykiem,

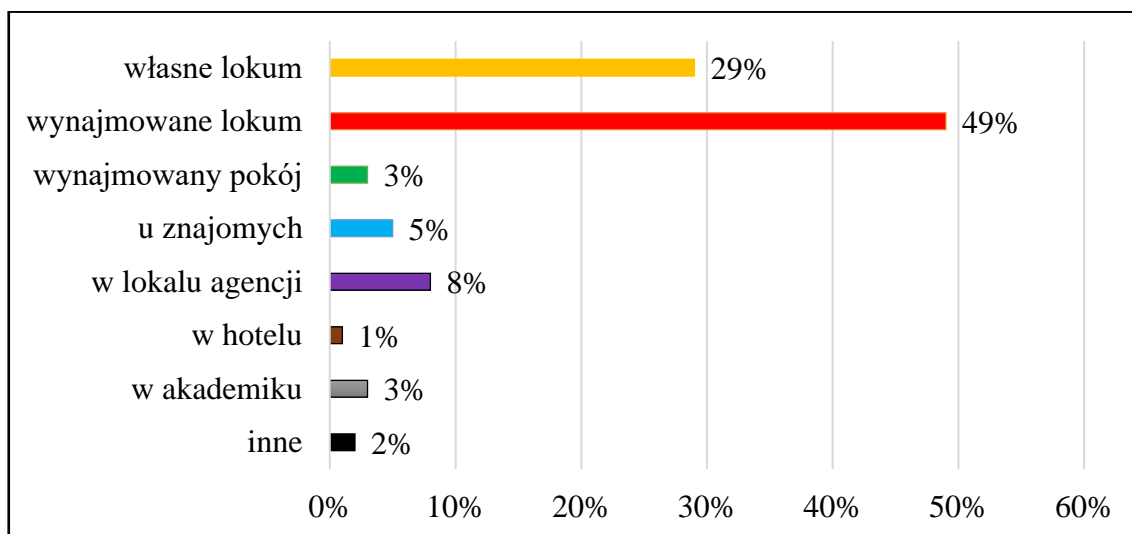
a najwyższa wartość zwraca na siebie uwagę jako potencjalne zagrożenie. Wartość 3 pozostaje wartością neutralną, która nie została przedstawiona w zestawieniu.

Zastosowanie wymienionych kryteriów pozwala na ustalenie poziomu adaptacji, co zostanie zaprezentowane w końcowych wnioskach. Cechą wyróżniającą pytanie o potrzeby jest zmienność kryteriów. W tym przypadku najwyższa wartość oznacza szansę na promowanie województwa kujawsko-pomorskiego, a najniższa stanowi zagrożenie, z tego względu, że może być wielokrotnie pomijane w analizach ze względu na brak ich zapotrzebowania.

Największym zagrożeniem dla uwarunkowań polityki społecznej okazuje się w 34% możliwość czynnego udziału w polityce regionalnej. Ponadto w tej kategorii można wyróżnić wsparcie osób starszych, które zaznaczyło w swoich odpowiedziach 10% ankietowanych. Analiza akurat tego zjawiska wymagałaby szerszej interpretacji w kwestii liczby osób z Ukrainy powyżej 65 roku życia na terytorium województwa, ewentualnych ich chorób czy codziennych potrzeb. W badaniu przeprowadzonym na potrzeby niniejszej dysertacji wzięło udział 6 respondentów w wieku emerytalnym, z czego każde z nich zaznaczyło, że wsparcie osób starszych jest dla nich ważne. Przechodząc do kolejnej kategorii ryzyko stanowi nie tylko możliwość czynnego udziału w polityce regionalnej (28%), ale również możliwość integrowania się ze społecznością lokalną (25%). Na wyróżnienie zasługuje ponadto problem dyskryminacji, który zaznaczyło 15% ankietowanych.

Biorąc pod uwagę wszystkie odpowiedzi na poziomie wyzwania wsparcie osób starszych, które wskazało 30% badanych wymagałoby również dodatkowej analizy. Największe wyzwanie stanowi możliwość kupna domu czy mieszkania na poziomie 48%, co jest znaczące dla deweloperów i powinno być wskazaniem dla podmiotów polityki społecznej, że imigranci z Ukrainy są zainteresowani dłuższym pobytem. Duże zapotrzebowanie wśród ankietowanych związane z zapewnieniem edukacji członkom rodziny 45%. Cenne dla ankietowanych jest również zdobycie wykształcenia, które zaznaczyło 46% osób. Możliwość uczestniczenia w kursach doszkalających zaznaczyło 44% respondentów. Ponadto wielu z nich zaznaczyło odpowiedzi pomoc osobom niepełnosprawnym 38%, możliwość założenia konta bankowego 37% oraz zapewnienie dodatkowych świadczeń 34%. Ponadto możliwość wynajęcia lokalu wskazało 31% ankietowanych. Wykryto statystycznie istotną zależność pomiędzy kupnem mieszkania a wykształceniem (słaba siła związku na poziomie ρ Spearmana = 0,120). Chęć posiadania własnego lokum wzrasta wraz z wykształceniem.

Wyniki badań prezentowane w tabeli 4.2. korespondują z pytaniem o miejsce zamieszkania Ukraińców (Wyk. 4. 12.).



Wykres 4.12. Gdzie Pan/Pani obecnie mieszka?

Źródło: Badania własne.

Własne mieszkanie bądź dom posiada 29% respondentów. Największa ilość badanych 49% wskazała na to, że wynajmuje kawalerkę, mieszkanie lub dom. Ankietowani mieszkają w akademiku i wynajmują pokój w 3%, a 5% mieszka u znajomych. Nieco więcej, gdyż 8% korzysta z lokalu udostępnionego przez agencję pracy lub pracodawcę. Tylko 1% badanych korzysta w usług hotelu, a 2% pracuje w innym miejscu niż wymienione w kwestionariuszu.

Na uzupełniające pytanie o to, kto pomógł Panu/Pani w znalezieniu miejsca, w którym respondenci aktualnie mieszkają odpowiedziała jedynie grupa 53 osób, z czego 47% wskazało internet. Mniej, gdyż 23% ankietowanych wytypowało rodzinę i przyjaciół, a jednostkowe odpowiedzi po 2-4% były przypisywane znajomym, sąsiadom, własnym poszukiwaniom, usługom agencji lub pomocy pracodawców.

Z analizy danych wynika, że imigracja zarobkowa może przyczynić się do większej konkurencyjności i aktywności gospodarczej, wyzwań demograficznych oraz popytu na siłę roboczą. Spójna polityka imigracyjna UE może przyczynić się do rozwoju gospodarczego w perspektywie długoterminowej. Ważne jest zapewnienie sprawiedliwego traktowania obywateli państw trzecich, którzy przebywają legalnie na terytoriach państw członkowskich. Ponadto istotna staje się optymalizacja powiązań

między migracją a rozwojem indywidualnym⁴²². Znaczące może stać się wprowadzenie zmian w funkcjonowaniu polityki społecznej województwa.

4.2. Propozycje zmian w percepcji imigrantów z Ukrainy

Podczas przemieszczania się dobrowolnego lub przymusowego migranci zdobywają wiedzę, poznają wartości i tradycje danego miejsca. Wyzwania przed jakimi stoją podmioty funkcjonujące w ramach polityki społecznej przedstawione zostały poniżej (Tab. 4.3.).

Tabela 4.3. Wyzwania polityki społecznej

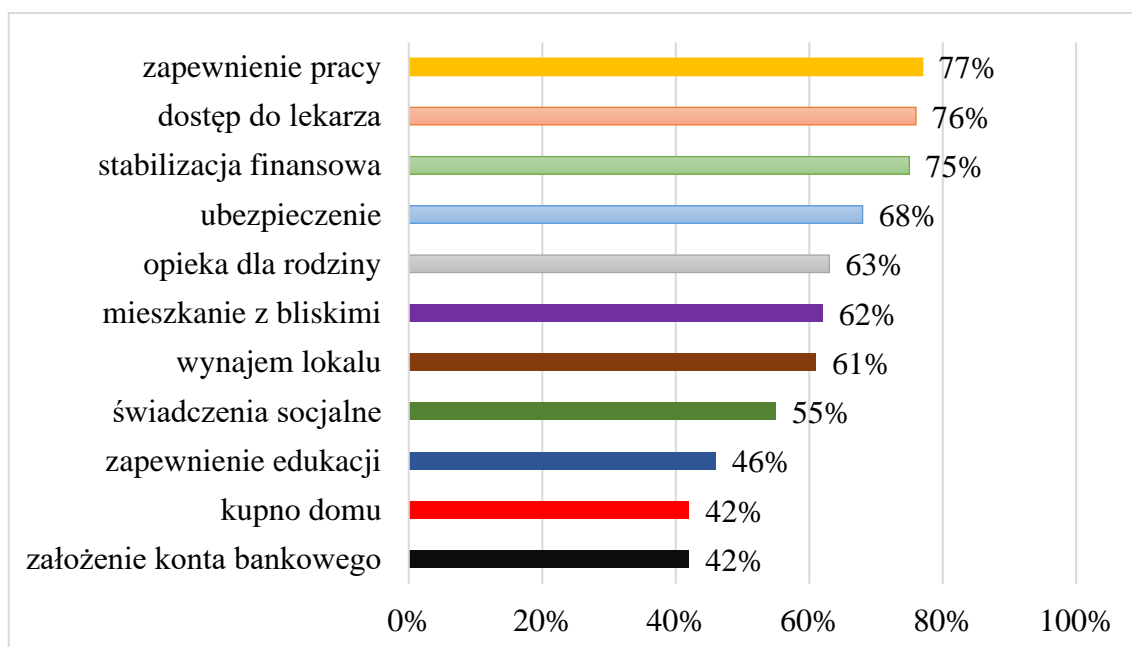
Kryterium	Działania polityki społecznej
Starzenie się społeczeństwa	konieczność zwiększenia finansowania emerytur i obszaru ochrony zdrowia oraz opieki długoterminowej
Globalizacja	zwiększona aktywność w zakresie edukacji i/lub ograniczania ubóstwa
Związki partnerskie	konieczność wzrostu znaczenia polityki rodzinnej
Wzrost bezrobocia i nierówności	rozwój kwestii bezpieczeństwa społecznego oraz problemu naruszeń porządku społecznego
Obciążenia dla budżetu socjalnego w związku ze wzrostem bezrobocia	konieczność zaangażowania polityki społecznej w sprawie zatrudnienia
Problemy ekologiczne	zaangażowanie regulacyjne i finansowe państwa w obszarze ochrony środowiska
Większa świadomość obowiązującego prawa wśród obywateli	dotatkowe regulacja w zakresie praw dzieci, osób niepełnosprawnych osób starszych, kobiet, mniejszości narodowych
Większa świadomość funkcjonowania polityki społecznej	konieczne wprowadzenie reform w tym zakresie
Podwyższenie standardu życia	zwiększono oczekiwania wobec poziomu realizacji praw, które powinny być gwarantowane przez państwo
Wzrost znaczenie indywidualności funkcjonowanie polityki społecznej	konieczność prowadzenia elastyczności i indywidualizacji usług
Wzrost znaczenia międzynarodowych podmiotów polityki społecznej	krajowa polityka społeczna będzie kształtowana przez prawo międzynarodowe

⁴²² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 26.02.2014 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w charakterze pracownika sezonowego, 2014/36/UE, pkt. 6.

Kryterium	Działania polityki społecznej
Wzrost znaczenia kultury konsumpcji i dostępności do specjalistycznej wiedzy	polityka społeczna koncentrująca się na konsumentach

Źródło: Opracowanie na podstawie R. Szarfenberg, *Krytyka i afirmacja polityki społecznej*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 2008, s. 44 i 45.

Rola społeczna stanowi zestaw zachowań, które kojarzone są z określoną pozycją w systemie społecznym. Pełnienie jej może być związane z konkretnym miejscem w strukturze społecznej lub pełnionymi obowiązkami⁴²³. W pytaniu o tym, jakie są najważniejsze warunki do spełnienia, aby przedstawiciele ludności ukraińskiej rozważyli wydłużenie pobytu w aktualnym miejscu zamieszkania największa ilość respondentów zaznaczyła odpowiedź zapewnienie pracy 77% (Wyk. 4.13.).



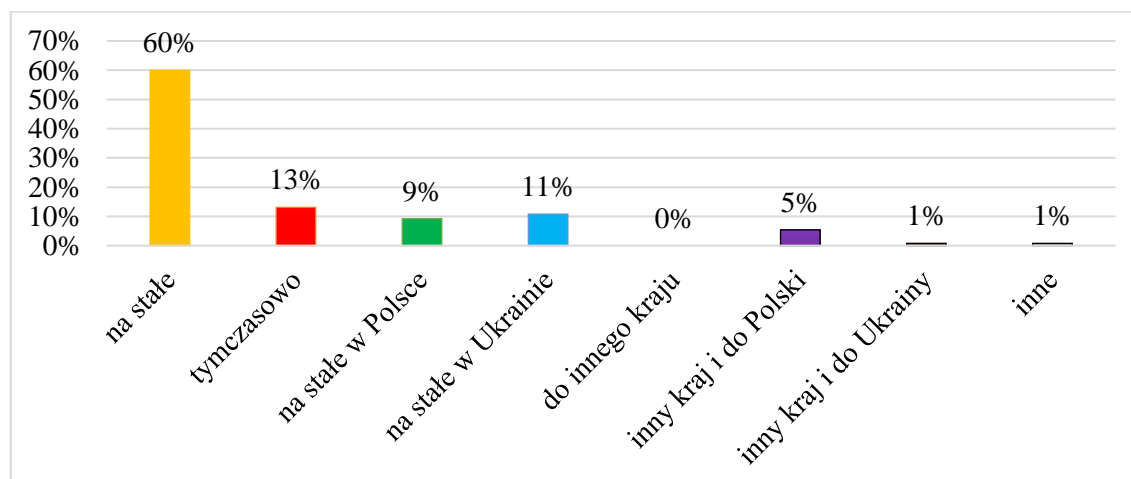
Wykres 4.13. Jakiek są najważniejsze dla Pana/Pani warunki do spełnienia, aby rozważył Pan/rozważyła Pani wydłużenie pobytu w aktualnym miejscu zamieszkania?

Jednym z istotnych warunków do spełnienia jest dostęp do lekarza, którą to odpowiedź udzieliło 76% badanych. Ważna jest również dla 75% respondentów stabilizacja finansowa. Zapewnienie opieki dla rodziny (63%), możliwość mieszkania z bliskimi (62%) oraz wynajem lokalu (61%) są prawie tak istotne, jak uzyskanie prawa do ubezpieczenia (68%). Dostęp do świadczeń socjalnych chciałoby zagwarantować sobie

⁴²³ M. Leary, *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2003, s. 98

55% ankietowanych, natomiast kwestie edukacyjne 46% osób biorących udział w badaniu. Taką samą liczbę odpowiedzi zaznaczono przy odpowiedziach „kupno domu” oraz „założenie konta bankowego” (42%).

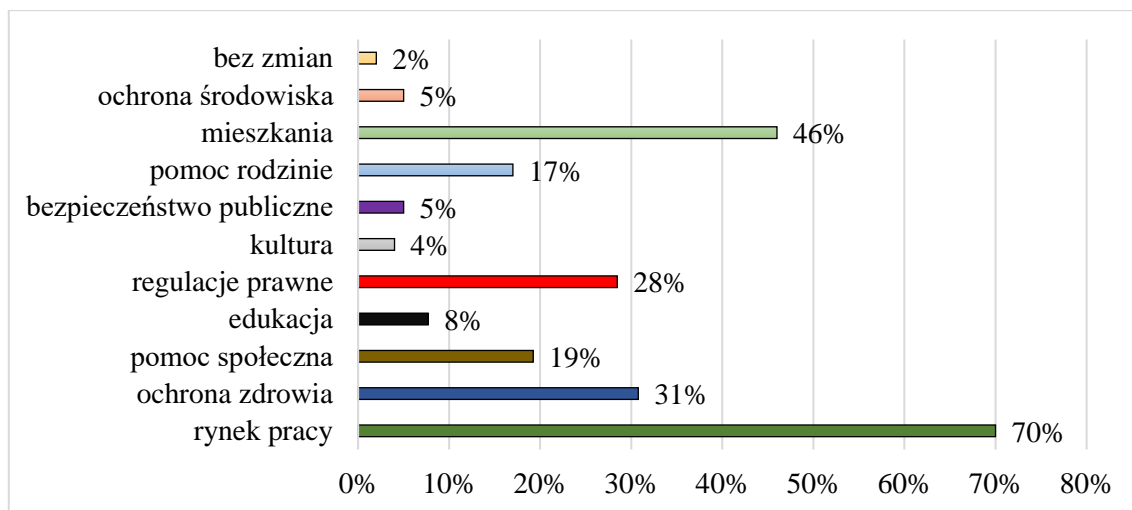
Wszelkie działania w ramach funkcjonowania polityki społecznej wpływają na decyzję migrantów o migracji (Wyk. 4.14).



Wykres 4.14. Które ze zdań najlepiej odzwierciedla Pana/Pani plany na przyszłość?

Źródło: Badania własne.

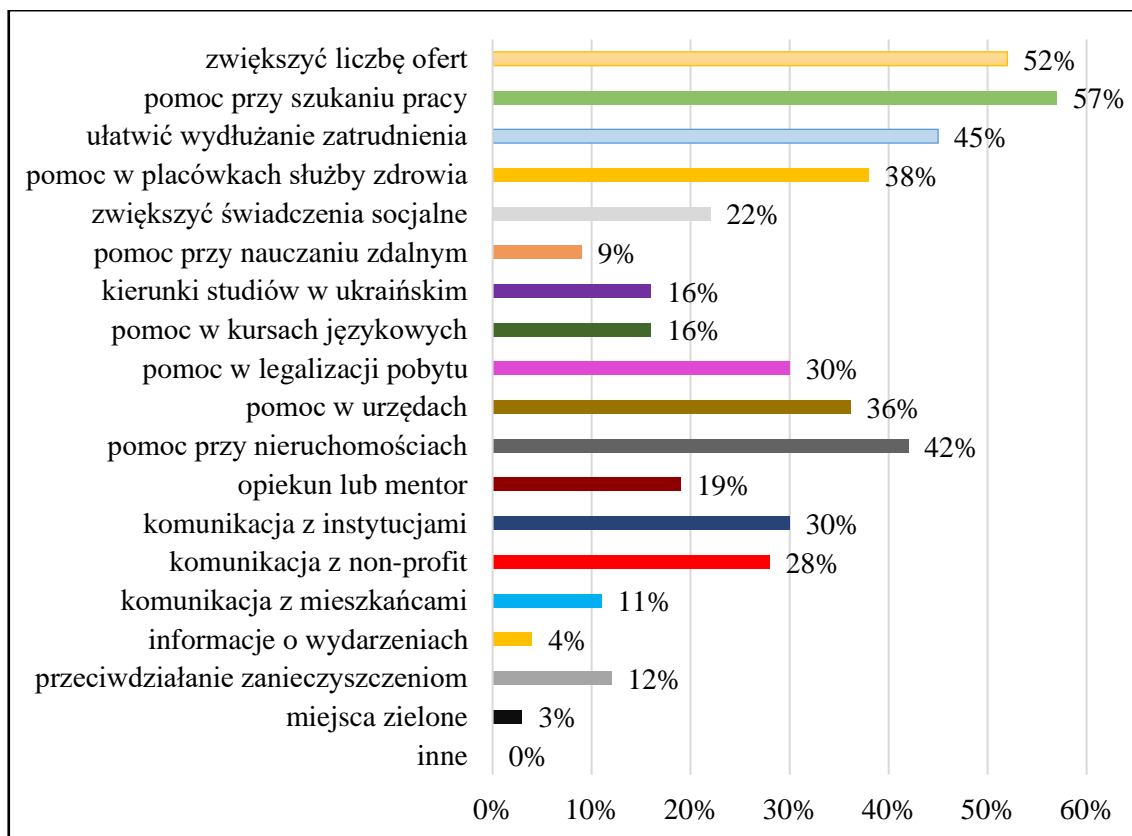
Przeważająca ilość respondentów, czyli 60% planuje pozostać na stałe w województwie kujawsko-pomorskim. Ankietowani w 13% planują pozostać tymczasowo w województwie, ale nie na stałe. Powrócić na Ukrainę planuje 11% badanych, a 9% wskazało odpowiedź, że na stałe pozostaną w Polsce. Tylko 5% planuje wyjechać na jakiś czas i wrócić do Polski. Tyle samo ankietowanych, bo 1% zaznaczyło, że planuje wyjechać na jakiś czas do innego kraju i wrócić na Ukrainę oraz opcję „inne” bez dodatkowych wskazań. Nikt nie zaznaczył, że planuje wyjechać na stałe do innego kraju. Na decyzję o przemieszczeniu się mają wpływ decyzje podejmowane przez władze województwa, szczególnie zmian w obszarach polityki społecznej (Wyk. 4.15.).



Wykres 4.15. W których obszarach funkcjonowania polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego należy według Pana/Pani opinii dokonać zmian?

Źródło: Badania własne.

Respondenci w większości, bo w 70% podali obszar rynku pracy i zatrudnienia jako główny czynnik zmian. Drugim wskazaniem w 46% był obszar mieszkaniowy. W 31% należy dokonać zmian w ochronie zdrowia i w regulacjach prawnych, które zaznaczyło 28% badanych. Zmiany w obszarze edukacji dotyczą zaledwie 8% ankietowanych. Wiele wskazań wystąpiło w obszarze pomocy rodzinie 17% i pomocy społecznej 19%. Niewielki odsetek respondentów zaznaczył obszar kultury i bezpieczeństwa publicznego w stosunku 4% i 5%. Badani widzą w 5% zaniedbania w obszarze ochrony środowiska, a w 2% nie potrzebują wprowadzania zmian.



Wykres 4.16. Jakie zmiany chciałby Pan/chciałaby Pani wprowadzić w obszarach polityki społecznej, aby Pana/Pani zdaniem możliwe było utworzenie jednolitej strategii działania w zakresie poprawy adaptacji imigrantów z Ukrainy?

Źródło: Badania własne.

W opinii respondentów (Wyk. 4.16.) największe zainteresowanie związane jest z obszarem rynku pracy i zatrudnienia. Ankietowani potrzebują pomocy przy szukaniu pracy w 57% i w zwiększeniu liczby ofert 52%. Nieco mniej potrzebuje wsparcia ułatwieniu procedur wydłużania zatrudnienia w 45% i przy wynajęciu lub kupnie nieruchomości w 42%. Respondenci w 38% wskazań sugerują zmiany podczas wizyt w placówkach służby zdrowia, a 36% w urzędach. Na poziomie 30% ankietowani wskazali zarówno na poprawę komunikacji z instytucjami publicznymi, jak i pomoc w wypełnianiu wniosków formalnych związanych z pobytem w kraju. Poprawę komunikacji z instytucjami pozarządowymi deklaruje 28% ankietowanych, a 22% sugeruje zwiększenie świadczeń socjalnych. Wyznaczenie opiekuna lub mentora, który pomaga przyjezdnym przez pierwsze tygodnie pobytu wskazało 19% respondentów. Na poziomie 16% potrzebna jest pomoc w poszukiwaniu kursów językowych i wprowadzaniu kierunków studiów w języku ukraińskim. Poprawa komunikacji z mieszkańcami jest ważna dla 11% badanych, natomiast pomoc przy nauczaniu zdalnym

dla 9% osób. Najmniejsze zmiany powinny nastąpić przy zwiększeniu liczby informacji o wydarzeniach kulturalnych w moim miejscu zamieszkania w 4% oraz zwiększeniu ilości terenów zielonych w 3%. Wykryto statystycznie istotną zależność pomiędzy wykształceniem i wiekiem respondentów w przedziale 35-44 a komunikacją z polskimi obywatelami (słaba siła związku na poziomie rho Spearmana = 0,117). Właśnie w tych kategoriach respondenci chętniej kontaktują się z mieszkańcami. Z analizy danych wynika, że zmiany w obszarze zatrudnienia okazały się dominujące, a w dalszej kolejności obszar mieszkaniowy, ochrony zdrowia i komunikacja z instytucjami polityki społecznej. Jest to spójne z wymienionymi przez respondentów obszarami, w których należy dokonać pewnych udogodnień dla funkcjonowania imigrantów z Ukrainy w województwie.

4.3. Propozycje zmian w opinii ekspertów polityki społecznej

Zgodnie z informacjami na stronie WUP 29 stycznia 2022 roku weszła w życie ustawa z dnia 17 grudnia 2021 roku o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw. Dokument wprowadza zmiany, które mają ułatwić postępowanie w sprawach dotyczących pobytu oraz zatrudniania cudzoziemców. Skorzystają na tym zarówno pracodawcy, jak i pracownicy, szczególnie, jeśli chodzi o oświadczenie o powierzeniu wykonania pracy. Imigranci z Ukrainy mogą liczyć na:

- wydłużenie maksymalnego okresu powierzania pracy na podstawie oświadczenia z 6 do 24 miesięcy,
- likwidację rocznego okresu rozliczeniowego, co oznacza, że będą mogli zachować ciągłość pracy na podstawie kolejnych oświadczeń,
- zapewnienie wynagrodzenia podobnego do wynagrodzenia pracowników wykonujących pracę o podobnym charakterze lub na porównywalnym stanowisku,
- wydłużenie do 7 dni czasu na poinformowanie powiatowego Urzędu Pracy o podjęciu zatrudnienia na podstawie określonego oświadczenia.

Kolejne zmiany dotyczą pierwszeństwa w rozpatrywaniu wniosków o wydanie zezwolenia na pracę dla cudzoziemców, którzy mają wykonywać pracę u przedsiębiorców posiadających działalność o strategicznym znaczeniu dla gospodarki.

Ponadto został skrócony czas na rozpatrywanie wniosków⁴²⁴. Niemniej ważna staje się możliwość przesyłania pouczeń imigrantom o ich prawach i obowiązkach oraz trybie postępowania w formie za pomocą poczty elektronicznej. Uproszczeniem staje się również możliwość zmiany zezwolenia na pobyt czasowy i zatrudnienie w sytuacji zmiany podmiotu powierzającego pracę lub zmianę jej warunków⁴²⁵. O. Kuratnik przy pytaniu o ewentualne wprowadzenie zmian w obszarach funkcjonowania polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego, skupiła szczególną uwagę na obszarach pracy i rynku pracy, ochrony zdrowia, mieszkaniowym, kultury oraz pomocy społecznej i rodzinie. W ocenie respondentki obszar edukacji, regulacji prawnych, ochrony środowiska oraz bezpieczeństwa publicznego nie wymaga zmian⁴²⁶. Podobne spostrzeżenia wynikają z oceny odpowiedzi jednego z pracowników podmiotu administracji publicznej w województwie kujawsko-pomorskim, który ocenił, że bardzo duże zmiany powinny zostać wprowadzone w obszarze mieszkaniowym, reszta z wymienionych obszarów wymaga istotnych zmian, natomiast kwestie ochrony środowiska powinny pozostać w dotychczasowej formie. Za największe trudności wskazuje znalezienie zakwaterowania i zatrudnienia, które uwydatniły się w momencie fali napływów uchodźców po 24 lutego 2022 roku. Niezwykle istotny staje się obszar edukacji, gdzie proponuje się intensyfikację nauki języka polskiego lub włączenie indywidualnego trybu nauczania w razie potrzeby⁴²⁷. *„Na pewno nasi przedsiębiorcy i pracodawcy chcieliby mieć taką stabilną sytuację, żeby wiedzieli kogo zatrudniają i na jak długo”*. Uzupełniając tę myśl, Radna Miasta Torunia K. Żejmo-Wysocka potwierdziła, że firmy byłyby w stanie przeznaczyć część finansów na szkolenie pracowników z zagranicy, gdyby otrzymali gwarancję możliwości zatrudnienia na zdecydowanie dłuższy czas niż aktualnie⁴²⁸. Brak jest pracowników we wszystkich zawodach, które dotyczą opieki zdrowotnej. *„...procedury zatrudnienia, które musiało przygotować ministerstwo i fundusz zdrowia odnośnie zatrudnienia osób spoza UE trwały bardzo długo”*. Z racji tego w niektórych miejscowościach, np. we Włocławku placówki zdrowia nie mogły zatrudnić pracowników z Ukrainy, a sami zainteresowani wyjeżdżali

⁴²⁴ 60 dni na załatwienie sprawy administracyjnej dotyczącej udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy w pierwszej instancji oraz 90 dni na rozpatrzenie sprawy przez organ odwoławczy.

⁴²⁵ A. Boniek-Lewandowska, *Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu, zmiany w przepisach prawa dot. zatrudniania cudzoziemców*, <https://wuptorun.praca.gov.pl/-/17095317-zmiany-w-przepisach-prawa-dot-zatrudniania-cudzoziemcow> [dostęp: 01.02.2022]. Więcej na ten temat: Ustawa z dn. 17 grudnia 2021 r., dz. cyt.

⁴²⁶ Koordynatorka projektów Fundacji EMIC, dz. cyt.

⁴²⁷ Pracownik podmiotu administracji publicznej, dz. cyt.

⁴²⁸ Radna Miasta Torunia, dz. cyt.

w poszukiwaniu pracy. Konieczne staje się wprowadzenie działań kulturowych w celu adaptacji imigrantów z Ukrainy w postaci kursów językowych, zajęć z edukacji o polskiej kulturze i tradycji. Przeciwnie może dochodzić do swego rodzaju konfliktów i nieporozumień między cudzoziemcami, a obywatelami województwa kujawsko-pomorskiego⁴²⁹. Zgodnie z WUP w sferze bezpieczeństwa publicznego należy zwiększyć dostęp do nieodpłatnych porad prawnych, stworzyć miejsce, gdzie imigrant będzie mógł zgłosić nadużycia, np. ze strony pracodawców oraz stosować prosty język w dokumentach⁴³⁰. Ponadto w obszarze pomocy społecznej należy zwiększyć wrażliwość międzykulturową pracowników polityki społecznej i zatrudnić w tych instytucjach osoby z doświadczeniem migracyjnym.

Informacje o działaniach odpowiednich instytucji województwa na rzecz adaptacji imigrantów z Ukrainy przekazywane są za pomocą stron internetowych, w lokalnych i regionalnych mediach, w urzędach, jak również podczas organizowanych spotkań z polskimi i zagranicznymi mieszkańcami regionu. Wiadomości przekazywane są podczas festynów, w budynkach organizacji pozarządowych, kościołach, klubach seniora, poprzez gminne rady seniorów, uniwersytety trzeciego wieku, kołach gospodyń wiejskich, szkołach i innych specjalnie do tego przygotowanych placówkach⁴³¹. Ryzyko stanowi niewykorzystanie potencjału wolontariuszy organizacji pozarządowych, chociaż przedstawiciele instytucji deklarują konieczność przekazania części zadań właśnie trzeciemu sektorowi⁴³². Dla przykładu placówki zdrowia ściśle współpracowały z organizacjami pozarządowymi, będąc gotowi na każdą okoliczność niezależnie od pory dnia. *„Niejasne dla beneficjentów jest to, jakie miejsca w Bydgoszczy niosą pomoc, jakiego typu problemami do jakiej jednostki można się zgłosić (...) Brakuje mechanizmu, np. informatycznego wspierającego swobodny przepływ informacji we wszystkich obszarach polityki społecznej⁴³³”*. W nieprzewidzianych wypadkach, jak pandemia COVID-19 czy imigracja uchodźców wojennych niezbędne stało się zaangażowanie publicznych instytucji województwa kujawsko-pomorskiego⁴³⁴. *„Byliśmy największym punktem informacyjnym, obserwowano nas 100 tysięcy osób. (...) Zmiana musi iść z drugiej strony, od instytucji. Doświadczenie pokazuje, że procedury można przyspieszyć*

⁴²⁹ Tamże.

⁴³⁰ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

⁴³¹ Radna Miasta Torunia, dz. cyt.

⁴³² Wiceprezes Fundacji Diversity.pl, dz. cyt.

⁴³³ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt.

⁴³⁴ Wiceprezes Fundacji Diversity.pl, dz. cyt.

w nagłych, nieprzewidywanych sytuacjach (pandemia, wojna). Nie niektóre kwestie można przyspieszyć, przesunąć, można coś załatwić przez telefon, można pomóc”⁴³⁵. Praca z imigrantami pokazała, że konieczne jest zaangażowanie i zrozumienie, tych osób, które angażują się wolontaryjnie, poświęcając swój wolny czas. Pracują te osoby bez ustanku i bez wsparcia instytucjonalnego będzie trudno wykonać większość działań.

WUP słusznie zaznacza, że: „kwestie społeczne istotne w procesie adaptacji – i dalej integracji dotyczą przede wszystkim spraw z zakresu bezpieczeństwa, edukacji, ochrony zdrowia, administracji, rynku pracy, dostępu do mieszkań etc. Stąd istotna jest współpraca wszystkich podmiotów realizujących czynności na rzecz cudzoziemców w regionie”. Adaptacja imigrantów z Ukrainy to ciągła praca instytucji polityki społecznej: „przygotowaliśmy ACA program Akademickiego Centrum Adaptacyjnego w ramach którego mamy program kształcenia w pierwszym roku w języku ukraińskim”. Stanowi to formę pomocy dla nauczycieli ukraińskich szukających pracy w regionie. Wydaje się, że jednym ze sposobów zatrzymania imigrantów z Ukrainy w województwie jest tworzenie nowych podmiotów w ramach określonych strategii działania. Wymaga to zaangażowania wszystkich podmiotów polityki społecznej regionu, które deklarują chęć pomocy. M. Sobczak-Michałowska w trakcie rozmowy kilkakrotnie podkreśliła istotność utrzymania dziedzictwa kulturowego imigrantów z Ukrainy⁴³⁶.

Zmiany, które należy wprowadzić w obszar edukacji zawierają się we wzmocnieniu kompetencji nauczycieli do pracy z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym, zwiększeniu dostępu do szkoleń zawodowych, rozwój programów adaptacyjnych, zwiększenie obecności asystentów międzykulturowych w szkołach. Ponadto warto skupić się na doradztwie zawodowym dla uczniów, utworzeniu sieci egzaminacyjnych z języka polskiego i monitorowania nauki zdalnej⁴³⁷. „Uczelnia i rola uczelni jest miejscem, gdzie procesy adaptacyjne są możliwe i nie dlatego, że mamy taką misję, ale dlatego że oni są dla nas ważni z punktu widzenia obywatela funkcjonującego w środowisku akademickim oraz w przestrzeni miejskiej”⁴³⁸. Podkreślono również istotność włączania modeli współpracujących z biznesem, aby praktyki, które mają wpięte w program kształcenia mogły przekładać się na potencjalne miejsca pracy⁴³⁹.

⁴³⁵ Tamże.

⁴³⁶ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt..

⁴³⁷ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

⁴³⁸ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt.

⁴³⁹ Tamże.

W najważniejszym aspekcie dla imigrantów z Ukrainy, czyli w sferze zatrudnienia należałoby usprawnić przyznawanie zezwoleń na pracę, zwiększyć dostęp do wiedzy o warunkach życia i pracy w regionie. Ponadto rozwinąć poradnictwo zawodowe i system pośrednictwa pracy, a także promować przedsiębiorczość migrantów oraz wspierać informacyjno-szkoleniowo pracodawców w zakresie pracy w zespole międzykulturowym⁴⁴⁰. Podobne rozwiązania zostały zasugerowane w obszarze ochrony zdrowia i uzupełnione o zwiększenie dostępu do pomocy psychologicznej i udostępnienia kursów medycznych⁴⁴¹.

Zmiany w obszarze kultury dotyczą organizacji i promocji wydarzeń integracyjnych, rozszerzenie oferty kulturalnej województwa dla cudzoziemców i zwiększenie udziału imigrantów w tworzeniu oferty kulturalnej regionu⁴⁴². Przykład na zrozumienie i czujność kulturową może stanowić niniejsza sytuacja: *„już wiemy, że pomoc ukraińskim uchodźcom nie do końca spodobała się naszym studentom regularnym (mówię o tych, którzy przyjechali bez względu na wojnę). Postaraliśmy się z naszego systemu wewnętrznego wygenerować środki na zapomogi. Wydawało nam się, że wszyscy młodzi ludzie z Ukrainy to rozumieją, że przyjechali koledzy i koleżanki przed wojną. Usłyszeliśmy, że nie do końca jest to właściwe z naszej strony, że staramy się wesprzeć tych, którzy przyjechali z powodu wojny na Ukrainie”*. Pojawiła się prośba ze strony studentów na rozdysponowanie środków dla wszystkich, gdyż ta grupa regularnych studentów również ma rodzinę na Ukrainie, która ze względu na wojnę nie jest w stanie im pomagać jak dotychczas⁴⁴³.

WUP zaznacza, że Polska nie ma wydzielonej polityki integracyjnej na szczeblu centralnym. Zgodnie z tym województwa korzystają z pomocy wynikającej z ustawy o pomocy społecznej dla beneficjentów ochrony międzynarodowej, w ramach Indywidualnych Programów Integracji (IPI) i projektów finansowanych w większości ze środków zewnętrznych, np. organizacje międzynarodowe i środki europejskie. *„Mnogość źródeł finansowania rodzi pewne niedogodności w zakresie zapewnienia kompleksowości i komplementarności oraz terytorialnego rozłożenia działań na rzecz migrantów. Brakuje systemowego wsparcia, w szczególności kierowanego do samorządów, realizujących*

⁴⁴⁰ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

⁴⁴¹ Tamże.

⁴⁴² Tamże.

⁴⁴³ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt.

w praktyce działania włączające migrantów przymusowych z Ukrainy w życie lokalnych społeczności”⁴⁴⁴.

Utrudnieniem jest brak sprecyzowanej strategii działania polityki migracyjnej i integracyjnej, co przekłada się na funkcjonowanie polityki społecznej regionu wobec imigrantów z Ukrainy. Problem pojawił się szczególnie w momencie ogromnego napływu uchodźców wojennych. *„Zmiana pewnych przepisów bądź ukazanie się pewnych rozporządzeń w celu stworzenia oficjalnych szablonów dokumentów trwa bardzo długo”*⁴⁴⁵. Instytucje publiczne nie mogły przewidzieć nagłych polityczno-ekonomicznych zmian za wschodnią granicą. Bazując jednak na dotychczasowych doświadczeniach powinny być przygotowane na przyjęcie tak dużej liczby cudzoziemców zgodnie z funkcjonującymi regulacjami prawnymi. *„Problemy były, są i będą, dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby je wspólnie rozwiązać w celu adaptacji imigrantów z Ukrainy”*⁴⁴⁶. Sama strategia działania w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim powinna zawierać: *„wspólną misję, spisane cele i podział obowiązków” na wszystkie regionalne instytucje*⁴⁴⁷. Dla niektórych: *„pełne ujednoczenie strategii działania jest niemożliwe do zrealizowania z uwagi na różnej wysokości budżety, którymi dysponują jednostki samorządu terytorialnego”*⁴⁴⁸. Każdy powiat miałby taki punkt informacyjny z jednym bądź dwoma pracownikami, który odpowiadałby na wątpliwości cudzoziemców w celu usprawnienia drogi kontaktu z odpowiednią placówką i odciążenia sekretariatów instytucji administracji publicznej w tej kwestii⁴⁴⁹. WUP deklaruje: *„obecnie trwają prace nad przygotowaniem dokumentu „Polityka migracyjna oraz pozyskiwania kadr dla rynku pracy województwa kujawsko-pomorskiego”. Konieczność sformułowania regionalnej polityki migracyjnej została ujęta w Strategii Przyspieszenia 2030+. Punktem wyjścia są potrzeby regionalnego rynku pracy związane z zachodzącymi już zmianami demograficznymi i wynikające z tego trudności w pozyskiwaniu pracowników o odpowiednich kwalifikacjach na wakujące miejsca pracy”*⁴⁵⁰. Zgodnie z Planem realizacji ustaleń Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku *„Strategia Przyspieszenia 2030+”* projekt *„Integracji cudzoziemców na kujawsko-*

⁴⁴⁴ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

⁴⁴⁵ Radna Miasta Torunia, dz. cyt..

⁴⁴⁶ Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt..

⁴⁴⁷ Pracownik podmiotu administracji publicznej, dz. cyt.

⁴⁴⁸ Dyrektor WPSiZP UMW, dz. cyt.

⁴⁴⁹ Radna Miasta Torunia, dz. cyt.

⁴⁵⁰ Przedstawiciele WUP, dz. cyt.

pomorskim rynku pracy” otrzymał w wymiarze ważności kategorię B, co oznacza, że czas realizacji zadania przewiduje się do 30 listopada 2022 roku. Zadania realizowane są bezpośrednio przez WUP w Toruniu⁴⁵¹. Współdziałanie, zaangażowanie instytucji publicznych, wzajemne wsparcie doradcze, szkoleniowe, wymianę informacji, wspólną analizę wyzwań jako pomoc w przygotowaniu instytucji na kontakt z cudzoziemcem⁴⁵².

Zmiany, jakich należy dokonać w funkcjonowaniu regionalnych podmiotów odpowiedzialnych za politykę społeczną, aby możliwe było utworzenie jednolitej strategii działania w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim powinny skupić swoją uwagę na rozmowie i współpracy. Ryzykiem występującym w prowadzeniu zorganizowanych działań adaptacyjnych ludności ukraińskiej przy współpracy podmiotów administracji publicznej, organizacji pozarządowych oraz inicjatyw obywatelskich uznaje brak znajomości potrzeb, zdefiniowanych oczekiwań i obszarów wsparcia. Wyzwaniem staje się współpraca między podmiotami administracji publicznej a organizacjami pozarządowymi i inicjatywami obywatelskimi. Jak zaznaczają respondenci są to niezależne od siebie instytucje i dodatkowo nie istnieje źródło finansowania działalności na rzecz uchodźców wojennych z Ukrainy⁴⁵³. To jest jeden z powodów niemożności wypracowania modelu współpracy, gdyż możliwości trzeciego sektora nie dają gwarancji ich systematycznej działalności⁴⁵⁴.

Na pytanie: co powinna zawierać jednolita strategia działania w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim? E. Dynarska podkreśliła konieczność: „pełnego wdrożenia imigrantów z Ukrainy w obowiązujące prawa do powszechnego korzystania z zadań polityki społecznej na równi z obywatelami polskimi”⁴⁵⁵. Zgodnie z tym szansą na wzmocnienie współpracy między instytucjami administracji publicznej, a trzecim sektorem jest powołanie dodatkowego organu poza już istniejącymi. Organizacje wspierające adaptację imigrantów z Ukrainy proponują powołanie, m. in. centrum doradczo-informacyjnego, jednocześnie proponując utworzenie stanowiska koordynatora lub pomocnika ds. imigrantów z odpowiednimi kompetencjami.

⁴⁵¹ *Plan realizacji ustaleń Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, Załącznik do uchwały nr 42/1763/21 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 października 2021 r., s. 10 [dostęp: 21.04.2022].*

⁴⁵² Tamże.

⁴⁵³ Dyrektor WPSiZP UMW, dz. cyt.

⁴⁵⁴ Tamże.

⁴⁵⁵ Dyrektor WPSiZP UMW, dz. cyt.

4.4. Komunikacja jako główny czynnik adaptacji

Politykę w zakresie nauki o komunikowaniu należy rozpatrywać w kontekście działania, a za przedmiot jej analizy wskazać proces realizacji działania mediów. Instytucjonalizacja komunikacji odbywa się w momencie wprowadzenia jej sfery struktur społecznych, np. krajowych instytucji polityki społecznej i ich regionalnych współpracowników lub między organizacjami funkcjonującymi w sferze polityki społecznej a odbiorcami⁴⁵⁶. Działania polityczne i społeczne opierają się na wartościach, które kierują działaniem i stanowią jego cel, potrzebach jednostki lub społeczeństwa oraz posiadanych zasobach materialnych⁴⁵⁷. W literaturze przedmiotu wyróżnia się dział PR administracji publicznej, który oddziałuje na budowanie wizerunku instytucji publicznych, wzmacnia ich rolę w strukturze społecznej oraz określa uwarunkowania komunikacyjne. Na potrzeby niniejszej dysertacji przyjęto definicję PR zaproponowaną przez Edwarda Barneysa uznawanego za ojca tego pojęcia. Uważał on, że jest to rodzaj perswazji, który ma oddziaływać na postawę klientów wobec instytucji i odwrotnie w celu ujednolicenia stanowisk. Podkreślał, że głównym zadaniem PR jest dostarczenie społeczeństwu rzetelnej informacji i tak jak większość badaczy tej dziedziny stawiał niniejsze pojęcie na równi z komunikacją⁴⁵⁸. Zgodnie z przekonaniem Edwarda Barneysa informacja powinna być:

- uczciwa,
- obiektywna,
- fachowa,
- kompetentna,
- szybko dostępna,
- przyjazna dla mediów i opinii publicznej,
- etyczna,
- odpowiedzialna⁴⁵⁹.

⁴⁵⁶ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu* Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 174.

⁴⁵⁷ Tamże, s. 175.

⁴⁵⁸ B. Dobek-Ostrowska, *Porozumienie czy konflikt? Politycy, media i obywatele w komunikowaniu politycznym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Bielsko-Biała 2009, s. 226.

⁴⁵⁹ Tamże, s. 227.

W samych Stanach Zjednoczonych wymienia się 987 definicji PR. Mimo tylu określeń można wyróżnić kilka podstawowych elementów tworzonych przez uczestników procesu komunikowania, czyli:

- organizacje, które mają do wykonania określone zadania,
- otoczenie danych organizacji, w tym klientów, obywateli, mieszkańców i innych,
- relacje, jakie powstają między nimi⁴⁶⁰.

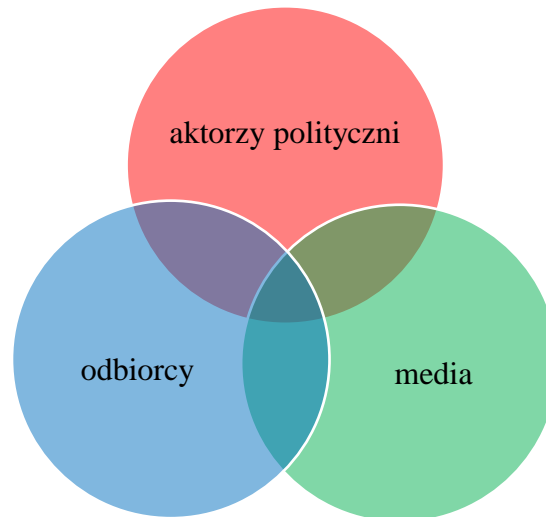
Ważnym problemem jest ustalenie potencjalnego odbiorcy działań komunikacyjnych instytucji. Adaptacja jest intencjonalnym procesem edukacyjnym i wychowawczym angażującym do pełnienia nowych funkcji, połączonym z wykonaniem niezbędnych zmian. Zgodnie z tym komunikacja jest jednym z głównych czynników wdrażania wybranych grup społecznych do funkcjonowania w danym środowisku. Literatura przedmiotu wyróżnia wiele typów komunikacji oraz systemów w zależności od prowadzonych aktywności i określonych podmiotów zaangażowanych w budowanie relacji. Istnieją dwa typy komunikacji, a mianowicie wewnętrzna i zewnętrzna. Komunikowanie zewnętrzne jest relacją między instytucją a klientami, natomiast wewnętrzne między pracownikami instytucji i potencjalnymi współpracownikami. Oba rodzaje komunikowania docierają do odbiorcy w formie pośredniej za pomocą odwołań do emocji, z jakimi odbiorca wiąże daną instytucję. Celem takich działań jest wzbudzenie zainteresowania, odwołanie się do zasobów uwagi osób, dla których planujemy strategię działań. W kategoriach bezpieczeństwa, tj. wyzwaniach, szansach, zagrożeniach i ryzykach odpowiednio prowadzona komunikacja zwiększa możliwości i szanse na rozwój odbiorców, w tym samym momencie redukując związane z wyzwaniami ryzyka⁴⁶¹. Według przedstawionych kryteriów to komunikacja zewnętrzna będzie stanowić element dalszych analiz.

Punktem odniesienia do kolejnych rozważań jest określenie systemu, w jakim realizowany jest przekaz informacji, czyli komunikację strategiczną. Wymienione dziedziny w badaniach nad komunikacją strategiczną konsolidują potrzeby nawiązywania i utrzymywania relacji z przedstawicielami danej społeczności oraz reprezentantami innych środowisk. Z perspektywy nauk o komunikowaniu i mediach, komunikacja strategiczna kładzie nacisk na rolę mediów w procesie wzajemnego porozumiewania się. W przestrzeni informacyjnej media mają dualną naturę, co oznacza

⁴⁶⁰ Tamże, s. 225 i 227.

⁴⁶¹ J. Piwowarski, *Nauki o bezpieczeństwie. Między...*, dz. cyt., s. 32.

przyjęcie zarówno funkcji podmiotu, jak i przedmiotu. Z jednej strony podmioty medialne tworzą komunikaty, a z drugiej tworzą dany przekaz, który jest interpretowany, przetwarzany oraz dystrybuowany przez grupy interesu. W tym właśnie kontekście istotna staje się rola PR, czyli prowadzenia działań polegających m. in. na przygotowywaniu spersonifikowanych informacji, żeby oddziaływać na odbiorców zgodnie z wyznaczonymi celami. Takie działania realizowane są w zgodzie z triadą komunikacji politycznej (Rys. 4.1.).



Rysunek 4.1. Elementy procesu komunikowania politycznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: B. McNair, *An Introduction to Political Communication*, Routledge, London 1995, s. 5.

Ten rodzaj komunikowania może być jednokierunkowy lub dwukierunkowy, kiedy aktorzy polityczni nadają komunikaty do odbiorców i odwrotnie. Media w tym schemacie pełnią rolę pośredników, którzy starają się, aby prezentowany komunikat związany z polityką migracyjną był zgodny z przekonaniem danego nadawcy informacji. Media są z jednej strony produktem, jak również lustrem historii określonego społeczeństwa i odgrywają w nim znaczącą rolę. Normatywna regulacja mediów opiera się na założeniu, że media służą dobru wspólnemu, czyli interesowi społecznemu⁴⁶². Typologia mediów opiera się na dwóch głównych filarach – tradycyjnym składającym się z komunikatów telewizyjnych, radiowych i prasowych oraz cyfrowym z Internetem i portalami społecznościowymi na czele. Trzecim elementem procesu komunikowania politycznego są odbiorcy i w przypadku dziedziny nauk o polityce, to najczęściej obywatele danego kraju.

⁴⁶² T. Goban-Klas, dz. cyt., s. 155.

W dojrzałym modelu PR publiczność zyskuje podmiotowość, co oznacza, że staje się rozmówcą dla organizacji. Symetryczny charakter komunikowania w tym aspekcie jest specyficzną cechą odróżniającą ją od innych form, np. reklamy czy propagandy. Rozwinięte polityczne PR wymaga wymiany ról uczestników procesu komunikowania i wymiany myśli z wyraźnie zaznaczonym sprzężeniem zwrotnym, co według B. Dobek Ostrowskiej jest możliwe tylko w dojrzałej demokracji z silnym społeczeństwem obywatelskim⁴⁶³. Brak dostępu do rzetelnej informacji o wdrażanych zmianach, niezrozumienie procesów społecznych, politycznych i ekonomicznych może generować konflikty między odbiorcami a władzą.

Ostatnim aspektem istotnym w warstwie teoretycznej opracowania jest pojęcie zarządzania informacją. Jest to ciąg powiązanych ze sobą działań podejmowanych w celu kontroli przepływu informacji od danego aktora politycznego do sfery publicznej. Może stanowić również zespół technik wykorzystywanych przez instytucje władzy do rozpowszechniania informacji, ich przemilczania, cenzurowania, tworzenia ich w taki sposób, aby były zgodne z celem nadawcy i docierały w odpowiedniej formie do odbiorców. Szansą tego typu działań jest odpowiedni sposób przekazu informacji i poczucie wśród odbiorców możliwości oddziaływania na decyzje polityczne. Natomiast ryzykiem niezgodność interesów obywateli oraz instytucji politycznych. Pierwsza grupa pragnie być rzetelnie informowana o wszelkich decyzjach, aby uczestniczyć w procesie demokratycznym. Natomiast druga usiłuje kontrolować i sterować informacjami, aby uchronić się przed ewentualną krytyką.

Istotą PR są długofalowe zorganizowane działania na wybranej grupie docelowej prowadzone do osiągnięcia zamierzonych celów strategicznych oraz operacyjnych. Przykładem takich zsynchronizowanych działań może kampania prowadzona przez Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), czyli największą organizację pozarządową zajmującą się edukacją w Polsce. Od kwietnia 2020 do lipca 2022 roku przedstawiciele tej organizacji prowadzili spotkania w ramach kształcenia związanego z globalnymi wyzwaniami, takimi jak migracja. Międzynarodowy projekt pod nazwą „*I am European. Rozmawiajmy o migracjach*”⁴⁶⁴. Miał za zadanie uświadomić młodych ludzi, że migracje stanowią źródło różnych motywacji i dotyczą każdego człowieka. Agencja Propsy PR

⁴⁶³ B. Dobek-Ostrowska, dz. cyt., s. 247.

⁴⁶⁴ Publicystyka (2020), *Międzynarodowy Dzień Migrantów – życie ponad granicami*, <https://publicystyka.ngo.pl/międzynarodowy-dzien-migrantow-zycie-ponad-granicami> [dostęp: 17.12.2020].

starala się przedstawić migrację jako nieodłączny element życia społecznego oraz zachęcić odbiorców do dyskusji. Działania w ramach kampanii „*Ponad Granicami. Rozmawiajmy o migracjach*” prowadzone były głównie na portalach społecznościowych, m. in. na TikToku, gdzie agencja zaprosiła do współpracy czterech influencerów. Efektem działań był film dystrybuowany pod hasztagiem #ponadgranicami uzyskując zasięg 9 800 000 użytkowników. Instagram natomiast służył do dzielenia się własnymi doświadczeniami i był miejscem szerokiej dyskusji w zakresie tematyki migracji⁴⁶⁵. Poza migrantkami i migrantami autorzy kampanii zaprosili również influencerów, którzy byli niegdyś uczestnikami procesu migracji. Opowiedzieli oni, gdzie jest ich dom, skąd decyzja o wyjeździe oraz z jakim krajem najbardziej się utożsamiają. W celu zaktywizowania odbiorców na portalach społecznościowych publikowane były różne cykle tematyczne, a wybrane historie zostały przedstawione w artykułach w *Vouge Polska*. Agencja powołując się na sytuację na Ukrainie zmodyfikowała swój plan działania i zaczęła przedstawiać nauki o migracji w kontekście determinantów politycznych, a dokładnie konfliktu wojennego. Pracownicy publikowali treści informujące jak można wspomóc przyjezdnych, jak radzić sobie z nieprawdziwymi informacjami oraz jak traktować uchodźców wojennych z Ukrainy. Kampania została zakończona reportażem z rodzinami oraz organizacjami, które przez ten czas wspierały Ukraińców⁴⁶⁶.

Jest to przykład na działania w zakresie PR związane z zagadnieniem migracji. W pierwszej kolejności należy przeanalizować problem, następnie wyznaczyć cele, grupy docelowe oraz narzędzia komunikacji, przygotować działania w formie harmonogramu prac. Jednym z obszarów strategii działania jest określenie źródeł finansowania. W przypadku tego zagadnienia występuje pewien dysonans między wystarczającym i niewystarczającym zasobem środków. Zwolennicy pierwszej wyrażają postulat, że włącznie w kompleksowy polski system pomocy społecznej jest wystarczający⁴⁶⁷. Przy zmianach dotyczących źródła finansowania sugeruje się w pierwszej kolejności znalezienie odpowiednich środków i w dalszej wdrażanie ich w system adaptacji imigrantów z Ukrainy⁴⁶⁸. Na koniec długofalowych działań powinna

⁴⁶⁵ Propsy PR, *Kampania ponad granicami*, <https://propsypr.pl/portfolio/kampania-ponad-granicami/> [dostęp: 12.06.2022].

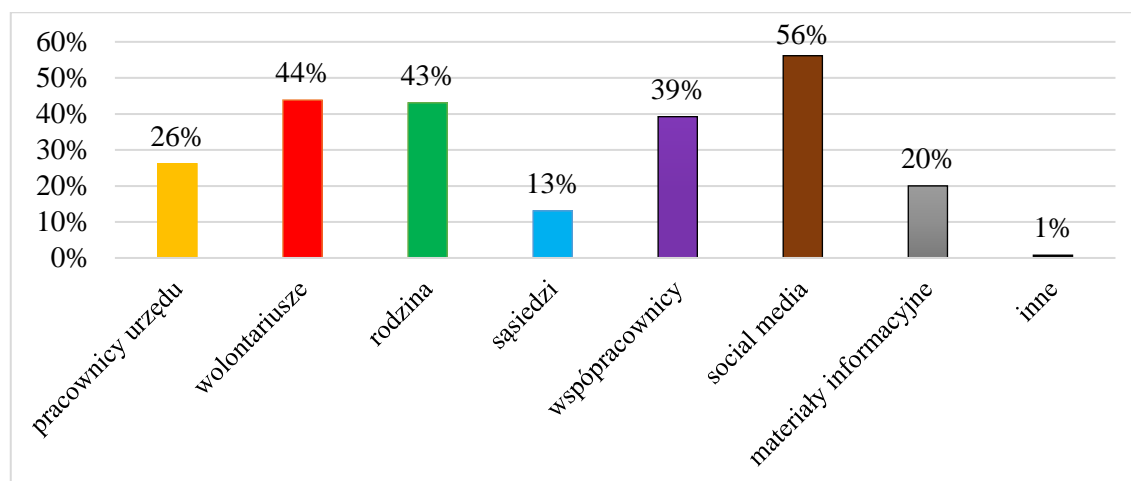
⁴⁶⁶ A. Szczegodziński, Propsy PR, *#PonadGranicami – czyli jak zachęcić młodzież do dyskusji o migracjach*, <https://propsypr.pl/ponadgranicami-czyli-jak-zachecic-mlodziez-do-diskusji-o-migracjach/> [dostęp: 26.08.2022].

⁴⁶⁷ Dyrektor WPSiZP UMW, dz. cyt.

⁴⁶⁸ Pracownik podmiotu administracji publicznej, dz. cyt.

nastąpić ewaluacja, w której zawiera się informacje o sposobie sprawdzalności efektów przeprowadzonych działań. Kontrola nad wszelkimi aktywnościami realizowanymi w trakcie kampanii pozwala zweryfikować trafność określonych celów. Zgodnie z analizą danych zastanych dla przywołanej kampanii najistotniejszym czynnikiem był zasięg prowadzonych działań, których przekaz dotarł do 64 867 406 użytkowników⁴⁶⁹. Z punktu widzenia twórców kampanii ewaluacja może stać się przyczyną do wprowadzenia nowych, zorganizowanych działań lub ulepszenia już realizowanych. Na tym przykładzie sytuacja polityczna o charakterze globalnym, czyli wojna na Ukrainie zdeteterminowała Centrum Edukacji Obywatelskiej do zmodyfikowania działań edukacyjnych i dostosowania ich do potrzeb aktualnej grupy docelowej.

Wnioski z przeprowadzonych analiz i ocen wskazują, że istnieje potrzeba realizacji skoordynowanych działań zgodnych z wyznaczonymi celami instytucji decyzyjnych w sferze adaptacji imigrantów z Ukrainy. Rodzi się zatem pytanie w jaki sposób kształtowana jest komunikacja między instytucjami publicznymi oraz pozarządowymi a przedstawicielami ludności ukraińskiej? W toku analizy badań niezbędne staje się przedstawienie charakterystyki komunikacji i jej znaczenia w adaptacji Ukraińców. Poniższy wykres wskazuje na źródła informacji imigrantów z Ukrainy (Wyk. 4.17.).

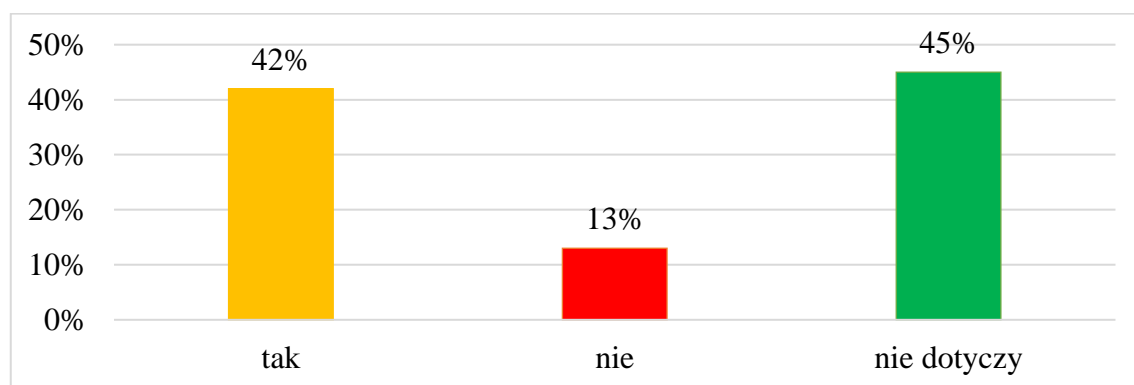


Wykres 4.17. Z jakich źródeł korzysta Pan/Pani w celu otrzymania informacji o prowadzonych działaniach na rzecz Ukraińców?

Źródło: Badania własne.

⁴⁶⁹ Tamże.

Respondenci najwięcej informacji otrzymują z działalności w Internecie, na które wskazało 56% osób. Internet daje wiele możliwości prowadzenia działań na szeroką skalę, szczególnie tych o charakterze międzynarodowym. W związku z napływem uchodźców wojennych z Ukrainy należy skupić szczególną uwagę na dystrybuowane informacje zarówno o zasięgu międzynarodowym, krajowym, jak i regionalnym oraz lokalnym. Ankietowani korzystają również z kontaktu z wolontariuszami fundacji i stowarzyszeń (44%) oraz członków rodzin (43%). Pracownicy urzędów informują migrantów w 26%, a współpracownicy w 39%. Nieco mniej informacji badani otrzymują z materiałów informacyjnych (plakatów, ulotek, folderów, gazetek), gdyż 20% i 13% od mieszkańców w swoim miejscu zamieszkania. Odpowiedź „inne” zaznaczyło 1% respondentów, ale żadne z nich nie doprecyzowało jej. Można przypuszczać, że wzrost informacji na temat obszaru rynku pracy, mieszkalnictwa, ochrony zdrowia czy edukacji będzie stanowił ważny czynnik do podjęcia decyzji o pozostaniu w miejscu pobytu i aktywności zawodowej, tak ważnej dla polityki regionu⁴⁷⁰. Osoby studiujące zostały dodatkowo zapytane o to czy pracownicy uczelni udzielają im pomocy (Wyk. 4.18.).



Wykres 4.18. Czy pracownicy uczelni pomagają Panu/i również w sprawach prywatnych, niezwiązanych z kształceniem na studiach?

Źródło: Opracowanie własne.

Największej ilości respondentów, bo w 45% nie dotyczy taka sytuacja. Niemniej jednak istnieje istotna przewaga chęci pomocy na poziomie 42% odpowiedzi ankietowanych wobec niechęci, na którą wskazało 13% badanych. Jedno z pytań miało ocenić jak często ankietowany ma kontakt z wymienionymi instytucjami korzystając ze skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo rzadki kontakt, a 5 bardzo częsty. Do wyboru były wskazane instytucje: Urząd Miasta miejsca pobytu, Kujawsko-Pomorski Urząd

⁴⁷⁰ B. Sołga, *Polityka migracyjna Polski...*, dz. cyt., s. 58.

Wojewódzki w Bydgoszczy, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie (MOPR), Urząd Pracy, Dom Kultury, Caritas, fundacja wspomagająca cudzoziemców, poradnia psychologiczno-pedagogiczna, stowarzyszenie wspomagające cudzoziemców, szkoła/przedszkole, uczelnia wyższa, klub seniora lub osiedlowe centra seniora, rada dzielnicy, agencja pracy, szpital/przychodnia lekarska, miejsca kultury (kino, teatr, opera, muzeum), biblioteka miejska oraz służby mundurowe (policja, straż pożarna, pogotowie ratunkowe). Na podstawie analiz wynika, że bardzo częsty kontakt ankietowani mają ze szkołami (18%) oraz uczelniami wyższymi (12%). Dodatkowo częsty z instytucjami zdrowia na poziomie 17% oraz miejscami kultury 18%, natomiast 78% ankietowanych sugeruje brak kontaktu z klubem seniora, 75% z radą dzielnicy i 70% z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi. Rzadki kontakt ankietowani mają ze stowarzyszeniami (27%) i fundacjami (26%). Bardzo rzadki oraz rzadki kontakt respondenci mają z pracownikami Urzędu Miasta, MOPR, Urzędu Pracy oraz agencji pracy. Brak komunikacji z wymienionymi instytucjami deklaruje od 21% osób, mając na względzie pracowników Urzędu Miasta i do 55% osób, w przypadku MOPR-u. Z tego przedziału częsty kontakt badani deklarują z agencjami pracy w 22%.

Największy problem, który był widoczny w każdym momencie analizy zarówno wśród kwestionariuszy ankiet, jak i arkuszy wywiadów, stanowiła nieodpowiednia komunikacja i zaniechanie kontaktu z organizacjami pozarządowymi. Przyczyn takiej sytuacji może być wiele, na co wskazał jeden z respondentów: *„strona ludzka w instytucjach zawodzi, istnieją irracjonalne wytyczne, brak wsparcia finansowego i pomocy w tworzeniu wniosków grantowych, fundacje wspierane są przez prywatne firmy, organizacje, stowarzyszenia i inicjatywy obywatelskie, a Urzędy deklarują brak współzależności z organizacjami pozarządowymi. Widoczny i odczuwalny jest brak umiejętności słuchania i dyskusji⁴⁷¹”*. Z analizy badań metodą wywiadu wynika, że eksperci jednogłośnie zaprzeczyli możliwości utworzenia jednolitej strategii działania. Niemniej jednak zgodzili się co do powołania dodatkowego organu wspierającego adaptację imigrantów z Ukrainy. Eksperci zwrócili uwagę na problem komunikacji między organami. *„Komunikacja to klucz do naszych działań o charakterze adaptacyjnym i pomocowym⁴⁷²”*.

⁴⁷¹ Wiceprezes Fundacji Diversity.pl, dz. cyt.

⁴⁷² Prorektor ds. międzynarodowych WSG, dz. cyt.

4.5. Konkluzje

Celem rozdziału było przedstawienie najważniejszych wyzwań, zagrożeń, szans i ryzyka w kontekście adaptacji imigrantów z Ukrainy na podstawie przeprowadzonych badań własnych. Określano jaka jest rola PR w budowaniu strategii adaptacji imigrantów z Ukrainy. Ponadto zaprezentowano jakie kategorie środowiska bezpieczeństwa oddziałują na kształtowanie strategii działania imigrantów. Wyróżniono zmiany, które należy wprowadzić w uwarunkowaniach, obszarach i podmiotach polityki społecznej. Dodatkowo przedstawiono sposób komunikacji między podmiotami polityki społecznej a Ukraińcami.

Należy przyjąć, że komunikacja stanowi największe wyzwanie wobec adaptacji migrantów z Ukrainy. Wykazano, że kategorie środowiska bezpieczeństwa są spójne zarówno w opinii imigrantów z Ukrainy, jak i przedstawicieli polityki społecznej. Zmiany, jakie należy dokonać w rzeczywistości skupiają uwagę na dwóch wyróżnionych obszarach, czyli na rynku pracy i zatrudnieniu oraz edukacji. Ponadto zwraca się uwagę na problemy związane z obszarem mieszkalnictwa i ochrony zdrowia. Potrzeby migrantów pokrywają się z opiniami ekspertów na temat ich adaptacji w społeczności lokalnej. Wszyscy są zgodni, co do przyspieszenia procedury zatrudnienia i możliwości uznania dyplomów przy rekrutacji oraz potrzeby motywowania do pracy. Imigranci z Ukrainy nie są informowani, bądź w małym stopniu o działaniach prowadzonych przez podmioty polityki społecznej. Stanowi to zagrożenie w procesie adaptacji tej grupy społecznej do życia w województwie kujawsko-pomorskim. Odpowiedzią na oczekiwania ze strony imigrantów z Ukrainy jest stworzenie pewnego punktu informacyjnego, potwierdzili to zresztą również przedstawiciele instytucji publicznych. Poprawa komunikacji w przyszłości może mieć znaczący wpływ na kierunek migracji naszych sąsiadów ze wschodu.

Istnieje wyraźna potrzeba wprowadzenia zmian w systemie komunikowania imigrantów z Ukrainy o prowadzonych działaniach z zakresu polityki społecznej. Nie bez znaczenia dla dalszej eksploracji tematu są spotkania i rozmowy z przedstawicielami instytucji publicznych oraz poznanie ich punktu widzenia w tej sferze funkcjonowania. Zaangażowanie w kwestie wdrażania Ukraińców do społeczności przyjmującej może zniechęcić w przyszłości mieszkańców danego terenu. Opieka dla jednej grupy społecznej powinna być równoznaczna z troską o inne zbiorowości. Z jakościowego

ujęcia istotne jest przygotowywanie rzetelnych, czytelnych i sprawdzonych informacji, natomiast z ilościowego wymaga się odpowiedniej liczby komunikatów. Milczenie może powodować wzrost wątpliwości na dany temat, brak weryfikacji niektórych nastrojów, a w konsekwencji niepożądane działania. Wyrażanie chęci wprowadzenia zmian czy modyfikacji powinno być poparte aktywnymi działaniami. Podobnie istotna jest analiza potrzeb zarówno wśród imigrantów z Ukrainy, jak i obywateli w celu odpowiedniej realizacji działań adaptacyjnych wskazanej grupy cudzoziemców.

5. Przykładowa strategia poprawiająca adaptację imigrantów z Ukrainy

Ważnym krokiem kierunku zmian jest stworzenie strategii działania, której głównym założeniem jest adaptacja imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim. Dokonana w dysertacji analiza stanowiła podstawę do określenia celów strategicznych i operacyjnych strategii, charakterystyki grupy docelowej oraz harmonogramu działań w ramach adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Ponadto przedstawiono założenia procesu wdrażania, finansowania oraz ewaluacji działań Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego. Wskazane elementy strategii są możliwe do określenia, dzięki dokonanej analizie postaci imigranta z Ukrainy, przyczyn jego przybycia do województwa kujawsko-pomorskiego, jego znaczenia i obowiązków w miejscu pobytu oraz praw, jakie mu przysługują. Uzupełnienie stanowi analiza wyjściowa zawierająca zbiór wniosków z dotychczasowych badań, analizę SWOT adaptacji ukraińskich imigrantów oraz analizę konkurencji.

Celem niniejszego rozdziału była odpowiedź na pytanie: *Jakich zmian należy dokonać w kwestii uwarunkowań, obszarów i podmiotów polityki społecznej, aby możliwe było utworzenie strategii działania organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim?* Wnioski z analizy stały się podstawą do odpowiedzi na pytania szczegółowe:

- a) *Jakie zmiany należy wprowadzić w wybranych obszarach oraz działalności podmiotów polityki społecznej na wskazanym terenie?*
- b) *Jak wygląda przykładowa strategia działania organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim?*

Głównym założeniem strategii jest spójna komunikacja, która zapobiega ewentualnym kryzysom wizerunkowym, wspiera funkcjonowanie podmiotów i konstruuje kulturę organizacyjną pracy. Opracowanie dokumentu strategicznego dla województwa kujawsko-pomorskiego warunkuje korzyść dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Umożliwia także poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy na terenie województwa, ale także i innych regionów ich przebywania w Polsce.



Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP

5.1. Wprowadzenie

Głównym zadaniem Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP (Centralny Punkt Informacyjno-Doradczy Województwa Kujawsko-Pomorskiego) będzie dbanie o komunikację między instytucjami regionalnymi a cudzoziemcami. Misją tej organizacji jest pomoc w przekazywaniu rzetelnej informacji i docieranie z nią do każdego obcokrajowca przebywającego na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Centrum zaangażuje wykwalifikowaną kadre, której przedstawiciele od wielu lat świadczą usługi doradcze i informacyjne na terenie województwa. Zadania tego organu obejmować będą realizację działań na terenie województwa, poznawanie potrzeb migrantów oraz wyzwań, zagrożeń, ryzyka i szans, przed którymi stoją.

Kompleksowa analiza największej mniejszości imigranckiej przebywającej w województwie kujawsko-pomorskim, czyli ludności ukraińskiej określiła najważniejsze przyczyny ich przyjazdu, potrzeby oraz wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka. Nie ulega wątpliwości, że Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjne Mig Info KP będzie dążyło do realizowania zadań na rzecz wszystkich cudzoziemców. Niemniej jednak zapewnienie możliwości adaptacyjnych imigrantom innych narodowości niż ukraińskiej będzie wiązało się z powtórzeniem, bądź koniecznością dalszych badań w tym zakresie. Dotychczasowe wyniki badań pozwoliły na sprecyzowanie celów strategicznych i operacyjnych strategii działań Centrum, grup docelowych, dla których będą realizowane zadania oraz harmonogramu prac.

Podstawą idei Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego jest bezpieczeństwo społeczne cudzoziemców i ich adaptacja do życia w społeczeństwie lokalnym. Bezpieczeństwo społeczne zgodnie ze słownikiem terminów z zakresu bezpieczeństwa to rodzaj bezpieczeństwa państwa, który dotyczy całego społeczeństwa i realizowany jest poprzez tworzenie warunków do aktywnego i godziwego funkcjonowania oraz rozwoju danego społeczeństwa we wszystkich sferach. Zapewnia ono przetrwanie, godne warunki życia oraz możliwość zaspokajania aspiracji podmiotów biorąc pod uwagę konkretne uwarunkowania. Do obszarów bezpieczeństwa społecznego zaliczane są kwestie ekonomiczne, ochrony zdrowia, edukacji, kultury, przeciwdziałania patologiom i wykluczenia oraz pomocy społecznej⁴⁷³. Zadaniem instytucji polityki społecznej funkcjonujących na terenie województwa kujawsko-pomorskiego jest dbanie o zapewnianie potrzeb cudzoziemców, informowanie o nieprawidłowościach i doradztwo. Podstawą działalności organu wspomagającego adaptację imigrantów będzie współpraca z innymi podmiotami polityki społecznej, zarówno o charakterze publicznym, jak i prywatnym. Instytucja stanie się pośrednikiem między przedstawicielami Urzędów, organizacji pozarządowych, inicjatyw obywatelskich oraz samych cudzoziemców. Współpraca tych wszystkich podmiotów pozwoli na realizację kompleksowych działań adaptacyjnych i będzie miała realne przełożenie na zapewnianie potrzeb imigrantom zagranicznym.

5.2. Analiza wyjściowa

Prowadzone badania i analizy zbiegły się z wydarzeniami za wschodnią granicą. Szczególnie istotnym momentem rozwoju imigracji ludności ukraińskiej było rozpoczęcie wojny na Ukrainie, z powodu której obywatele tego kraju migrują do państw sąsiadujących oraz na zachód. Ukraińcy migrowali do Polski, Mołdawii i Rumunii i innych państw UE w liczbie 11,2 mln osób. Największa ich liczba, czyli 5,44 mln osób osiedliło się w Polsce. Część z nich zdecydowała się pozostać, a reszta wróciła na Ukrainę lub migrowała dalej na Zachód⁴⁷⁴. Na profilach internetowych Straży Granicznej można

⁴⁷³ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, [hasło: bezpieczeństwo społeczne], Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 28.

⁴⁷⁴ S. Soroka, *Uchodźcy z Ukrainy przed i po 24 lutego 2022 roku. Próba porównania trendów migracyjnych w fazie limitowanej i Nielimitowanej inwazji rosyjskiej*, [w:] A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trosiak (red.), dz. cyt., s. 156.

było zapoznać się z aktualnymi danymi⁴⁷⁵. Wprowadzone nowe regulacje prawne umożliwiły legalizację uchodźców wojennych z Ukrainy⁴⁷⁶.

Współczesne i wciąż obowiązujące wyzwania stanowią podstawę ciągłego rozwoju i zbierania doświadczeń na temat adaptacji cudzoziemców przez podmioty polityki społecznej. Dla pracowników Centrum znaczące będą cykliczne analizy przyczyn przyjazdu imigrantów zagranicznych oraz ich sytuacji życiowej. Kompleksowa analiza wyzwań, szans, zagrożeń i ryzyka adaptacji imigrantów z Ukrainy wykazała, że mimo dużego zainteresowania obszarem rynku pracy, a w szczególności kwestii zatrudnienia, istotne są również potrzeby z innych obszarów polityki społecznej. Respondenci wskazywali na chęć zaangażowania w życie społeczności deklarując zmianę systemu komunikacji z mieszkańcami województwa i podmiotami publicznymi oraz organizacjami non-profit.

Każda strategia działania wymaga badania rynku, które pozwala na pełniejsze określenie kierunku rozwoju instytucji. Jest to istotne ze względu na wyznaczenie celów oraz charakterystyki grupy docelowej. Projekt Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP stworzono na potrzeby skoordynowania działań wszystkich podmiotów zaangażowanych w adaptację cudzoziemców na terenie województwa kujawsko-pomorskiego z przeważającą grupą imigrantów z Ukrainy. Faktem jest, że Wojewoda Kujawsko-Pomorski uruchomił Punkty Informacyjno-Doradcze dla przedstawicieli ludności ukraińskiej w wybranych miastach. Są one dedykowane dla obywateli Ukrainy i innych państw trzecich, którzy wjechali na teren Polski po 24 lutego 2022 r. Do zadań punktów należy pomoc w wypełnianiu wniosków, sprawdzanie zgodności z procedurami, informowanie o regulacjach prawnych, wsparcie w relacjach z mieszkańcami i pracodawcami, pomoc w zakupie i wynajmie mieszkań, ułatwianie dostępu do tłumaczy i pomoc w kontaktach ze szkołami⁴⁷⁷. Centrum Mig Info KP nie stanowi konkurencji dla działań pracowników Punktów Informacyjno-Doradczych, a wręcz przeciwnie będzie stanowiło wsparcie dla wszelkich działań realizowanych przez wskazane placówki.

⁴⁷⁵ Twitter, *Straż Graniczna*, https://twitter.com/Straz_Graniczna?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Eauthor [dostęp: 28.10.2022].

⁴⁷⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. 2022, poz. 583.

⁴⁷⁷ Punkty Informacyjno-Doradcze utworzone zostały przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego w ramach projektu nr 14/14-2022/OG-FAMI, pt. „Działania Wojewody Kujawsko-Pomorskiego na rzecz uchodźców z Ukrainy” współfinansowanego z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji. Zob. Wydział Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, *Projekt „Działania Wojewody Kujawsko – Pomorskiego na rzecz uchodźców z Ukrainy”*, <https://cudzoziemiec.bydgoszcz.pl/dzialania-wojewody-kujawsko-pomorskiego-na-rzecz-uchodzcow-z-ukrainy/> [dostęp: 14.01.2023].

Cenne jest również zaangażowanie podmiotów publicznych, organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich we wdrażaniu cudzoziemców do życia w społeczeństwie. Zauważono zmiany w strategiach polityki społecznej oraz rozwoju województwa na korzyść grup imigranckich. Są to osoby dostrzegane i pożądane na rynku pracy oraz wśród innych obszarów polityki społecznej. W celu uporządkowania dotychczasowych wniosków stworzono analizę SWOT z mocnymi i słabymi stronami, szansami oraz zagrożeniami adaptacji Ukraińców (Tab. 5.1.).

Tabela 5.1. Analiza SWOT adaptacji imigrantów z Ukrainy

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • dobry kontakt z placówkami oświaty • stabilizacja finansowa • zapewnienie pracy • zapewnienie opieki rodzinom imigrantów • zapewnienie lokum dla rodzin • dostęp do służby zdrowia w tym przychodni i szpitali • poszerzenie pakietu świadczeń socjalnych (np. w trakcie bezrobocia czy urlopu macierzyńskiego) • pomoc w zdobywaniu wykształcenia dla dorosłych i dzieci • stworzenie udogodnień technologicznych w obszarze zatrudnienia i pomocy społecznej • zachęcanie do uczestnictwa w kursach doszkalających • brak trudności z utrzymaniem kontaktu z bliskimi • brak trudności ze znalezieniem szkoły • brak trudności ze kursami językowymi • brak trudności z barierą kulturową i integracją ze społecznością lokalną • uproszczenie systemu uzyskiwania pozwoleń na pracę • stworzenie dedykowanego portalu z ofertami pracy • wysoki standard życia • zapewnienie poczucia bezpieczeństwa 	<ul style="list-style-type: none"> • komunikacja z organizacjami samorządowymi • brak integracji z ośrodkami kultury • mały kontakt z organizacjami non-profit • brak kontaktu z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi • niechęć do partycypacji politycznej

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • dobry kontakt z agencjami pracy • swobodny dostęp do służby zdrowia • wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych • przeciwdziałanie dyskryminacji i ksenofobii • uznanie lat stażu pracy do dodatkowych świadczeń • problem ze znalezieniem pracy, szczególnie w przypadku młodych cudzoziemców • utrudnienia w znalezieniu mieszkania • przedłużenie pobytu w województwie • trudności z dostępem do lekarza • problem ze znajomością języka polskiego • nauczanie zdalne dla studentów 	<ul style="list-style-type: none"> • mały kontakt z agencjami pracy • w młodym wieku cudzoziemców • imigranci szukają pracy na własną rękę • mały kontakt ze służbami mundurowymi • niski poziom integracji ze społecznością lokalną • utrudnienia z uznaniem kwalifikacji zawodowych • nieotrzymywanie wyższego wynagrodzenia • nieznajomość prawa lokalnego • mała pomoc ze strony obywateli województwa • mała pomoc ze strony instytucji administracji samorządowej

Źródło: Opracowanie na podstawie wyników badań własnych.

Wyzwanie stanowi utrzymanie dobrego kontaktu z agencjami pracy, które gwarantują władzom województwa dostęp do danych. Kolejnym, wskazanym przez respondentów wyzwaniem jest przeciwdziałanie dyskryminacji. Wydaje się, że środowisko województwa kujawsko-pomorskiego jest przyjazne, gdyż respondenci nie sugerowali problemów o charakterze ksenofobicznym. Ponadto nie informowali o przejawach zanieczyszczenia środowiska. Imigranci z Ukrainy dbają o ludzi potrzebujących i tym samym cenią sobie swobodny dostęp do służby zdrowia. Adaptację Ukraińców ułatwiłoby uznanie lat stażu pracy oraz pomoc w znalezieniu mieszkania i pracy, szczególnie wśród studentów. Władze województwa powinny mieć większy wpływ na proces poszukiwania pracy przez imigrantów z Ukrainy, wspomóc ich przy uznaniu kwalifikacji zawodowych i zadbać o dogodne warunki pracy. Ryzyko dla cudzoziemców może stanowić nieznajomość prawa lokalnego. Niepokojący jest niski poziom współpracy z obywatelami w miejscu pobytu i instytucjami administracji publicznej.

Z analizy zagrożeń wynika, że kluczowym problemem adaptacji imigrantów z Ukrainy jest komunikacja ze wszystkimi organizacjami funkcjonującymi w polityce społecznej regionu. Ponadto problem może stanowić niski poziom integracji z ośrodkami kultury, gdyż nie daje to możliwości na asymilację zgodnie z ostatnim etapem wdrażania

cudzoziemców. Utrudnienie stanowi brak kontaktu z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, co jest szczególnie niepokojące w przypadku napływających imigrantów z doświadczeniem wojny. Na niski poziom partycypacji politycznej mogą oddziaływać aktywności związane z realizacją zadań w obszarach polityki społecznej.

Motywujący jest fakt dużej ilości szans, na które wskazywali Ukraińcy w kwestionariuszu ankiety. Znaczący może okazać się kontakt z placówkami oświaty i brak trudności utrzymania relacji z bliskimi. Istnieje kilka czynników istotnych z punktu widzenia cudzoziemców, które przez lata zapewniały władze regionalne, subregionalne i centralne, takie jak stabilizacja finansowa, dostęp do służby zdrowia, pakiety świadczeń socjalnych, uproszczone regulacje legalizacyjne, wysoki standard życia i poczucie bezpieczeństwa w miejscu pobytu. Ułatwieniem, na które zwracają uwagę imigranci z Ukrainy jest uznanie lat stażu pracy do dodatkowych świadczeń.

Krytyczna analiza literatury oraz danych statystycznych wykazała potrzebę prowadzenia Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP, które stanowiłoby łącznik między potrzebami i deklaracjami cudzoziemców a instytucjami publicznymi oraz organizacjami pozarządowymi. Opinie ekspertów potwierdziły konieczność zaangażowania organizacji pozarządowych w tworzenie placówki.

5.3. Cele strategiczne i operacyjne

Misją Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP jest wsparcie w codziennych wyzwaniach oraz wzrost aktywności społecznej i samodzielności imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Zgodnie z powyższym wyróżnione zostały trzy cele strategiczne, z którymi zakłada się wprowadzenie określonych zmian (Rys. 5.1.).



Rysunek 5.1. Cele strategiczne

Źródło: Opracowanie własne.

Zapewnienie potrzeb imigrantom z Ukrainy to kluczowy punkt strategii, gdyż na tej podstawie podejmują decyzję o pozostaniu lub przemieszczaniu się do innych miejsc. Ponadto istotne staje się opracowanie sieci komunikacyjnej z instytucjami polityki społecznej i obywatelami. Wyróżnia się zarówno zewnętrzne narzędzia przekazu informacji, jak i wewnętrzne. Założeniem jest wdrożenie imigrantów z Ukrainy w sieć decyzyjną ich funkcjonowania w województwie kujawsko-pomorskim. Nie bez znaczenia pozostaje wzrost aktywności zawodowej i społecznej imigrantów z Ukrainy. Analiza danych statystycznych wykazała duże zapotrzebowanie cudzoziemców na lokalnych rynkach pracy. Zbiega się to z potrzebami imigrantów o chęci znalezienia pracy zgodnej z wykształceniem oraz możliwości zwiększania własnych umiejętności i doświadczeń. W ramach celów strategicznych zostały określone cele operacyjne warunkujące realizację zamierzeń. Należą do nich:

- utworzenie punktu informacyjno-doradczego na terenie Bydgoszczy z oddziałami w Toruniu i Włocławku,
- organizowanie konsultacji z przedstawicielami polityki społecznej,
- utworzenie bazy danych przy zachowaniu przepisów RODO,
- wsparcie merytoryczne w obszarach działalności polityki społecznej,
- opieka merytoryczna i sponsorska wydarzeń dedykowanych imigrantom z Ukrainy,
- cykliczne badanie potrzeb imigrantów z Ukrainy,

- stworzenie strategii komunikacyjnej dla wybranych grup,
- zapewnienie informacji imigrantom o wydarzeniach kulturalnych,
- rozwój usług społecznych,
- aktywizacja imigrantów z Ukrainy w społeczności lokalnej,
- aktywizacja Ukraińców w podjęciu pracy.

5.4. Grupy docelowe

Do określenia narzędzi komunikacyjnych, media planu i harmonogramu działań niezbędne staje się utworzenie tzw. grupy docelowej, czyli podmiotów, dla których realizowane są zadania. Grupę docelową stanowią pełnoletni imigranci z Ukrainy przebywający na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Skorelowane działania wymagają w pierwszej kolejności wyróżnienia preferowanych grup, dla których będą dedykowane zadania. Biorąc pod uwagę dotychczasowe analizy zasadnym stało się podzielenie tej grupy na osoby pracujące, bezrobotne i studiujące. Znaczące było określenie różnic między potrzebami osób pracujących, studiujących i nieetatowych. Mogły one również ze sobą współistnieć, gdyż dla przykładu jak wynika z dotychczasowych analiz niezależnie od profilu uczelni każdy student jednocześnie pracuje. Ponadto osoby bezrobotne mogą być w trakcie poszukiwania pracy, dlatego też będą dla nich istotne zmiany wprowadzane przy świadczeniu pracy.

Nie ulega wątpliwości konieczność informowania imigrantów z Ukrainy o wdrażanych systemach, zmianach i udogodnieniach. Celem Centrum Mig Info KP jest angażowanie Ukraińców zarówno w aktywność społeczno-zawodową, jak i skuteczne funkcjonowanie polityki społecznej województwa. Poza Ukraińcami jako najważniejszą grupą docelową, niebezpośrednimi adresatami strategii Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego będą:

- beneficjenci – liderzy zmian,
- obywatele,
- organizacje pozarządowe,
- organizacje publiczne województwa kujawsko-pomorskiego,
- media.

Pierwsza z grup pozwoli na dostęp do baz danych w celu dostosowywania dalszych aktywności w skutecznej adaptacji imigrantów z Ukrainy. Ponadto ich zaangażowanie pozwoli na rozwijanie Centrum, jak i realizację większej ilości potrzeb cudzoziemcom. Obywatele natomiast będą pełnić rolę wspomagającą podczas organizacji wydarzeń adaptacyjno-kulturowych na rzecz imigrantów. W ramach działań akulturacyjnych będą mogli podzielić się z przybyłymi polskimi tradycjami, co pozwoli na większą integrację ze społecznością lokalną. Organizacje pozarządowe będą koordynować działania Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego i ściśle współpracować z jej pracownikami. Funkcję doradczą i wsparcia analitycznego będą pełniły organizacje publiczne województwa kujawsko-pomorskiego. Pracownicy Mig Info KP będą przedstawiać odpowiedniemu departamentowi Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego półroczne raporty z realizacji zamierzonych celów i planowanych działań. Niezbędna będzie pomoc przy wypełnianiu wniosków o dofinansowanie. Podmioty medialne zaangażują się w promocję Centrum i będą stałymi sponsorami wydarzeń organizowanych na rzecz imigrantów z Ukrainy.

5.5. Narzędzia komunikacji

Komunikacja w strukturach publicznych pełni funkcję informacyjną, społeczno-regulacyjną, ochronną i postępową. Pierwsza z nich polega na przekazywaniu wiadomości, natomiast druga umożliwia tworzenie się relacji międzyludzkich. Zadaniem funkcji ochronnej jest przekazywanie informacji o otoczeniu i czynnikach na niego oddziałujących. Funkcja postępową pozwala na przekazywanie dziedzictwa społeczno-kulturowego i poznanie otoczenia⁴⁷⁸. Na potrzeby działań Centrum wyróżniono dwa rodzaje komunikacji, w tym wewnętrzną między podmiotami zaangażowanymi w adaptację Ukraińców oraz zewnętrzną, której zadaniem jest przekazywanie informacji osobom nie wchodzących w skład substytutu organizacji. Komunikacja wewnętrzna w ramach działalności Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP będzie skupiała się na komunikacji z organizacjami współpracującymi i realizującymi podobne

⁴⁷⁸ A. Potocki, *Komunikacja wewnętrzna w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2001, s. 22.

zadania. Komunikacja zewnętrzna skupi się na informowaniu imigrantów z Ukrainy o sprawach dla nich istotnych.

Komunikacja wewnętrzna będzie oparta na bezpośredniej i telefonicznej rozmowie oraz systemie intranetu, czyli sieci telekomunikacyjnej, do której dostęp możliwy będzie w danej strukturze organizacyjnej. Cyklicznie będą organizowane posiedzenia w celu wymiany informacji i danych z aktualnie prowadzonych analiz na poziomie lokalnym, subregionalnym, regionalnym i międzynarodowym. Podstawowe informacje o Mig Info KP będą zawarte w odpowiednich dokumentach przekazywanych do współpracujących organów. Protokoły i sprawozdania będą przygotowywane z każdego półrocza i przedstawiane podczas walnych zgromadzeń.

Jednym z zewnętrznych narzędzi komunikacyjnych wykorzystywanych przez pracowników Centrum będzie bezpośrednia rozmowa. Ponadto problemy będą możliwe do zasygnalizowania za pomocą rozmów telefonicznych, dzięki specjalnie utworzonej infolinii. Do współpracy zostaną zaangażowane media, zarówno tradycyjne, jak i elektroniczne. W przypadku istotnych dla organu wydarzeń będą organizowane konferencje prasowe dla mediów lokalnych i regionalnych. Media społecznościowe posłużą do bieżącego informowania o postępach prac Centrum. Na potrzeby promocji zostanie stworzona oficjalna strona internetowa oraz profile na portalu Facebook i Instagram. Zostanie stworzony blog, na którym każdy zainteresowany będzie mógł zapoznać się z historiami naszych gości ze wschodu, działalnością Centrum i sylwetką osób wspomagających ideę. Ponadto wydarzenia realizowane przy zaangażowaniu pracowników Mig Info KP będą zachowane w biuletynach i gazetkach dostępnych kwartalnie w siedzibie i w wersji elektronicznej na blogu.

W Centrum zostanie zatrudnionych pięciu wykwalifikowanych pracowników z zakresu prawa i administracji, pomocy społecznej, nieruchomości, czy zatrudnienia. Imigranci z Ukrainy będą mogli skonsultować się w sprawie wymaganych kwalifikacji do potencjalnej pracy lub skorzystać z porady prawniczej w zakresie legalizacji pobytu i wypełniania innych istotnych dokumentów. Rodzice dzieci w wieku przedszkolnym oraz szkolnym będą mogli zasięgnąć porady w sprawie możliwości kształcenia na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto osoby zainteresowane składaniem wniosków z prośbą o dodatkowe świadczenia będą mogły skonfrontować swoją wiedzę z doświadczeniem pracowników Mig Info KP. Dodatkowo pracownicy będą świadczyć pomoc podczas chęci kupna lub wynajmu lokali przez cudzoziemców.

5.6. Harmonogram działań

Teoretyczne, jak i praktyczne metody analizy stanowiły bazę wniosków do sprecyzowania celów strategicznych i operacyjnych strategii Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP. Na ich podstawie oraz wyników dotychczasowych analiz nastąpiło wyróżnienie stosownych zadań. W harmonogramie zawarto działania zgodne ze wstępnymi założeniami dokumentu oraz szczegóły ich realizacji. Ponadto zostały w nich uwzględnione aktywności, które wymagają wsparcia innych instytucji polityki publicznej, współpracujących firm i podmiotów medialnych.

Tabela 5.2. Harmonogram działań Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP

Działania	Cel (wyszczególniony) i opis realizacji
Wynajem lub zakup lokali	<p>Wyznaczenie Miejsca Działań Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP Siedziba Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP będzie usytuowana niedaleko kujawsko-pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy w celu ułatwienia znalezienia tej lokalizacji przez imigrantów. Planowane jest utworzenie dwóch innych oddziałów w Toruniu i we Włocławku. Pomieszczenia będą posiadały specjalne udogodnienia dla osób starszych i niepełnosprawnych. Centrum będzie znajdowało się na parterze, a przed budynkiem będzie możliwość skorzystania z wjazdu wózkiem inwalidzkim lub windy.</p>
Zatrudnienie i szkolenie pracowników	<p>Stworzenie wykwalifikowanej kadry W Centrum będzie pracowało pięciu wykwalifikowanych pracowników. Będą to eksperci z dziedziny prawa, ekonomii, nieruchomości, psychologii i pomocy społecznej. Do zadań kadry będzie należało:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informowanie o możliwości załatwienia sprawy, które interesują cudzoziemców, • doradztwo w sprawach regulacji prawnych, warunków zatrudnienia, czy możliwości wynajmu lub zakupu lokalu, • konsultacje psychologiczno-pedagogiczne dla dorosłych i dzieci, • świadczenie pomocy w załatwianiu spraw w urzędach, • pośrednictwo w załatwianiu spraw w placówkach oświaty, • pośrednictwo w komunikacji z podmiotami polityki społecznej, • współpraca z przedstawicielami wszystkich instytucji województwa kujawsko-pomorskiego.

Działania	Cel (wyszczególniony) i opis realizacji
Współpraca z podobnymi centrami konsultacyjnymi	Stworzenie sieci organizacji Działalność Mig Info KP oparta na dotychczasowych analizach będzie w przyszłości wymagała konsultacji na poziomie ponadregionalnym. Współpraca z instytucjami o podobnej misji, celach i statucie pozwoli na zdobycie doświadczenia i znalezienie pewnych uniwersalnych rozwiązań na rzecz imigrantów z Ukrainy.
Spotkania z pracownikami Urzędów, organizacji pozarządowych i innych placówek wojewódzkich	Organizowanie konsultacji z przedstawicielami polityki społecznej Kontakt z przedstawicielami różnych instytucji wojewódzkich współpracujących lub działających na rzecz imigrantów z Ukrainy jest niezwykle istotny dla utrzymania i rozwoju Centrum. Pracownicy Mig Info KP będą otwarci na wszelkiego rodzaju sugestie i pomoc. W siedzibie Centrum będzie dostępna sala konferencyjna, w której podczas organizowanych spotkań zaistnieje możliwość wymiany doświadczeń, aktualnych danych, informacji i prowadzonych działaniach, itp. Może zachęci to wszystkie instytucje województwa kujawsko-pomorskiego do współpracy w tworzeniu rozwiązań na rzecz adaptacji imigrantów zagranicznych.
Zbieranie informacji o interesantach	Utworzenie bazy danych przy zachowaniu przepisów RODO Dane o imigrantach korzystających z usług Centrum będą zbierane tylko i wyłącznie w celach prowadzenia statystyk, na których bazie pracownicy będą opierać dalsze działania.
Konsultacje z imigrantami	Wsparcie merytoryczne w obszarach działalności polityki społecznej Pracownicy Centrum będą dostępni w siedzibie placówki od poniedziałku do piątku od 8:00 do 18:00. W nagłych przypadkach będzie można skorzystać z infolinii dostępnej 24 godziny na dobę. Zadaniem Mig Info KP jest wsparcie cudzoziemców i pomoc w rozwiązywaniu pojawiających się problemów lub wątpliwości.
Organizacja wydarzeń integracyjnych	Opieka merytoryczna i sponsorska wydarzeń dedykowanych imigrantom z Ukrainy Działania adaptacyjne będą wspomagane przez aktywność integracyjną. Wydarzenia organizowane przez Centrum będą objęte opieką sponsorską podmiotów publicznych i mediów. Częściej Centrum będzie uczestniczyć w wydarzeniach organizowanych przez inne instytucje i świadczyć w ich ramach swoje usługi.
Udostępnianie informacji	Zapewnienie informacji imigrantom o wydarzeniach kulturalnych Informacje o wydarzeniach organizowanych przez Centrum będą umieszczane na oficjalnej stronie internetowej, portalach społecznościowych i blogu. Ponadto cyklicznie przygotowywane będą biuletyny, gazetki i broszury informacyjne o działalności placówki

Działania	Cel (wyszczególniony) i opis realizacji
Rozmowy bezpośrednie z imigrantami	Cykliczne badanie potrzeb imigrantów z Ukrainy Utrzymanie stałego i co ważniejsze przyjacielskiego kontaktu z cudzoziemcami jest niezwykle istotne w sferze realizacja działań adaptacyjnych. Zaufanie do przedstawicieli Centrum, a w konsekwencji innych placówek województwa kujawsko-pomorskiego może doprowadzić do większego zaangażowania tej grupy społecznej w sprawy regionu.
Pośredniczenie w komunikacji	Stworzenie strategii komunikacyjnej dla wybranych grup Celem Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego jest też utrzymanie stałej komunikacji zarówno między podmiotami polityki społecznej województwa, jak i imigrantami z Ukrainy. Prawidłowy przepływ informacji daje szansę na rozwój relacji, a w przyszłości zaufania do Urzędów, organizacji pozarządowych i instytucji mających kontakt z cudzoziemcami.
Udostępnianie informacji	Zapewnienie informacji imigrantom o wydarzeniach kulturalnych Informacje o wydarzeniach organizowanych przez Centrum będą umieszczane na oficjalnej stronie internetowej, portalach społecznościowych i blogu. Ponadto cyklicznie przygotowywane będą biuletyny, gazetki i broszury informacyjne o działalności placówki.
Konsultacje z instytucjami zewnętrznymi o rozwiązaniach społecznych na rzecz imigrantów z Ukrainy	Rozwój usług społecznych Centrum zaangażuje się w sprawy społeczne cudzoziemców również podczas współpracy z firmami zatrudniającymi imigrantów z Ukrainy. Wspomoże to udoskonalanie systemu świadczeń i zwróci uwagę na dodatkowe potrzeby imigrantów. Dane z badania sondażowego wykazały potrzebę pośrednictwa między Ukraińcami a pracodawcami, szczególnie w rozmowach o finansach.
Wspieranie inicjatyw obywatelskich	Aktywizacja imigrantów z Ukrainy w społeczności lokalnej Przedstawiciele Centrum będą chętnie angażować się w wydarzenia organizowane przez obywateli. Mig Info KP będzie służyło w miarę możliwości wsparciem finansowym i merytorycznym. Ponadto będzie udostępniało wszystkie informacje na swoich portalach i stronie internetowej oraz dbało o opiekę sponsorską.
Rozmowy z Ukraińcami i potencjalnymi pracodawcami	Aktywizacja Ukraińców w podjęciu pracy Centrum zaangażuje się w tworzenie internetowej bazy o ofertach pracy proponowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Ponadto będzie pośredniczyć w rozmowach kwalifikacyjnych i służyć wsparciem zaprzyjaźnionych tłumaczy. Ponadto korzystając z bazy danych interesantów będzie zachęcało podczas spotkań bezpośrednich do rozwoju społeczno-zawodowego.

5.7. System wdrażania, finansowania i monitoringu strategii

Kontrola przebiegu skoordynowanych działań na rzecz Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP zostanie zorganizowana co kwartał. Długość monitorowania każdego z zadań jest zróżnicowana i zależy czasu badania ich skuteczności. W pierwszych miesiącach funkcjonowania Centrum należy skupić się na sprawnym realizowaniu działań. Za pomocą częstych ewaluacji będzie możliwe natychmiastowe dostrzeżenie i w konsekwencji niwelowanie problemów⁴⁷⁹. W pierwszej kolejności badaniom zostaną poddani przedstawiciele ludności ukraińskiej korzystający z usług Centrum. Zostaną oni zapytani m. in o to, w jaki sposób przebiegała rozmowa z pracownikiem, czy pomógł rozstrzygnąć problem, czy zaproponował stosowne rozwiązania.

Otwarcie Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP będzie anonsowane w lokalnych i regionalnych podmiotach medialnych. Utworzone zostaną specjalne notatki prasowe, materiały promocyjne i zaproszenia na inauguracyjny dzień w celu rozpowszechnienia informacji o działalności Centrum. Ponadto zamieszczone zostaną informacje na wcześniej stworzonej oficjalnej stronie internetowej oraz profilach portali społecznościowych. W trakcie trwania inauguracji będzie można zapoznać się ze wszystkimi pomieszczeniami placówki, dowiedzieć się, w jaki sposób pracownicy Centrum chcą angażować się w adaptację imigrantów oraz uczestniczyć w pierwszych konsultacjach z ekspertami w dziedzinie spraw społecznych województwa kujawsko-pomorskiego. Dla dzieci zostaną zorganizowane spotkania z animatorami, aby rodzice mogli zapoznać się z ofertą Centrum. Placówka będzie otwarta każdego dnia od 8:00 do 18:00, a po tej godzinie będą możliwe konsultacje telefoniczne. Infolinia będzie dostępna całodobowo, dzięki współpracy pracowników placówki oraz w razie konieczności zatrudnionych na umowy zlecenie konsultantów.

Projekt zostanie zrealizowany częściowo ze środków własnych oraz dofinansowania, o które będą się starali założyciele placówki. Planowane jest wzięcie udziału w projektach realizowanych przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego i inne organizacje na poziomie regionalnym, subregionalnym i lokalnym. Środki na dodatkowe wydarzenia będą zbierane za pomocą okazjonalnych zbiórek. Głównym źródłem

⁴⁷⁹ S. Bienias, P. Strzęboszewski, E. Opalka, *Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 56.

finansowania w regionie działań organizacji pozarządowych są dotacje z samorządu gminy i składki członkowskie, o co przedstawiciele Mig Info KP będą wnioskować.

Wszystkie informacje o postępach prac będą zawierane w biuletynach informacji oraz co półrocznych raportach, do których wgląd będą miały wszystkie osoby zainteresowane. Działalność Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP będzie w pełni transparentna i otwarta na współpracę ze wszystkimi instytucjami, które zaangażują się w adaptację imigrantów zagranicznych.

5.8. Konkluzje

Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjne Mig Info KP będzie miejscem doradczym dla imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Powołując się na analizy teoretyczne i badania empiryczne stanowiące bazę wiedzy do sprecyzowania treści strategii można przyjąć, że centrum Mig info KP będzie w pełni gotowe na przyjęcie imigrantów z Ukrainy. Niemniej w przyszłości będzie również świadczyło usługi na rzecz wszystkich cudzoziemców. Stanowić będzie siedzibę rozwiązywania problemów imigrantów niezależnie od miejsca pochodzenia. Podstawą tego twierdzenia jest wykwalifikowana kadra znająca kryteria funkcjonowania polityki społecznej oraz osoby umiejętnie współpracujące z zaprzyjaźnionymi tłumaczami.

Przedstawiciele Centrum dołożą wszelkich starań w ramach adaptacji imigrantów z Ukrainy w społeczności lokalnej tworząc przyjazną atmosferę oraz budując zaufanie do swojej i innych instytucji województwa kujawsko-pomorskiego. Działania będą realizowane z należytą starannością i przy współpracy różnych organizacji. Doświadczenie zdobyte w pracy z cudzoziemcami stanowić będzie podstawę do dalszego rozwoju i zdobywania kompetencji. Poza bezpośrednimi aktywnościami celem Mig Info KP będzie budowanie i podtrzymywanie świadomości w istotności angażowania imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Zakończenie

Migracje do Europy po kryzysie z 2008 roku stały się problemem społecznym wielu krajów, a od rozpoczęcia wojny przez Rosję na terenach Ukrainy również sięgnęły polskiego społeczeństwa. O ile w pierwszych dniach wojny mobilizacja Polaków zaskoczyła pozytywnie cały świat, o tyle dzisiaj po 1,5 roku od rozpoczęcia wojny zaczynamy sobie zdawać sprawę z brakami systemowymi w obszarze polityki społecznej. Dotykają one strefy społecznej, kulturowej, ekonomicznej i polityczno-militarnej. Przy tak rozwiniętej technologii trudno jest przewidzieć zagrożenia. Jest ich coraz więcej w przestrzeni społecznej, począwszy od kryzysów gospodarczych poprzez epidemię, aż po wojnę.

Wnioski z przeprowadzonych analiz i ocen wynikają z przeglądu fachowej literatury z zakresu polityki społecznej, migracji, bezpieczeństwa społecznego i adaptacji oraz przeprowadzonych badań. Celem poznawczym było usystematyzowanie wiedzy dotyczącej poziomu oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022 w kontekście funkcjonowania polityki społecznej. Natomiast celem praktycznym stało się opracowanie strategii organu wspomagającego poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Do analizy zjawiska wykorzystano trzy kategorie polityki społecznej, czyli jej uwarunkowania, obszary oraz podmioty funkcjonujące w jej ramach.

Rozwiązanie głównego problemu badawczego przedstawionego w postaci pytania: jaki jest poziom oddziaływania kategorii środowiska bezpieczeństwa (wyzwań, szans, zagrożeń, ryzyka) w wymiarze uwarunkowań, obszarów oraz podmiotów polityki społecznej na adaptację imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022? związane było z uzyskaniem odpowiedzi na pytania szczegółowe.

Pierwszy problem szczegółowy dotyczył przyczyn migracji Ukraińców lub ich decyzji o przedłużeniu pobytu w województwie kujawsko-pomorskim. Zebrane dane pozwoliły stwierdzić, że najważniejszym czynnikiem migracji przedstawicieli ludności ukraińskiej jest aspekt ekonomiczny, w dalszej kolejności społeczny i w najmniejszym stopniu polityczny. Wyrażone to zostało zarówno przy odpowiedziach na pytania o motywację przyjazdu do województwa kujawsko-pomorskiego, jak i o potrzebach oraz ewentualnych zmianach. Imigranci skupiają swoją uwagę na kwestiach pracy,

możliwości uproszczenia systemu uzyskiwania pozwoleń na pracę, motywowania do podjęcia pracy, uznania lat stażu pracy do dodatkowych świadczeń oraz innych czynności warunkujących stabilizację finansową i zapewnienie zatrudnienia.

Drugi problem szczegółowy związany był z uwarunkowaniami zewnętrznymi i wewnętrznymi polityki społecznej, które oddziałują na imigrację przedstawicieli ludności ukraińskiej. Należy przyjąć, że nie istnieje na poziomie krajowym dokument stanowiący o polityce integracyjnej. Zgodnie z tym władze województw korzystają z pomocy wynikającej z dostępnych regulacji prawnych, inspiracji działaniami innych przedstawicieli polityki społecznej oraz własnych doświadczeń. Na adaptację imigrantów z Ukrainy mają większy wpływ uwarunkowania wewnętrzne niż zewnętrzne, na co wskazały opinie respondentów. Istotniejsze są kwestie zatrudnienia, dostępu do obszaru mieszkaniowego, służby zdrowia i edukacji, niż sytuacja gospodarcza Ukrainy, trwająca wojna oraz brak perspektyw rozwoju. Najistotniejsze są kwestie związane z możliwością zatrudnienia i wyższymi zarobkami w przypadku uwarunkowań wewnętrznych, natomiast w uwarunkowaniach zewnętrznych istotniejsze są stabilizacja finansowa i zatrudnienie, niż brak perspektyw rozwoju na Ukrainie.

Kolejny problem szczegółowy dotyczył obszarów polityki społecznej, które oddziałują na proces adaptacji imigrantów Ukrainy. Opinie respondentów i ekspertów pozwoliły jednoznacznie stwierdzić, że najważniejszym obszarem funkcjonowania tej mniejszości w polityce społecznej województwa jest obszar rynku pracy i zatrudnienia. Na drugim miejscu istotny jest obszar mieszkaniowy, szczególnie możliwość posiadania własnego lokum. Na poziomie ważności dopiero w kolejnych rozważaniach są kwestie ochrony zdrowia, zmian w regulacjach prawnych, pomocy społecznej i rodzinie. Niezgodne było uznanie na początku weryfikowania założeń, że obszar edukacji będzie stanowił przy kwestiach zatrudnienia najważniejszy czynnik adaptacji imigrantów z Ukrainy. Żaden z respondentów, ani ekspertów nie proponuje zmian w funkcjonowaniu podmiotów oświaty, jedynie w motywacji pracowników tego rodzaju placówek do działań na rzecz adaptacji ukraińskich imigrantów.

Ważnym zagadnieniem było określenie instytucji i zakresu ich zaangażowania w proces adaptacji Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim. Prawdą jest, że głównymi podmiotami polityki społecznej, które realizują zadania adaptacji są instytucje administracji publicznej, organizacje pozarządowe oraz inicjatywy obywatelskie. Najwięcej działań realizowanych jest przez instytucje pozarządowe, o czym świadczą opinie zarówno respondentów, jak i ekspertów. Ich przedstawiciele dbają o zachowanie

wymiany informacji między instytucjami publicznymi a cudzoziemcami. Z kolei Ukraińcy częściej kierują swoje pytania i wątpliwości do organizacji publicznych niż pozarządowych. W rozwiązywaniu problemów imigrantów z Ukrainy pomagają w największym stopniu rodzina i przyjaciele. Niemniej jednak znaczące w tej kwestii są również aktywności realizowane przez organizacje pozarządowe.

Nie bez znaczenia stało się określenie przebiegu komunikacji między podmiotami polityki społecznej województwa a przedstawicielami ludności ukraińskiej. Komunikacja wewnętrzna między organizacjami publicznymi a pozarządowymi w województwie kujawsko-pomorskim jest utrudniona ze względu na brak zwierzchnictwa i powiązań strukturalnych między nimi. Komunikacja jak zaznaczyli eksperci przebiega w momencie organizowania pojedynczych działań i oparta jest na przekazywaniu danych oraz innych znaczących kwestii, które mogą stanowić podstawę zmian w dalszym funkcjonowaniu polityki społecznej. Wszystkie instytucje posługują się zarówno wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi narzędziami komunikacji. W założeniach zostało określone, że instytucje publiczne komunikują się z organizacjami pozarządowymi, natomiast imigranci z Ukrainy otrzymują jedynie informacje o efekcie zmian nie uczestnicząc w procesie ich tworzenia. Badania empiryczne stanowią potwierdzenie tego przypuszczenia.

Ostatnie pytanie badawcze związane było z określeniem kierunku zmian w kwestii uwarunkowań, obszarów i podmiotów polityki społecznej w celu utworzenia jednolitej strategii działania organów wspomagających poprawę adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Prawdą jest, że na terenie województwa prowadzone są jednostkowe działania integrujące społeczność imigrancką. Zarówno instytucje publiczne, jak i organizacje pozarządowe bezpośrednio oddziałują na kształtowanie procesów adaptacji cudzoziemców. Niezgodne w przypadku założeń było przypuszczenie o możliwości utworzenia jednolitej strategii działania. Eksperci jednogłośnie stwierdzili, że z powodu braku zależności między podmiotami publicznymi, a organizacjami pozarządowymi i inicjatywami obywatelskimi nie jest możliwe utworzenie jednolitego planu adaptacji imigrantów z Ukrainy. Natomiast przyznali zgodnie, że zasadne będzie wprowadzenie dodatkowego organu wspomagającego komunikację między podmiotami zaangażowanymi we wdrażanie Ukraińców do życia w społeczności lokalnej. Takim organem może być Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjne Mig Info KP z profesjonalną obsługą osób świadczących skuteczną pomoc imigrantom z Ukrainy w wielu obszarach polityki społecznej. Instytucje polityki społecznej województwa zdają sobie sprawę ze zmian polityczno-gospodarczych na arenie

międzynarodowej i ich oddziaływania na migracje ludności ukraińskiej. W dokumentach, jak i w ocenie ekspertów ważna staje się współpraca ze studentami o pochodzeniu ukraińskim, którzy w przyszłości mogą podjąć pracę w województwie kujawsko-pomorskim.

Analiza porównawcza strategii polityk społecznych każdego województwa wykazała, że okręg kujawsko-pomorski jest zaangażowany w adaptację imigrantów z Ukrainy i stara się rozwijać procesy w niej zachodzące. Wypowiedzi ekspertów świadczą o wysokim poziomie świadomości wyzwań, jakim stała się ukraińska imigracja oraz jej wpływ na funkcjonowanie instytucji województwa kujawsko-pomorskiego. Świadczą o tym również zmiany wprowadzone zarówno do strategii rozwoju województwa, jak i polityki społecznej. W dokumentach określających działania podmiotów polityki społecznej do 2020 roku nie zawarto informacji o cudzoziemcach, natomiast ich potrzeby są szeroko opisywane w aktualnych pismach. Pozytywnie należy odbierać chęć współpracy instytucji publicznych i organizacji pozarządowych oraz motywację do udoskonalania działań na rzecz imigrantów z Ukrainy. Znaczące w tej kwestii okazały się opinie respondentów, które były zbieżne, co do kierunku adaptacji ukraińskiej mniejszości.

Konkludując, adaptacja imigrantów z Ukrainy powinna opierać się na analizie poszczególnych kategorii bezpieczeństwa (wyzwań, szans, zagrożeń, ryzyka) oraz stanowić składową działań wszystkich instytucji dotyczących polityki społecznej. Autorka ma świadomość, że zagadnienie adaptacji imigrantów z Ukrainy jest obszerne, a przedstawione wyniki badań w niniejszej rozprawie doktorskiej nie wyczerpują tej problematyki. Na podstawie uzyskanych wyników badań można odpowiedzieć na główne pytanie badawcze stwierdzając, że kategorie środowiska bezpieczeństwa, czyli wyzwania, szanse, ryzyko i zagrożenia mają znaczący wpływ na uwarunkowania, obszary oraz podmioty polityki społecznej w kontekście adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim w badanych latach 2014-2022. Analiza wyników z przeprowadzonych badań pozwoliła na potwierdzenie hipotezy głównej. Kategorie środowiska bezpieczeństwa znacząco oddziałują na imigrantów z Ukrainy w zakresie ich adaptacji. Istnieją widoczne różnice w charakterystyce problemów w zależności od poziomów ich rozwiązania, czyli międzynarodowego, regionalnego, subregionalnego i lokalnego. Zmiany polityczno-gospodarcze, które determinują charakterystykę środowiska bezpieczeństwa kształtują dynamikę polityki społecznej. Niezbędne staje się rozwinięcie systemów komunikacyjnych między podmiotami zaangażowanymi

w adaptację imigrantów z Ukrainy jako najważniejszy czynnik wprowadzania zmian. Zauważono stały proces modyfikacji prawnych i organizacyjnych oraz określono kierunki dalszych reorientacji w kwestii aktywizacji zawodowej imigrantów, ułatwienia dostępu do rynku pracy, pomocy medycznej, polepszenia warunków mieszkaniowych, kompleksowego podejścia do nauki języka polskiego i innych form kształcenia. Badania potwierdziły konieczność stworzenia strategii działań organu wspomagającego adaptację Ukraińców do życia w społeczności województwa kujawsko-pomorskiego. Należy przyjąć, że rezultaty osiągnięte w ramach przeprowadzonego studium teoretyczno-empirycznego dowodzą, że cel poznawczy i praktyczny zostały osiągnięte, a główny problem badawczy oraz problemy szczegółowe rozwiązane.

Ograniczenia badawcze dysertacji nie pozwoliły na przeprowadzenie analiz w kilku istotnych zakresach. Zgodnie z założeniami pracy najważniejsza stała się kompleksowa analiza na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego. Podczas prowadzenia pogłębionych badań w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy we wskazanym miejscu należałoby zobrazować wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyko przystosowywania cudzoziemców do życia w społeczności lokalnej. Pomocne stałyby się rozmowy z przedstawicielami gminnych podmiotów polityki społecznej oraz imigrantów mieszkających poza dużymi miastami. Biorąc pod uwagę zmiany społeczno-gospodarcze związane z konfliktem zbrojnym prowadzonym na terenie Ukrainy zasadne staje się poznanie potrzeb uchodźców zmuszonych do migracji do krajów przyjmujących. Ograniczenia czasowe spowodowały wyłączenie tej grupy społecznej z badań metodą sondażu diagnostycznego. Ponadto całościowa analiza potrzeb imigrantów z Ukrainy z podziałem na grupy ze względu na wiek, wykształcenie, rodzaj zatrudnienia, itp. może doprowadzić do stworzenia kolejnych strategii w ramach poprawy adaptacji tej mniejszości imigranckiej.

Autorka wyraża nadzieję, że uzyskane wyniki badań skłonią przedstawicieli zajmujących się polityką społeczną do podjęcia działań w zakresie poprawy adaptacji imigrantów Ukrainy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Tym samym zwrócą uwagę na fakt, że kategorie środowiska bezpieczeństwa i charakterystyka potrzeb może znacząco oddziaływać na podjęcie przez cudzoziemców decyzji o pobycie lub jego przedłużeniu w danym miejscu. Z uwagi na istotność procesu adaptacji, a także zmiany zachodzące w międzynarodowej sferze polityczno-gospodarczej, wskazany jest pomysł na systematyczne prowadzenie ocen nad poprawą adaptacji imigrantów z Ukrainy w całym kraju.

Bibliografia

I. Opracowania zwarte i artykuły naukowe

Acharya A., Buzan B., *The making of global international relations. Origins and Evolution of IR at its Centenary*, Cambridge University Press, Cambridge UK 2019.

Adamczyk A., Sakson A., Trosiak C. (red.), *Mniejszości, emigranci, uchodźcy („stare” i „nowe” wyzwania)*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2022.

Adamski J. K., *Adaptacja i postrzeganie imigrantów w państwach europejskich. Studium porównawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.

Andrejuk K., *Jacy imigranci rejestrują się jako bezrobotni? Dynamika bezrobocia wśród cudzoziemców RP*, Studia migracyjne – przegląd polonijny, nr 2 (168)/2018, Warszawa 2018.

Apanowicz J., *Metodologia nauk*, Wyd. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”, Toruń 2003.

Auleytner J., *Polityka społeczna. Teoria i organizacja*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2000.

Auleytner J., Głąbicka K., *Polskie kwestie socjalne na przełomie wieków*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2001.

Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

Balicki J., *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.

Balzacq T., *Contesting Security. Strategies and Logics*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York 2015.

Bańko M. (red.), *Wielki słownik wyrazów obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.

Bauman Z., *Glokalizacja, czyli komu globalizacja, a komu lokalizacja*, „*Studia Socjologiczne*” 1997, nr 3.

Bienias S., Strzęboszewski P., Opalka E., *Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

Blakemore K., Warwick-Booth L., *Social Policy. An introduction*, 4th edition, Open University Press McGraw-Hill Education, Berkshire England 2013.

Blok Z., *O polityczności, polityce i politologii*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2009.

Blok Z., *Teoria polityki*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Poznań 1998.

Booth K., *Theory of World Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.

Borjas G. J., *Economic Theory and International Migration*, „*International Migration Review*”, 23/3.

Borjas G. J., *Immigration and Welfare Magnets*, „*Journal of Labor Economics*”, vol. 17, no. 4, pt. 1, University of Chicago, Chicago 1999.

- Bożyk P. (red.), *Egzemplifikacja międzynarodowych stosunków gospodarczych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Prawa, im. Ryszarda Łazarskiego, Warszawa 2004.
- Brettell C. B., Hollifield J. F. (red.), *Migration Theory: Talking Accross the Disciplines* Routledge, New York, London 2000.
- Buckingham D., *Media education: literacy, learning and contemporary culture*, Cambridge: Polity Press 2003.
- Budyta-Budzyńska M. (red.), *Integracja, czy asymilacja? Polscy imigranci w Islandii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011.
- Butrymowicz M., Kroczek P. (red.), *Prawne i ekonomiczne aspekty imigracji do Polski*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2017.
- Buzan B., Waever O., de Wilde J., *Security : A New Framework for Analysis*, 1998.
- Buzan B., *Global international Society*, Cambridge University Press, Cambridge 2018.
- Calabrese A., Burgelman J. C., *Communication citizenship and Social Policy. Rethinking The Limits of the Welfare State*, Rowman & Littlefield Publishers, Oxford UK 1999.
- Castles S., Miller M. J., *Migracje we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Chmaj M., Żmigrodzki M., *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 1996.
- Chodubski A. J., *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004.
- Cieślarczyk M. (red.), *Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki stosowane w pracach magisterskich i doktorskich*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006.
- Creswell J. W., *Projektowanie badań naukowych: Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.
- Dobek-Ostrowska B., *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Dobek-Ostrowska B., *Porozumienie czy konflikt? Politycy, media i obywatele w komunikowaniu politycznym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Bielsko-Biała 2009.
- Drzyzga P. (red.), *Nowe media a tradycyjne środki przekazu*, Wydawnictwo Maternus Media, Kraków 2007.
- Duszczyk M., *Polska polityka imigracyjna a rynek pracy*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012.
- Esping-Andersen G., *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.
- Firlit-Fesnak G., *Polityka społeczna w Polsce wobec współczesnych procesów migracyjnych. Próba diagnozy i rekomendacje*, „*Studia Migracyjne-Przegląd Polonijny*”, nr 3, Warszawa 2013.
- Firlit-Fesnak G., Szyłko-Skoczny M., *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- Gackowski T., Brylska K. (red.), *Polski dyskurs prasowy o konflikcie na Ukrainie. Perspektywa porównawcza 2014-2015*, Laboratorium Badań Medioznawczych, Warszawa 2017.
- Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i polityka”, nr 23 (30)/2018, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i internetu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Goffman E., *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Warszawa 2008.
- Golinowska S., *Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej. Studium ekonomiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Golinowska S., Boni M. (red.), *Nowe dylematy polityki społecznej*, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych Raporty Case, Warszawa 2006.
- Griffin E., *A First Look at Communication Theory*, 1991.
- Gryz J., *Zarys teorii bezpieczeństwa państwa*, Wydawnictwo AON, Warszawa 2016.
- Grzywna P., Lustig J., M. Mitreęga i in. (red.), *Polityka społeczna. Rozważania o teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017.
- Hausner J. (red.), *Administracja publiczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Hollifield J. F., *Migration Theory. Talking Across Disciplines*. New York, Routledge, London 2000.
- Horolets A., Lesińska M., Okólski M. (red.), *Raport o stanie badań nad migracjami w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Komitetu Badań nad Migracjami PAN, Warszawa 2018.
- Horolets A., Lesińska M., Okólski M. (red.), *Stan badań nad migracjami w Polsce na przełomie wieków. Próba diagnozy*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 2 (172), Kraków 2019.
- Iglicka-Okólska K., *Analiza zachowań migracyjnych na podstawie wyników badań etnosondażowych migracji zagranicznych w wybranych regionach Polski w latach 1994-1995*, Monografie i Opracowania nr 438, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1998.
- Kania R., Kazimierczuk M. (red.), *Społeczeństwo obywatelskie. Historia, teoria, praktyka*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2021.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.
- Kitler W., *Obrona cywilna (niemilitarna) w Polsce*, MON, Warszawa 2002.
- Konieczny J., Kamprowski R. (red.), *Bezpieczne miasto w zagrożeniach środowiskowych. Ochrona ludności i ratownictwo*, Wydawnictwo Garmond, Warszawa 2016.
- Kopiński D., Markiewicz J., Ogórek Sz. i in., *Doświadczenia powojennej odbudowy. Inspiracje dla Ukrainy*, Polski Instytut Ekonomiczny, Policy Paper 6/2022, Wydawnictwo Polskiego Instytutu Ekonomicznego, Warszawa 2022.
- Kostecki W., *Europe After the Cold War. The Security Complex Theory*, Warszawa 1996.
- Kubisz-Muła Ł., *Komunikacja w polityce, polityka w komunikacji. Komunikacja i media masowe w polityce*, Bielsko-Biała 2012.
- Kozielecki J., *Rozwiązywanie problemów*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969.
- Lavalette M., Pratt A., , *Polityka społeczna: Teorie, pojęcia, problemy*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010.
- Leary M., *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2003.
- Lesińska M., *Migracje we współczesnej analizie politologicznej – niewykorzystany potencjał*, CMR Working Papers 47/105, Ośrodek badań nad migracjami, Warszawa 2011.

- Lesińska M., Matuszczyk K., *Działania samorządów wobec migracji w kontekście zmian demograficznych. Przykład trzech polskich województw*, „*Studia regionalne i lokalne*”, nr 3(77), Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych UW, Warszawa 2019.
- Luft S., *Kryzys uchodźczy – przyczyny, skutki, konflikty*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2019.
- Łotocki L., *Imigranci w dyskursie publicznym*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2014.
- Majewski T., *Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002.
- Marcinkowski Cz. (red.), *Współczesne problemy bezpieczeństwa*, Zeszyty Naukowe 1/2017, Wszechnica Polska Szkoła Wyższa w Warszawie, Warszawa 2017.
- Marsh D., Stocker G., *Teorie i metody w naukach politycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
- McLuhan M., *Wybór tekstów*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1999.
- Michalczyk S., *Komunikowanie polityczne: Teoretyczne aspekty procesu*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice 2005.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Okólski M., *Wyzwania demograficzne Europy i Polski*. *Studia Socjologiczne*, nr 4 (199), Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Komitetu Socjologii PAN, Wydziału Socjologii UW, Warszawa 2010.
- Pawłowski J., Zdrodowski B., Kuliczkowski M., *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.
- Petersen W., *American Sociological Review*, vol. 23, no. 3, American Sociological Association, Sage Publications Ltd, Beverly Hills/London 1958.
- Pieczywok A., *Działania społeczne w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego*, Wydawnictwo WSEI, Lublin 2018.
- Pieter J., *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wydawnictwo PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967.
- Pieter J., *Zarys metodologii pracy naukowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1975.
- Pietrzak E., Szczepanik R., Zaorski-Sikora Ł., *Aksjologia życia publicznego*, Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej, Łódź 2011.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych, strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001.
- Piwowarski J., *Nauki o bezpieczeństwie. Kultura bezpieczeństwa i redefinicja środowiska bezpieczeństwa*, wydanie drugie, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020.
- Piwowarski J., *Nauki o bezpieczeństwie: między kulturą bezpieczeństwa a studiami bezpieczeństwa*, wyd. 1, Wydawnictwo Difin SA, Warszawa 2018.
- Platon, *Państwo*, t. 2, Warszawa 1999.
- Popper K., *Spółczesność otwarte i jego wrogowie*, t. 1, Warszawa 2010.
- Potocki A., *Komunikacja wewnętrzna w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2001.

- Przywojska J., Warwas I. (red.), *Innowacje w zarządzaniu publicznym i polityce społecznej*, „Przedsiębiorczość i zarządzanie”, tom XVII, zeszyt 4, część II, Łódź-Warszawa 2016.
- Puchalska K., Barwińska-Majdowicz A., *Międzynarodowe przepływy kapitału i siły roboczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010.
- Sironi A., Bauloz C., Emmanuel M. (red.), *International Migration Law: Glossary on Migration*, International Organization for Migration, Geneva, Switzerland, 2019.
- Skarbek W. W., *Wybrane zagadnienia metodologii nauk społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013.
- Skorny Z., *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki: przewodnik metodologiczny dla studiujących nauczycieli*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984.
- Sołga B., *Polityka migracyjna jako element polskiej polityki społecznej*, Wieś i rolnictwo, nr 3 (168), Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2015.
- Sołga B., *Polityka migracyjna Polski i jej regionalny wymiar*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, nr 290, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice 2016
- Spicker P., *The Welfare State: A general theory*, Sage Publications Ltd, Beverly Hills/London 2000.
- Stewart J., *Richard Titmuss, A Commitment to Welfare*, Policy Press, Bristol UK 2020.
- Szarfenberg R., *Krytyka i afirmacja polityki społecznej*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 2008.
- Sztumski J., *Wstęp do metodologii i technik badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 1995.
- Schopenhauer A., *O wolności ludzkiej woli*, Wydawnictwo Vis-à-Vis/Etiuda, Warszawa 1991.
- Strzelecki P., Narodowy Bank Polski, *Imigranci w polskiej gospodarce – raport z badań ankietowych*, Departament Statystyki, Warszawa 2020.
- Ścigaj P., Bukowski M., *Zastosowanie analizy zawartości w badaniach politologicznych*, Atheneum Polskie Studia Politologiczne, vol. 36/2012, Wydawnictwo Adam Marszałka, Toruń 2012.
- Terminiński B., *Migracje, uchodźstwo i wysiedlenia wewnętrzne w świecie doby globalizacji: studium socjologiczno-prawne*, Wydawnictwo Roderer Verlag, Regensburg 2016.
- Tokarski J. (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1980.
- Vertovec S., *Transnarodowość*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Williams F., *Social Policy. A critical and intersectional analysis*, Polity Press, Cambridge 2022.
- Williams P. D. (red.), *Studia bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Wiśniewski E., *Metodyka wojskowych badań naukowych*, cz. 1, Zeszyt 3, Warszawa 1990.
- Woleński J., *Epistemologia: poznanie, prawda, wiedza, realizm*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020.
- World Migration Report 2015, *Migrants and cities: new partnerships to manage mobility*, International Organization for Migration, Geneva 2015.
- Wróblewski R., *Determinanty efektywnego zarządzania bezpieczeństwem narodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2021.

Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995.

Zięba R., *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, Zeszyty Naukowe AON nr 1 (86), Warszawa 2012.

Zięba S. M. (red.), *Migracja — wyzwanie XXI wieku*, Studia nad migracją, t. 1, Lublin 2008.

Żołądek Ł. (red.), *Migracje i polityka migracyjna*, Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, Studia BAS, nr 3 (39), Wydawnictwo Sejmowe Kancelarii Sejmu, Warszawa 2014.

Żukrowska K. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe: przegląd aktualnego stanu*, Wydawnictwo IUSatTAX, Warszawa 2011.

II. Akty prawne i dokumenty

Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.

Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, *Zasady i tryb ustalania statusu uchodźcy. Zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźcy z 1951 r. oraz Protokołem dodatkowym do niej z 1967 r. Podręcznik*, II wydanie wersji polskiej, Warszawa 2007.

Dolnośląska Strategia Integracji Społecznej na lata 2021-2030 r., Załącznik do uchwały nr XXXVII/734/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 września 2021 r., Wrocław 2021.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 26.02.2014 r. w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w charakterze pracownika sezonowego, 2014/36/UE.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Dziennik Urzędowy C 83 z 30.3.2010.

Konstytucja RP z dn. 2.04.1997, Dz. U. 1997, nr 78 poz. 483.

Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., Dz. U. 1991, nr 119, poz. 515.

Konwencja Organizacji Jedności Afrykańskiej 10 września 1969 r.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Warszawa 2019.

Ministerstwo Polityki Społecznej, *Krajowy Plan Działania na rzecz Integracji Społecznej dla Polski*, Warszawa 2004.

Ministerstwo Polityki Społecznej, *Krajowa Strategia Emerytalna*, Warszawa 2005.

Ministerstwo Polityki Społecznej, *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski*, Warszawa 2004.

Ministerstwo Pracy i Gospodarki, *Narodowy Plan Rozwoju*, Warszawa 2005.

Polityka migracyjna Polski, Projekt z dn. 10.06.2019 r., Zespół ds. Migracji, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA, Warszawa 2019.

Polityka Społeczna Gorzowa Wielkopolskiego 2023+, Załącznik do uchwały nr XXVIII/366/2016 Rady Miasta Gorzowa Wlkp. z dnia 29 czerwca 2016 r., Gorzów Wielkopolski 2016.

Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie rzeszowskim na lata 2021-2026, Rzeszów 2021.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2020.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, Załącznik do uchwały nr XLVII/629/22 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27 czerwca 2022 r., Toruń 2022.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021-2030, Załącznik do uchwały nr XXII/374/2020 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., Lublin 2020.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego do roku 2030, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku, Załącznik do uchwały nr XXXII/435/2021 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 28 czerwca 2021 roku, Białystok 2021.

Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2020-2030, Załącznik do Uchwały nr VI/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 16.11.2020 r., Katowice 2020.

Strategia polityki społecznej województwa świętokrzyskiego na lata 2021-2023, Załącznik do uchwały nr 3618/21 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 14 kwietnia 2021 r. projekt Strategii, Kielce 2021.

Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2030, Załącznik do Uchwały nr VI/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 16 listopada 2020 r.

Strategia polityki społecznej Województwa wielkopolskiego do roku 2030, Załącznik do uchwały nr XXV/476/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., Poznań 2020.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych 2030, Załącznik do uchwały nr LV/1735/2021 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z 14 października 2021 r., Warszawa 2021.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy miasto Szczecin do roku 2027, Załącznik do uchwały nr XXXVIII/1042/22 Rady Miasta Szczecin z dnia 22 marca 2022 r., Szczecin 2022.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Wrocławia na lata 2018-2030, Załącznik do uchwały nr LIX/1378/18 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 5 lipca 2018 r., Wrocław 2018.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Krakowa 2030, Załącznik Do uchwały nr XCIII/2554/22 Rady Miasta Krakowa z dnia 31 sierpnia 2022 r., Kraków 2022.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2021-2030, Załącznik do uchwały nr 776/XXIV/2020, Lublin 2020.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Olsztyna do 2030 roku, Załącznik do zarządzenia nr 119 Prezydenta Olsztyna z dnia 28 marca 2023 r., Olsztyn 2023.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Opola na lata 2021-2025, Załącznik do uchwały nr XI/186/19 z dnia 30 maja 2019 r. Rady Miasta Opole, Opole 2019.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w mieście Zielona Góra na lata 2021-2030, załącznik do uchwały nr XLVII.743.2021 Rady Miasta Zielona Góra z dnia 26 października 2021 r., Zielona Góra 2021.

Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2030, Załącznik do uchwały nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2019 r., Szczecin 2019.

Strategia rozwoju miasta Białegostoku do 2030 roku, Załącznik do uchwały nr XLVI/666/21 Rady Miasta Białystok z dnia 20 grudnia 2021 r., Białystok 2021.

Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022 przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r., Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2022.

Strategia rozwoju Szczecina 2025, Załącznik do uchwały nr XIV/320/11 Rady Miasta Szczecina z dnia 19 grudnia 2011 r., Szczecin 2011.

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+, Toruń 2013, Załącznik do uchwały nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 października 2013 r., Toruń 2013.

Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, Załącznik do uchwały nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r., Toruń 2020.

Strategia rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku, Załącznik do uchwały nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego, Lublin 2021.

Strategia rozwoju województwa łódzkiego 2030, Załącznik do uchwały nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021 r., Łódź 2021.

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”, Załącznik do uchwały nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r., Kraków 2020.

Strategia rozwoju województwa opolskiego, Opolskie 2030, Strategia rozwiązywania problemów społecznych, Załącznik do uchwały nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 r., Opole 2021.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, Załącznik do uchwały nr 376/XXXI/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2021 r., Gdańsk 2021.

Strategia w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku, Załącznik do Uchwały nr XLVIII/577/22 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 września 2022 r., Łódź 2022.

Traktat z Lizbony podpisany dn. 13 grudnia 2007 r., Dziennik Urzędowy C 306 z 17 grudnia 2007 r., Lizbona 2007.

United Nations General Assembly Resolution 3449 on Measures to ensure the human rights and dignity of all migrant workers (9 December 1975).

Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, Dz.U. 1997 nr 141 poz. 943.

Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz. U. 2013, poz. 1650.

Ustawa z dn. 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP

Ustawa z dn. 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141.

Ustawa z dn. 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin, Dz. U. 2006 r., nr 144, poz. 1043.

Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2016, poz. 2138.

Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2020, poz. 374.

Ustawa z dnia 17 grudnia 2021 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r. poz. 91.

Wojewódzka strategia w zakresie polityki społecznej na lata 2016-2025, Załącznik do uchwały nr 705/2015 z 8 czerwca 2015 r. Zarządu Województwa Opolskiego, Opole 2015.

III. Źródła internetowe

24 tys. Ukraińców pracuje w kujawsko-pomorskim. Obcokrajowcy, głównie z Ukrainy założyli tu już 640 firm, <https://www.portalwloclawek.pl/arttykul/4903,24-tys-ukraincow-pracuje-w-kujawsko-pomorskim-obcokrajowcy-glownie-z-ukrainy-zalozyli-tu-juz-640-firm> [dostęp: 10.10.2021].

Abramczyk-Boguszewska E., *Kujawsko-Pomorskie. Studenci z zagranicy przyjeżdżają tu się uczyć, choć studia często są płatne*, „Gazeta Pomorska”, <https://plus.pomorska.pl/kujawskopomorskie-studenci-z-zagranicy-pryjezdza-tu-sie-uczyc-choc-studia-czesto-sa-plate/ar/c5-15724916> [dostęp: 14.10.2021].2

Barometr zawodów: Prognoza zapotrzebowania na pracowników, Publikacje, <https://barometrzwodow.pl/modul/publikacje?publication=national&year=2022>, [dostęp: 3.03.2022].

Biernacka M., *Techniki organizacji badań komunikacji wewnętrznej – CATI, CAWI, CAPI I PAPI*, <https://beedifferent.pl/blog/techniki-organizacji-badan-komunikacji-wewnetrznej-cati-cawi-capi-i-papi> [dostęp: 20.05.2020].

Biuletyn Informacji Publicznej – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, *Zasady pobytu obywateli Unii Europejskiej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/477/zasady-pobytu-obywateli-unii-europejskiej-na-terytorium-rzeczypospolitej-polskiej.html> [dostęp: 16.10.2020]

Business Insider Polska, *Ukraińcy patrzą z zazdrością na Polskę. „Produkujecie na dwa razy mniejszej powierzchni, tworząc trzy razy więcej miejsc pracy”*, <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/ukraina-i-polska-porownanie-pkb-i-rolnictwa/91dwknr> [dostęp: 21.11.2020].

Carling J., *What is the meaning of ‘migrants’?*, <https://meaningofmigrants.org/>, [dostęp: 22.08.2022].

Co to jest i w czym może pomóc EURES?, <https://konsument.gov.pl/faq/eures/> [dostęp: 20.01.2023].

Cudzoziemcy studiujący w Kujawsko-Pomorskiem, Informacja prasowa, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, <https://bydgoszcz.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/> [dostęp: 27.04.2020].

Erdmann R., *Ilu Ukraińców jest w naszym regionie? Rozmawiano o tym na sesji sejmiku*, https://www.radiopik.pl/2,103256,ilu-ukraincow-jest-w-naszym-regionie-rozmawiano-?fbclid=IwAR0DDOPuk4EGdwdOR9jHxjUJTUlogH69kfiuHTFLv_L6Jl5vIPpWHX0jPzc [dostęp: 09.10.2022].

Fundacja EMIC, *O nas*, <https://emic.com.pl/o-nas/>, [dostęp: 21.10.2020].

GUS Bydgoszcz, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-2021-roku,18,5.html> [dostęp: 12.12.2021].

Główny Urząd Statystyczny, Departament Opracowań Statystycznych, *Polska w liczbach 2021*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5501/14/14/1/polska_w_liczbach_2021.pdf [dostęp: 12.12.2022].

Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej: migracje wewnętrzne*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html> [dostęp: 21.09.2020].

Gazeta Prawna, *Polski rynek pracy w obliczu fali uchodźczej z Ukrainy*, <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/8410564,polski-rynek-pracy-w-obliczu-fali-uchodzczej-z-ukrainy-obszawator-finansowy.html> [dostęp: 12.09.2022].

Główny Urząd Statystyczny, *Wyjaśnienia dotyczące sposobu opracowywania danych o stanie ludności Polski*, <https://stat.gov.pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/wyjasnienia-dotyczace-sposobu-opracowywania-danych-o-stanie-ludnosci-polski,103,1.html> [dostęp: 17.09.2022].

Główny Urząd Statystyczny, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w 2021 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/zezwozenia-na-prace-cudzoziemcow-w-2021-roku,18,5.html> [dostęp: 27.10.2022 r.].

ICMPD, *Migration Outlook 2021*, ICMPD_Migration_Outlook_2021_final.pdf, s. 12-18 [dostęp: 28.04.2022]

IOM Poland, *Kim jesteśmy*, <https://poland.iom.int/pl/kim-jestesmy> [dostęp: 03.04.2022].

International Organization for Migration, *About IOM*, <https://www.iom.int/who-we-are> [dostęp: 3.07.2020].

International Organization for Migration, *Mission*, <https://www.iom.int/mission> [dostęp: 3.07.2020].

International Organization for Migration, *Members and Observers*, https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/members_observers_en_2022.pdf [dostęp: 3.07.2020].

Internetowy słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/dezinformacja;2554971.html> [dostęp: 20.04.2021].

Karwowski K., *Prof. Krzysztof Rybiński o dramacie demograficznym: „Będziemy się wyludniali, Polska będzie się stawała małym krajem starych, schorowanych ludzi”*, <http://wpolityce.pl/wydarzenia/48392-nasz-wywiad-prof-krzysztof-rybinski-o-dramacie-demograficznym-bedziemy-sie-wyludniali-polska-bedzie-sie-stawala-malym-krajem-starych-schorowanych-ludzi> [dostęp: 10.11.2021].

Kieraciński P., *Studenci zagraniczni 2019*, „Forum Akademickie”, <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-01-2020/studenci-zagraniczni-2019/> [dostęp: 26. 04.2020].

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci->

narodowe-i-etniczne/komunikat-komisji-do-parlamentu-europejskiego-rady-europejskiego-komitetu-ekonomiczno-spolecznego-i-komitetu-regionow [21.10.2021].

Lamański F., *Polski system emerytalny jest rządzony przez ignorancję i demagogię [RAPORT OG]*, <https://obserwatorgospodarczy.pl/2021/08/25/polski-system-emerytalny-jest-rzadzony-przez-ignorancje-i-demagogie-raport-og/> [dostęp: 25.08.2021].

Migrant Integration Policy Index 2020, <https://www.mipex.eu/poland>, [dostęp: 20.04.2021].

Polakowski M., Szelewa D., *Polityka społeczna a problemy migracji*, Warszawskie debaty o polityce społecznej, Friedrich-Ebert-Stiftung, Przedstawicielstwo w Polsce wspólnie z Fundacją Międzynarodowe Centrum Badań i Analiz (ICRA), Warszawa 2013.

Poland – Immigration and Asylum, <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Poland-Immigration.aspx> [dostęp: 10.10.2020].

Polityka azylowa i migracyjna: legalna migracja, <https://www.gov.pl/web/mswia/polityka-azylowa-i-migracyjna> [dostęp: 01.10.2020].

Polski Instytut Ekonomiczny, *Nawet 25 lat może zająć Ukrainie obudowanie poziomu PKB per capita w stosunku do trendu sprzed wojny*, <https://pie.net.pl/nawet-25-lat-moze-zajac-ukrainie-obudowanie-poziomu-pkb-per-capita-w-stosunku-do-trendu-sprzed-wojny/> [dostęp: 12.03.2023].

Population projections, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00002/default/table?lang=en> [dostęp: 20.02.2021].

Portal Forsal, ONZ: w marcu w Donbasie zwiększyła się liczba cywilnych ofiar, <https://forsal.pl/artykuly/1468473,ukraina-onz-w-marcu-w-donbasie-najwieksze-straty-wsrod-cywilow.html> [dostęp: 02.06.2020].

Propsy PR, *Kampania ponad granicami*, <https://propsypr.pl/portfolio/kampania-ponad-granicami/> [dostęp: 12.06.2022].

Publicystyka, *Międzynarodowy Dzień Migrantów – życie ponad granicami*, <https://publicystyka.ngo.pl/miedzynarodowy-dzien-migrantow-zycie-ponad-granicami> [dostęp: 17.12.2020].

Schengen, czyli strefa bez granic, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/schengen-area/#schengen> [dostęp: 21.10.2020].

Skwarek W., *Rok po wybuchu wojny. „Nowi-starzy” Ukraińcy na polskim rynku pracy*, <https://www.money.pl/gospodarka/rok-po-wybuchu-wojny-nowi-starzy-ukraincy-na-polskim-ryнку-pracy-6866199745804928a.html> [dostęp: 27.02.2023].

Słownik psychologiczny: Leksykon ludzkich zachowań, Wydawnictwo Psychoskok, Konin 2012.

Straż graniczna, Twitter, https://twitter.com/Straz_Graniczna?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1626118231139164161%7Ctwgr%5E3e060d9046437ea336ee1c9fe1e389685dc50eb6%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2F300gospodarka.pl%2Fnews%2Fuchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba [dostęp: 16.02.2023].

Studenci zagraniczni w Polsce 2022: Raport Study in Poland, <https://uczelnie.info.pl/studenci-zagraniczni-w-polsce-2022/>, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” [dostęp: 23.01.2023].

Sygidus K., Gorbach O., Mościcka D. M., Kotowicz W. (red.) *Ukraina: Konflikt, transformacja, integracja*, Wydawnictwo „Sroka”, Olsztyn-Lwów 2016.

Szczegodziński A., Propsy PR, #PonadGranicami – czyli jak zachęcić młodzież do dyskusji o migracjach, <https://propsypr.pl/ponadgranicami-czyli-jak-zachecic-mlodziez-do-dyskusji-o-migracjach/> [dostęp: 26.08.2022].

The UN Refugee Agency, *About us*, <https://www.unhcr.org/> [dostęp: 16.08.2020].

TVN24, *Już 722 ukraińskich żołnierzy zginęło w Donbasie. Prawie 3 tys. jest rannych*, <https://tvn24.pl/swiat/juz-722-ukrainskich-zolnierzy-zginelo-w-donbasie-prawie-3-tys-jest-rannych-ra461673-3409326> [dostęp: 11.12.2019].

TVN24, *ONZ: ponad 700 tys. Ukraińców uciekło z powodu walk do Rosji*, <https://tvn24.pl/swiat/onz-ponad-700-tys-ukraincow-ucieklo-z-powodu-walk-do-rosji-ra456444-3407150> [dostęp: 11.12.2019]

TVN24, *ONZ: sytuacja humanitarna na wschodzie Ukrainy coraz gorsza. Rosja oskarża ukraińską armię i jest „gotowa zapewnić pomoc”*, <https://tvn24.pl/swiat/onz-sytuacja-humanitarna-na-wschodzie-ukrainy-coraz-gorsza-rosja-oskarza-ukrainska-armie-i-jest-gotowa-zapewnic-pomoc-ra456638> [dostęp: 11.12.2019]

Ukraine: UNHCR Operational Update, December 2016, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-unhcr-operational-update-december-2016-enuk> [dostęp: 02.02.2020].

Ukraińcy na rynku pracy Kujaw i Pomorza. Najnowszy raport WUP w Toruniu, <https://kpfr.pl/ukraincy-na-ryнку-pracy-kujaw-i-pomorza-najnowszy-raport-wup-w-toruniu/> [dostęp: 12.12.2022].

UNHCR, *Ukraine: Humanitarian needs rise as internal displacement tops 117,000 people*, <https://news.trust.org/item/20140805124242-xguw8/> [dostęp: 22.02.2020].

United Nations, 2020, *Policy Brief: COVID-19 and the Need for Action on Mental Health*, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un_policy_brief_COVID_and_mental_health_final.pdf, s. 5-10 [dostęp: 15.10.2021].

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *Recommendations on Statistics of International Migration*, Statistical Papers Series M, no. 58, Rev. 1, New York 1998, https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf [dostęp: 10.07.2020].

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *About the UHF*, <https://www.unocha.org/ukraine/about-uhf> [dostęp: 22.02.2022].

Urząd do Spraw Cudzoziemców, <https://udsc.prowly.com/83576-legalizacja-pobytu-w-2019-r-podsumowanie>, [dostęp: 03.11.2020].

Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Obywatele Ukrainy w Polsce – aktualne dane migracyjne*, <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--aktualne-dane-migracyjne> [dostęp: 03.03.2023].

Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyka*, Rodzaj sprawy: Ochrona międzynarodowa, Wnioski przyjęte, migracje.gov.pl, <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/swiat/typ/wnioski/widok/mapa/typSprawy/4/rok/2020/?x=-1.8195&y=0.0079&level=4>, [dostęp: 11.01.2022].

Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Statystyka*, Rodzaj sprawy: Pobyt czasowy i stały, Wnioski przyjęte, migracje.gov.pl, <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/swiat/typ/wnioski/widok/mapa/typSprawy/4/rok/2020/?x=-1.8195&y=0.0079&level=4>, [dostęp: 11.01.2022].

Urząd statystyczny w Bydgoszczy, <https://bydgoszcz.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-województwa-kujawsko-pomorskiego-2017,4,10.html> [dostęp: 07.09.2021].

Wojewódzki Urząd Pracy, *Raport obywatele Ukrainy na kujawsko-pomorskim rynku pracy we wrześniu 2022 roku*, Toruń 2022, <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/c4a326f6-59b7-42df-bd58-7ba63118874a>, [dostęp: 31.10.2023].

Wojewódzki Urząd Pracy, *Raport z badania: Wpływ pandemii COVID-19 na zapotrzebowanie na pracowników (na zawody), w tym na pracowników-cudzoziemców oraz potrzeby szkoleniowe pracodawców w województwie kujawsko-pomorskim*, Krajowy Fundusz Szkoleniowy, <https://wuptorun.praca.gov.pl/documents/5078407/63ad0abc-2d28-4c70-bedd-3bad0a90a5d0> [dostęp: 23.01.2023].

Vassilyenko V., *The 2014 war: an endeavor for a comprehensive analysis*, <http://www.uaba.org/page-839619/3168090> [dostęp: 07.03.2020].

Spis tabel

Tabela 1.1. Grupy migrujące i ich charakterystyka	23
Tabela 1.2. Kategorie podziału migrantów	25
Tabela 1.3. Cztery modele migracji po 1945 roku	28
Tabela 1.4. Przyczyny migracji.....	29
Tabela 1.5. Przyjęte wnioski o ochronę międzynarodową.....	33
Tabela 1.6. Przyjęte wnioski o pobyt stały i czasowy.....	33
Tabela 1.7. Liczba Ukraińców w województwie kujawsko-pomorskim z ubezpieczeń emerytalnym i rentowym oraz świadczeniami krótkoterminowymi.....	36
Tabela 1.8. Cudzoziemcy, którzy 1 stycznia 2020 r. posiadali ważne dokumenty pobytowe	39
Tabela 1.9. Zestawienie ludności w Polsce od 2019-2090 roku	40
Tabela 1.10. Kryteria definiowania polityki społecznej	48
Tabela 1.11. Cztery formy globalizacji i ich charakterystyka.....	53
Tabela 1.12. Charakterystyka elementów środowiska bezpieczeństwa	59
Tabela 1.13. Kategorie środowiska bezpieczeństwa.....	60
Tabela 1.14. Kluczowe zagrożenia w sektorach bezpieczeństwa	62
Tabela 2.1. Liczba Ukraińców przebywających na terenie Polski od 2014-2022 roku	68
Tabela 2.2. Określenie siły związku	89
Tabela 2.3. Liczba zezwoleń na pracę cudzoziemców w Polsce	103
Tabela 3.1. Globalne i polskie kwestie społeczne.....	124
Tabela 3.2. Osoby, które do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie.....	125
Tabela 4.1. Zawody deficytowe w Polsce.....	160
Tabela 4.2. Kryteria potrzeb imigrantów z Ukrainy przebywających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego	170
Tabela 4.3. Wyzwania polityki społecznej	173
Tabela 5.1. Analiza SWOT adaptacji imigrantów z Ukrainy	199
Tabela 5.2. Harmonogram działań Centrum Konsultacyjno-Adaptacyjnego Mig Info KP.....	206

Spis wykresów

Wykres 2.1. Metryczka – płeć.....	106
Wykres 2.2. Metryczka – wiek	107
Wykres 2.3. Metryczka – wykształcenie.....	107
Wykres 2.4. Metryczka – miejsce pobytu	108
Wykres 2.5. Metryczka – uczelnia.....	108
Wykres 2.6. Metryczka – czas przyjazdu.....	109
Wykres 2.7. Metryczka – status pobytu	109
Wykres 3.1. Stosunek Ukraińców do przeciwdziałania dyskryminacji	118
Wykres 3.2. Doświadczenie dyskryminacji w percepcji ukraińskich imigrantów.....	119
Wykres 3.3. Wydane cudzoziemcom dokumenty dot. podjęcia pracy w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2019-2021	128
Wykres 4.1. Z jakich powodów przyjechał Pan/przyjechała Pani do województwa kujawsko-pomorskiego?	162

Wykres 4.2. Z jakich powodów przyjechał Pan/przyjechała Pani do województwa kujawsko-pomorskiego?	163
Wykres 4.3. Jak długo przebywa Pan/i na terenie województwa?.....	163
Wykres 4.4. Czy pracuje Pan/i na terenie województwa kujawsko-pomorskiego?	164
Wykres 4.5. Co było dla Pana/i motywacją do podjęcia studiów?	165
Wykres 4.6. Czy zapewnienie pracy po studiach zgodnej z wykształceniem skłoniłoby Pana/Panią do pozostania w województwie kujawsko-pomorskim?	165
Wykres 4.7. Jakie działania według Pana/Pani ułatwiłyby imigrantom odnalezienie się na rynku pracy w województwie kujawsko-pomorskim?	166
Wykres 4.8. Jakie działania według Pana/Pani ułatwiłyby imigrantom odnalezienie się na rynku pracy w województwie kujawsko-pomorskim? (uwarunkowania wewnętrzne).....	167
Wykres 4.9. W jakim trybie pracy Pan/Pani pracuje?.....	168
Wykres 4.10. W jaki sposób poszukiwał Pan/poszukiwała Pani pracy?.....	168
Wykres 4.11. Kto pomaga w największym stopniu Panu/Pani w niwelowaniu wskazanych trudności?	169
Wykres 4.12. Gdzie Pan/Pani obecnie mieszka?	172
Wykres 4.13. Jakie są najważniejsze dla Pana/Pani warunki do spełnienia, aby rozważył Pan/rozważyła Pani wydłużenie pobytu w aktualnym miejscu zamieszkania?	174
Wykres 4.14. Które ze zdań najlepiej odzwierciedla	175
Wykres 4.15. W których obszarach funkcjonowania polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego należy według Pana/Pani	176
Wykres 4.16. Jakie zmiany chciałby Pan/chciałaby Pani wprowadzić w obszarach polityki społecznej, aby Pana/Pani zdaniem możliwe było utworzenie jednolitej strategii działania w zakresie poprawy adaptacji imigrantów z Ukrainy?	177
Wykres 4.17. Z jakich źródeł korzysta Pan/Pani w celu otrzymania informacji o prowadzonych działaniach na rzecz Ukraińców?.....	190
Wykres 4.18. Czy pracownicy uczelni pomagają Panu/i również w sprawach prywatnych, niezwiązanych z kształceniem na studiach?	191

Spis ilustracji

Rysunek 1.1. Determinanty migracji	31
Rysunek 2.1. Plan badań	102
Rysunek 3.1. Piramida potrzeb Abrahama Masłowa	118
Rysunek 4.1. Elementy procesu komunikowania politycznego.....	187
Rysunek 5.1. Cele strategiczne	202

Spis załączników

Załącznik 1. Kwestionariusz ankiety w języku polskim	232
Załącznik 2. Kwestionariusz ankiety w języku ukraińskim	242
Załącznik 3. Arkusz wywiadu	251
Załącznik 4. Treść prośby o opinię w celach naukowych.....	256
Załącznik 5. Prośba promotora o udział w badaniu	257
Załącznik 6. Dane statystyczne Departamentu Zarządzania Systemami w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w sprawie liczby zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu UKR	258

Załącznik 7. Treść wniosku o udostępnienie informacji publicznej	259
Załącznik 8. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)1/2/ z terenu województwa kujawsko-pomorskiego3/, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie według płci i grup wiekowych	260
Załącznik 9. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)1/2/ z terenu województwa kujawsko-pomorskiego3/, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie według wybranych kodów tytułu ubezpieczenia.....	261
Załącznik 10. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)1/2/ z terenu województwa kujawsko-pomorskiego3/, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczenia chorobowego podali obywatelstwo ukraińskie według płci i grup wiekowych	262
Załącznik 11. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)1/2/ z terenu województwa kujawsko-pomorskiego3/, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych oraz ubezpieczenia chorobowego podali obywatelstwo ukraińskie.....	263
Załącznik 12. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)1/2/ z terenu województwa kujawsko - pomorskiego3/,którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie oraz pobierali świadczenia krótkoterminowe	264
Załącznik 13. Obywatele Ukrainy pobierający świadczenia emerytalno-rentowe* wypłacane przez ZUS i zamieszkujący na terenie województwa kujawsko- pomorskiego - stan na koniec okresu.....	265

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Szanowni Państwo,

Prowadzę badania nad procesem adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Chciałabym dzięki nim zwrócić uwagę na funkcjonowanie instytucji regionu w zakresie Państwa potrzeb dotyczących polityki społecznej (np. zatrudnienia, ochrony zdrowia, edukacji, itp.).

Kwestionariusz ankiety jest anonimowy, a na jego wypełnienie potrzebują Państwo zaledwie 10 minut. Odpowiedzi będą wykorzystane do celów naukowych. W jednym z rozdziałów mojej pracy doktorskiej zaproponuję stworzenie strategii działania, która odnosi się do wyzwań, zagrożeń, ryzyka oraz szans, jakie napotykają Państwo w codziennym życiu w naszym regionie. Dlatego też Państwa opinia jest niezwykle ważna dla procesu wdrażania zmian w polityce społecznej województwa kujawsko-pomorskiego. Uprzejmie proszę o szczerze i wnikliwe odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety. Bardzo dziękuję za poświęcony czas!

Proszę o wstawienie 'X' w każdym wierszu przy odpowiedzi, która Pana/Panią dotyczy.

Płeć:

Kobieta Mężczyzna

Wiek:

18-24 25-34 35-44 45-54 55-64 65 i więcej

Wykształcenie:

podstawowe średnie techniczne zawodowe wyższe inne.....

Miejsce pobytu:

Bydgoszcz Toruń Włocławek Grudziądz Inowrocław inne.....

Uczelnia:

publiczna niepubliczna nie dotyczy

Czas przyjazdu:

przed 24 lutego 2022 roku po 24 lutego 2022 roku (pierwsza wizyta w Polsce) po 24 lutego 2022 roku (kolejna wizyta w Polsce)

Status pobytu na podstawie:

ruchu bezwizowego wizy zezwolenia na pobyt czasowy
 zezwolenia na pobyt stały zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego inne.....

1. Jak długo przebywa Pan/Pani na terenie województwa kujawsko-pomorskiego?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- mniej niż 3 miesiące
- 3 miesiące – 6 miesięcy
- 6 miesięcy – 12 miesięcy
- 1 rok – 2 lata
- 2 lata – 5 lat
- 5 lat – 10 lat
- dłużej niż 10 lat

2. Czy pracuje Pan/Pani na terenie województwa kujawsko-pomorskiego?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- tak, pracuję i studiuje na terenie województwa kujawsko-pomorskiego
zaznaczając tę odpowiedź proszę odpowiedzieć na wszystkie pytania zawarte w arkuszu
- tak, pracuję na terenie województwa kujawsko-pomorskiego
zaznaczając tę odpowiedź, proszę nie zaznaczać odpowiedzi przy pytaniach numer 3, 4 i 5
- nie pracuję, ale studiuje na terenie województwa kujawsko-pomorskiego
zaznaczając tę odpowiedź, proszę nie zaznaczać odpowiedzi przy pytaniach numer 6 i 7
- nie pracuję i nie studiuje na terenie województwa kujawsko-pomorskiego
zaznaczając tę odpowiedź, proszę przejść do pytania numer 8

**Jeżeli Pan/Pani nie studiuje w województwie kujawsko-pomorskim, to proszę przejść do pytania nr 6.*

**Jeżeli Pan/Pani nie studiuje i nie pracuje w województwie kujawsko-pomorskim, to proszę przejść do pytania numer 8.*

3. Co było dla Pana/Pani motywacją do podjęcia studiów?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- szansa na lepszą pracę po studiach
- możliwość otrzymywania w przyszłości wyższych zarobków
- nowe znajomości
- możliwość rozwoju
- dodatkowe świadczenia pieniężne (np. stypendium)
- podejmowanie aktywności w sferze publicznej dla społeczności lokalnej
- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa
- zmiana środowiska społecznego
- możliwość wyjazdów zagranicznych
- nauka języka polskiego
- inne.....

4. Czy pracownicy uczelni pomagają Panu/Pani również w sprawach prywatnych, niezwiązanych z kształceniem na studiach?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- tak
- nie
- nie było takiej potrzeby

5. Czy zapewnienie pracy po studiach zgodnej z wykształceniem skłoniłoby Pana/Panią do pozostania w województwie kujawsko-pomorskim?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- zdecydowanie tak
- tak
- nie wiem
- nie
- zdecydowanie nie

Jeżeli Pan/Pani nie pracuje w województwie kujawsko-pomorskim, to proszę przejść do pytania numer 8.

6. W jakim trybie pracy Pan/Pani pracuje?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- pracuję na pełny etat
- pracuję na niepełny etat (praca dorywcza, sezonowa)
- prowadzę własną działalność
- pracuję w gospodarstwie rolnym
- uczestniczę w stażu/praktykach
- jestem na okresie próbnym
- inny.....

7. W jaki sposób poszukiwał Pan/poszukiwała Pani pracy?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- za radą członków rodziny
- za radą przyjaciół
- bezpośrednio u pracodawcy wybranej firmy
- zgodnie z usługą prywatnej agencji zatrudnienia
- dzięki ogłoszeniu w mediach (prasie, radiu, telewizji, internecie)
- zgodnie z usługą biur i agencji pośrednictwa pracy
- dzięki nieformalnym pośrednikom
- inny.....

8. Jakie działania według Pana/Pani ułatwiłyby imigrantom odnalezienie się na rynku pracy w województwie kujawsko-pomorskim?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- uproszczenie systemu rejestracji osób bezrobotnych
- uproszczenie systemu uzyskiwania pozwoleń na pracę
- stworzenie dedykowanego portalu z ofertami pracy
- stworzenie krajowej infolinii dla cudzoziemców poszukujących pracy
- uznanie lat stażu pracy do dodatkowych świadczeń
- udział w darmowych kursach językowych
- udział w kursach zawodowych zwiększających kwalifikacje
- uznanie dyplomów otrzymanych w procesie kształcenia na terenie Ukrainy
- motywowanie do podjęcia pracy
- inne.....

9. Z jakich powodów przyjechał Pan/przyjechała Pani do województwa kujawsko-pomorskiego?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- podwyższenie standardu życia
- poszukiwanie pracy
- pandemia Covid-19
- konflikt zbrojny (wojna na Ukrainie)
- przebywanie z rodziną i przyjaciółmi
- możliwość nauki języka polskiego i polskiej kultury
- polepszenie warunków mieszkaniowych
- dostęp do służby zdrowia (lekarz, szpital, przychodnia)
- dodatkowe świadczenia socjalne (stypendium, dofinansowania)
- zdobycie wykształcenia
- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa
- możliwość integracji z mieszkańcami regionu
- turystycznie
- inne.....

10. Proszę ocenić jak częsty ma Pan/Pani kontakt z wymienionymi instytucjami, korzystając ze skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo rzadki kontakt, a 5 bardzo częsty.

(proszę o wstawienie X w wybranej kolumnie w każdym wierszu)

Lp.	INSTYTUCJE	1 bardzo rzadki	2 rzadki	3 nie mam kontaktu	4 częsty	5 bardzo częsty
1.	Urząd Miasta miejsca pobytu					
2.	Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy					
3.	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie					
4.	Urząd Pracy					
5.	Dom kultury					
6.	Caritas					
7.	Fundacja wspomagająca cudzoziemców					
8.	Poradnia psychologiczno-pedagogiczna					
9.	Stowarzyszenie wspomagające cudzoziemców					
10.	Szkoła / przedszkole					
11.	Uczelnia wyższa					
12.	Klub Seniora / Osiedlowe Centra Seniora					
13.	Rada dzielnicy					
14.	Agencja pracy					
15.	Szpital, Przychodnia lekarska					
16.	Miejsca kultury, np. kino, teatr, opera, muzeum					
17.	Biblioteka miejska					
18.	Służby mundurowe – policja, straż pożarna, pogotowie ratunkowe					

11. Jakie są najważniejsze dla Pana/Pani warunki do spełnienia, aby rozważył Pan/rozważyła Pani wydłużenie pobytu w aktualnym miejscu zamieszkania? Proszę ocenić ważność wskazanych poniżej warunków korzystając ze skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza nie ważne warunki do zrealizowania, a 5 bardzo ważne. (proszę o wstawienie X w wybranej kolumnie w każdym wierszu)

Lp.	Kategorie	1 nie ważne	2 mało ważne	3 umiarkowanie ważne	4 ważne	5 bardzo ważne
1.	wsparcie osób starszych					
2.	pomoc osobom niepełnosprawnym					
3.	stabilizacja finansowa					
4.	zapewnienie pracy					
5.	zapewnienie opieki członkom rodziny					
6.	możliwość mieszkania z bliskimi					
7.	możliwość wynajmu lokalu					
8.	możliwość kupna mieszkania/domu					
9.	dostęp do lekarza					
10.	prawo do ubezpieczenia (np. w trakcie bezrobocia, urlopu macierzyńskiego)					
11.	zapewnienie dodatkowych świadczeń socjalnych (np. stypendium)					
12.	przeciwdziałanie dyskryminacji					
13.	zdobycie wykształcenia					
14.	zapewnienie edukacji członkom rodziny					
15.	możliwość założenia konta bankowego					
16.	możliwość integrowania się ze społecznością lokalną					
17.	możliwość czynnego udziału w polityce regionalnej					
18.	możliwość uczestniczenia w kursach doszkalających					

12. Z jakich źródeł korzysta Pan/Pani w celu otrzymania informacji o prowadzonych działaniach na rzecz Ukraińców?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- pracownicy urzędów
- wolontariusze (np. Fundacja Emic, Caritas, Bydgoszcz pomaga Ukrainie)
- członkowie rodziny, znajomi z Ukrainy
- sąsiedzi/mieszkańcy mojego miejsca zamieszkania
- współpracownicy
- portale społecznościowe różnych placówek (np. facebook, instagram, twitter)
- materiały informacyjne (plakaty, ulotki, foldery, informacje w gazetach)
- inne.....

13. Jakie trudności napotkał Pan/napotkała Pani w trakcie pobytu w województwie kujawsko-pomorskim? Proszę ocenić poziom trudności korzystając ze skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo małe trudności, a 5 bardzo duże trudności.

(proszę o wstawienie X w wybranej kolumnie w każdym wierszu)

Lp.	Kategorie	1 bardzo małe trudności	2 małe trudności	3 nie dotyczy	4 duże trudności	5 bardzo duże trudności
1.	z przyjazdem do miejsca pobytu					
2.	ze znalezieniem pracy					
3.	z uznaniem kwalifikacji zawodowych					
4.	z otrzymaniem wyższego wynagrodzenia					
5.	z utrzymaniem rodziny					
6.	z utrzymaniem kontaktu z bliskimi z Ukrainy					
7.	ze znalezieniem szkoły dla dzieci					
8.	ze znalezieniem mieszkania					
9.	z przedłużeniem pobytu w regionie					
10.	z dostępem do lekarza, specjalisty					
11.	ze znajomością języka polskiego					
12.	ze znalezieniem kursu języka polskiego					
13.	z barierą kulturową					
14.	ze znajomością lokalnego prawa					
15.	ze zbyt szybko realizowanym programem nauczania na studiach					
16.	z nauczaniem zdalnym					
17.	z utrudnionym kontaktem z sąsiadami					
18.	z realizacją programu studiów					
19.	z odczuwalną dyskryminacją					
20.	z zaangażowaniem w życie społeczności lokalnej					
21.	z dostępem do internetu					
22.	z dostępem do informacji w instytucjach typu bank, Urząd Miasta					

14. Kto pomaga w największym stopniu Panu/Pani w niwelowaniu wskazanych trudności?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- instytucje administracji samorządowej (np. Urząd Miasta, Urząd Pracy, Uczelnia)
- wolontariusze organizacji pozarządowych (np. fundacje, stowarzyszenia, koła)
- obywatele regionu kujawsko-pomorskiego
- rodzina
- ukraińscy przyjaciele
- partner/partnerka
- sam/sama
- inni.....

15. Gdzie Pan/Pani obecnie mieszka?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- mieszkam we własnym mieszkaniu/domu
- wynajmuję kawalerkę/mieszkanie/dom
- wynajmuję pokój w mieszkaniu/domu
- mieszkam u znajomych
- mieszkam w lokalu udostępnionym przez pracodawcę/agencję pracy
- mieszkam w hotelu
- mieszkam w akademiku (domu studenta)
- w innym miejscu.....

16. Kto pomógł Panu/Pani w znalezieniu miejsca, w którym aktualnie Pan/Pani mieszka?

(proszę krótko odpowiedzieć)

.....
.....

17. Które ze zdań najlepiej odzwierciedla Pana/Pani plany na przyszłość?

(proszę zaznaczyć jedną odpowiedź)

- planuję pozostać w województwie kujawsko-pomorskim na stałe
- planuję pozostać w województwie kujawsko-pomorskim, ale nie na stałe
- nie planuję pozostać w województwie kujawsko-pomorskim, ale pozostanę w Polsce
- planuję wrócić na Ukrainę
- planuję wyjechać do innego kraju
- planuję wyjechać na jakiś czas do innego kraju i wrócić do Polski
- planuję wyjechać na jakiś czas do innego kraju i wrócić na Ukrainę
- inne plany.....

18. Jakie są w Pana/Pani opinii najczęstsze przyczyny podjęcia decyzji o przedłużeniu pobytu imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim?
(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- stabilna sytuacja gospodarcza Polski
- brak perspektyw pracy w Ukrainie
- brak perspektyw rozwoju w Ukrainie
- możliwość zatrudnienia
- wyższe zarobki
- dobre warunki mieszkaniowe
- dobre warunki pracy
- niskie koszty utrzymania
- dodatkowe świadczenia socjalne (stypendium, dofinansowania)
- integracja ze środowiskiem lokalnym
- możliwość przebywania z rodziną/przyjaciółmi
- wsparcie dla dzieci w odnalezieniu się w nowym miejscu (aranżowanie spotkań)
- możliwość korzystania z ochrony zdrowia
- możliwość edukacji (studia, kursy językowe)
- nie jestem zainteresowany/zainteresowana przedłużeniem pobytu w regionie
- inne.....

19. W których obszarach funkcjonowania polityki społecznej województwa kujawsko-pomorskiego należy według Pana/Pani opinii dokonać zmian?
(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- w obszarze pracy i rynku pracy
- w obszarze ochrony zdrowia
- w obszarze pomocy społecznej (świadczenia socjalne, pomoc materialna)
- w obszarze edukacji
- w obszarze regulacji prawnych
- w obszarze kultury
- w obszarze bezpieczeństwa publicznego
- w obszarze pomocy rodzinie
- w obszarze mieszkaniowym (zakup, sprzedaż, wynajem nieruchomości)
- w obszarze ochrony środowiska
- nie należy dokonywać zmian w żadnym obszarze polityki społecznej

Jeżeli w pytaniu 19 zaznaczył Pan/zaznaczyła Pani ostatnią odpowiedź, to proszę krótko uzasadnić w punkcie 'inne' dlaczego nie należy dokonywać zmian w żadnym obszarze polityki społecznej.

20. Sugerując się odpowiedziami z pytania numer 19, jakie zmiany chciałby Pan/chciałaby Pani wprowadzić w obszarach polityki społecznej, aby Pana/Pani zdaniem możliwe było utworzenie jednolitej strategii działania w zakresie poprawy adaptacji imigrantów z Ukrainy?

(proszę zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi)

- zwiększyć liczbę ofert pracy
 - zwiększyć pomoc przy szukaniu pracy
 - ułatwić procedury wydłużania zatrudnienia
 - zwiększyć pomoc podczas wizyty w placówkach służby zdrowia
 - zwiększyć świadczenia socjalne (stypendia, dofinansowania)
 - zwiększyć pomoc przy nauczaniu zdalnym
 - wprowadzić kierunki studiów w języku ukraińskim
 - zwiększyć pomoc w aplikowaniu na kursy językowe
 - zwiększyć pomoc w wypełnianiu wniosków formalnych związanych z pobytem w kraju
 - zwiększyć pomoc podczas wizyt w urzędach
 - zwiększyć pomoc przy wynajęciu lub kupnie nieruchomości
 - wyznaczyć opiekuna lub mentora, który pomaga przyjezdnym przez pierwsze tygodnie pobytu
 - poprawić komunikację z instytucjami publicznymi (np. Urząd Miasta, Urząd Pracy, Uczelnia)
 - poprawić komunikację z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszeniami, fundacjami)
 - poprawić komunikację z mieszkańcami regionu
 - zwiększyć liczbę informacji o wydarzeniach kulturalnych w moim miejscu zamieszkania
 - przeciwdziałać zanieczyszczeniom środowiska
 - zwiększyć ilość parków i miejsc zielonych w moim miejscu zamieszkania
 - inne.....
-

Bardzo dziękuję za wypełnienie ankiety!

АНКЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Пані та панове,

Я проводжу дослідження процесу адаптації переселенців з України в Куявсько-Поморському воєводстві. Завдяки їм хочу звернути увагу на функціонування закладів регіону з точки зору ваших потреб щодо соціальної політики (наприклад, працевлаштування, охорона здоров'я, освіта тощо).

Анкета анонімна, на її заповнення потрібно лише 10 хвилин. Відповіді будуть використані для дослідницьких цілей. В одному з розділів моєї докторської дисертації я запропоную створення стратегії дій, яка стосується викликів, загроз, ризиків і можливостей, з якими ви стикаєтесь у повсякденному житті в нашому регіоні. Тому ваша думка є надзвичайно важливою для процесу впровадження змін у соціальну політику Куявсько-Поморського воєводства. Прошу чесних та вичерпних відповідей на запитання анкети.

Дуже дякую за ваш час!

Будь ласка, поставте «X» у кожному рядку біля відповіді, яка стосується вас.

Стать:

Жінка Чоловік

Вік:

18-24 25-34 35-44 45-54 55-64 65 і вище

Освіта:

початкова середня технічна професійна вища інша.....

Місце проживання:

Бидгощ Торунь Влоцлавек Грудзьондз Іновроцлав інше.....

Навчальний заклад:

державна приватна не стосується

Час прибуття:

до 24 лютого 2022 року після 24 лютого 2022 року (перший візит до Польщі) після 24 лютого 2022 року (черговий візит до Польщі)

Статус проживання на основі:

безвізовий режим візи дозволу на тимчасове проживання

посвідки на постійне проживання дозволу на довгострокового резидента інше.....

1. Скільки часу ви перебуваєте в Куявсько-Поморському воєводстві?

(будь ласка, позначте одну відповідь)

- менше 3 місяців
- 3 місяці - 6 місяців
- 6 місяців - 12 місяців
- 1 рік - 2 роки
- 2 роки - 5 років
- 5 років - 10 років
- більше 10 років

2. Ви працюєте в Куявсько-Поморському воєводстві?

(будь ласка, позначте одну відповідь)

- так, я працюю і навчаюся в Куявсько-Поморському воєводстві
позначаючи цю відповідь, дайте відповідь на всі запитання аркуша
- так, я працюю в Куявсько-Поморському воєводстві
позначаючи цю відповідь, будь ласка, не позначайте відповідь на запитання 3, 4 та 5
- Я не працюю, але я навчаюся в Куявсько-Поморському воєводстві
позначаючи цю відповідь, будь ласка, не позначайте відповіді на запитання 6, 7
- Я не працюю і не навчаюся в Куявсько-Поморському воєводстві
позначаючи цю відповідь, перейдіть до запитання № 8

**Якщо ви не навчаєтесь в Куявсько-Поморському воєводстві, перейдіть до запитання №6.*

**Якщо ви не навчаєтесь і не працюєте в Куявсько-Поморському воєводстві, перейдіть до запитання №8.*

3. Яка була ваша мотивація до навчання?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- можливість отримати кращу роботу після закінчення навчання
- підвищення заробітної плати в майбутньому
- нові знайомства
- можливість розвиватися
- додаткові грошові виплати (наприклад, стипендія)
- проведення заходів у громадській сфері для місцевої громади
- підвищене почуття безпеки
- зміна соціального середовища
- можливість виїзду за кордон
- вивчення польської мови
- інше.....

4. Чи співробітники університету також допомагають вам у приватних справах, не пов'язаних з навчанням у ВНЗ?

(будь ласка, позначте одну відповідь)

- так
- ні
- не було потреби

5. Чи змусило б вас залишитися в Куявсько-Поморському воєводстві працевлаштування після закінчення навчання відповідно до освіти?
(будь ласка, позначте одну відповідь)

- однозначно так
- так
- не знаю
- ні
- точно ні

Якщо ви не працюєте в Куявсько-Поморському воєводстві, перейдіть до питання №8.

6. В якому режимі роботи ви працюєте?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- працюю повний робочий день
- працюю неповний робочий день (додаткова, сезонна робота)
- веду власний бізнес
- працюю на фермерському господарстві
- проходжу стажування/практику
- працюю на випробувальному терміні
- інше.....

7. Як ви шукали роботу?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- за порадою членів родини
- за порадою друзів
- безпосередньо з роботодавцем обраної компанії
- за допомогою послуг приватного агентства зайнятості
- завдяки повідомленню в ЗМІ (преса, радіо, телебачення, Інтернет)
- за допомогою послуг служб зайнятості та агентств
- через неформальних посередників
- інше.....

8. Яка діяльність, на вашу думку, полегшила б переселенцям знайти себе на ринку праці в Куявсько-Поморському воєводстві?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- спрощення системи реєстрації безробітних
- спрощення системи отримання дозволів на роботу
- створення спеціального порталу з пропозиціями роботи
- створення національної гарячої лінії для іноземців, які шукають роботу
- визнання вислуги років для отримання додаткових виплат
- участь у безкоштовних мовних курсах
- участь у професійних курсах підвищення кваліфікації
- визнання дипломів, отриманих у процесі навчання в Україні
- мотивація до праці
- інше.....

9. З яких причин ви приїхали до Куявсько-Поморського воєводства?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- підвищення рівня життя
- пошук роботи
- пандемія COVID-19
- збройний конфлікт (війна в Україні)
- перебування з родиною та друзями
- можливість вивчати польську мову та польську культуру
- поліпшення житлових умов
- доступ до медичної допомоги (лікар, лікарня, клініка)
- додаткові соціальні виплати (стипендії, субсидії)
- отримання освіти
- підвищене почуття безпеки
- можливість інтеграції з жителями регіону
- туризм
- інше.....

10. Будь ласка, оцініть, як часто ви контактуєте з переліченими установами, використовуючи шкалу від 1 до 5, де 1 означає дуже мало контактів, а 5 означає дуже часті контакти.

(будь ласка, вставте X у вибраний стовпець у кожному рядку)

№	УСТАНОВИ	1 дуже рідко	2 рідко	3 не контактую	4 часто	5 дуже часто
1.	Міська державна адміністрація за місцем проживання					
2.	Куявсько-Поморська воєводська адміністрація в Бидгощі					
3.	Міський центр підтримки сім'ї					
4.	Центр зайнятості					
5.	Будинок культури					
6.	Карітас					
7.	Фонд підтримки іноземців					
8.	Психолого-педагогічний консультаційний центр					
9.	Асоціація підтримки іноземців					
10.	Школа / Дитячий садок					
11.	Вищий навчальний заклад					
12.	Клуб для людей похилого віку / громадські центри для людей похилого віку					
13.	Районна рада					
14.	Агенція з працевлаштування					
15.	Лікарня, медична клініка					
16.	Культурні місця, наприклад, кінотеатр, театр, опера, музей					
17.	Міська бібліотека					
18.	Офіційні служби - поліція, пожежна служба, швидка допомога					

11. Які найважливіші умови повинні виконуватись, щоб ви розглянути питання про продовження терміну перебування у вашому поточному місці проживання? Будь ласка, оцініть важливість наступних умов за шкалою від 1 до 5, де 1 означає неважливі умови, а 5 означає дуже важливі.

(будь ласка, вставте X у вибраній стовпець у кожному рядку)

№	Категорії	1 не важливо	2 мало важливо	3 помірно важливо	4 важливо	5 дуже важливо
1.	підтримка людей похилого віку					
2.	допомога людям з інвалідністю					
3.	фінансова стабільність					
4.	забезпечення працевлаштування					
5.	забезпечення догляду за членами сім'ї					
6.	можливість проживання у родичів					
7.	можливість оренди житла					
8.	можливість купити квартиру/будинок					
9.	доступ до лікаря					
10.	право на страхування (наприклад, на час безробіття, декретної відпустки)					
11.	надання додаткових соціальних виплат (наприклад, стипендія)					
12.	протидія дискримінації					
13.	отримання освіти					
14.	надання освіти членам сім'ї					
15.	можливість відкрити банківський рахунок					
16.	можливість інтегруватися в місцеву громаду					
17.	можливість активної участі в регіональній політиці					
18.	можливість брати участь у курсах підвищення кваліфікації					

12. З яких джерел ви отримуєте інформацію про заходи, які проводяться для українців?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- працівники органів місцевого самоврядування
- волонтери (наприклад, Фондація Еміс, Карітас, Бидгощ допомагає Україні)
- члени родини, друзі з України
- сусіди/мешканці мого місця проживання
- колеги
- сайти соціальних мереж різних установ (наприклад, facebook, instagram, twitter)
- інформаційні матеріали (плакати, листівки, папки, інформація в газетах)
- ІНШИЙ.....

13. З якими труднощами Ви зіткнулися під час перебування в Куявсько-Поморському воєводстві? Будь ласка, оцініть рівень складності за шкалою від 1 до 5, де 1 означає дуже маленькі труднощі, а 5 – дуже великі.

(будь ласка, вставте X у вибраний стовпець у кожному рядку)

№	Категорії	1 ніяких труднощів	2 невеликі труднощі	3 не стосується	4 великі труднощі	5 дуже великі труднощі
1.	з прибуттям до поточного місця перебування					
2.	з пошуком роботи					
3.	з визнанням професійної кваліфікації					
4.	з отриманням більшої заробітної плати					
5.	з забезпеченням родини					
6.	з підтримкою зв'язку з рідними з України					
7.	з пошуком школи для своїх дітей					
8.	з пошуком квартири					
9.	з подовженням терміну перебування в регіоні					
10.	з доступом до лікаря, спеціаліста					
11.	зі знанням польської мови					
12.	з пошуком курсів польської мови					
13.	з культурним бар'єром					
14.	зі знанням місцевого законодавства					
15.	із занадто швидкою реалізацією навчальної програми в університеті					
16.	з дистанційним навчанням					
17.	з важким спілкуванням з сусідами					
18.	з реалізацією навчальної програми					
19.	з відчутною дискримінацією					
20.	із залученням до життя місцевої громади					
21.	з доступом до Інтернету					
22.	з доступом до інформації в таких установах, як банк, адміністрація міста					

14. Хто найбільше допомагає вам у подоланні зазначених труднощів?

(будь ласка, позначте одну відповідь)

- органи місцевого самоврядування (наприклад, адміністрація міста, служба зайнятості, університет)
- волонтери неурядових організацій (наприклад, фондів, асоціацій, гуртків)
- громадяни Куявсько-Поморського регіону
- родина
- українські друзі
- партнер/партнерка
- я сам/сама
- інші.....

15. Де ви зараз проживаєте?

(будь ласка, позначте одну відповідь)

- я живу у власній квартирі/будинку
- орендную студію/квартиру/будинок
- орендную кімнату в квартирі/будинку
- живу з друзями
- живу в квартирі, наданій роботодавцем/агенцією з працевлаштування
- живу в готелі
- живу в гуртожитку (студентському будинку)
- в іншому місці.....

16. Хто допоміг вам знайти місце, де ви зараз проживаєте?

(будь ласка, дайте коротку відповідь)

17. Що з наведеного найкраще описує ваші плани на майбутнє?

(будь ласка, позначте одну відповідь)

- планую залишитися в Куявсько-Поморському воєводстві назавжди
- планую залишитися в Куявсько-Поморському воєводстві, але не назавжди
- не планую залишатися в Куявсько-Поморському воєводстві, але залишуся в Польщі
- планую повернутися в Україну
- планую поїхати в іншу країну
- планую поїхати в іншу країну на деякий час і повернутися до Польщі
- планую поїхати в іншу країну на деякий час і повернутися в Україну
- інші плани.....

18. Які, на вашу думку, найпоширеніші причини прийняття рішення про продовження перебування переселенців з України в Куявсько-Поморському регіоні?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- стабільне економічне становище Польщі
- немає перспектив розвитку в Україні
- безперспективності розвитку в Україні
- можливість працевлаштування
- вищий зарібок
- хороші житлові умови
- хороші умови праці
- низькі витрати на утримання
- додаткові соціальні виплати (стипендії, субсидії)
- інтеграція з місцевим середовищем
- можливість провести час з родиною/друзями
- підтримка дітей в освоєнні нового місця (організація зустрічей)
- доступ до охорони здоров'я
- освітні можливості (навчання, мовні курси)
- я не зацікавлений/зацікавлена у подовженні свого перебування в регіоні
- інші.....

19. У які сфери функціонування соціальної політики Куявсько-Поморського воєводства, на вашу думку, необхідно внести зміни?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- у сфері праці та ринку праці
- у сфері охорони здоров'я
- у сфері соціальної допомоги (соціальні виплати, матеріальна допомога)
- у сфері освіти
- у сфері правового регулювання
- у сфері культури
- у сфері громадської безпеки
- у сфері підтримки сім'ї
- в житловій сфері (купівля, продаж, оренда нерухомості)
- у сфері охорони навколишнього середовища
- жодних змін не повинно бути внесено ні в одну сферу соціальної політики

Якщо ви позначили останню відповідь у питанні 19, то в пункті «інше» коротко обґрунтуйте, чому не потрібно вносити зміни в будь-якій сфері соціальної політики.

20. Виходячи з відповідей на запитання № 19, які зміни Ви хотіли б запровадити у сферах соціальної політики, щоб, на Вашу думку, можна було створити єдину стратегію дій щодо покращення адаптації переселенців з України?

(будь ласка, позначте будь-яку кількість відповідей)

- збільшити кількість пропозицій роботи
- збільшити допомогу при пошуку роботи
- полегшити процедури продовження працевлаштування
- посилити допомогу при відвідуванні закладів охорони здоров'я
- збільшення соціальних виплат (стипендій, субсидій)
- збільшити підтримку дистанційного навчання
- запровадити курси навчання українською мовою
- збільшити допомогу при подачі документів на мовні курси
- збільшити допомогу в заповненні офіційних заяв, пов'язаних з перебуванням в країні
- посилити допомогу під час візитів до органів місцевого самоврядування
- збільшення допомоги при оренді чи купівлі нерухомості
- призначити опікуна або наставника, який допомагає новачкам протягом перших тижнів перебування
- покращити комунікацію з державними установами (наприклад, міською адміністрацією, службою зайнятості, університетом)
- покращити комунікацію з неурядовими організаціями (асоціаціями, фондами)
- покращити спілкування з мешканцями регіону
- збільшити обсяг інформації про культурні заходи, які проводяться за місцем мого проживання
- протидіяти забрудненню навколишнього середовища
- збільшити кількість парків та зелених насаджень у місці мого проживання
- інший.....

Щиро дякуємо за заповнення анкети!

Załącznik 3. Arkusz wywiadu

Szanowni Państwo,

Prowadzę badania nad procesem adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Dzięki Państwa opiniom pragnę zwrócić uwagę na najważniejsze dla tej grupy obszary funkcjonowania polityki społecznej regionu.

Celem moich badań jest opisanie wszechstronności działań proponowanych przez podmioty regionu kujawsko-pomorskiego, które realizują zadania polityki społecznej. Nie bez znaczenia dla sprawnego funkcjonowania są obszary takie jak: zatrudnienie, edukacja, ochrona zdrowia, sfera socjalna, itp.

Państwa udział w badaniu może przyczynić się do modyfikacji w funkcjonowaniu polityki społecznej w celu efektywnego wdrażania przedstawicieli ludności ukraińskiej w życie społeczne regionu. Rozwiązania te dadzą odpowiedź na pytanie: w jaki sposób polityka społeczna wpływa na podejmowanie decyzji przez imigrantów przebywających w województwie kujawsko-pomorskim? Ponadto wyniki przyczynią się do dalszych badań, które poszerzą i pogłębią problematykę migracji.

Bardzo dziękuję za poświęcony czas.

Z wyrazami szacunku,
Doktorantka UKW w Bydgoszczy
mgr Paulina Chmielecka

TERMIN WYWIADU:

DANE RESPONDENTA (imię, nazwisko, stanowisko pracy lub pełniona funkcja):

Wpisując dane w niniejsze pole wyraża Pan/Pani zgodę na umieszczenie ich w dysertacji mgr Pauliny Chmieleckiej „Imigranci z Ukrainy w Polsce – wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka adaptacji w kontekście funkcjonowania polityki społecznej na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022”. Jeżeli nie wyraża Pan/Pani zgody na opublikowanie danych osobowych, proszę zostawić to miejsce puste, a wywiad będzie miał charakter anonimowy. Pana/Pani opinie zostaną opublikowane w dysertacji w charakterze pracownika podmiotu administracji publicznej województwa kujawsko-pomorskiego, a w załączniku będzie podana wyłącznie informacja o terminie przeprowadzenia wywiadu.*

** Ja, Paulina Chmielecka, zobowiązuje się do zachowania anonimowości wszystkich danych uzyskanych w wywiadzie. Ponadto zaręczam, że sposób prezentacji uzyskanych informacji nie umożliwi skojarzenia z osobą uczestniczącą w badaniu oraz instytucją, którą ta osoba reprezentuje.*

1. W jaki sposób według Pana/i zbierane są dane o potrzebach, wyzwaniach i zagrożeniach, które dotyczą imigrantów z Ukrainy?

2. Jak region kujawsko-pomorski w Pana/i opinii organizuje działania na rzecz przyjęcia imigrantów z Ukrainy w społecznościach lokalnych?

3. Jakie trudności w Pana/i opinii występują w prowadzeniu zorganizowanych działań adaptacyjnych ludności ukraińskiej przy współpracy podmiotów administracji publicznej, organizacji pozarządowych oraz inicjatyw obywatelskich?

4. Jaki powinien być w Pana/i opinii powołany dodatkowy organ poza istniejącymi, który wspierałby adaptację imigrantów z Ukrainy?

--

5. Proszę Pana/ią w wymienionych obszarach wskazać zmiany, które usprawnią adaptację imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim.

<p>a) W obszarze pracy i rynku pracy</p> <p><input type="checkbox"/> Nic nie zmieniać</p> <p><input type="checkbox"/> Zmienić:</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p><input type="checkbox"/> Nie mam zdania</p>
<p>b) W obszarze ochrony zdrowia</p> <p><input type="checkbox"/> Nic nie zmieniać</p> <p><input type="checkbox"/> Zmienić:</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p><input type="checkbox"/> Nie mam zdania</p>
<p>c) W obszarze pomocy społecznej</p> <p><input type="checkbox"/> Nic nie zmieniać</p> <p><input type="checkbox"/> Zmienić:</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p><input type="checkbox"/> Nie mam zdania</p>

<p>d) W obszarze edukacji</p> <p><input type="checkbox"/> Nic nie zmieniać</p> <p><input type="checkbox"/> Zmienić:</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p><input type="checkbox"/> Nie mam zdania</p>
<p>e) W obszarze kultury</p> <p><input type="checkbox"/> Nic nie zmieniać</p> <p><input type="checkbox"/> Zmienić:</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p><input type="checkbox"/> Nie mam zdania</p>
<p>f) W obszarze bezpieczeństwa publicznego</p> <p><input type="checkbox"/> Nic nie zmieniać</p> <p><input type="checkbox"/> Zmienić:</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p><input type="checkbox"/> Nie mam zdania</p>

6. Jakie według Pana/i istnieją sposoby informowania imigrantów z Ukrainy o wprowadzanych zmianach na terenie województwa kujawsko-pomorskiego?

7. Jakie zmiany w Pana/i opinii powinny nastąpić, aby usprawnić proces finansowania działań w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy?

8. Jakich zmian według Pana/i należy dokonać w funkcjonowaniu regionalnych podmiotów odpowiedzialnych za politykę społeczną, aby możliwe było utworzenie jednolitej strategii działania w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim?

9. Co powinna zawierać w Pana/i opinii jednolita strategia działania w zakresie adaptacji imigrantów z Ukrainy w regionie kujawsko-pomorskim? Jakie dodatkowe dokumenty powinny wspierać realizację zadań na rzecz przystosowywania Ukraińców do życia społecznego regionu?

Załącznik 4. Treść prośby o opinię w celach naukowych

Pełniona funkcja

Imię i nazwisko

Adres siedziby instytucji

Szanowna Pani/Szanowny Pan (*ew. funkcja społeczna, np. Dyrektor, Naczelnik, Profesor*),

W imieniu swoim oraz opiekuna pracy doktorskiej dra hab. Andrzeja Pieczywoka zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana/Pani (*zwrot grzecznościowy*) o wyrażenie opinii w sprawie funkcjonowania imigrantów z Ukrainy w polityce społecznej regionu. Prowadzę badania w tym zakresie starając się dzięki opiniom ekspertów zwrócić uwagę na najważniejsze dla tej grupy obszary funkcjonowania polityki społecznej.

Pani/Pana (*zwrot grzecznościowy*) ocena przybliży odpowiedź na pytanie: w jaki sposób działania w ramach obszarów polityki społecznej wpływają na podejmowane decyzje przez imigrantów z Ukrainy przebywających w naszym województwie? Zależy mi na ukazaniu wszechstronności zadań wykonywanych przez instytucje realizujące cele polityki społecznej w tym (*nazwa instytucji*).

Przygotowałam kilka pytań w formie krótkiego wywiadu, który przesyłam za pomocą linku do formularza online: <https://forms.gle/GubHvnMxwKURkoix8> oraz edytowalnego pliku (zał. Chmielecka_Arkusz wywiadu).

Niniejszym zwracam się do Pana/Pani (*zwrot grzecznościowy*) z ogromną prośbą o udział w tym badaniu. Pani/Pana (*zwrot grzecznościowy*) odpowiedzi będą wykorzystane wyłącznie w celach naukowych. Nadmienię, że dane osoby biorące udział w badaniu mogą pozostać jawne lub w razie potrzeby ukryte, a szczegóły zachowania anonimowości zostały opisane w punkcie o danych respondenta.

Proszę o pozytywne rozpatrzenie mojej prośby.

Z wyrazami szacunku,

Paulina Chmielecka

Dane osobowe w stopce

Załącznik 5. Prośba promotora o udział w badaniu

Bydgoszcz, 29.05.2023 r.

dr hab. Andrzej Pieczywok, prof. uczelni
Wydział Nauk o Polityce i Administracji
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Szanowni Państwo,

Zwracam się z uprzejmą prośbą jako opiekun pracy* Pani Pauliny Chmieleckiej o wyrażenie opinii na temat adaptacji imigrantów z Ukrainy w województwie kujawsko-pomorskim. Państwa ekspercka ocena przyczyni się do odpowiedzi na pytanie w jaki sposób polityka społeczna wpływa na podejmowanie decyzji przez imigrantów z Ukrainy oraz jakie modyfikacje należy wprowadzić w funkcjonowaniu polityki społecznej w celu efektywnego wdrażania przedstawicieli ludności ukraińskiej w życie społeczne regionu.

Nadmienię, że wszelkie zdobyte podczas badania informacje zostaną użyte wyłącznie do pracy badawczej, zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych.

Proszę o pozytywne rozpatrzenie prośby.

Z wyrazami szacunku



*Rozprawa doktorska przygotowywana w ramach Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy „Imigranci z Ukrainy w Polsce – wyzwania, szanse, zagrożenia i ryzyka adaptacji w kontekście funkcjonowania polityki społecznej na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2014-2022”.

Załącznik 6. Dane statystyczne Departamentu Zarządzania Systemami w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w sprawie liczby zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu UKR



Kancelaria Prezesa
Rady Ministrów

Departament Zarządzania Systemami

DZS.WSRP.72601.58.2023
Warszawa, 13 kwietnia 2023 r.

Paulina Chmielecka

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Wydział Nauk o Polityce i Administracji

**Odpowiedź na email w sprawie
przekazania danych statystycznych**

Szanowna Pani,

Dane dotyczące zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu UKR w związku z konfliktem na Ukrainie oraz szczegółowe statystyki dot. osób zarejestrowanych w rejestrze obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy dostępne są na stronie:

- <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr>
- <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/46176/table>

Liczba wniosków zarejestrowanych w rejestrze obywateli Ukrainy i członków ich rodzin w województwie kujawsko-pomorskim w:

- 2022 r. stan rejestru na 2023-01-02 to **48759**;

-2023 r. stan rejestru na stan na 2023-04-12 to **2140**.

Z wyrazami szacunku

Przemysław Chiluta
Naczelnik wydziału
/dokument podpisany elektronicznie/

telefon: +48 22 245 54 12
adres email: Sekretariat.DZS@mc.gov.pl
adres strony internetowej: www.gov.pl/premier

adres: ul. Królewska 27
00-060 Warszawa

Załącznik 7. Treść wniosku o udostępnienie informacji publicznej

Imię i nazwisko: Paulina Chmielecka
Adres: Strzałowa 11/40, 87-100 Toruń
Numer telefonu: 795332143

WNIOSEK O UDOSTĘPNIENIE INFORMACJI PUBLICZNEJ

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej zwracam się z prośbą o udostępnienie informacji w następującym zakresie:

1. Liczby Ukraińców zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego według płci i wieku – w latach 2014-2022 (stan na koniec każdego roku w podanym zakresie) oraz stan na koniec czerwca 2023 roku.
 2. Liczby Ukraińców zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego – w latach 2014-2022 (stan na koniec każdego roku w podanym zakresie) oraz stan na koniec czerwca 2023 roku – w podziale na 4 kategorie:
 - pracownicy
 - osoby prowadzące pozarolniczą działalność
 - osoby wykonujące pracę na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej
 - bezrobotni
 3. Liczby Ukraińców zgłoszonych do ubezpieczenia chorobowego w województwie kujawsko-pomorskim według płci i wieku od 2014-2022 roku (stan na koniec każdego roku w podanym zakresie) oraz stan na koniec czerwca 2023.
 4. Udziału Ukraińców zgłoszonych do ubezpieczenia chorobowego w województwie kujawsko-pomorskim w liczbie Ukraińców zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych – od 2014-2022 roku (stan na koniec każdego roku w podanym zakresie) oraz stan na koniec czerwca 2023.
 5. Liczby Ukraińców pobierających zasiłki i świadczenia krótkoterminowe w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022 roku (stan na koniec każdego roku w podanym zakresie) oraz stan na koniec czerwca 2023 w podziale na 4 kategorie:
 - zasiłek chorobowy
 - zasiłek macierzyński
 - zasiłek opiekuńczy
 - świadczenie rehabilitacyjne
 6. Liczby Ukraińców pobierających świadczenia pieniężne wypłacane przez ZUS z tytułu długotrwałej niezdolności do pracy, starości i śmierci żywiciela w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2014-2022 roku (stan na koniec każdego roku w podanym zakresie) oraz stan na koniec czerwca 2023 w podziale na 3 kategorie:
 - emerytury
 - renty z tytułu niezdolności do pracy
 - renty rodzinne
- Uprzejmie proszę o pozytywne rozpatrzenie wniosku.

Załącznik 8. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)^{1/2/} z terenu województwa kujawsko-pomorskiego^{3/}, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie według płci i grup wiekowych

Stan na:	Ogółem ^{4/}	19 lat i mniej		20 - 24		25-29		30-34		35-39	
		Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
31 grudnia 2018 r.	17 583	112	201	769	1 451	804	2 116	724	2 203	750	1 899
31 grudnia 2019 r.	18 743	119	202	826	1 467	884	2 042	811	2 175	829	1 986
31 grudnia 2020 r.	21 028	111	179	904	1 360	1 034	2 089	953	2 343	1 000	2 176
31 grudnia 2021 r.	24 930	180	248	1 016	1 560	1 161	2 406	1 171	2 602	1 227	2 701
31 grudnia 2022 r.	28 466	322	357	1 220	1 156	1 551	2 109	1 723	2 520	2 134	2 631
30 czerwca 2023 r.	27 065	284	409	1 013	928	1 489	1 878	1 688	2 336	2 138	2 499

Stan na:	Ogółem ^{4/}	40-44		45-49		50-54		55-59		60-64		65 lat i więcej	
		Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
31 grudnia 2018 r.	17 583	930	1 640	718	1 281	471	711	261	352	68	73	18	31
31 grudnia 2019 r.	18 743	1 052	1 808	885	1 381	531	834	279	394	84	106	23	25
31 grudnia 2020 r.	21 028	1 230	1 935	1 121	1 604	728	1 021	382	508	138	150	33	29
31 grudnia 2021 r.	24 930	1 453	2 145	1 418	1 935	991	1 234	505	589	142	168	29	49
31 grudnia 2022 r.	28 466	2 201	2 130	1 965	1 802	1 319	1 250	759	617	261	297	59	83
30 czerwca 2023 r.	27 065	2 143	2 111	1 872	1 744	1 247	1 246	697	627	263	289	68	96

^{1/} Według Centralnego Rejestru Ubezpieczonych.

^{2/} Osoba fizyczna - ubezpieczony występuje tylko raz - bez względu na liczbę kodów tytułów z jakimi został zgłoszony do ubezpieczenia.

^{3/} Przepisanie do województwa według siedziby płatnika.

^{4/} Dane "Ogółem" zawierają również liczbę ubezpieczonych, którzy ze względu na błędne dane lub ich brak nie mogły zostać prawidłowo przypisane do płci/grupy wiekowej.

Załącznik 9. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)^{1/2/} z terenu województwa kujawsko-pomorskiego^{3/}, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie według wybranych kodów tytułu ubezpieczenia.

Stan na:	w tym: ^{4/}				
	Liczba ubezpieczonych OGÓŁEM (osoby fizyczne)	pracownicy (kody tytułu ubezpieczenia 01XX)	osoby prowadzące pozarolniczą działalność ^{5/} (kody tytułu ubezpieczenia 05XX)	osoby wykonujące pracę na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej (kody tytułu ubezpieczenia 04XX)	osoby bezrobotne (kody tytułu ubezpieczenia 09XX)
31 grudnia 2018 r.	17 583	6 014	75	11 499	7
31 grudnia 2019 r.	18 743	6 344	102	12 303	11
31 grudnia 2020 r.	21 028	7 189	152	13 713	18
31 grudnia 2021 r.	24 930	8 160	169	16 616	20
31 grudnia 2022 r.	28 466	10 240	245	17 865	135
30 czerwca 2023 r.	27 065	10 380	444	15 989	158

^{1/} Według Centralnego Rejestru Ubezpieczonych.

^{2/} Osoba fizyczna - ubezpieczony występuje tylko raz - bez względu na liczbę kodów tytułów z jakimi został zgłoszony do ubezpieczenia.

^{3/} Przypisanie do województwa według siedziby płatnika.

^{4/} Liczba różnych tytułów ubezpieczenia, to liczba ubezpieczonych uwzględniająca tylko różne kody tytułu ubezpieczenia (jeżeli osoba jest zgłoszona u płatnika np. z dwóch różnych tytułów – liczona jest dwa razy; jeżeli osoba jest ubezpieczona u różnych płatników z tym samym kodem - liczona jest raz; jeżeli osoba jest ubezpieczona u różnych płatników z różnymi kodami - liczona jest tyle razy ile razy jest ubezpieczona).

^{5/} Łącznie z osobami współpracującymi.

Załącznik 10. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)^{1/2/} z terenu województwa kujawsko-pomorskiego^{3/}, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczenia chorobowego podali obywatelstwo ukraińskie według płci i grup wiekowych

Stan na:	Ogółem ^{4/}	19 lat i mniej		20 - 24		25-29		30-34		35-39	
		Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
31 grudnia 2018 r.	8 218	27	78	299	595	364	987	313	1 161	299	993
31 grudnia 2019 r.	8 698	23	83	309	592	381	956	369	1 169	316	1 085
31 grudnia 2020 r.	9 686	19	42	296	512	461	997	444	1 287	417	1 186
31 grudnia 2021 r.	10 973	37	67	294	480	546	1 085	556	1 370	506	1 427
31 grudnia 2022 r.	13 839	87	137	433	513	768	1 098	861	1 460	987	1 543
30 czerwca 2023 r.	14 088	84	165	398	441	770	1 035	879	1 457	1 063	1 531

Stan na:	Ogółem ^{4/}	40-44		45-49		50-54		55-59		60-64		65 lat i więcej	
		Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
31 grudnia 2018 r.	8 218	338	911	251	714	131	383	61	197	27	51	11	27
31 grudnia 2019 r.	8 698	371	1 003	272	750	168	444	72	209	28	67	9	22
31 grudnia 2020 r.	9 686	459	1 034	354	892	197	555	101	269	43	86	12	23
31 grudnia 2021 r.	10 973	528	1 117	411	1 030	265	643	114	309	42	97	16	33
31 grudnia 2022 r.	13 839	890	1 233	700	1 063	408	752	241	347	76	168	26	48
30 czerwca 2023 r.	14 088	959	1 280	758	1 034	463	773	259	385	93	173	30	58

^{1/} Według Centralnego Rejestru

^{2/} Osoba fizyczna - ubezpieczony występuje tylko raz - bez względu na liczbę kodów tytułów z jakimi został zgłoszony do ubezpieczenia.

^{3/} Przypisanie do województwa według siedziby płatnika.

^{4/} Dane „Ogółem” zawierają również liczbę ubezpieczonych, którzy ze względu na błędne dane lub ich brak nie mogły zostać prawidłowo przypisane do płci/grupy wiekowej.

Załącznik 11. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)^{1/2/} z terenu województwa kujawsko-pomorskiego^{3/}, którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych oraz ubezpieczenia chorobowego podali obywatelstwo ukraińskie

Stan na:	Liczba obywateli Ukrainy w ubezpieczeniach emerytalnym i rentowych	liczba obywateli Ukrainy w ubezpieczeniu chorobowym	Udział %
31 grudnia 2018 r.	17 583	8 218	46,7
31 grudnia 2019 r.	18 743	8 698	46,4
31 grudnia 2020 r.	21 028	9 686	46,1
31 grudnia 2021 r.	24 930	10 973	44,0
31 grudnia 2022 r.	28 466	13 839	48,6
30 czerwca 2023 r.	27 065	14 088	52,1

^{1/} Według Centralnego Rejestru Ubezpieczonych.

^{2/} Osoba fizyczna - ubezpieczony występuje tylko raz - bez względu na liczbę kodów tytułów z jakimi został zgłoszony do ubezpieczenia.

^{3/} Przepisanie do województwa według siedziby płatnika.

Załącznik 12. Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne)^{1/2/} z terenu województwa kujawsko - pomorskiego/,którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo ukraińskie oraz pobierali świadczenia krótkoterminowe

Okres	Zasiłek chorobowy		Zasiłek macierzyński		Zasiłek opiekuńczy		Zasiłek pogrzebowy		Świadczenia rehabilitacyjne	
	liczba ubezpieczonych	kwota w zł	liczba ubezpieczonych	kwota w zł	liczba ubezpieczonych	kwota w zł	liczba ubezpieczonych	kwota w zł	liczba ubezpieczonych	kwota w zł
styczeń - grudzień 2018 r.	324	1 066 829,86	92	933 494,82	94	52 675,36	4	16 000,00	7	63 949,32
styczeń - grudzień 2019 r.	488	2 040 512,76	147	1 476 770,36	157	114 671,95	5	20 000,00	18	221 668,92
styczeń - grudzień 2020 r.	767	2 652 924,38	204	2 540 445,34	300	655 937,60	9	36 000,00	23	369 458,09
styczeń - grudzień 2021 r.	1 214	3 751 236,84	280	2 984 526,00	333	409 284,09	17	64 000,00	28	334 409,76
styczeń - grudzień 2022 r.	1 488	5 042 300,40	351	4 053 888,56	653	575 732,93	37	156 000,00	32	531 064,94
styczeń - czerwiec 2023 r.	1 151	3 658 449,50	316	2 950 381,11	589	504 876,04	34	151 300,00	36	376 732,36

^{1/} Według Centralnego Rejestru Ubezpieczonych.

^{2/} Osoba fizyczna - ubezpieczony występuje tylko raz niezależnie od liczby pobieranych w danym okresie rodzajów zasiłków.

^{3/} Przepisanie do województwa według siedziby płatnika.

Załącznik 13. Obywatele Ukrainy pobierający świadczenia emerytalno-rentowe* wypłacane przez ZUS i zamieszkujący na terenie województwa kujawsko- pomorskiego - stan na koniec okresu

Wyszczególnienie	Liczba osób					
	12.2018	12.2019	12.2020	12.2021	12.2022	06.2023
Emerytury i renty	21	28	39	61	92	116
Emerytury	14	17	26	40	63	91
Renty z tytułu niezdolności do pracy	3	5	6	10	14	16
Renty rodzinne	4	6	7	11	15	15

* Łącznie z realizowanymi na mocy umów międzynarodowych; bez pobieranych łącznie ze świadczeniami rolniczymi oraz bez emerytur pomostowych